SVÁKO RAGAN Z BREZOVEJ.

III.

SVÁKO RAGAN Z BREZOVEJ.

NAPÍSAL

ELO ŠÁNDOR.

TRETÍ DIEL.

1931.

TLAČOU A NÁKLADOM DANIELA PAŽICKÉHO
NA MYJAVE.

SF 1320

P. 299/32

Predkladajúc týmto našej verejnosti tretí diel »Sváka Ragana z Brezovej,« prosím milé čitateľky a čitateľov, aby jednotlivé slová a vety, citované aj v tomto diele v nárečí brezovskom – vyslovovali »po brezovsky,« úplne tvrdo.

Pôvodca.

Zo svákovskej a k tejto patriacej korešpondencie.

K Novému roku napísali mi sváčko Ragan z Brezovej túto »gratulanciu:«

– Po šetkých tých kárminách, alebožto žranicách po slovensky povedané, keré sme ve zdraví užili a ani jednu nevráteli, po múdrém uvážení a rozvážení z moju starú, rozhodél som sa spomenút si aj na vás, vy oný, čo ste – viselec jeden a poslat vám tento hla vinš:

Nech vás teda Hospodin opatruje, vystríhá od šetkého zlého a stále vytrvale z manželku aj z dýtkámi. Nech vám dá královstvo v Albánii, lebo keby vám ho dál v nebesách, mohli by ste sa podobní viselci viacerí tam stretnút, povadit sa a darmo by mal s vami svatý Peter ostudu.

Ked vám toto všecko vinšujem a prajem, oznamujem, že teda v našiej Brezovej ščil neni ništ nového, nemám vám o čom takém písat, lebo je už taká, jako ked skapína kôn, kerý ešče semtam hodí hnátom. Smutno-neveselo je u nás bouprisám, jako po revolúcii, až na tý karminská, kerých je už vac, jako treba. Na šetky sa mosí človek dostavit, kde ho zavolajú, jest mosí jak sa patrí (ja som veru jedél aj za vás, možno sa

vám sčikútalo) a to sa vie, že bravčovina sa nezapíja vodu, ale vínom, aby si nemyslela, že ju psisko jedlo.

A richtik! Vinšujem vám do roka proroka. Amen.

Šamuel Ragaň,
z manželku dýtkámi.

II.

Na Brezovej každoročne vydržiavajú spomienkové slávnosti na pamäť nášho bohatiera, generála dr. Milana R. Štefánika, ktorý odpočíva na vysokom Bradle. Bola taká slávnosť aj lanského roku, pekne sa vydarila. Počasie bolo ako na objednanie, pekné; národa sa sišlo so všetkých strán mnoho. Sišli sa známi z blízka i daleka, pospomínali sa aj neprítomní, ktorých akákoľvek príčina hatila v osobnej účasti na týchto slávnostiach. Pri tejto príležitosti spomenuli si sváčko aj na mňa dopisnicou tohoto obsahu:

– . . . čakali sme, že prídete na neskajšie Štefánikové slávnosti. Vzdajte chválu Hospodinu, že ste ostali desi tam, na druhém konci republiky. Očujte, vy viselec delenjaký: Dneskaj bol by som vás istotne namočél do zoly pre tú novú knihu, čo ste zas o mne, o mojej starej, aj o mojém šimlovi napísali. Máte ale šťastie z pekla!

Jako ste sa len opováželi zas o mne knihu napísat a mne doma, v cirkvi, obci aj v okrese ostudu narobit; šak sa nebudem môct podívat ani hen za Nádaš?! Tolké pesstvá o mne napísat! Nále, nále!

A čo vy už šetko mosíte o mne vedet? A ked to aj viete, mosíte to ozaj do sveta šetko vykrámit? Do vás to len boževečný učé!? A ten Daniš Pažický, nakladatel už nemá ništ múdrejšieho na práci, len tlačit vaše spisy o mne? Ten viselec! Šak veru, ste mi vy obidva fajn futierka, ste mi vy hyd! Ej ste, bohuoccu prissám, len by vás patrelo poriadne do zoly namočit, denne ze tri rázy! Dajte si pozor, lebo ked ja chytím brko do ruky a začnem ja vás opisovat, vy ešče raz viselec jakýsik, odpadne vám chut, aby ste ma takto roznášali svetom a republiku. Kdo čítáš, rozumej! Bez pozdravu.

Sámuel Ragan
z manželku dýtkámi na Brezovej p./B.

III.

Po vydaní II. diela sváčka Ragana došla mi z Brezovej dopisnica zo dňa 1. januára 1930. tohoto obsahu:

– Pane Šándor! Dopočula som sa, že vydávate znovu knižku o Brezovanoch. Prosím Vás preto, aby Ste tam moje meno na žiaden pád nedávali, poneváč já som stará osoba a mne by to tažko padalo, ked by som mala byt zlahčovaná. Máte tu dost mladých, kerí sú Vám vekom rovní. S úctu Judita Osuská. –

Toto »heglo« mňou náležite. Ak by to nebodaj strynká Osuských boli a na mňa sa hnevali?! Radšej nie! Nebol som si istým. Na Brezovej a na okolí je vari každá druhá žena Juda, nevedel som, že ozaj, aké je im krstné meno. Pa-

mätám sa dobre na strynkú. Keď sme v novembri 1918. obsadili čsl. vojskom Brezovú aj som bol u nich na poklone, práve sušili futro pod bránou. Aj potom som ich vídaval v Bratislave i na Brezovej, ale nevedel som si spomenúť, ako ich kedysi krstili.

Napísal som jednomu z mojich brezovských priateľov, aby mi oznámil, jako len boženečný strynkú Osuských nakrstili a či sú to oni, alebo kto? Abych reku neurazél! Môj priateľ mi napísal 10. januára 1930. list tohoto obsahu:

– Ked ta tisícrázy pozdravujem a od Pánaboha šecko dobré ti vinšujem a prajem, dávam ti na vedomie, že sme chvala Pánubohu zdraví, kerého zdravia aj tebe vinšujeme a na známost ti dávam já, jako otec rodiny tejto, že tá tetička, čos sa po nich pýtál, jako teda Judita Osuská – sú veru manku toho našjeho oného . . . Šak to dnes človek ani nevie jako povedat, ked ždycky jakýchsi čertov-diablov vymyslí tento hrbatý svet . . . no, ten, čo je to v tej Francii, ale nie farmárom, abys si nemyslél, ale desik v tom hlavném meste . . . Ja, v Paríži, že je jakýmsik velikým pánom, vačím, jak u nás rychtár; no šak ty už budeš vedet, jakým von je, ked si ve svete a obracáš sa na tej zas . . . hop, – len tak, že som sa nepomýlél. Nuž to už máš tak, prítelko, ked je človek na to zvyknutý. Opýta sa niekdo, čo robíš? Povieš mu hento, čo som to scel napísat a my to už máme v každej mezierke a človek si tak na to navykne. Už u vás, vy to ani za rok nevidíte, lebo som čosik, jako za takú mezierku

vidél hen v Prešporku, ſčil tomu hovoria Bratisla=va, a bol to taký porcinárový hrotek bielý a to, že je na to. Bože drahý! Že Vás Pánbo netresce za márnotratníctvo?! Kdo to len kedysi vidél do takých peknych porcinárových hrotkôv to robit a ešče, že sa nehanbíte to v dome robit?! Ale naj=lepšie, ked sa človek o také hlúposti a márno=tratnosti nestará, lebo by sa zmyšél.

A oné: Sváčko ta nechali pozdravovat na stotisícrázy. Opýtáš sa, a že čo ešče. Nuž poviem ti a či napíšem, že ešče ta nechali pozdravovat a ked sa to bude opakovát, nuž potom ti to už mosím prezradit, že šak ta nechali pozdravovat stotisícrázy a tolko rázy mal bych ti teda ich pozdrav opakovat, ked ho scem akurátne vyrídit.

Bol som u nich tot kedysik. Neprišiel som veru v šťaslivú dobu. Sváko boli jakýsik rozkva=seny. Tomu sa netreba divit! V tú dobu úradníci dôchodkovej kontroly popisovali práve byty po Brezovej a ešče čosik. Prosím ta: Kdo má z týchto osoh? Prv sme štajramt volali danovým úradom, ſčil je to berný úrad, čert, alebo dábel, peši ale=bo za vozom – šecko jedno.

Sváčko ma po krestansky privítali a pýtáli sa za čerstva, že čo som prišiel a čo scem? Reku, prišiel som vás sváčko pozret, jako býváte? Už som dávno u vás nebol. Tak trochu som aj zve=davý, jako ſčil vlažíte futierko . . .

Sváčko sa vytratili jako gáfer. Išli čosi robit do komory. Zavolali Kristínu a prikázali jej, aby mi to teda ukázala, lebo oni nemajú kedy ondiet sa s takými odkundesy. Motál som sa tam mo=

tál a na to prišiel Štefán Durkéch a pýtal sa sváčka, že čo robia, ked ich ešče dnes nevidél u Tvarôžku? A sváko vravia:

– Ná, henten rondoš sce vedet, jaké obraty robíme, nuž mu to ukazujem, ale najradšiej bych mu ukázal dieru, čo tesar nechál ve stene . . .

Sváčko, ná šak ja nie som financ, čo na mna gánite?

– Ach tak. Ná a čos to synku hned nepovedál? – odpovedia sváčko ani ze sna. Čert, aby sa vyznál ve vás, čím ste kerý.

A ked ti už píšem o našiem sváčkovi, mosím ti uviest, čo zas vyparateli tot nedávno.

Boli na jarmeku aj ze Ščevánom. Koho čert neprinese, četníkôv. A tí jak dravci do nich, hned ich začali visitírovat, či majú licenciu. Nuž Ščeván ju mal, ale sváko nikdy, oni si už nenavyknú na nové poriadky, ale rozum preto nestrateli. Vydávali sa za nosiča Ščevánového, čo im aj bolo uverené, teda predávalo sa na licenciu Ščevánovú. Četníci si ich aj s futierkom teda predviedli na četnickú stanicu. Ked už bolo po inkvizícii, sváko sa dôverne obrátia ku velitelovi čet. stanice a hovoria:

– Ná, pán vochmajster! Oni tu majú takých mladých vatrálôv tých četníkôv, čo – vidím – nemajú čo robit a ja som už starý človek. Tá nošisko je veru tažká. Reku, keby niekerému povedali, aby mi hu zaniesel na štáciu. Šak by sme sa statečne podelelí s plácu.

Túto prosbu sváko predniesli takým nevinným spôsobom, že im četníci skutečne aj uverili,

ba ešče sa aj odprosovali, že to dobre nejde, bránia tomu predpisy atd.

– No, teda aspon trochu teplej polievky, keby ste mi desik v kuchyni našli – hudú sváčko dalej.

Aj to sa ím podarelo. S kludom Angličana predstierajúc hlúpeho, polievku zedli a s náležitým podakováním do bázni božej odporúčajúc pánov četníkov do ochrany Všemohúceho odešli aj ze Ščevánom. Ida cestú hundrú si pod nos polohlasne:

– Nále, sú to len chmulovia; či mi nemohli tú nošu odtehnit?!

Moseli potvoru nošu niest, dokál nezašli aspon ze zraku četníkôv a vliect na chrbte 60–70 kg a to je trochu moc na človeka, starého pres 60 rokôv. A svákо predsa kšeftu nenechajú.

A teda oné, jesli ti naozaj záleží vedet, že kdo sú Judita Osuská, nebodaj to budú manka ich syna Ščevána, o kerém som ti hentam vyše už bol napísál, že je velkým pánom desik až v Paríži. Až príde na Brezovú aj sa ho opýtam, že čím tam ozaj je.

Amen. Kýchlo sa mi. Pánboh usłyš!

Už ti nemám čo takého písat, list zavierám a Pánubohu ta porúčám ze slovami Písma: »Znáš smýšlení mé, ó Pane.« Tvoj X. –

Zatým som napísal pani Judite Osuskej list, v ktorom som ich ubezpečil, že ako dosiaľ ani jediného Brezovana, tak ani ich mena po zlom nespomeniem vo svojom diele. Keď daktorého, hoc aj plným menom uvediem, nemá sa čo hanbit

IV.

O nejaký čas po tomto prípade dostal som »zamilovaný« list z Brezovej, písaný tou samou rukou, ako pred 5 rokmi ešte do Trnavy, keď som sa chystal napísať prvý diel sváčka Ragana. Písala ho ruka ľavá, usilujúca sa zakryť čím väčšmi pisateľa. List bol stručný:

– Ctený Pane! Očúvame, že sa strojíte napísať o nás, Brezovanoch jakúsik knihu, v kerej bude vyondiené, že čo sme a jakí sme. Vezmite na vedomie, že jakí sme, takí sme! Jakého ma vidíš, takého ma píš – hovorí sa u nás. Nepoverili sme vás, aby ste o nás písali. Teda, keď ste si už aj niečo napísali, pekne si to aj zetrite a teda ništ, celkom ništ o nás, Brezovanoch nepíšte. Mohlo by sa vám to nevyplatiť, jako tomu mínárêch Jurovému fuksovi. Keď scete kohosi opisovát, tam máte vaších vrbovských žídôv, z tých si robte fatíny, statečných Brezovanôv nechajte na pokoji! Amen! *Vám dobre známi Brezovania.*

V.

Čakal som prípadné ďalšie, tohoto druhu listy z Brezovej, ale neprišly. Raz na ceste z Košíc do Bratislavy stavil som sa vo svojom rodisku, vo Vrbovom a soberúc sebou p. seniora Julka Bodnára urobili sme si výlet autom na Myjavu, Bukovec a to sa vie, Brezovú sme neobišli. Ani som nestačil dojachať späť do Košíc, už ma tu čakal od toho istého pisateľa (dľa písma súdiac)

podobný lístoček, písaný ešte klikatejšie, ako tamten. Tu, hľa jeho doslovný obsah:

– Pán Elo Šándor! Sme vám už dvarázy písali, že by ste v knihe Sváko Ragan z Brezovej, žádným onakvým prímenim nepísali. Ve vydanej knize ste sa též dopustili glbatých urážiek niekerých Brezovanôv, čo je isté, že sa vám za to odmeníme. Posledne v tých dnoch, ked ste boli na Brezovej aj z farárom a seniorom vrbovským, neskoro nám dali svatko znat, že ste tu. Len nejakých 15 minút prv a nejakú pamiatku by ste si boli iste odniesli. Ej, boli Kristubohuoccu prissám velebnému!

Ten náš svatko sú taký pecivál, ze šetkým prídu neskoro. Fčil im to nemôžme odpustit, lebo nám ve vás uletel dobrý ſták z klietky!

Žiadame vás, aby ste v tej druhej knize a každej dalšiej, kerú by vám nedajbože napadlo o nás v živote vašiem ešče napísat a do kerej ste si tu zas nasbierali informácií – nikdo z nás nebol urazený, ani ináč nejako vyfirunevancigovaný. To by sa vám mohlo nevyplatit. Ani jedným slovom aby nebol nikdo dotknutý. Jak ste aj nedajbože niečo o nás napísali, pretrite si to ajncvaj! Žiadne posmešné meno, ani žeby bol Brezovan niečo vykonál. Jedným slovom ništ, celkom ništ urážajúceho. Poslúchnite našiej rady, čo môžte byt istý, aj pre vás bude dobre. Dúfáme, že nás poslúchnete. To hla vám radíme ze srdca. Ked nás ale neposlúchnete, radíme vám, aby ste našiej Brezovej vyhýbali. *Dobre známi Brezovania.*

VI.

V Trnave v sokolskom bábkovom divadle chceli predviesť sváčka Ragana z Brezovej, a síce povedľa Gašpárka, na miesto strýca Škrholu. Najprv chceli, aby som im daktorú kapitolu zdramatizoval, potom zas, aby som im dovolil použiť sváčkovej osoby za strýca Škrholu. I napísal som priateľovi V. H. do Trnavy list asi tohoto obsahu:

– . . . . nerozmýšľal som dosiaľ o zdramatizovaní sváčka a menovite nie pre gašpárkové, bábkové divadlo. Nebolo by to ani tak snadné. Ale nemôžem tiež dovoliť, aby bolo osoby mojho sváčka použitej na miesto strýca Škrholu. Tento je tak trocha ťažkopádny, dakedy príliš primitívny dedinčan, kdežto sváko Ragan majú rozumu i za sto Židov a dvesto fiškálov. Ich figura by sa nehodila do hry. Tu máš príklad:

Oňahdy boli sváčko Ragan aj s ich starkou v Bratislave. To sa vie, že veru zaváňali brezovským futrom na všetky svetové strany, nuž niet sa čo čudovať, keď daktorí mladí páni a menovite slečinky s príliš jemnými nosíkami – pod chvíľou nose ohŕňali nad nezvyklou vôňou. Ráno zasedali v akomsi živnostenskom spoločenstve, kde sa teda snesie už všeliaké aróma. Zaujímavosti k vôli uvediem Ti tu soznam výborníkov tohoto spoločenstva, ktorého členom sú aj náš sváčko:

Lukáš Klufaj, Juro Patoprstý, Paľo Mastibruch, Vacho Vozilhnuj, Samo Kotrba, Michal Belorit, Juro Kostrbatý, Jano Trtol, Matej Obžera, Izidor Šmondrk, Juľo Oberfranc, Juro Švoňavec,

Juro Pišoja, Štefan Fifilína, Štefan Ščisľák, Michal Serátor, Tomáš Kamas, Ignác Kunda.

Sváčko sa iste nemusia hanbiť za svojich spoluvýborníkov, sú to naporad, ako ich mená dobre svedčia – statoční Slováci. Referát o hospodárskej expanzivite a zemedelskej krízi mal istý pán profesor filozofie, vo voľnej chvíli tiež do národohospodárstva zabiehajúci. Ktosi vraví v posluchačstve, že je to jakorieč moc múdry pán, lebo má až dva doktoráty. Začuli to sváčko a vravia si pod nos, ale tak, aby to každý počul:

– Ná, mal som aj ja teliatko, bička. Dve kravy cecál a predsa bol z neho len vôl . . .

Nuž, priateľu V., skús zdramatizovať výšuvedený priebeh tohoto zasadania. Nepodarí sa Ti to a preto si Vy ostaňte len pri strýkovi Škrholoví. Humor, figliarstvo sváčkove ťažko je reprodukovať malým deťom. Zdravo! Tvoj: . . . . . .

VII.

Na riaditeľskom papieri istého peňažného ústavu na Brezovej došiel mi list priateľa Š. C. datovaný dňa 27. októbra 1930 nasledovného obsahu:

» . . . . Dozvedel som sa, že svojho času zahrali ste v Košiciach divadelné predstavenie »Sváko Ragan z Brezovej« a nakoľko by sme spomenutý kus veľmi radi zahrali aj tu, na Brezovej, dovoľujem si Vás týmto požiadať o laskavé sdelenie adresy, kde by sme si mohli výšuvedený, divadelný kúsok objednať.

Ak máte po ruke jedon exemplár tejto divadelnej hry, úctive Vás prosím o doposlanie tohoto.

Očakávajúc Vašu ct. odpoveď a ďakujúc vopred za Vašu ochotu a láskavosť porúčam sa Vám v dokonalej úcte oddaný . . . . . .«

Tón tohoto listu ma prekvapil. Takto z Brezovej nezvykli so mňou »svákovsky« korešpondovať. Autor ani čo by nebol Brezovanom, píše ani »horniak,« Martinčan. Aj mäkčene užíva, zaiste chodil o nejakú zimu ďalej do školy, ako priemerní Brezovania, ktorí píšu ešte i dnes »literárne správne a mako.« A potom zaráža tá kromobyčajná zdvorilosť, s akou je list »vyšpulírovaný.« Či to azda preto, lebo písateľ chce odo mňa dačo »za piet prstvôv a šiestu dlaň,« alebo je to už taký »biznis«, novotárstvo. Zpravidla – ak nie anonymným, tak iste po svákovsky hodne zahroteným listom oblažia ma časom Brezovania.

Uvažoval som, ako sa kde mohol zrodiť chýr o zdramatizovaní sváčka Ragana. Však by sa bol patričný dramatik aspoň len boževečný najprv opýtal Sváčka, alebo mňa, čo my reku na to, ktorí predsa máme tak blízko ku Svákovi a ich strynkej. Niako som nemohol prísť na koreň tejto zpráve a preto som napísal priateľovi Š. C. dňa 7. novembra 1930. list tohoto znenia:

» . . . . . Potvrdzujem príjem cteného listu Vášho z 27. m. m. a oznamujem, že moje dielo »Sváko Ragan z Brezovej« nebolo dosiaľ zdramatizované, ani sme ho teda nemohli tu hrať. Myslím totiž, že sa dosiaľ ani nik nepokúšal vec túto

zdramatizovať; predpokladám, tiež že by sa ma taký umelec azda len bol, alebo Sváčka – opýtal, či s tým súhlasíme, alebo nie. Tak len mne nič – tebe nič to predsa nejde.

Ale oné . . . . . Očúvam, že strynká Raganéch ochoreli a polihujú. Boli aj kdesi v Piešťanoch, aj u jakéhosi doktora, aj sa dali namastiť a predsa im nemoc nevychodí z krížov a kĺbov. To by ma teda veľmi mrzelo, keby tak nedajbože zavčasu odišli k Abrahámovi, aniž bych ich ešte raz videl kože predávať vo Vrbovom a kochať sa v ich trhovaní. Viem, že Sváčko veľmi ťažko snášajú nemoc ich starkej, ja spolucítim s nimi a želám strynkej skorého uzdravenia. Pozdravte mi ich aj Sváčka na stotisíc krát. A nech mi Sváčko napíšu, či už dobre predali tú chromú kobolu, čo ju potvoru na Michala kúpili na vrbovskom jarmoku od trebatického cigána, Fera. Porúčam sa Vám s priateľským pozdravom . . . .«

VIII.

Raz som si z Košíc objednal u sváčka Ragana z Brezovej tri páry duploviek. Známa vec, že nimi vyrobené duplovky vydržia až do úplného zodrania. Podľa starej zásady »svoj k svojmu« napísal som sváčkovi a požiadal ich, aby sa aj oni pridržiavali tejto šľachetnej zásady, keď mi budú kožu účtovať a nerátali mi ju drahšie, ako »druhému židovi«. Sváko kožu síce poslali obratom, ale účet nechodil voľákosi. Reklamoval

som ho a po dlhom čakaní, dostalo sa mi od sváka tejto odpovedi:

». . . . . Ani sa nehnevajte, že som vás tolko tahal na škripec, že som vám nepísál, ani účet neposlál. Vón je hriešnikom vlastne náš nový pán rechtor, kerý, čo vám tito riadky píšem, už je aj od nás preč, odešiel ani len neviem kde, kdesi na druhú školu. Vón ale bol tu známy jako viselec. Nemôhél som vám poslat účet, lebo sme mali aj trochu roboty ve kšefte, to viete, k sviatkom sa aj kože vac skupuje. Potom též, ked som vám chcel čosi poslat od toho rechtora, nuž mosel som ho shánat po Bradle, lebo bola a je tu dobrá sanica, nuž nemôhél som sa ho zmocnit. Až tot kerýsik den som ho vynuchál, ked letel spátky dolu kopcom na tých . . . a čo ja viem, jako to tí učení páni tomu neskaj hovoria, že »lyže« božehriechodpust. Ja som veru myslél, že mu Pánboh z rozumu pomahá, že snád . . . . , ale čo by som to hovoréł!

Až potom, ked už som na jeho dlhých cangálách vidél jakési fošne, nuž som spraskél rukámi a pýtám sa . . . . , no ale mosél som velice onakvo vyzierat, ked sa mi začal vón rehnit do ksichtu. Teda pýtam sa, lebo som myslél, že viselec spádél niekde do kasne a snád ho potom, jako to bývá – pohoneli a tý lajsne sa mu priklincovaly na podešve, lebo išiel na tom dolu mestom ani strela a ešče nejakí dva miglanci frčali za ním.

Abych teda dopovedál, pýtám sa reku: Pán rechtor, čo to reku máte na nohách? A vón mi

odpovie, že »lyže.« Myslel som, že mi asnaj nerozumel, lebo mal ruky pri hube a preto som sa ho ešče ráz opýtál, až potom mi to akurátne vysvetlél. Teda už som vedél a šecky moje onakvé myšlienky mi vypudél z hlavy. No, povedám, že jako teda, aby mi už pre vás dal ten obrázek, čo ma bol tot kedysi v jeseni aj ze starú poltografoval. Vidél som, hnietlo to aj jeho; ked som mu aj pohrozél, slúbél, že teda čoskoro mi ten poltograf dá.

A oné: Našiej Judín Ščeván urobél'si jakésik to – božehriechyodpust – rádio. Očúvame v tom dečo, delenjaké fatiny v tom premelú. Videt, že kerí ludia nemajú čo robit a melú talafatky. Sak keby moseli celý den tažko robit, neišiel by im rozum po vetre. Mohli by ste aj vy, tam z Košíc niečo povedat do tej potvory, aby sme to aj tu očúvali.

Ešče niečo: Tomu rechtorovi vypadlo jakésik písemko z vačku, zbadali sme to, až ked ufujazdél na tých jeho fošnách dolu mestom. Ščeván náš to opísál, jedno vrátél rechtorovi a druhé vám tu prikládám, že jako si u nás a na okolí spievajú dieľčence podla rokôv. Pekne z funebrála.

Ked je dieľčisko tak do dvacati rokôv, spieva si:

»Nic nedbám na ten svět a jeho jmění...«

Medzi 20 a 26 rokom už je starostlivejšia a často si zanôtí:

»Kde si můj přemilý . . . kde Tě hledat budu na kterém místě . . .«

Od 26 do 35 rokov svojho veku spieva si dieťča s citom:

»Na Boha se jen spoléhám . . .«

Ná a ked už má celkom »na kríž krídlá« to jest, ked je už celkom dospelá, zaspieva si skrúšene:

»Můj ženích jest sám Kristus Pán . . .«

Nuž vidíte viselca! Po čom takému rechtorískovi rozum chodí? Patrelo by ho už oženit. Neni dobre, ked cirkev volí slobodných rechtorôv, nerobí to dobrotu. Je pravda, že zato vac výhladov majú brezoľské dieťence, že sa dostanú pod čapec, jakože máme dvádvacat Brezovaniek vydatých za farármi, ale precca. Rechtor by nemal takto písat o dieťencoch.

Asnaj viete, že som totkedysik spravél dobrý kšeft! Máme toho roku nepriam tuhé zimy a snahu moc, ludia nevedia s ním čo robit. Začali ho vyvážat na lúky a k potoku. Napísál som teda dúverný list obecnej rade brezovskej, malackej aj senickej, že teda kúpim šetek snach od Brezovej až po Malacky. A čo myslíte, že sa neprihláseli? Veru Kristu, sa! Brezovská obecná rada chcela mi snach predat bajzom, Mavačané špekulovali, že praj, abych sa hned prihlásél, lebo majú nan desat kupcôv až hen z Bratislavy. Seničané ukázali sa skupánmi, že oni Brezovanovi snahu nepredajú. Ná – dajte si ho usušit – sebe na mysli!

Aj som sa dojednál s ostatnými, ked sme mali podpisovat kontrakt, hovorím:

»Prítelkovia, ja kúpim, ale mi ho dodáte v auguste . . .«

Jako keby bol hrom uderél do obecných tatkôv! Jedni videli v tom urážku vrchnosti, tí druhí zas tahanie za nos úradôv. No, ale u Tvarôžka pri modranském sme sa vymerili a stali sa zas kamarádmi.

A teda za tý duplofky, šak čo bych vám mal aj rátat. Maličkost; zbaví, ked mi pošlete osemdesát zlatoviek, alebo 160 koruniek.

Už vám nemám čo takého písat. Pýtali ste sa ma, že jako sa mám? Ej nú, jako sa môže mat 65 ročný človek. Myslíte si, že to neni tak mnoho? Ba veru je! Pre našu brezovskú katedrálu je to veru mladý vek, ale pre Brezovana occiprissám velebnému, je toho až pres prissám pánubohu.

Ešče vás na stotisíckrát srdečne pozdravujem. Amen.

Sámuel Ragan
z manželku z dýtkámi.

Sváko Ragan prichodia do učebníc stredných škôl.

Je potrebné, aby sme aj toto zaznamenali: Pán dr. A. G. lektor Masarykovej univerzity v Brne, píše autorovi Sváka Ragana dopisnicu z 23. marca 1931. nasledovne:

»Vážený p. řediteli,

byl byste, prosím, tak hodný a napsal mi hlavní data ze svého života? Potřebuji jich do čítanky pro 3 tř. slov. středních škol, kde jsem otiskl ukázku z Vašeho sváka Ragana (o brezovských škopiaroch). Kdybych směl zneužít Vaší laskavosti, tedy bych Vás prosil o seznam Vašich prací *knižně* vydaných (datum vydání též). Rád bych si jej porovnal se svým seznamem. O některých věcech totiž, když nejsou zrovna vydány v Bratislavě, nebo v Martině, se někdy dovídám oklikou a s časovým zpožděním.

V. dokonalé úctě oddaný: Dr. A. G.«

Nuž hľa, o sváčkových viselectvách budú sa už naši malí učiť, len aby si na ne nenavykali. Na druhej strane však, bolo by len žela-

teľným, keď by do celého nášho národa prešlo tak trochu brezovskej krve. Neškodilo by.

* * *

Anonymný list z Brezovej vydavateľovi Sváka Ragana:

»Ctený pane Pažický, na Myjave.

Ná a nemáte už naozaj inšiej práce, len s takýmito talafatkami sa ondiet? Vyplatí sa vám to? Není škoda márnit papier na takéto fatiny?

Daniško! Radíme vám, aby ste si dali pokoj a nám též, lebo budte istý, že tým len sebe osožíte. Šak uznajte, čo si my súsedia máme na seba vykrikovat a k tomu ešče aj v knize vyondiet, čo kerý na kerého vieme?! Aj medzi Myjavcami sú viselci, aj medzi Brezovanmi sú miglanci; takých nás Pánbôh stvorél šetkých. Šak my oné, neideme vykrikovat, že čo za viselectvá vystrájajú myjavskí svinkári a škvarkári. Dajte aj vy pokoj nám, statečným Brezovanom!

Poznali sme my vás, Daniško, už aj po inšiej stránke, ej veru poznali a to po lepšiej. Ked ste vydávali monografiu Myjavy, z pera hen vrbovského pána seniora Bodnára a jeho spolupracovníkov, medzi ktorými bol aj Brezovan. To bola kniha akurát. V tej ste Brezovanôv nemydleli. Aj vieme, že slúžnému ste na cenzuru z »Myjavy« predloželi inšie a inšie ste vydávali, celkom inšie, začo vás mohli lapají starého režímu najmenej po roku každého zabásnút. Nnno, teda

nemali by ste si pekné renomé kazit vydávaním kníh o nás, Brezovanoch a našich kúskoch. – Lebo veru, ked kerú kapitolu čítáš, či sa ona vzťahuje na sváka Ragana samého, alebo nie, vidí sa v niej každý garbár brezovský a v duši uvažuje, že kde sú tí zlaté časy, ked von ešče takéto viselectvá a pesstvá vystrájal.

Radíme vám s dúverú, nevydávajte Šándorové knihy o svákovi Raganovi! Nech si ich vydá, de chce, bár aj u niekerého vrbovského, alebo košického žida! Ten ošmek delenjaký! Šak nech sa nám len ukáže na Brezovú, podívame sa mu na paty! Ej veru podívame!

Viete, Daniško, my sa podívame na paty aj vám, ked akurát neprestanete!

Z úctú a priatelským pozdravom: Brezovania.

* * *

Na tento list poslal kníhkupec a vydavateľ Daniel Pažický odkaz na Brezovú asi tohoto znenia:

Milí Priatelia!

Nezvyknem odpovedať na anonymné listy a preto posielam odkaz tento po Jurovi Švancarovi osobne, aby ste vedeli: Vydal som a vydám aj ďalšie diela Šándorové o svákovi Raganovi, lebo ich svet rád číta a mne sa miňajú. Vydám teda aj tretí jeho diel. Keď nechcete, aby vydané toto dielo vyšlo do verejnosti, zakúpte celý ná-

klad a rozdelte si ho medzi sebou. To vám odkazuje Daniel Pažický.

A ešte niečo: Keď som dostal Elove Šándorove rukopisy, tak som si pomyslel: »Chlape, keď si sa to nebál naškriabať, čo bych sa to ja mal báť vydať?« Nuž toto povedzte každému, koho mrzí sváčkova historia.

Novšie ukázky zo svákovskej korešpondencie.

Autorovi diela o svákovi Raganovi došly ďalšie listy, ktoré je hodno i na tomto mieste zaznamenať. Tak píše istý cirkevný evanj. činiteľ, redaktor niekoľko evanj. časopisov, listom z 24. marca 1931. medzi iným toto:

» . . . . Pomaly treba nám pristúpiť k sostaveniu –ského kalendára na rok 1932. Veľmi by ma tešilo, keby ste mi ráčili prisľúbiť svoju spoluprácu. Potreboval by som menovite Vaše ct. povolenie, aby som mohol odtlačiť, ako Sváko vyplatili komunistov. Prirodzene, že príjmem milerád aj článok iného obsahu. Vítané mi budú obrázky, fotografie. Najradšej však strvám v danom prípade pri Sváčkovi. Poučený zkúsenosťami z min. roku vopred poznamenávam, že si ponechávam právo niektoré rukopisy rezervovať do roku 1933. Práce bude náš spolok honorovať.

Očakávajúc Vašu ct. odpoveď, značím sa v plnej úcte . . .«

To sa vie, že pánu redaktorovi udelené bolo svolenie, aby si zo Sváčkových príbehov vybral, ktorý sa mu páči.

* * *

Smutný, neveselý je list z 25. marca 1931. priateľa N. G. z Brezovej pod Bradlom, taktiež

autorovi Sváka Ragana písaný. Stojí v ňom medzi iným:

» . . . Počul si zaiste o ničivých následkoch hospodárskej kríze, ktorá, bohužiaľ ani Brezovú našu neobišla. Pôsobí ona veru stiesnene aj na mňa, ktorý predsa dosť ľahko prenášam nicotnosti vezdajšieho života, o ktorom by som ešte aj to povedal, že je večná škoda tráviť ho tu, na tomto hrbatom svete, keďže toľké tisíce kňazov vravia, že v zázemí a či kde po smrti, »je život bez smrti, radosť bez žalostí atď.«

Finančná situácia na Brezovej je tak ubiedená, že letora Brezovanov, tak známa po celom svete, ba ešte aj za ním – už temer nadobro pominula. – Keď sa rozprávaš s kožkárom, není to reč, ale bolenie brucha. Každý má vetry, nikoho už nemôže nič tešiť, lebo každého čosi gniavi a nemôže sa tej príťaže zbaviť nejako. Zkrátka, kšeft nejde a humor je v pudle, basta!

A musím Ti zvestovať smutnú novinu: Sváčko ležia ťažko chorý (vraj váži 78 kilov), teda ťažšie, jako ich strynká, ktorú zcogali z postele Sváko slovami:

– Ná, stávaj stará, šak ty tak ťažko neležíš!

Sluší sa totiž vedieť, že chudera strynká váži aj s rubáčom spolu 42 kilogramov.

Sváčko majú údajne akési »žmanie« vnútri, že ich to tam žerie nejako moc ukrutne, chudáka. Niektorí súsedia hovoria, že je to obyčajná žierka. Avšak dľa môjho náhľadu žierka to byť nemôže, lebo jako viem, žierka je náš obyčajný »nemec«, a to by som ich bol videl ísť do »Patá-

kového«, na rolu, aby to potom nemuseli vyvážať. Oni sú totiž veľký racionalista, šetria aj na zápraže, keď netreba, veru šimla nezapriahnu.

Avšak, žarty stranou! Svákovi musí ozaj chýbať čosi, keď mali už aj doktora. Čo sa už boževečný nanalievali do nich všeliakých zelín, ale furt a furt leze na nich, na chudáka tažoba. Aj sa už úbožiak kedy-tedy požalujú Pánu Bohu, že »nebodáj bude to asi odplata za hriechy, čo spáchali«, ale šak my, Brezovania vieme, že oni každému človekovi len dobre chceli.

Vyskytujú sa u nás hlasy súsediek a susedov, že vo svákovi je nebodaj už to zlé, že ten »boževečný odpust hriechy», rohatý sa už na starost z nich odstahúva.«

Svákovi ale neni do žartu. Len keď už nemajú pokoja pre kšefty, nuž vystroja svoju starú (rozumej, strynkú, ktorá chudera po prestátej chorobe su zoslábnutá, uschnutá, že ledva spravia malinký krok) v tom najhnusnejšom čase, tak raz keď tak padal sneh, že nebolo vidieť ani na krok vo dne, museli chudiatko strynká ísť až do dolného konca, čo im vzalo celú hodinu času v tej zlote a opýtať sa Izidora, či by im dal futro za cenu ujednanú pred pol rokom. Strynká dohromady nevyrídeli ničoho, ale sváko mali splnené svoje zámery, aby si totiž mohli zas na niekom trocha previesť.

Keď prišiel k ním veriteľ pre peniaze, umierali. Jak náhle tento vytiahel päty, hneď poslali strynkú pýtať svoje k ich dlžníkom. Pozdejšie pri-

šiel ich navštíviť istý známy a hovorí: »no, starý, prišiel som ta opáčit.« A sváko na to:

– Šak, keby ta to len findu bolo koštovalo, nebol bys dokapál. Ná, ked si tu, tak si už sadni; máš to za jedny peniaze!

Nuž neviem, neviem, či bude ešte čo zo sváka.

Srdečne Ťa pozdravujem a som Tvoj oddaný . . . . .«

Príhody strynkej Osuských.

Písali mi strynká, abych ich vo svojej knihe o svákovi Raganovi nespomínal.

No, veď ja ich ani nebudem po zlom spomínať. Keď už sa ich meno v tomto diele zjavilo, nemožno ho pomínúť bez poznámky. Sú oni predsa tuším akousi príbuznou sváčka Ragana a či ich strynkej. Ná a jako by to len boževečný bolo, keby sme mali strynkú obijsť a nezaznačiť na večnú pamiatku ich príhody, ktoré sa im chuderke naskytly menovite po prevrate, keď sa trocha viacej po svete zatúlali, ako pred tým!?

Ná, však aj mali príčinu chodiť svetom. Ich syn Ščeván reprezentuje nám našu Republiku až hen, kdesi vo Francúzskej, ký div teda, že dobrý osud strynkú, jakožto jeho vlastnú matku, aj do Paríža zaviedol. Do Prahy? Ej, tam sú strynká veru doma, vyznajú sa v Prahe lepšie, jako v Bratislave, ba čo píšem, lepšie aj jako v Baranci.

Jako vyzerajú strynká Osuských?

Jako pravá, nefalšovaná Brezovanka. Rozšafná gazdiná, dobrá obchodníčka zahradníckym tovarom, zbožná evanjelická kresťanka a to sa vie, dobrá Slovenka od koreňa, nekompromissná republikánka, slovom – pravý typ ženy, Brezo-

vanky. A taká žena môže rodiť zas len takých synov, akým je i dr. Štefan Osuský, splnomocnený minister a vyslanec československý v Paríži, spolupracovník na prvých oslobodenských dielach Československého štátu v Amerike a potom vo Francii, Švajčiarsku a kde počas vojny potreba prikazovala. Tento Štefan, po brezovsky Ščeván, je synom našej strynkej a tuším, príbuzným sváka Ragana. Neviem presne, či po rodine ich manželky, alebo svojej. To na veci nemení; Brezovanmi sú všetci. Tiež neviem, či a jako dlho klepali strynká nad ich Ščevánom opálku, keď sa narodil. Isté je, že ho pod ňu strčili, ako každé brezovské novorodeniatko, aby sa vraj »malo k svetu«.

Strynká sú vdovou, sami gazdujú i zagšeftária si vše, bárs by toho už nepotrebovali. Ale tak velí brezovská krv. Keď nie kožou, tak iným.

Rozumie sa, že ani strynká Osuských nenechajú si doma jazyk, keď dakam cestujú. Soberú si ho sebou a on im veru dobré služby preukazuje. Prosím vás, to je jedinou ich zbraňou a zle by bolo so ženským národom brezovským, keby mu táto účinlivá zbraň zlyhala! Myslím, že ku tomu nikdy nedôjde.

Hotúvali sa raz strynká za synom do Prahy. Bol tam vtedy za dlhšie v ministerstve zahraničia, pozýval ich, aby sa prišli podívať do Prahy, keď je on tam. Ale veru strynkej bolo dôležitejším porobiť si prv všetky súrne práce doma, okolo gazdovstva a len potom pomýšľali na cestu. Najprv si teda vykopali bobáľe, nagniavili kapusty do suda (on im ju gniavel Ščeván, syn Sanka

Čierneho, ale však si nohy umyl v teplej vode, lež vliezol do suda!) Zatým si ošúpali kukuricu, navarili lekvaru a – že som vás neušanoval – vyviezli si hnoj (t. j. vyviezol ho pacholek, ale pod prísnym dozorom strynkej) na role. Dali si poduplovať čižmy, lebo poznajú dobre pražské chodníky, vedia, že na ne treba pevnej podešve. Napiekli pagáčikov, nuž to sa vie, že nejaké to kuriatko na cestu upečené tiež z nošky nechybelo a čakali.

Čakali strynká, až im Ščeván – jako bol sľúbil – pošle teda »karetku na mašinu«. A poslal. A strynká sa vystrojili s noškou, v kroji sviatočnom do Prahy. Ščeván im poslal legitimáciu, s ktorou mohli cestovať v II. triede rychlíkovej. To sa vie, že strynká nešli v »kombinovanej II. s I.« to je v triede tretej, lež pekne v druhej. Nošku mali kopcom nabalenú všeliakých dobrých vecí. Však sa aj ich Ščevánko na ne tešil. Nijaké veľkomestské lahôdky a dobroty nenahradia kus doma pečeného, hoci aj čierneho chlebíka; pagáčik domáci veru vyváži kus pánskej dorty a osúch predchlebový, vyrovná sa veru kadeakým kremrolám a iným maškrtám. Každému nám najlepšie chutí kúsok akéhokoľvek i sebechudšieho jedla, zhotoveného rukou milovanej matky. A Brezovanky veru vedia variť a piecť, rozumia sa kucharskému umeniu. Však, ak by tomu opačne bolo, to je, keď by sa Brezovanky nerozumely kuchyni, nebolo by sa ich toľké množstvo povydávalo za farárov, ako sa ich vskutku aj vydalo.

Na ceste do Prahy v Kútoch strynká prestupujú do II. triedy pražského rychlíku. Idú strynká do kupé a tehnia chudera na chrbte nošisko, jak keď by išli na svadbu. V tom istom oddelení sedel ale jakýsi, moc elegantný pán, panák. – Nepáčilo sa mu, že má dostať za spolucestovateľku »takú babu« jakúsi. Začal ohŕňať nos, prskať na pravo, na ľavo a robiť nemiestne poznámky:

– Čo tu chce taká baba, dedinárka, tetka sprostá, sedliačka? Tá patrí predsa do tretej triedy. Zaiste zo svojej hlúposti vliezla do druhej triedy, kam nepatrí! – uvažoval panák ten. Čo je to za úžasná nevšímavosť železničnej správy, najnovšie obchodného vraj podniku, že nedbá, aby cestujúci II. triedy neboli obťažovaní sedliakmi . . . Kto to jakživ videl?! Tak a podobne mrmlal ten pánsky pán.

Strynká sa nedali vyrušiť z ich príslovečného kľudu, za ktorým sa ale skrývala búrka, alebo len sladká pomsta za nespôsoby tohoto inteligenta! Čakali len príhodný okamžik, aby panáka skrotili. Však oni mu ukážu, koľko je ich oplátky na ríf!

Okamžik ten sa dostavil, akonáhle vstúpil do oddelenia sprievodčík. Strynká mu podali legitimáciu s jazdenkou a to sa vie, aj kúsok poriadnej diškrécie. Lebo veru strynká vedia dobre, jaký je »bussines« v obchodných podnikoch. Poznajú mores.

Sprievodčík sa strynkej hlboko pokloníl a poďakoval sa »milostivej panej.« Kam »milostivá pani«, tam »milostivá pani.«

Pánko bol odrazu vo veľmi hlúpej situácii. Rýchle vstal a bežal sa spýtať konduktora, kto je tá dáma, ktorá s ním cestuje v jednom oddelení?

– Nuž, to je matka pána ministra Osuského – odpovie sprievodčík.

Panák sťa zdrevenel. Bol aj on tak trocha »od fochu,« jakýsi vyšší úradník z ministerstva a prechovával teda oprávnené obavy, že by si mohol predošlými, nejapnými poznámkami veľmi poškodiť. Jakáž pomoc? Pánko sa ponáhľal »do prosíkova.« Podišiel ku strynkej a vraví:

– Milostivá pani, ráčte mi láskave prepáčiť, ja som to prv len tak, medzi zuby, ale nie na Vás. Bože uchovaj, ja bych si toho oproti Vám nikdy nebol dovolil. To viete, milostivá pani, človeku vše dačo z úst vyklzne, aj mimovoľne. Nuž odpustite . . . .

A teraz nadišla chvíľa pre strynkú. Spustia na hlavu panáka, tak po brezovsky:

– Ná a čo vy chcete? Šak já som sa Vás na ništ nepýtala, ked som sem prišla! A nepotrebujem zas ništ! A já sa Vám na Vaše milostpanovanie prepytujem vy . . . . Eh, skoro bych bola niečo povedala, len pre Vás, Vy oný čo ste! Ked som Vám bola baba, tetka pred tým, som Vám tetka aj fčíl! A Vy trhan jakýsik! Já mám také právo íst na mašine jako aj Vy. Šak sedím na svojej . . . . teda sedte si aj Vy na Vašjej! Čo myslíte, že hen tý čačky mačky Vás spravia pánom? Šak aj my si vieme na Brezovej takých flancôf kúpit, ale z takýchto šiat (a tu strynka ukazujú hrde na svoju bielučkú kasanicu) vyšiel

moj syn a je ministrom. A Vy ste kdo? Vy, oný jeden, čo ste jakýsik!

Patričný pán dobrodej sa veru predstavil strynkej a len po veľkej námahe podarilo sa mu strynkú trocha udobriť. Ale v strynkej to veru ida cestou vrelo porád. Dali mu svoje nerovné veru ešte raz pocítiť, asíce už až v Prahe, keď vystupovali z vozňa. Usilovali sa najprv vyložiť si z vozňa nošku a ten pán chcel im pomôcť. Ale veru strynká ho odpravili zase po brezovsky:

– Ná, dakujem, dakujem! Och, čo by ste sa s tým špineli! Je to také sedliacke, nesem to pánu prezidentovi.

Panák dostal teda poznovu po nose. Usiloval sa čím skôr zmiznúť strynkej s dohľadu a veru ani strynká si ho viacej nevšímali. Ba čo viac, oni naň zabudli úplne a šli si svojou cestou. Tento raz na nich čakal už syn Ščeván, posadil si mamičku vedľa seba do automobíla a pýšil sa nimi po Prahe. A strynká boli veru tiež blažená, súc presvedčená, že to tak má byť, lebo oni vo svojom Ščevánkovi majú hodného syna a on v nich zas svoju dobrú zlatú mamičku.

II.

Strynká, keď prišli do Prahy, niekedy aj neavizovali svojmu synovi, že teda prikárujú. Však aj načo by? Oznámili mu svoj príjazd zpravidla len vtedy, keď sa s ním aspoň za celý rok predtým nevideli. Azdaj sa oni v Prahe nevyznajú? Veru dobre trafia kamkoľvek. Nuž šno-

rovali to aj teraz rovno do Ministerstva zahraničia tak, ako boli s noškou na chrbte. Keďže poznali dobre ešte aj dvere, kde sa ich Ščevánko zdržuje, natierali to rovno do nich, nikoho sa na nič nespytujúc. Hej, v tom sa im postaví v cestu lokaj jakýsi a spustí na nich hlasom hromovým, úradným:

– Kam pak, kam pak matko s tou nůši...?

A strynká mu odseknú s náležitou pohotovosťou:

– Ná, do riti, do riti synku! Vidíš ho! Šak sa ty máš o čo druhé starat! Já trafím aj bez teba. . . .

Ale šťastnou náhodou bol tam aj druhý lokaj, ktorý našu strynkú dobre poznal. Ihneď sa pritmavil ku strynkej plný ochoty a pozornosti:

– Ruce líbám, milostivá pani, ruce líbám..! I to jsou k nám hosti! Boožinku, to jsme vás, milostivá v ministerstvu již dlouho neviděli. Já a pán ministr jsme túze postřádali vaší vzácné přítomnosti. . . .

Strynká, ako starému známemu »po známosti« podali ruku, v ktorej mali prichystané »niečo«. Dali to tomuto ich známemu a obrátiac sa ku tamtomu druhému, odsekli mu uštipačne:

– Vidíš, ty somár! Keby si ma bol aj ty tak privítal, bol bys dostal aj ty a fčil si možeš utret hubu!

A spokojná, ako keď dobre splnili svoju povinnosť, vstúpili do izby, kde našli svojho Ščevána.

III.

Do Prahy sa strynká obyčajne vybrali na niekoľko dní. A svojho pobytu tam využili ku svojmu povyrazeniu. Štefan sa už postaral, aby sa v Prahe mamička nenúdili. Zaviedol ich do divadla, poukazoval kde aké zaujímavosti pražské, napokon strynká si už aj sami obzerali Prahu, čo je v nej kde zaujímavejšieho, novšieho.

Raz sa strynká prechádzali po Václavskom námestí s paničkami Štefanových priateľov. Dámy boly rozdelené na dve skupiny a za nimi šli páni. Strynká boli v skupine prvej, to sa vie, že vždy v brezovskom kroji, podľa predpisu a starodávneho osvedčeného zvyku oblečenom. Teda zpod kasanice visela im »slanina« na tri prsty, to je rubáč, ktorého dolný kraj presahoval kasanicu šírkou dobrých päť centimetrov.

Jedna ochotná dáma veľmi delikátne odviedla strynkú pod najbližšiu bránu a neznajúc brezovského kroja, upozornila ich, že im visí spodnička a teda tu možno napraviť vadu na úbore. Strynkej nebolo viacej treba. Pustili sa do nehorázneho smiechu a vravia ku ochotnej dáme:

– Och, ništ, celkom ništ. Dakujem vám, panička, ale to tak mosí byt! Keby mi neviselo, povedali by Pražáci, že asnaj nemám rubáča, alebo, že som nedajbože skúpá.

IV.

Raz ich Štefan pozval do Paríža. Čože je Brezovanke cesta do Paríža? Nič! Ani do Ame-

riky! Strynká si napiekli pagáčkov pre syna, pre nevestu tiež. Upiekli hus, aj do flašky vzali si »niečoho« na pretretie zraku a vydali sa veľmi božie na cestu. Ako ano, ako nie, Štefan nevedel, kedy mu prídu mamička do Paríža, alebo ho dačo úradného zašlo a preto strynkú nečakal na stanici v Paríži. Ich to hodne mrzelo, ale podľa adresy ho našli. Nepovedali mu ničoho, ale za túto – bárs ním iste schválne nezavinenú – nepozornosť sľúbili mu v duši po zásluhe odplaty. Oni v zásade neostávajú dlžna ničím. O nejaký čas sľúbil sa im zase on, že navštívi svoju rodnú obec a udal presne aj hodinu vlaku, s ktorým prikäruje na Brezovú. A tu sa strynká mimo svojho zvyku vybrali na záhradu pre burgynové lístie. Zabavili sa tam cez dve hodiny a nechali milého Ščevána čakať sediaceho pred domom na lavičke a či pod bránou za celé tieto dve hodiny. Doteperili sa s nošou lístia a privítali si syna slovami:

– Ná, prišiel si Ščevánko?

– Ná, prišiel mamenko, dobrý deň Pánboh daj!

– No vidíš! To máš za ten Paríž! – vravia strynká a akoby sa nič nebolo stalo, oddajú sa do srdečného rozhovoru so svojím synom.

V.

Strynká sú dobrou gazdynou. Keď už tak »nepanuje kšeft« s kožiami, nuž hospodária s pacholkom na jednom šimlovi. Stačí okolo gazdovstva, len by mal čo trvale robiť!

Nasledovná príhoda stala sa im práve na jar, keď viezli fúru dateliny. Strynká sedeli na zadku, na fúre, pacholek na predku »furmanil.« Neni maličkosťou »furmanit« po brezovských cestách a kopcoch. Tam nemôže, nesmie mať pacholek »pod širiakom,« lebo by snadno sletel do jarku. Brezová leží v doline. Rôľky Brezovanov nachodia sa väčšinou po vrškoch a cesty s nich sú veru nebárs schodné.

Nuž, vezú tú fúrku dolu Surovínom, vezú, keď v tom čert koho neprinesie? Antonobíl! V ňom poznali sme pánov Beneša, Mičuru v spoločnosti istého Brezovana. Auták kašľal hore Surovínom, narobil kriku, ani čo by hrmelo. Herka strynkina, nezvyklá na takéto strašidlo, začala sa plašiť. Skákala sem-tam, vzpierala sa a veru málo chybelo, že nevysypala fúru do priekopy s pacholkom aj so strynkou. Táto videli svoje nerovné, videli, že koľké nešťastie mohlo zapríčiniť zprepadené auto s pánmi v ňom. Nuž spustili do nich, jako Nemec do Verduna:

– Bodaj vás šlak trafél! Vy kmíni drevenní! Nemôžete dočkat chvílku, keď vidíte, že sa mi šimel plaší? Kdo vás desík takému móresu učél? Jaké sú to poriadky v Republice?

A veru strynká »cohneli pánvôf« ako im na hubu prišlo, lebo, keď sa oni nahnevajú, occuprissám – nečítajú z Kancionála, ale ide to u nich na plnú hubu. Však boževečný, jazyk je ich jedinou zbraňou.

Pánov toto veľmi mrzelo. Kúsok ďalej zastavili auto a zastaviac prvého Brezovana, ktorý

sa ubieral hore Surovinom do poľa, spytovali sa, ktože sú tá strynká na fúre dateliny. Presvedčiac sa takto, že snadno by sa boli mohli stať i nechtiac príčinou zranenia matky Štefana Osuského, obrátili vozidlo a bežali späť, na Brezovú rovno do Osuských. A tu sa strynkej všeliako ospravedlňovali, že nijako nechceli zapríčiniť tento nemilý incident. Auto vraj bolo zabrané do strmého vrchu, bolo mu treba vydávať väčšej energie, nuž odtiaľ jeho silnejší lomoz a smrad benzínových výparov. Strynká priateľsky vypočuli každého z cestovateľov, kde-tu trocha zlostným okom mrkli na Brezovana Čangalu, ktorý sa s nimi viezol, ani čo by mu boli chceli povedať: »Ná, ked sa oni blázneli, aspon tys môhél mat rozum.« Keď sa už všetci vyspovedali, ulapili sa slova oni a zakončili rozhovor takto:

– Och, šak za to ništ, celkom ništ! Ja som to tak zle ani nemyslela. Ono sa to mohlo aj horšie stat! Asnaj som vám mala blahorečiť, ked som sa už videla napolo v jarku?! – Ná a teda nech sa vám len lúbí u nás si posedet. Juda, desi, Juda? – volajú strynká na službu. Tá sa ukáže a oni veliteľsky prikážu jej:

– Oné, obuj si friško pantofle, nechod mi tu bosá, ked máme hostí! Utri si nos a dones z komory tú šunku, pagáčkvôl a povedz Martinovi, aby doniesel toho modránskeho.

Bolo už neskoro večer, keď sa naši cestovatelia hýbali od strynkej Osuských, zrejme spokojní so šťastlivým zakončením nemilej príhody na Surovine.

VI.

Prichodí nám po pravde zaznamenať, že strynká sú si vedomá svojho spoločenského významu, ako matka dr. Štefana Osuského. Veď ktorá matka by sa netešila tej práci, akú ich syn vykonal na poli osamostatnenia nášho štátu a politického oslobodenia nášho národa slovenského, ač sa o tom málo hovorí a píše. Kto zavíta cudzí na Brezovú, nezabudne sa podívať ku strynkej. Tá, pre takéto príležitosti majú už vše čo-to pripravené, aby hosťa ubečelovali. Sú ku každému neobyčajne a nestrojene veselá a prívetivá, takže návštevník odnáša si od nich len dobré dojmy. So svojím synom sa zvlášť nevystatujú, sú skromná, ale keď kto je zvedavý na bližšie údaje o ňom, strynká mu ich hrdo pospomínajú. Na každú otázku majú aj desať pohotových odpovedí, ako sa patrí na pravú Brezovanku.

Sváko Ragan ako »literárny kritik.«

Spisovateľka Zuzka Zguriška napísala knižku »Obrázky z kopaníc.« Redakcia Slovenskej Politiky v Bratislave poslala tú knižku Sváčkovi, aby jej napísali, či sa im, a v čom páči a aké majú k nej poznámky. Sváčko vyhovelí tejto žiadosti a zaslali redakcii S. P. toto svoje »dobrozdanie«:

Čo napísala Zuzka Zguriška a prečítali Sváko Ragan z Brezovej.

Či sa mi lúbi – to jest tá knižka a nije panička, alebo asnaj slečinka, čo hu napísala?

Lúbi a môže byt! Len oné, – jedno sa mi v njej jakosik nevidí, a to je krivé svedectvo o našjej Brezovej pod Bradlom. Knižka má nápis, že praj »Obrázky z kopaníc«. Pekné obrázky bohuoccuprissám! Samé pesstvá! Hned v prvých dvoch kapitolách zakáša písárka do nás, poctivých Brezovanvof, garbárvof. Píše, že kde Brezovan raz podešve predál, tam sa viac neukáže a inšie ešče nepravdy o nás tam na papier hádže. To teda šecko není pravda! Veru ukáže aj sto rázy a šade ho radi vidia a kúpia menovite futierko!

Neskaj poctivých garbárvof vytískajú fabriky, lebo šefci chcú kálanú kožu na ženské topán-

ky, kerá je tenká a vydrží akurát len na jeden tanec. My, drobní garbári, ani jeden si nemôžeme kúpit kálaciej mašiny, jako fabrikanti. Ale nech! Naše podešve si kúpi sedliak, robotník a pánské dámy nech pumpujú svojích mužvof na drahé a slabé topánky. Ale s futrom, nás brezovských garbárvov nikdo nepredbehne! A ináč: Lacné masso, riedka polieſka. Za málo penazí, málo muziky. Ked chce niekdo duplofky trvácé jak železo, tažké a lacné, skoro rieč za facku – Brezovan aj takému kupcovi vyhovie. Nech to aj druhý dokáže! Nech nás kopíruje, nech ukáže, čo vie!

Dále som v knižce čítál, že dolniak-Maďar teremtetuje, ked mu spomeneš Brezovana. To sú talafatky, fabule! Aj historia s autákom, myjavským kindermatografom a šecko, čo je tam pospomínané a čo vrhá na nás Brezovanvof onakvé svetlo. To sú šetko plané reči, pesstvá, Hospodin Bůh nenalézl v nich zalíbení! Že sa my, Brezovania akurát nebošKáváme s Myjafci a neobjímáme – nech som huncút! Ná, a či sa Myjafci objímali s Brezovanmi pri Markovičovských volbách, ked sme tiahli do Vrbového pod bielu zástavu, do chlapa ešče aj s našími židákmi – hlasovat na nebohého doktora Jula Markoviča? Daj mu Pánboh slávu večnú! Níje! Šak sa rozumieme, pravda!? Myjafcom biela zástava nepasovala! Keby níje prevratu, nemali by Myjafci železnice. Brezovania by si boli na konec aj od maďarskej vlády časom, čo len aj s kyjákmi a kosámi – po hurbanovsky – vybojovali slovenské

gymnázium. Šak v roku 1917. náš pán farár Lichner začál se mnú sbierat na slovenské gymnázium a neskaj by už boly bývaly z toho milvóny. Kolko na túto sbierku dali ftedy Myjafci? Há?

To hla, šetko mali tá tetka Zguriška v tej knižce vypísat. Ale boli by k tomu – bohuccuprissám velebnému – len málo atramentu spotrebovali!

Slečinka, alebo panička, čo ste, – nám vytýkáte v knižce, že sa poznáme s ministrami. Je to asnaj hanba? Ná, šak mnohí u nás vyrvostli, sú krv z našjej krve, ale zabudli ste, occu prissám, že Brezová z prevratu ničoho zvláštnejšieho neprofitovala. Že máme snád mohylu na Bradle? Radšjej by sme mali živého našieho Milanka Ščefánika tu, médzi nami a nie mrtvého ležat pod tú mohylu. Teda, kebych vás poznál, jako nepoznám, mosel bych vám niečo povedat do duše.

A oné! Nech vás teda nemrzia tlsté mreže na našiej banke. Tých tam nebolo treba dávat proti Brezovanom, ale proti prespolným. Brezovan neokmíni Brezovana (len keď nemôže! Poznámka sadzača). A prespolnými sú, – no šak viete, čo vám ich mám akurát vymenúvat! Ináč, každá palica má dva konce!

Šetky tý fatiny, čo tam o nás, Brezovanoch – teda poriadnych ludoch píšete, neni sú od nás. Povedačky brezovského Sváka a jeho starej, ked umierala »stará, čo sa ozieráš, len smelo s tohoto sveta« a ostatné – už aj vrabci čvirigajú a boly k nám donesené istotne z Myjavy. Drobné jašenie mal, kdo ich fabrikoval kdesi a kedysi! Šlak

trafél toho, kdo ich k nám, na Brezovú doniesél, patrelo by ho za to ze tri rázy do zoly namočit!

Ščil naozaj neviem, či ste vy Zuzka Zguriš-ka, (meno toto sa mi motá v lebine, desik som ho už mal čut) Myjafka, alebo nie, lebo by ste mali vedet, že na Brezovej sa nehovorí »bolach, chodelach, trtošelach,« ale bola som, chodela som a tak dále a tak dále. A aby ste vedeli, my Brezovani vôbec hovoríme »literárno správne a mako.« A jakých nás vidíte, takých nás píšte!

Jako je to medzi nami a Myjafci, o tom už písal aj ten viselec tam desik až z Košíc, Elo Šándor – šak ho za to zola nemine, ked mna, moju starú aj šimla opisoval. Ale spravél to pri poriadku a neprivádzal tam ani nás, Brezovan-vof, ani Myjavcvof na ostudu sveta, jako to spra-vela Zuzka Zguriška v prvých dvoch kapitolách jej Obrázkvof. To hla nám nemala robit!

Pánubohuoccupríssám velebnému, nazaretské-mu! Čo by sme my toho vedeli načarbat o my-jafských pytlikároch, farbároch, husiaroch, svin-károch! Nech som huncút, aj z čapíc by sa im kundolelo! Ale my sme národ múdry, nepovie-me ništ zlého, lebo my máme móres. Chováme sa jako sa svečí na domácích víry.

Na takéto talafatky bych povedál slovami Písma: »I jazykové ti utichnou i učení to v nic přijde!«

A ščil prezradím niečo aj o dalšiej čiastke tejto knihy:

Lúbela sa mi! Mosím to po pravde priznat, lebo aj Hus kázál: ». . . a pravdy každému přejte!«

Nebodaj Zuzka Zguriška dlho chodela po myjavských kopanicách, ked tak dobre pozná šetky obyčaje a zvyky toho ludu. A veru aj ich dobre napíše. Dobre tak, lebo čoskoro sa na ne zabudne. Mládež sa nám už meščí, hanbí sa pomaly za kroj starých otcvof a materí, nuž kdo nám to zachová, ked to desik nezapíšeme? Prosím vás, také akurátne výrazy:

»Jak ma omrklo, tak ma osvitlo« (str. 26.) Alebo ked starú dieſku opisuje, hovorí o niej, že »ostala dzieſka na cedzélku« a druhé delenjaké ešče. Nu, baví to aj mna, kerý to dobre znám.

Hej, je na čase zapisovat ešče trvajúce kopaničiarské zvyky a Zuzka ich occuprissám, tak dobre zachycuje, ani čo bych ja tam u niej sedél a do pera jej ešplicírovál. Akurátne, verne a na vlas. Vidím, že Zuzka chodela vac, jako jednu zimu do školy a čomusik ju rechtor precca len naučél.

Nuž, čo mám tajit: Zasmiali sme sa aj ze starú, lebo sa to precca len lepšie číta, jako pozoruje. Šak ked chodím za gšeftom po kopanicách, šetko, čo je v tej knížce tak viselecky opísané – vidím na každém kroku. A čert vie, nevšímál som si toho tak nejako zvlášt. Pravdu rečeno, ja som si tých našich zvykôf len potom aj tu začál lepšie všímát, ked ich začál na mne opisovat ten viselec, Elo Šándor.

A sú tý kopanice aj brezovské šetky jednaké. Já sám poznám jednu chalupu v naších kopanicách, kde baba každý rok chodieva až na Hrozienkov k bosorke. Vždy má pre nu nejaké litánie a talafatky. Nuž hla, proti ludskej hlúposti neni lieku!

Knížka sa mi ináč – jako som už aj prv naznačél – lúbela. Aj som si hu zapísál do Transosciusa, abych nezabudél, že hu mám desi mat, ked by mi hu nedajbože Judiní fagani niekde odvliekli. Len oné, tý prvé dve kapitole o Brezovanoch mohly aj vystat. Šak čo si máme vykríkat na seba svoje neresti! Cena 21·– koruniek za 179 stranový výtlaček. Príssám pánujánu, ten Mazáč v Prahe mosí na niej zbohatnút za noc.

Trochu som sa rozpísál, ale to viete, ked človeku mnoho toho leze do ságora a odtantél do mozgu a do pera. Brezovan nerád moc píše, ale ked sa pustí písat, to božehriechy odpust ani čo by zjedél purgov.

Končím a pozdravujem Vás na stotisíc rázy a šak toto nemosíte dávat do novín, to ja len tak pre Vás píšem.

Na Brezovej pod Bradlom, 20. júna Léta Páne 1929.

Sámuel Ragan z manželku dýtkámi.

Kšeftárske praktiky sváčka Ragana.

I.

Povieš milý čitateľu, že teda podobných príbehov očul si o našom svákovi dosť v predošlých dvoch dielach, že pre tento raz by sme ich mali snáď vynechať zo svojho líčenia.

Nie tak, priateľu! Obchod značí život, ruch na Brezovej. Keď Brezovan nemôže obchodovať, je s ním zle, veľmi zle. Na Brezovú menovite teraz dolieha priveľmi psota. Hospodárska kríza neobišla ani našich garbiarov. Niet tu jasnej nádeje do budúcna, žije sa s dneška na zajtrajšok. Aj náš svákо nadávajú na zlé pomery. Ani humor sa už tak nesúka, ako pred tým, keď bolo kde a komu predávať. Dnes sú Brezovania tak trocha uštipační aj svojim humorom, predsa však kde tu humor sa ešte zrodí, ale to vari už len tak, následkom sotrvačnosti. Mladí sťa by už nemali ani buniek na fabrikovanie humoru, iba ak čo podchytia od starých.

Tu hľa je ukázka humoru, zrodivšieho sa v hospodárskej krízi:

Idú tot raz náš sváčko »dolu mestom.« Zpod brány Jana Kolembu Martinového šteká na sváčka malý psík, breše ani zúrivý. Možno, že po-

znal vo sváčkovi veriteľa svojho gazdu, ktorý im dlhuje za futro už tri roky prez šesťsto koruniek a nemá sa k plateniu.

Sváko sa otočia, podívajú na hafana, odpľujú si končito cez zuby a povedia tak trochu hlasnejšie:

– Moc tisíc centvof striel ti do matere pálelo tureckej! Ná, šak tvoj gazda je vačší pes a neščeká! Nehanbíš sa? Ideš domu, nech ti gazda r . . líže!

Pes schúlil chvost medzi zadné nohy a odbehol do dvora. Sváko zatým pokračovali v ceste. Sotva urobili sopár krokov, ktosi ich potľapká po rameni od zadu a povie radostným hlasom:

– Ná, nazdar, sváčko, nazdar . . .!

Sváčko ani sa len neobzreli, kto ich to tak dôverne potľapkal po rameni, iba čo si druhou rukou uhľadili kabát na tom mieste, kde ich ten dobrodej tľapkal a odseknú mu, nezastaviac sa v kroku:

– Ništ! Na mna to neplatí! Mne neplatia, neplatím ani ja nikomu!

Rozumej, sváko vycítili z príliš dôverného pozdravu tohoto, že majú do činenia s ich veriteľom, Sankom Matulom, ktorý bol rád, že sa so svákom stretol a nevdojak ich upozornil, aby platili. Preto tá rezolútna odpoveď svákova.

II.

Oňahdy ubierali sa sváko »hore mestom.« Práve uvažovali, ako zaplatiť porcie, aby nebolo

treba z hotového »v banku« vyberať, keď dohonia pred sebou troch súsedov. Títo nešli spolu, ale jeden pred druhým. Každý si bafal z fajky a hľadel starostí plný do zeme. Prvý z nich zavzdychne si hlasne:

– Hm, hm!

Druhý:

– Ja, Ja!

Tretí:

– Ej nú, ej nú!

A sváko posledný zavolajú na všetkých:

– Ná, susedia! Martin, Jano, Tomáš! Nehovorte tak nahlas o svojich gšeftoch!

Tí sa ozreli a prestali takto »hovoriť« o svojich obchodoch.

Obišli sváko súsedov a o kúsok ďalej dohonia zas Jura Trtúcha z Baranca, jako kráča smerom ku fare, smutný a skrúšený. Táto nezvyklá nálada Trtúchova zaraz napadla sákovi, nuž prihovorili sa mu:

– Jurko, Juro a čo si neskaj taký kapustový? Čo ti je, nesmút, šak ešče neni pôst. Aj horšie nám už bolo na svete a nezabíjali sme! Si mi nejaký zkachovitený!

– Nále, jako bych aj nebol zkachovitený! Zajtra vydávam céru, slúbel som s nú stotisíc a chýba mi akurát padesát!

– A čo tehél, Jurko, alebo čoho? Spytujú sa sváko.

– Čerta, tehél, Sanko, tebe ani rozum nechodí po dobrém, len po talafatkách. Šak by sa ti nechcelo smiat, kebys bol neskaj v mojej koži.

Korún padesáttisíc mi chýba a nie tehél! Vedél bys mi pomôct nejak, Samuško?

– No, k tehlám bych ti poradél, že najlepšie sú k dostánú hen v Tvarôžkovej tehelni. . . .

– Môhél bys mat rozum, Sanko! Si už dost na to starý!

– No počkaj, šak teda na šecko ti poradím, ale mi najprv povédz, za koho vydávaš tú tvoju Kaču? Čo je to za chasníka, je zdelaný?

– Ná, jakožináč, jakožináč – vravia sváko Trtúch. – Šak za nejakého obšajsníka bych si božečný nedál svoju Kačku. Jakožináč, aj do školy chodél a to tri zimy do elementárnej, potom hovorél, že má dve triedy plavárne a štyri roky triednej loterie skončené.

– Už mu len titul hyndžiliera chybí – dodávajú sváko Ragan. To sa tvoja Kača do vysokej pánščiny dostane, nech som huncút. Ale oné, Juro: Ty mosíš na to s rozumom, jako som kedysi já chodievál, lež som povydával céry. Neskaj sú zas inšie časy a dla tých sa ti treba riadit! Nevieš ty, že neskaj, ked sa s céru slúbi stotisíc korún, dá sa len padesát?

– To hla ja dobre viem, Sanko – bránia sa sváko Trtúch. – Ale mne chýba týchto padesáttisíc, keré aj ty máš na mysli.

III.

Boli sváčko Ragan aj s pacholkom Ščevánom v Malackách za gšeftom. Bol tam práve tarmek, čili lichvací jarmok. Sváko odpredali celý prínos

futra a potom si umienili, že sa podívajú, či je silný tarmek. Na jednom mieste sa zastavia a povedia Ščevánovi:

– Nále, Ščeván, desi, poj bliže! Oné, nemám ščil kona a henten cigán má pekného kona a je mu aj zima. Šak je mi ho aj lúto, jak sa chudák trase. Podíváme sa nanho, kebych ho aj hned nekúpél. . . .

Obzerajú si tátoša obidvaja zokol-vôkol, mrkajú do uší, či mu tam cigán niečo štegľavého nevložil. Ščeván sa podíva pod chvost, či mu cigán nezapichol špendlík do neho, aby ho držal pyšne, vysoko zdvihnutý. Podívajú sa mu na stenky, či ich má suché, na zuby, jak je starý. Napokon sváčko napodobiac tamojšie nárečie, opýtajú sa cigána na cenu koňa:

– Prítelko, zač to žríba?

– Petsto zlatých jak jeden rýnsky – odpovie cigán.

– No čuješ, Ščeván, ani by to nebolo tak drahé a mne sa veru lúbí. Ukážte, prítelko, jako vie behat, lebo ja potrebujem kona len do behu...

Poneváč bolo Cigánovi tiež zima, nuž pobiehal z čerstva po trhovisku, sem-tam. Obrátil sa, predbehol frontálne okolo sváka, aby svoj tovar náležite ukázal, skrúcal, obracal ho na tú, zas na onú stranu svedomite.

Keď sváko soznali, že je už ozaj teplo jak Cigánovi, tak aj jeho vychudlému koňovi, požiadali ho, aby zastavil. Potom si ho opätovne obzerajú majstrovsky aj so Ščevánom. Napokon povedia tomuto, ani čo by sa dorozumievali.

– Nech som huncút, lúbí sa mi. Stotisíc fúr maku na jeden ho nadievalo hneď tedáž! Aj by sa mi šikél; nemyslíš Ščeván?

– Nále, šak mu u nás ani páru nebude. Len ho kúpte, sváčko, bude v našiej maštali, jako pre parádu.

– Máš pravdu, Ščeván – pochvalujú si svá= ko. Len oné, prítelko – vravia ešte ku Cigánovi: – Keby tý zadné nohy nemal také, onakvé, dívné! Idte prítelko s ním, ale jako môžete najfríščie, až hen, po ten strom! Nech sa ešče raz dvokladne podívam na beh.

Cigo uháňal, jak mu len dech stačil, ani sa neobzrel, kým nedobehol ku vyznačenému cieľu. Keď už bol hodne vzdialený, povedia sváko pa= cholkovi:

– No, poj Ščeván, čo nás je po nom?! Šak sa už dost zahrial!

Pravda, museli sa rýchle ztratiť, aby ich Cigán so švihlom neondiel.

Ale tento prípad je tiež jedným z mnohých dôkazov, že sváko Ragan z Brezovej sú dobro= tisko od kosti.

IV.

Sváčko kupovali futro od Kopeckého a tro= chu ich »obšíl«, tak že ztratili na ňom do Kčs 1.500·–. Nuž, sa len chudák uhárkali na každom kroku. Ba dohovárali aj jemu:

– Ná, čo si ty len za človeka. Tvoj otec bol poriadny človek a ty taký neznaboh, že si tak

doprial človeku na staré kolená tolkú škodu. Patrí sa to? Há?! Ej nú, ej nú! Si mi ty fajn futro!

Prípad sa odohral nasledovne:

Sváko podľa starého zvyku chceli kúpiť od garbiara Kopeckého (teraz už syna) futro. Bolo to náhodou na Myjave, v krčme u Vranu, štácii to všetkých Brezovanov a (jako supov za zdochlinou) teda aj myjavských ševčiskov. Títo boli zákazníkmi tamtých, a keď sa táto spoločnosť sišla v šenku, profitovali z toho v prvom rade ševci, lebo brezovskí garbiari sa radi »nechali videť«, vše objednali nejakého toho trúnčiska aj pre ševcov a tí sa zadarmo napili. V druhom rade mali z takého posedenia osoh i garbiari, lebo si udržiavali v ševcoch svojich stálych odberateľov.

Nuž, v tejto spoločnosti chytili sváčko Jana Kopeckých, keď sa prv nemohli podobrotky pojednať, aby ho pomocou ševcov morálne donútili uzavrieť s nimi obchod. A jednali sa husto.

– No, vieš Jano, tvoj otec, pánbo mu odpust, šak též šelijako kšeftovál, ked môhél, ale to bol poriadný človek, len čo je pravda! No, Jano, šak aj ty si ešče neni načisto zhumplovaný, len tú chybu máš, že neposlúchneš staršieho človeka. To hla, je najväčšia chyba, že nedopraješ staršiemu človeku kúsek toho kšeftu. Šak, oné, nemáš sa prečo tolko žgajcovat, ja ti chcem vec dobre a spravedlive zaplatit, to chcem, ty spustíš ešče niečo, ja pridám a kšeft je fiksumfertik!

To pomohlo. Jano povolil morálnemu nátlaku sváčkovi a jeho saserom. Dal im futro lacnejšie, ako pôvodne bol ponúkal. Scápali sa (dlaň

o dlaň; sváčko to vedia akurátne udierať a menovite s takým, kto má mäkkú dlaň, toľko budú nenápadne tlieskať, až horí celá ruka), zapili oldomáš a o 14 dní prišli si pre futro ku Kopeckému.

Lenže sváko nie preto kupovali futro, aby ho ozaj kúpili, ale preto, aby sa vyrazili a si zafigliarčili. Prišli teda Janovi povedať, že si odoberú len polovičku zo zakúpeného množstva futra. Jana toto prekvapilo a spytuje sa sváka:

– Ná, a prečo nie celé, sváčko, šak ste šecko kúpeli a nije polovicu?! Tak sme sa zjednali a to platí precca!

– Nuž, Jano, mal si ho vziať Ščeván Durkéch polovičku, ale já mám s tým človekom len oštaru. Vón fčil tú druhú polovičku nechce a nechce . . . . . .

Sluší, aby sme pripomenuli, že pri kupovaní tohoto futra na Myjave nebolo ani spomienky o Štefanovi, ba čo viac, on o celej veci ničoho nevedel, iba až po dvoch mesiacoch, keď v Pezinku predával futro so svákom na trhu, on svoje a sváko to, čo prevzali od Kopeckého.

Kopecký dal sváka fiškáľovi, čoho následok bol ten, že sváko museli predsa len futro prevziať za ujednanú cenu a proces ich stál Kčs 1500·—. Toto ich škrelo nehorázne.

O krátky čas zas Jano Kopecký potreboval kravu do gazdovstva. Náhoda ho sniesla so svákom, ktorý mali práve takú »kapitálnú« v maštali, ako on hľadal.

– Ej, Jano, len tebe hu doprajem – potvrdzujú raz sváko pri spoločnom posedení u Tvarôžku, – ked aj budem škodovat. Ale oné, vieš, ked je to doma vychované, nuž priroste to človeku k srcu. Šak čo ti hu aj mám chválit? Je dobrá dojka, je na otelení za 2 mesiace a 12 dní podla Tranosciusa. Neni jej páru, chýrna je to kravka, Janko môj, neobanuješ, ked hu kúpíš . . . !

Jano dobrotisko, dal sa nahovorit. Kúpil kravu. Ale to bola mrcha jedna! Ani poriadne žrat nechcela, ani dojit, klala, kopala a jalová bola ani starý došek. Sváko ju boli kúpili na poslednom jarmoku a keď sa nevydarila, nuž ju dopriali Janovi za to futro, kde ich dzobnúl o Kčs 1500·–.

Čo mal Jano robit? Čo pri futre vyrobil, to tu zas doplatil. Súdit sa nechcel so svákom. Prípad tento ničoho nezmenil na dobrom pomere Jana so svákom, iba ak sa trochu hanbil, že sa dal svákovi napálit. Nedal to však na sebe ani trocha znat.

Snáď nebude od veci, keď tu ešte spomenieme, aká príhoda sa stala sváčkovi, keď tú kravu viedli ze Chtelnice. Mašíroval s nimi aj jeden bohuznámy z Brezovej aj so svojím, asi 12 ročným synom. Natierali to cez Dobrú Vodu, kde pestujú hodne čerešien. Aby nepochodovali len tak, »na boso«, sváko naviedli parobka, aby šiel natrhat tých čerešien do zástere. Dobre si prv všimli, že sú na blízku ludia, akiste majitelia čerešien, ktorí len tak »mir miks-dír niks« nebudú trpet nezvaného hosťa na čerešniach. Vlastne to bolo

svákovým zámerom, aby ľudia lapili chlapčiska a starý musel zaň platiť pokutu. Aby sa im plán podaril, sami išli hodne na predku a zamestnávali otca hovorom, ako sa dalo. Kráčajú, kráčajú, otec ska by zabudol na syna a sváko drmolia jedno na druhé, čo im prišlo na jazyk. Naraz len čujú, ako majiteľ čerešien nadáva chlapcovi a vyhráža všelijako. Sváko v duchu zaplesali, že tu bude zas fígeľ, poriadna zábava. Ale o chvíľu predsa sa v nich ozval duch praktického Brezovana, napadlo im, že by predsa len škoda bolo peňazí. Vrátili sa a išli zachraňovať situáciu. Bohuznámy veru tiež nebol uderený mechom, priběhol pod čerešňu a spustí hlasom lamentujúcim na majiteľa, ku ktorému shŕkli sa aj ostatní Dobrovodania tam na blízku pracujúci:

– Nále, nále, ľudkovia dobrí, šak ste z Boha! Šak ste krestania! Ná, šak by ste len neubližovali úbohej sirote?! Akurát ho, chudáčka, vedeme k nám, lebo mu umrél otec aj manka a hentá kravička je šecko, čo mu po nich ostalo. A já som sa ho zaujál, Bože večný, a vedem si ho domu, vzál som si ho za svoje vlastné.

Šak to neurobél z roztopašnosti, ale z hladu, vedeme ho až hen s Blavy. Ej nú, ej nú! Divne si dnes svet vysvetluje krestanskú lásku, veru divne. Nemá porozumenia pre úbohú sirotu . . .!

Nuž, veru ľudia nielen že chlapcovi neubližili, ba mu ešte sami natrhali čerešien, dali ich hodný uzel, ba aj chleba kus pridali a želali šťastnú cestu.

Keď Brezovania zašli za vršek, zastavili sa, kravu pustili do dateliny aby sa popásla, sami ale zasadli na kraj priekopy a pochutnali si na dobrých čerešniach.

V.

Keď sa Janko Kopecký tak »šťastne« dostal ku krave, hľadal usilovne príležitosť, aby zas niečo vyviedol svákovi a doprial im po zásluhe dajakej čertoviny. Táto nedala na seba dlho čakať.

Prišiel raz k Janovi kupec na futro a to je veru dobrá zvesť, že je tento tovar garbiarsky zase drahší. Jano to už tak naraľičil, aby kupec šiel aj ku svákovi Raganovi, o ktorom dobre vedel, že nemajú ani brostíka. Ale svákо ako dobrý obchodník ubezpečili kupca, že majú futra viacej, ako treba, ale uloženého vo vzdialenom skladišti, zkadiaľ by ho mohli priviesť tak asi za hodinu.

Kupec súhlasil a sváčko o zlomkrk bežali pozahumny ku Janovi, lebo on mal futra dosť a dosť. Jednali sa hore-dolu, až sa dojednali a futro si odviezli do svojho dvora. Jano zabudol aj na kravu a všetko, lebo on je dobrotisko od kosti, po otcovi – daj mu Pánboh slávu večnú, hodne husiny a modranského vína tam na druhom svete! Kupec prišiel, vybral si čo lepšie a svákо mu až priveľmi ochotne pomáhali, aby si len vybral. Za odobraté futro hneď platil hotovými. Svákо teda strížili a v prichodiacu nedeľu

ráno osobne zabehli k Janovi, odovzdávajúc mu peniaze s týmito slovami:

– Janko, Jano! Ale desi? Ná, nesem ti na masso (a vyčítali mu na stôl Kčs 4,000·—). A šak ostatné ti dám, lebo mi kupec nevyplatél šecko. Šak aj načo by ti bolo ščil akurát tolko penazí?

– Nuž sváčko, šak už bych len miesto našiel prene, nemajte strach, vraví Jano. Ale vám počkám, jako po známosti.

Janko veru čakal a dlho čakal na peniaze. Keď ich sváko voľákosi nenosili, poslal k nim svoju ženu, aby pýtala peniaze. Sváko veru neposlali peňazí ani teraz. Prijali Janovu ženu s týmito slovami:

– Ništ, celkom ništ, Zuzka moja! Ja už s takými mladými ženami nechcem mat ništ spoločného, lebo mne je už veru blízo sedomdesát. Ani sa nehnevaj, Zuzka, ale ja už inakší nebudem. Pošli mi sem Jana. S tým sa už nejako porátám.

Jano po tomto odkaze vezme svoje »obchodné záznamy«, (notes umastený za 20 grajciarov) že čo to asi bude zas za čertovina so svákom?

Príjde Jano do Raganov a sváko ho privítajú po priateľsky, ako sa patrí, ponúkli stoličkou:

– Prejdi, Jano, sadni si a odkroj si! Máš to za jedny peniaze!

Janko si sadnul, sváko tiež naproti nemu, zatým zvážnejú, ako málokedy a zpustia na Jana hlasom dojímavým:

– Ná, Jano, bol som tot kedysi u céry, šak vieš, čo má toho poštára v Kyripolci. A čúl si o tom chýrečném doktorovi, čo aj naši Brezovania k nemu chodievajú, ked im už druhý nemože pomôct?

– Čul, sváko, čul, ale šak ja nie jemu k vôli som sem neskaj prišiel! – protestuje Jano.

– Neskáč mi do reči – ohradzujú sa sváko – hned Ti dopoviem!

Nuž vón bol u céry, šak bývajú dvere o dvere a ked sme sa tak shovárali, odrazu povedía ten pán doktor:

– Sváčko, vy ste už starý, zedraný a zondieny človek! Vy už tých jarmekvof a toho kšeftárenia nechajte, lebo . . .!

Ked toto céra a zat čuli, otvárajú oči aj hubu a celí preč bez seba pýtajú sa dokrora, že čo je ich tatíčkovi, jakorieč teda mne. Ono sa medzitým ukázalo, že pán doktor, ten už pred tým niekolko razy hovoreli mojej cére, nahovárali ju, aby ma len odhovorela od tých jarmekvof . . .

Nuž, čo myslíš, Jano, čo mi povedál ten doktor, hádaj!

– Nemyslím ništ, sváko – odpovedá Jano.

– Nuž povedál ten doktor, že ma niekde na ceste porazí, lebo, že som krvnatý (vo skutočnosti sváko vyzerajú ščúply jako došek, ani čo by ich bol pred chvílou vypitval) a mám praj pretučnelé srcco . . .

– To nebodaj od bialošvof a husín, sváko – dodáva Jano.

– Nerob si, Janko moj, posmech ze starého človeka – karhajú svákо Jana, ale len tak, aby sa nepovedalo a pri tom ronia z očí cícorkom líšiacke slzy, veľké ako kuracie vajco.

– Nále, nále, sváčko! Ved to ešče neni tak onakvé – potešuje sváka Jano. – Už aj horšie bolo a nekradli ste. Netreba vám myslet akurát na to najhoršie. Sme šetci smrtelnými, ale to už tak bude, dokál svet svetom bude. Ked aj v matrike máte o nejakú tú desínu rokvoľ vac, to neni ništ. Hlavné je, jako sa sám cítite . . .

– Dal by Pánbo, dal by Pánbo, synku, vravia sváčko na oko potešený Janovou útechou. Keď už videli, že urobili na Jana dobrý dojem, pokračujú vo svojich vývodoch:

– Vieš, Janko, ja nechcem poškodit nikoho, šak ma poznáš, že bych si ani za nocht cudzého neprivlastnél. Ty vieš, že som dycky s každým jednál spravodlivo. Nechcel by som ani teba oškodovat, ale sa bojím, Janko moj. Bojím, keby ma tak nedojbože porazelo na ceste cez Bielu horu a mal bych to tvoje futro ve voze a niekdo by mi ho z voza popchél. Nemáš z toho žiadneho písma a ztratél by si šecko! Račiej si ty, Janko môj, vezmi zpátky tú polovičku, čo som ešče nepredál, lebo já vác rázy prissám, nepôjdem na žiaden jarmek! Budem sa držat rady toho pána doktora. Ej veru budem. Tot ti doplatím, čo som ti ešče ostál dlžen za prvú polovičku a túto druhú si už len vemeno božie vezni . . .

Jano bol k slzám dojatý svákovými vývodmi, nuž dovolil, aby mu svákо vrátili polovicu

nimi odobratého futra. Na druhý deň včas ráno poslal si Jano pacholka s vozom pre futro ku svákovi. Než tento futro priviezol, považoval Jano za dôležité, aby sa naň aspoň podíval. Kto si však predstaví jeho zlosť, keď sa presvedčil, že svákovi mu vrátili ozaj len brak, čo bolo lepšieho si ponechali, poťažne odpredali. Nadával Jano, až sa Bradlo triaslo, že sa dal tak svákovi ošmeknúť a to už druhý raz. Trpezlivosť vypovedala mu službu. Tak, ako odišiel od skúmania vráteného tovaru, nahnevaný, vybral sa dohovárať svákovi.

Doletí Jano do Raganov, ale sváka už nezastihol doma, lebo oni už hodne skoršie predo dňom vybrali sa do Senca so Ščevánom na jarmok. Jano myslel, že tu na mieste jeho porazí a nie sváka. Zdalo sa mu, že tento najnovší výčin svákov stačí aj bez kyrípolckého doktora, aby ho »šlak trafél«. Čo si mal počať? Dovolil, aby mu sváko futro vrátili, tu nebolo apelácie. Zakúsol si do gamby a odišiel, ako pred tým prišiel.

To sa vie, že sváko si historiu s lekárom vymysleli. Nikdy ho nevideli, a sotva by sa bol našiel daktorý, ktorý by im bol priznal, že sú »krvnatý». Fígel tento sa im plne vydaril, aby ním poznovu otiahli dobrotiska Jana.

– Ná, nech sa aj vón zaučuje!

VI.

Podívajme sa, ako sváko kšeftujú zas v Senci. Dopelhali sa sem práve včas, len čo sa jarmok

začínal. Zastavili šimla na prostred rýnku, odopali pobočky, dali obroku do hrántika, rozložili na voze futro a . . . . . nechali predávať Ščevána. Sami ale odišli do jarmoku, vraj »podívat sa, či by sa nedalo kdesi čo kúpit«. Prosím vás, do huby človeku nič nevletí, treba sa za tým poohliadnúť. Ale za svákovým »poohliadnutím« skrývalo sa aj čosi iného. Že čo to bolo, skoro sme sa dozvedeli.

Asi o hodinu po ich príchode do Senca, pritmaví sa ku svákovmu vozu nejaký občan, vari z Diosegu pôvodom a žiada na Ščevánovi, aby mu zaplatil za datelinové semeno. . . .

Ščeván otvára oči, čo to, boževečný, uchytelo tohoto »prítelka,« aj s jeho semenom? . . .

– To ste si nebodaj zmýleli átrest, prítelko . . .!

– Veru nezmýlil, ale vy ste ma asi nevedeli nájsť, snaď ste ztratili moju adresu, keď ste mi už vyše roka nestačili zaplatiť sto korún za semeno. . . .

– Prítelko, to som ja, neni . .! Alebo, oné, koho to vlastne myslíte? Šak ja som naozaj od vás semena nekupoval . . .!

– Kupoval, nekupoval! Toto je Raganov voz, šimel, vy ste iste príbuzný Raganov, tak budete platiť, a to hneď, lebo vás na fleku oznámim žandárskej marii . .!!

– Asnaj šandarmérii, prítelko, a nije Márii jakejsi!

– Jednej, alebo druhej; jeden je to čert! Za nových poriadkov sa to volá četníci. Šecko

jedno; zeberú vás prissám jako starí žandári kedysi! – dôvodí reklamant.

– Nále, nále, príteľko! Ved ja som Durkovič a nije Ragan, mne dajte pokoj!

– To by mohol každý povedať. Budete platiť a to za čerstva – oháňa sa dedinčan, ale v tom už beží od voza, do jarmoku po četníkov.

Ščeván si medzitým obzrel vôz, koňa a nijako nechápal, ako sa dostala na liešku voza svákovho, tabuľka s voza jeho, Ščevánového? Svákо predsa majú svoju tabuľku a on tiež svoju a svákо nepožiadali jeho, aby im požičal svoju vlastnú tabuľku ... Z toho mohla byť nepríjemná mitúška a Ščeván sa začne »po brezovsky« za uchom škriabať; ponad vysokú baranicu pravou rukou za ľavým uchom a naopak – ľavou rukou, touže cestou, za pravým uchom. Čo tu robiť? Na hromženie nezbývalo času, ani by toto nebolo ničoho pomohlo. Tu už bolo treba jednať a rýchle uvažovať, ako vybrdnúť z kaše.

V tom prikvitol četník, ktorého dovedol dedinčan na obhájenie svojho práva. Vrátili sa aj sváčko (eh, bár by sa neboli vrácali!) a kto si vie predstaviť ich prekvapenie, keď uvideli, ako im pri voze »baštrnkuje« četník a doliepa ich dávny dodavateľ z Diosegu.

Dedinčan prisahá, že to je vozík svákov Raganov, aj šimel, ba aj futro, lebo vraj na tomto vozíku veky vekúce, len svákо si vozievajú futro a iný nik na vozi ho nepredáva, iba ak dakedy ich manželka. Svákо zas probujú kľučkovať, že

to je voz i šimel Ščevánov; oni len tak, z dlhej chvíle prišli s ním.

Hej, ale s četníkmi neradno žartovať, dakedy ani oni nerozumia fígľu a to sa vie, že hneď boli zvedaví, či majú sváčko živnostenský list? . . .

– Ná, šak aj načo by mi bol, pán vochmajster! – bránia sa sváko. Šak ja ništ nepredávám, už som vám to povedál raz. Ja som tu len tak! Oné, Ščeván, de si! Ukáž sem ten papier, čo to desi máš!

Lenže tento raz nechcelo sa četníkovi žartovať. Nuž sobral sváka do obecného domu, k rychtárovi spísať protokol o celom prípade. Sváko kráčajú vedľa četníka a níč ich nemrzelo, že jarmočania sa stranou uškŕňali, akýže to slávny sprievod majú sváko Ragan, ani dajaký potentát. Každý hádal, čo asi vyviedli, lebo len čo je pravda, sváko nemávali práce »s ramenami spravedlnosti«. Dedinčan cupkal s druhej strany četníka v poctivej vzdialenosti, aby si verejnosť nemyslela, že aj on dačo vyviedol, s čím četník podľa paragrafov nesúhlasí. Ale sváko tento raz nekráčali si dajako veselo, na prvý pohľad dalo sa uhádnúť, že veru čosi nemajú celkom v poriadku. Nebodaj, radšej by boli kráčali na Brezovej k Tvarôžkovi na tri deci modranského a to na včas ráno, ako tuná s četníkom a na ostudu sveta.

Ščeván medzitým usilovne predával futro a rozpredal ho veru do posledného chvostíka a už len čakal netrpelive, ako dopadne táto historia so svákom.. Vedel, že za tým sa skrýva nejaké

huncútstvo svákove, ale nechcel sa do toho miešať, aby sváka snáď nevyniesol z konceptu.

Prišli svákо, delikvent do obecného domu, tam ich četník doviedol k rychtárovi, v úradovni ktorého meškali ešte nejakí dvaja úradní páni. A započal sa výsluch. Rychtár vyslúchal a jedon z pánov písal. Svákо museli – na staré svoje kolená – stáť chudák, ani mendík.

– Kedy ste sa narodili?

– Ná, ked sa hnoje vozely – odpovedia svákо.

– Nemáte nás za bláznov? – spytuje sa rychtár.

– A čo bych mál! Šak viete, že sa hnoje vyvážajú na jar, v marci.

– Dobre, ale ktorého marca a roku ste sa narodili? Odpovedajte rychle, lebo máme tu aj inej roboty dosť, nielen s vami sa ostúdať – zamieša sa do hovoru notár, jeden z prítomných dvoch pánov.

– Šak ja som k vám nešiel dobrovolne – bránia sa svákо. Ten, kdo ma k vám priviedél, zaplatí mi prissám aj diúrné . . . Ej veru zaplatí, nech som huncút. A teda oné . . . Kerého marca som sa narodél? Hm, to já . . . , nuž veru aj kdo by si to v neskajšiem svete držál v hlave?! Neviem, čo ma tu hned zachlomaždžíte! Neviem.

– A koľko máte rokov? – spytuje sa četník.

– Ná, blízo vac, jako vy šeci štyria dohromady – odseknú svákо.

– Boli ste trestaný?

– Do, já? – pýtajú sa svákо vyjavene.

– No, ja zaiste nie, odpovie rychtár. Ohľadne svojej osoby bych sa vás nepýtal. A neuťahujte si z úradov, lebo by sa vám to mohlo nevyplatiť! Odpovedajte na všetky otázky statočne a vážne! Nemyslite si, že sedíte vo voze na trhovisku a predávate futro a strúhate si dobrý deň z tetiek a ujcov, ktorí u vás kupujú . . .

– Ná, šak aj škoda, večná škoda, že ja nepredávam šťil futro. Račiej bych sa veru vidél ve svojém voze, jako medzi takými havkáčmi, jako ste vy. Ej, šak do vás mal, že vás nehladá?!

Toto bol už trocha prituhý tabák pre seneckých úradníkov. Rychtár si začal od jedu krútiť fúzy, četník vyťahoval svoj zápisník, pánov začaly odrazu priveľmi tlačiť goliere. Vzduch stával sa hustým, nesnesiteľným. Mohlo z toho vzniknúť aj niekoľko dní áreštu pre sváka, asíce pre urážku vrchnosti. Ale svákovi majú z pekla šťastie. Do kancelárie odrazu vkročí nejaký pánsky pán. Všetci sa mu klaňali. Rychtár veru za čerstva bežal pomôcť tomuto pánovi složiť kabát a sám ho zavesil na vešiak. Keď si odložil klobúk, kabát a palicu, poohliadol sa po prítomných a jeho zrak stretol sa so svákovým. Zraky sa razom vyjasnily obidvom.

– Čo tu robíte, sváko, to ste už sám nevedeli trafiť do úradu, museli ste mať takýto potentátsky doprovod pána strážmajstra? Čo je to s vami vlastne?

– Ná, ništ, celkom ništ, pán náčelník. Šak ja som si nežiadal takého veľkopánskeho sprievodu, jakého mi uščedrél tento obšajsník jakýsi . . .!

Nuž, bol to okresný náčelník, ktorý predtým náčelníčil na Myjave, zkadiaľ dobre poznal sváka jak zo spoločenského styku, tak aj z úradného, lebo slovenská verejnosť od Kútov až hen po Užhorod dnes už vie, že sváko Ragan boli úradom a tak trochu sú ním aj teraz, ako člen obecnej rady, po starém – prísažný. A po dobrom sa znali, nuž odtiaľ toľká pozornosť náčelníkova voči svákovi, čo bolo prítomným zvlášť nápadné, lebo si mysleli, že majú do činenia tak trochu s obyčajným jarmočným fígliarom, »obšajstníkom.«

– A čo máte so svákom Raganom, Mrnčo? – pýta sa náčelník dedinčana, ktorý dal sváka predviesť.

– Už vyše roka mi dlhuje sto koruniek za datelinové semeno a kedykoľvek ho tu hamarkujem na jarmeku, vždy sľubuje, že mi pošle poštou peniaze a nedajbože sa ich dočkať...!

– Neni celkom tak – pán náčelník – ozvú sa sváko. Šak nemá ode mna písma, že bych mu akurát dlhoval za semeno. Môhél bych dobre povedat, že ništ nemá čo na mne pohladávat, ale som krestan. Ked kdosi ohne oproti mne, nech ho Pánboch požehná.

– A koľko vám Ragan dlhuje? – pýta sa náčelník žalobníka.

– Osemasedemdesát korún! S percentami to bude sto rovno. Teda, patrí mi sto korún.

– Ked ste mi predávali semeno, nebolo reči o percentoch – dôvodia sváko.

– Ale nebolo ani reči o tom, že budem musel čakat na peniaze vyše roka – protestuje de-

dinčan. Ešte by som vám mal zarátať za formanky do Senca na každý jarmek, keď som vás nápočne chodil hľadať a pýtať si svoje peniaze...

– Nuž čo, sváko, chcete platiť? – pýta sa náčelník.

– Jakožináč, chcem, šak čo si mám počat s takým lachmanom, kerý ma chytá ešče aj na procentoch?!

– Pán náčelník! Tu je vážne podozrenie na Samuela Ragana, že obchoduje po jarmokoch, aniž by mal predpísaného živnostenského listu – ozve sa četnícky strážmajster.

– No, to je pekná omáčka, sváko – dodáva náčelník – a to je zas ako s vami?

– Pán vochmajster nemajú pravdu, lebo na mne pohladávajú čosi, čo nemajú. Predával som kedysi, ale šči už nije vac. Prosím vás, aj kdo by sa ondiel neskaj ze kšeftom? Pýtajú na človeku z každého kúta porcie, dávky; kdo by to aj vydržál v neskajších tažkých časoch. Och, veru nije, nepredávám! Vón to predáva svoje futro Ščeván Durkovíč, šak to aj videli pán vochmajster na vlastné oči... Ná, a čo ma majú furt egzamenovat títo vaši lachmani delenjakí? Furt čosik píšu a píšu, jak keby nemali inšieho čo robit? Za to ich platí republika? Nech som huncút....!

– Sváčko, mierníte sa, tu je úrad a vy, jako úradná osoba viete, jako sa treba chovať v úrade! – napomína okresný náčelník. Nuž, keď ste tu, vyplaťte, čo ste dlžný Mrnčovi a bude

všetko v poriadku a pôjdete si každý ve menobožie svojou cestou.

– Šak bych aj platél, ale ked som neutŕžél – bránia sa sváko. Futro s vozom aj šimlom je Ščevánové, vón tŕži, mna do toho ništ. Nemám, veru, len čo mi ešče na obed desi vystačí . . . . A títo páni nechcú verit za Boha, že už nekšeftujem . . . . .

– No, tu máte, sváko, požičiam vám ja sto korún, vyplaťte si pred nami dlh u Mrnču a choďte si každý svojou cestou a nech vás viacej nevidím pred úradmi . . . !

Okresný náčelník vytiahol peňaženku a požičal z nej svákovi Kčs 100·–, ktorý nimi vyplatili svoj dlh a odišli spokojený z úradu. Ščeván už mal šimla zapriahnutého a čakal na sváka, ktorý tak šťastne vyviazli zo šlamastiky. Neobedovali tento raz v šenku, lež na voze, majúc sebou pagáčky, kus slaniny a fľašu modranského. Na zpiatočnej ceste zastavili sa už až v Trnave, pred Svatým, aby nakrmili šimla.

Či kedy vrátili pánu okresnému náčelníkovi požičaných Kčs 100·–, to sme teda, nevyšetrovali. Však, čo je nás do toho? Je to predsa súkromnou záležitosťou svákovou.

VII.

Berný fiškus dáva bedlivý pozor aj na zárobky našich brezovských garbiarov. Nevie z nich ani jediný, že koľkoraké dane má platiť, no a o rozličných poplatkoch sa garbiarovi ani len ne-

snívalo. Najviac tlačí brezovských garbiarov daň dôchodková. Tu berná správa používa šrófu nad všetko mocného. Nevidí do vrecka ani jednomu Brezovanovi, jeho zamastený dvojšesťákový notes neni smerodajný pri daňovom priznávaní. Nuž, niet sa čo diviť, že Brezovania nebárs milujú berný úrad, ktorý napriek hospodárskej kríze lanského roku hodne tej dane nakydal na bohabojný národ brezovský. Nuž, dochodili jedon za druhým do expozitúry Finančného riaditeľstva, aby si tam osobne vyreklamovali miernejšie odanenie. Ani sváko neostali doma, pobrali sa aj oni do expozitúry vyjednať si snesiteľnejší predpis dôchodkovej dane.

Dôvodia sváko referentovi hore-dolu, že sú časy zlé, kšefty mizerné pod psa. Nevyplatí sa kože vyrábať, fabriky tlačia a ševci veru už nekupujú od rukodelného garbiara, lež z fabriky, keď ešte ktorý prevádza remeslo, ak ho Bata celkom nesotrel s myhela. Ešte, že kde-tu futierko sa vyrobí, ale pomaly neni, kto by nosil čižmy po dedinách, všetko sa dnes opičí po topánkach . . .

Ale referent sa nedal obmäkčiť. Trval na svojom, že sváko tohoto roku viacej profitovali, ako prv, niekoľko ráz do roka so zárobkom predali šimla, tri razy predali kravu, dva razy teľa, nuž, treba sa v zisku tak trochu podeliť s berným úradom . . .

– Viete, pán vládny radca! Na vás bernákvoľ platia slová Písma: »Hleďte na ptáctvo boží, které neseje a přece žne . . .« Pred prevra-

tom sa vaše úrady menovaly »danové úrady.« Po prevrate ste už »berné úrady«, ale Hospodin Bůh nenalezl ve vás zalíbení! Peši, alebo za vozom! Jedno u vás dôjde. Váš úrad len bere, nedivte sa, že ho na Brezovej nemilujú a inde tiež sotva . . . . !

– A keď ma už tak častujete Písmom – zdá sa mi, že ste zabudli, čo povedal Pavel apoštol: »Dávejtež což jest císařovi císaři a což jes Božího Bohu.«

– Ale len pri poriadku a každý dla majícnosti – vravía sváko. Nech som huncút, šak už aj u nás čert pobral císarvoť, královoť, ale tu nechál berné úrady. To sa mi venkoncom nelúbia tý nové poriadky! Keby tu bol neskaj Pavel apoštol, tiež by mosél opravit svoje výpovede a môžem vás ubezpečit z gruntu srdce svého, že náš pán prezident Masaryk nikdy by si nešiel odemna inkasovat porciu!

– Od toho sme tu práve my, sváko. My to konáme za neho, tak jako u vás v cirkví kurátori. Či si pán farár Lichner sám chodí od cirkevníkov inkasovať každomesačne svoj plat?

– Nuž hla, to teda nije! Ale, ked už mi nechcete spustit, pán referent, teda dovolte abych vám povedál podobenstvo, keré tak akurát pasuje na váš úrad.

– Nech sa páčí – odpovie referent. A sváko spustia:

– Nuž bolo to takto:

Bol u nás na Brezovej rychtár, nezáleží, jako sa volál. Dost na tom, že ja som ho dobre

poznál. A vón vám pil jako dúha, vyslopál aj petrolín, ked k nemu prišiel nenazdajky.

Ked ten ledakdo nemal už začo pit, poslal polného hájnika, aby mu niekeho chytél v poli, jak robí škodu. Raz sa mu to podarelo, druhý raz sa nije. Zle bolo s ním, ked nepriviedél nikoho a preto si dával pozor. Raz, ked ho rychtár vyslal tiež na pole, tak nikoho nemôhél grajfnút, ale vón prišiel na múdry nápad; šak nenadarmo chodél piet zím do školy ge Kútzskému, daj aj jemu, Pánboh, slávu večnú!

Tak vón, ten hájnik si zmyslél, že nejaký Koptula má ofce a tento hyd rád zabehne v poli do škody. Nuž hupky bežál k rychtárovi a hlásél, že našiel Koptulové ofce ve škode. Hájnik našiel rychtára, kdeže inde – v šenku.

– Dobre, Martin, pochváli rychtár hájnika, len mi doved sem toho Koptulu nech mu vyvrbím!

O chvílu príde hájnik s Koptulom; to sa vie, rychtár ho súdél v šenku. Spustél na chudáka Koptulu jak nejaký referent z berného úradu:

– Koptula! Vaše ofce sme našli ve škode, zaplatíte. . . .

– Ale, pán rychtár – chce sa bránit Koptula...

Žiadné, pán rychtár! – Spravél si škodu a teda mosíš tu hned položit desat korún pokuty, lebo. . . .!

– Ale, pán rychtár . . . – lapá sa slova obvinený.

– Ništ! Polož desat korún! – prikazuje rychtár.

Čo mal chudák Koptula robit? S rychtárom si to nechcel rozhádzat, nuž zaplatél. A rychtár hned rozkázál naliat. Keď už bolo víno na stole a obidvaja vypili prvý pohárek, povie rychtár:

– Ná, teda hovorte Koptula!

– Nále, nále, pán rychtár! Šak, ja už dva roky namám oviec! Jaký je to poriadek, prečo ma pokutujete?

Nato mu pán rychtár odsekne:

– Mál si mat!

Nuž hla, pán referent, toto podobenstvo mi prišlo na rozum, keď tu s vami sedím a handlujem – vravia svákо, vstávajú so stoličky, berú do ruky klukanu a čapicu a na ceste z úradu obrátia sa ešte k referentovi a vravia:

– Ráčeli ste ma rozumet?

– Oj, dobre som vás rozumel, svákо!

– No, teda o týden som tu zas, dotál rozmýšlajte o tomto podobenstve a márnosti ludskej. Nech vám služi na zdravie!

– Spoločne, svákо, spoločne aj vám, svákо!

– Má úcta*) – povedia svákо hlasom ironickým.

– Aj moja – znela odpoveď referentova.

– Bohuoccu prissám, je to tu čeliadka, ej, veru je! – odlahčia si svákо na ulici. To sme erbovali ešče od Madarvof! Šak, veru mohli si aj nechat berné úrady! Kdo tí u nás potrebuje? Nikdo!

*) Pozdravu »má úcta« užíva Brezovan len v úradnom, naprosto nie srdečnom styku.

VIII.

Sváko predávali raz v zime futro vo Svätom Juri. Bola treskúca, zima človek nevydržal na jednom mieste. I sváko sí veru poskakovali pri noške a vôkol rozloženej svojej »partieky.« Dúchali si do dlaní, fúkali, sohrievali pracky, ako sa dalo, ale veru zima nepoľavovala, čo jej bárs ako sváko kde-tu aj zanadávali.

– Ej nú, ej nú – zahlučí chvíľami trhovískom. To sváko Ragan »požehnávajú.«

Keď prišiel kupec, zastali na chvíľu v poskakovaní, i nadávať prestali. Keď »kunčoft« odišiel, pokračovali zas.

Nejaký pán prešiel okolo svákovho »krámu« aj so svojím psom, čoklom. A psisko sakramentský . . . Však si len pomyslite dobrí ľudia: Podíde tesne ku svákovmu futru, oňuchá ho so dvoch strán, zdvihne pravú zadnú nohu a . . . . . Nu, môžete si domyslieť, že čo urobil.

Na podobné manýry veľkomestských psov sváko veru nie sú zvyklý. Bleskurýchle obzrú sa po skale na blízku, aby ňou za tepla počastovali nezdvorilého hafana. Ale takej na blízku nenašli. Čo tu robiť? Sváko si zavčasu poradili. Kopli do zmrazka (zmrzlý kus blata) botou, odlomili z neho poriadny kus a mrskli ním po psovi. Trafili potvoru akurát do čumáku. Psisko zavýjal, až sa ľudia ozierali, že čo sa to kdesi strhlo. Pravda, spozoroval to aj jeho gazda a nemal nič prvšieho na práci, ako vrátiť sa ku svákovi a vyrovnať si s nimi telesnú urážku psa.

Prišiel páničisko ten ku svákovi a osopí sa na nich:

– Prečo ste mi psa opálili tým zmrazkom . . ?

– Ná, keď som nemál kamena po ruke – odseknú mu sváko.

A bol týmto prípad úplne vybavený.

IX.

Raz na jar stali sváčko s postele dobre naložený. Keď opatrili statok a prv pravda, vypili si »na pretretie zraku« dobrej borovičky, čo Ivan Gavora smie len vo fľaškách predávať, – začali uvažovať, čo by komu zas dnes viseleckého vyviedli. Veľmi sa im chcelo vystrúhnuť nejaký fígel, ale poriadny, aby to postihnutý náležite pocítil. Napadlo im, že sa podívajú k Jožovi Mrázkovi, ktorý ač pôvodom Hradištan, priženil sa na Brezovú a či vôbec i so ženou sa bol sem dávnejšie nasťahoval a teda úplne sa aklimatizoval, to je – aj on garbiarčil. Vyrábal futierko.

Sváko zamieria rovno k nemu, akoby po starej známosti, po súsedsky. Jožo práve štrichoval futro.

– bré ráno, Jožo!

– bré ráno Pánbodaj – odpovie Mrázek. Čo ste mi priniesli, sváčko, dobrého na včas ráno?

– Ná, ništ takého zvláštného, Jožko môj, len som sa prišiel na teba podívat. Už som ta dávno nevidél . . .

– Ani ja vás, sváko, – poznamená Jožo.

– A oné, Jožko! Jako sa má tá tvoja žena? Vídávám k vám chodit doktora. Čo už nemá kam chodit? Jako jej je?

– Zle sváčko, zle, – odpovie Jožko strápene.

– Ná, čo to, jako to hovoríš? Snád sa len nemoc nezhoršela, nedajbože . . . ?

– Ah čoby, je to veru ešče horšie s nú – dodá Mrázek.

– Pre Boha, Jožo, asnaj len neumiera? – zhýkne sváko.

– Ešče horšie, veru ešče horšie! Potvora, už chodí – odpovie smutne Jožo.

Svákom drgla trochu táto odpoveď a preto v duchu sa zariekli, že si s Jožа »ohnú« a to poriadne.

– Ná, Jožko, Jožo! Pre koho rychtuješ toto futro?

Jožo netušiac fíglu, priznal sa, že pre Icíka Liliendufta. Svákovi nebolo viacej treba. Odporúčali sa rýchle a bežali rovno k Náglovi. Tam zakúpili potrebné množstvo futra a v mene Jožovom zaniesli k Židovi, ktorý dlhoval Jožovi ešte za predposlednú dodávku futierka. Obchodník bol presvedčený, že tovar mu skutočne posiela Jožko Mrázek. Nuž, prijal ho, ale platiť, vraj až neskoršie.

– Och, to nie, celkom sa mýliš Icíčko – vravia sváčko presvedčive. – Vón, Jožo je nezdravý, čosi mu je. Mna poslál s partiekú a ostro mi prikázál, abych mu do grajcara zinkasoval, čo za nu príde, lebo potrebuje na chorobu, doktora, lieky

a čerta, diabla. To staré môže ešče ostat, lcičko, vón si Jožo preto príde, ked vyzdravie . . .

Žid, netušiac nič podozrivého, vyplatil svákovi, čo im prichodilo za dodaný tovar.

Na druhý deň Jožo »dotehnél« u neho objednanú »partieku.« Žid div ho nevyhodil von, že si z neho uťahuje a posiela mu futro na dva razy. On, vraj nepotrebuje toľko futra teraz.

Zahorel Jožo pomstou svákovi, keď sa dozvedel, že ako ho ošmekli a zapovedal sa, že nikdy viacej nepovie Brezovanovi pravdu v obchodných dotazoch. Zdvihol ruku k nebesiam a a hroziac smerom k Raganéch domu, zavolal:

– Počkaj, tatar jakýsi! Jaký pochválen, taký naveky amen!

X.

Nasledovný prípad patril by skôr do »komunálnej politiky« sváka Ragana a nie do kšeftárskych praktík. Keďže ale aj tu stretávame sa so svákovým »biznisom«, nuž uvedieme túto udalosť v tejto kapitole. To je stará pravda, že či dobrý Osud postaví sváka na ten, alebo onen prestol, oni sú vždy – ako sa patrí na domorodého Brezovana – najprv obchodníkom a potom teprve tým druhým, čím ich chcela mať spoločnosť.

Brezovský notár (nezáleží na mene, Brezovania ho poznajú dobre) zasadol si so svojou starkou k rodinnej porade, že by bolo veľmi účelným, keby si do roka čo len jedno prasiatko vychovali. Ako to vraj lacno príde, keď pred

Vianociami maška zabijú a nevedia ani, ako ho »vypelhali« až potiaľ. Nu a potom je už ráj na zemi; dobrá kárminová polievka, krkovička, kapusta, čerievka, jaterničky, mäsko fajné atď. . . . Nuž, dobrá vec v rodine je taký vykŕmený bravík! –

Rodinná porada vyznela kladne. Budú chovať, kŕmiť prasa. Slová nasledovaly hneď činy. Notárovci najprv prehliadli si chlievik a presvedčili sa, že tento veru potrebuje dôkladnú opravu. Poneváč obecný chliev patrí do majetku obce, ktorá je povinná v smysle zákona z roku LIV. pred Kristom na svoj náklad opravovať si svoje chlievy a poneváč z »cudzieho krv netečie«, notár bežal do najbližšieho zasadnutia obecného výboru so žiadosťou, aby chliev obec opravila.

Ktože by odporoval pánu notárovi? Výbor uzavrel, že zajtrajším dňom počnúc musí byť začaté s opravou chlieva, ktorú prevedie tesár Pagáč. S uzavretím veľkodušne súhlasila aj pani notárka, ako nezbytný prívesok administratívneho inventáru slávnej a veľkej obce Brezovej.

Medzi tým, čo Pagáč opravoval chlievik, radili sa notárovci, čo, ako a kde a aký druh prasata zakúpiť, aby sa vydarilo, nezakrpatelo, nezkošľavelo. Škoda by bolo každej námahy, keď by mal byť z prasata košlák, grmál nejaký! Ono, buďme si úprimní; človek sa dosť nabehá veru okolo brava, lež ho vykŕmi! A potom: Na pána notára sa patrí, aby mal brava reprezentačného, nie dajakého bastarda. Ujednané, poveriť svinkára Kvandúcha, aby on vybral na dakto-

rom jarmoku v okolí a zakúpil bravca pre pána notára. Kvandúch je predsa poctivec od kosti ešte aj pri kšefte. On to urobí dobre.

Sváčko Ragan boli vtedy rychtárom. Keď zbadali, že notárovi sa chystá »útulok« pre bravca, začali sa o nákup tohoto aj sám zaujímať. Šli na vec priamo. Spýtali sa notára, kto mu obstará prasiatko. Notár odpovedal:

– Požiadal som pána Kvandúcha, je to statočný a poctivý človek, ten mi to najlepšie vyberie . . .

– Čóóó, pán notár? – vraví rychtár pohnute – vón, ten kmín? Ten by vás pekne zrychtoval, ej veru zrychtoval, nech som huncút! Šak by sme to z úradu nemali dopustit, aby vás taký ošmek dostál do ruky! To veru namudušu nejde! Nechajte to vy len mne. Ja už tak jako tak myslél som na to a mám pre vás už aj volačo nájdené . . .

– Nuž, rychtár je rychtár, dobrý hospodár – myslí si notár. Môže mať aj pravdu, však keď spolu spravujeme obec, nuž ten mi ozaj len čo dobrého doporučí. Mal by som to predsa s ním zkúsiť. Keby bol nejaký ošmek, neboli by ho občania volili za rychtára!

– Tak teda dobre, pán rychtár – vraví notár – súhlasím s tým, aby ste nám vy zakúpili mašíka, ale správneho. Najlepšie anglickú sortu . . . Tá sa dobre vykrmuje a máva dobrú slaninu . . .

– Ná, jakožináč, veru má – dodáva rychtár. Už sa vy len na mna spolahnite, já vám to vyrídím najonakvejšie. Šak je to aj moja povinnost tak trochu.

Slovo robí muža – vraví príslovie. Sváko rychtár slovo dodržali.

Na tretí deň po tomto ujednaní, podvečer ťahajú sváko, alebožto pán rychtár slávnostne na obecný dom, nesúc niečo vo vreci na chrbte. Obsah vreca zdal sa byť záhadným, nebol ani živým ani mŕtvym, len sa tak trochu kedy-tedy zamrvil, ale neohlásil.

– Oné, pán notár, de ste! Priniesél som vám už to prasiatko, anglickej sorty, šak som ho nápočne vybierál, reku šak aj jakožináč, pre pána notára mosím lepšiu partieku nájst. Dalo mi to mnoho do práce, lež som ozaj čosi lepšieho vyondiél . . . . .

– No, dobre, dobre pán rychtár – odpovedá pani notárka, – len ho do chlieva. Ba či mu bude dost velikým . . . . ! ?

– Nále, asnaj by ste pani notárka nechceli, abych vám za sedomadvacat zlatých priniesel brava metrákového . . . . .

– Prečo bych nechcela? – odsekne pani notárka. Blázon, kto by dal, väčší, kto by nevzal! Šak by sme aj takého brava vedeli kam dať. Nebojte sa, do špitála by sme ho neposlali . . . !

– Sváko rychtár složia opatrne vrece, aby sa jeho obsahu dajak neublížilo, odviažu motúz a pozorne vysypú prasiatko do chlieva.

Noví majitelia dívajú sa udivene na tento »privažok« vo velikom chlieve, dívajú a čudujú sa veľmi, čo to má byť za druh, aká rasa?

Nuž bol to grman jakýsi, prasa hodné práve dakam do špiritusu – bastard jakýsi pra-

sačí. Hlavu to malo veľkú sťa polmeričie, uši tomu visely dolu ani anglickej vížle, zadok malo stlačený do zeme, nohy jako špajdlíky a štetiny tomu stály ani čo bys ich bol napustil elektrinou. Smutné, neveselé, karpavé. Veru ešte aj chvostik tomu visel dolu, natiahnutý, čo je znakom, že také prasa je choré, lebo zdravé prasiatko má chvostik vždy trocha nahore zatočený. Akonáhle sa odvážilo postaviť na nohy, hneď letelo stranou ani opilé, brnkalo do steny sem-tam, odrážalo sa s jednej strany na druhú. Chvíľami aj trochu zagrofkalo, ale bol to zvuk prasačí, nevešťiaci dobrej nádeje, že z tohoto by dakedy vyrástol brav metrákový.

Sváko tiež tak trocha žmurkali na svoj tovar, sťa by mu chceli vsuggerovať, aby sa držal na nohách »hersky« aspoň zakiaľ sa naň dívajú noví jeho majitelia. Ale prasa nič; motalo sa po chlieve ani opilé. Divia sa notárovci, obdivujú tento zázrak a vše sa podívajú jedon na druhého, čo povie ktorý na to.

– Ná, a čo je to za prasa, pán rychtár? – vyhrknú zo seba notárovci skoro razom obidvaja. Jaká je to fálka? Však je to ani slepé, sotvá sa to na nohách drží, chudiatko!

– Hm, to je vám pán notár, vzácná fálka – hovoria sváko. Verte pevne, alebo nie, ked ho budete opatrovať a poriadne mu aj kotenicu dávať, vychováte z neho taký kus na podiv. Páru mu nebude na celej Brezovej, ba ani na Myjave. Je to bravček anglický, hen v Senici som ho veru pol dňa vybierál. A že nemože chodiť? Nno, nedajbože horšie! Vón je od dlhej cesty celý sko-

leníčený. Je to – neprirovnávaj krstu svatému, jako s človekom, ked dlho chodí, eh čo chcem povedat . . . . ked leží dlho celý skrútený, též sa nemože hned narovnat. Azda nechcete, aby vám tu boston tancoval ten bravček . . . !

– No, to teda nechceme – ohlasujú sa aj notárovci. Ale už by sa len patrilo, aby bol veselší. Takto, zdá sa mi, že mu mosím priniest stoličku, aby si sadél – dodáva pani notárka.

– Jako vidím, vy pani notárka vzalí by ste si ho asnaj aj do postele. Na to si ho nesmiete navykat, lebo potom by sa mu v chlieve nechcelo, – dodajú sváko figliarsky.

– A čo stojí? – pýta sa notár.

– Ale šak sa spravíme, – namietajú sváko. – Nnno, ale ked už chcete naozaj vedet, jako som už povedál . . . sedomadvacat zlatých jako jeden grajcar aj s furmankú. Lacno som vám ho dal, pán notár. Nechcem na nom ništ zarobit. Ja si svoj zárobek dohoním inde, ohnem druhého. Šak to má čas, to viete, že já na nikoho neposielam ekzekútora, ani nehoním svojich dlžníkvof fiškálmi . . . !

– No, ako kedy pán rychtár, ako kedy, pritrafí sa – povie p. notár, ktorý pozná dobre svákove praktiky.

– Ba že sa pritrafí, ale to už mosí byt veliký kujon, abych ho ja honél po súdoch – prísviedčajú sváko. Ale oné, tu máte pán notárko pas na vášho brava a nech pánbo požehná kupca aj predavača . . . !

– Pánboh uslyš – odpovie notár, – šak vás potom istotne zavoláme na karmínu, keď ho vypelháme.

Rychtár s notárom – ako sa patrí na kupca i predavača, – poriadne si poplácali ruky, ale oldomáš sa ani jednomu nechcelo žiadať, ani piť. Sváko odišli domov a notárovci do svojho príbytku.

Pekné úmysle mali notárovci s bravkom. Pani notárka už snívala o zabíjačke, ako si to ona všetko zariadi, koho pozve na karmínu, ako si zapacuje slaninky, že jej ju bude závidieť celá Brezová.

Lenže človek mieni, Pánboh mení! Prasa stávkovalo, kto vie prečo? Či to azda preto, že stávkovanie a hladovky už vtedy prichádzaly do módy, alebo kýho ďasa? Nie a nie žrať! Nežralo ani toho večera, keď ho sváko – rychtár doniesli do notárovcov, na druhý deň tiež nie a na tretí deň veru už sa ani na nohy neposta-vilo. Schúlilo sa do kúta a tam čušalo v slame zahrabané. Notárovci zavolali si pána rychtára, aby sa podíval, čo je prasaťu. To sa vie, že pani notárka nie bárs požehnávala sváka, že jej dožičil tohoto bravčového bastarda.

– Nuž, pán rychtár, veď to prasa nežere!? – víta pani notárka. Budeme ho musieť dať odkiaľ prišlo . . .

Tu sa sváko – rychtár podívajú znaleckým okom po prasati, mrknú aj do hrántika, v ktorom hustlo netknuté žrádlo a vyhlásia slávnostne ako odborník »na slovo vzatý«:

– Viete, pani notárka, vec sa má tak . . Ale nerád bych, aby ste sa urazeli, ked vám mosím pravdu povedat. Vy neviete prasa kŕmit. To neni len tak, jako kočku kŕmit! Vy ste mu dávali moc zabarené a to hla nejde!

– Toto mi zas pán rychtár nehovorte – odsekne notárka. My sme doma vychovali veru také kusy, že im páru nebolo nielen v celom mestečku, ale ani na okolí. Teda, ja asi budem vedeť, ako sa má dávať prascom žrať . . .

– Nnno, šak ja nehovorím – bráni sa rychtár. Ale niekedy aj pri najlepšiem merkovaní sa prihodí. Niečo príde do cesty človeku, nuž snadno sa stane, že naleje do putienky aj vrelého a potom sú následky tu, jako vidíme . . .

– Už ja som ho iste nezabarila – bráni sa notárka. Ja som si dávala pozor od začiatku a prasa bolo hnedtedáž také šťúhlé, jako ste ho sem priniesli . . .

Sváková nestačila zásoba slov na ďalšie výhovorky. Pani notárka boly veru výmluvnejšia, ako svákо, ktorý keď videli, že sú krátky oproti notárke, bez ďalšieho vysvetľovania sa vzdialili. Čosi ešte prehodili ida cestou, ale natierali to usilovne domov. Mrzelo ich, že sa bravec zachoval tak zbabele.

Prasa zdochlo ešte toho dňa k večeru.

Zuzka notárech bola šikovné dievča. Mala sa k svetu. Nič jej nechybelo, príroda nebola skúpou, keď ju obdarúvala všetkými ženskými náležitosťami. Mládenci hovorievali, že »má zadek veru jak kazatelnu« a ich mamky, že veru

tá bude dobrou robou, kam sa vydá v domácnosti. Len jedného sa jej nedostávalo: Bola iba slúžkou, nemala peňazí a to v tie časy i na Brezovej bolo mementom, že gazdovskí synovia nemajú u takej čo hľadať. Nebola im rovná. Máloktorý Brezovan sa žení »do luftu,« každému musí žena čo to doniesť na hotovom groši do gazdovstva.

Mala aj Zuzka svojho gavaliera, to sa vie, že len sebe rovného, jak tomu prikazoval stejný stav. A tým gavalierom bol Daniš, pacholek pána rychtára. Keď tento Daniš prišiel večer ku Zuzke, to sa vie, prišla reč aj na zdochnuté prasa. Zuzka mu ho aj ukázala.

Daniš hľadí udivený na prasa a odrazu zvolá:

– Nále, nále Zuzka! Veď je to naše prasa, už ho máme tri štvrte roka. Dávali sme mu šetko možné, len aby sa vypelhalo a veru nebolo z neho ništ, celkom ništ. Ach jejdanenko, kdo by sa bol nazdál, že sa ostehne v notárech chlieve?

Zuzka hľadí chvíľu udivene na Daniša a potom vybúši:

– Ale čo táraš, Daniš! Veď nám ho predvčerom doviezli sám pán rychtár. Šak som pri tom bola a viem.

– No, šak já viem též – dôvodí Daniš. Sváčko, rychtár prišli z jarmeku v ten podvečer, doviezli pekné prasa, složili ho do chlieva a toho zázraka dali do mecha, položili do voza a išli dolu mestom. Neviem, kde prasa odviezli vtedy.

Zuzka naradostená, že bude môcť pánom vysvetliť celú záhadu a zavďačiť sa, oznámila Danišovi, že to všetko vyzradí pánom. Nech reku vidia, ako prišli ku tejto podarenej fálke. Lenže v tom aj Daniš videl, že vyblafnul niečo, čo nemal povedať, uprosil Zuzku, aby pánom ničoho neprezradila o tejto prasačej histórii, iba až keď pôjde na vojnu. Potom nech si robí čo chce.

Zuzka slovo dodržala.

XI.

Vo vojne sa stalo. Vtedy surové i vyrobené kože boly rekvirované pre vojenské účele. Viem, ktorí sme svetovú vojnu na vlastnej koži zažili, poťažne ako mrzáci z nej sa vrátili, že z akého tovaru boly nám dodávané boty do zákopov. Kože sa menovite v posledných rokoch nedostávalo a boty veru často mávaly podešve papierové. Následok bol, že vojakom odmrzaly nohy.

Tým nechcem povedať, že by práve Brezovania boli armáde lifrovali boty s papierovou podošvou. Len som chcel naznačiť príčinu, pre ktorú boly kože obecne rekvirované. A napriek tomu veru Brezovania kože vyrábali a predávali.

Najťažšie bývalo s nákupom koží surových. To sa musely pracne shľadávať nákupné pramene. Taký brezovský garbiar mnohý vedel, že kde a kedy ktorá kobula, alebo krava zdochla, kde si na veselie zabili kravu, alebo teliatko, zvedel včas, že kde kedy zdul sa statok a bežal ta za

kožkou. Pytláci aj z troch okresov predávali jelenie a svinie kože len Brezovanom.

Takouto cestou prišli obyčajne aj náš sváko k surovým kožiam a tie vyrobili pred sliedivými zrakmi financov a žandárov. Vyrobené kože zas usilovali sa dobre odpredať. Pravda, aj tu si pomáhali fígľom, ako sa dalo. Tak jednoho januárového rána vybrali sa sváčko so šimlom, zapriahnutým v známom vozíku na jarmok do Senice. Voz bol jaksapatrí naložený lukotami a na nich položená bola iba noša sena.

Prídu sváko do Senice a podľa tvrdenia Písma »známť své a znajít mne mé«, čakali na »svých«, aby si dali znamenie, že kedy a kde im ukázať partieku, aby nik nevidel. Keď si opatrili šimla, postavili sa sváčko vedľa voza a čakali, pravda, obsah voza nikomu neukazujúc. Ovšem, stáť dlho nevydržali a museli si kedy-tedy veru aj zaskočiť a rukami zabalancovať, lebo dul severák a zima drvila aj pohana. Príde ku sváčkovi nejaká ženička z Búrov, ktorá sváka dobre poznala už z časov predvojnových a prihovorí sa ím:

– Ach, zima je ukrutná, strýče Ragane!

– Ej, veru je, céra moja, velikánska! Dávno takej nebolo! Vidíš a já tak mosím celú zimu bosý líhat!

Pohľadom sústrastným podívala sa táto dobromyseľná ženička na sváka a vraví:

– Ježišmaria, strýče Ragane, a že to ozaj ešče vydržíte . .!

– Čo si mám počat, dieťka moja? – odpovedia sváko.

Kupci sa volákosi nehlásili. Sváko boli čo ďalej, tým väčšmi netrpezlivým a nervózne prestupovali s nohy na nohu. Napokon si pomysleli: »Ná, bodaj by ste sa šetci zdúli do rána! Aj vám to viselci, človek pod nos príveze s nebezpečenstvom, že ho chocholatý niekde sobáli a oni si nepríjdu kupovať! Nech! Šak vy by ste si vzali aj druhý ráz, ale pre vás nebude už mojej partieky na predaj! Idem o lumero dále.« Oširovali šimla, obrátili voz a natierali to rýchlym krokom smerom ku Šaštínu.

Hej, ale v Čáčovskej ulici dohonia ich »chocholatí«, žandári a kam »holt« – tam »holt« kričia na nich. To sa vie, že sváko neposlúchli a nechali šimla kráčať ďalej, ani čo by sa nechumelilo. Žandári to zas usilovne natierali za nimi. Keď ich už sváko cítili skoro na chrbte, začali aj oni pokrikovať na šimla:

– Hvuo, hvuo, hvuo! Stooj, ty kmín! Čo už ani ty nechceš poslúchať túto vládu! Ty viselec, sto madarských striel ti pálelo do pečene, žeravých!

Konečne sa voz zastavil, lebo veď šimla nebolo treba dva razy ponúkať, aby zastal. Nastala prehliadka voza. Žandári už i tak boli »rozkohútení«, že museli bežať za neposlušným Brezovanom a preto s tým väčšou ambíciou prichytili sa vyšetrovať sváka, že čo to tam vezú v košine.

– Ná, ništ takého, pán vochmajster – vravia nevinne sváko. Nemám ništ takého, čo by oči klalo...

– Ale predsa niečo by ste mali, čo by zavadzalo – vraví četnícky strážmajster.

– Och nije, nemám, nemám ničoho – pokračujú svákо. Mám len tot lúkoty a vezem si ich hen k tomu kolárovi do Čáčova, aby mi urobél voz, lebo veru u nás šecci kolári narukovali do vojny. Čo aj ostalo kde-tu doma, nestojí za reč, ani káru spravit nevie, nieže by voz. Dosť tažko mi veru padne, lozit až sem s vozom . . .!

Žandári prijali výhovorku svákovu a nechali ich ďalej ísť, aniž by boli prehliadli obsah voza. Pod lúkotami totiž mali náš sváčko poriadne naložených podošiev a futierka, ktoré ešte toho dňa dobre predali v Šaštíne.

Sváko Ragan ako »úrad na slovo vzatý.« Komunálna činnosť sváková.

Bez sváka neni »úradvoľ« na Brezovej, boli oni úradským jak pred prevratom, tak aj v slobodnej vlasti Československej. Ich bohaté zkúsenosti vie veľmi dobre použiť správa slávnej veľkej obce Brezovej pod Bradlom v prospech jej obyvateľstva. Keby sme koľkokoľvek kníh o sváčkovi popísali, ani z jedinej by sme nemohli vynechať svákovu činnosť komunálnu. Sváko patria, zdá sa, ku každočasnému inventáru brezovských úradských.

Boly vypísané voľby do obcí. To sa vie, že každý človek odrazu politizoval. O priazeň voličstva žebronila každá politická strana a strančička. Noviny očierňovaly kandidátov protivnej politickej partaje, tieto zas očierňovaly sa navzájom a prepieraly špinavé prádlo zpravidla protivných politických činiteľov. Žvanilo a natrepalo sa toho vo verejných miestnostiach vždy viacej, ako dosť. Rozhnevali sa medzi sebou súsedia, rodiny a špinu kydal kto na koho mohol, — slovom, »pracovalo sa« ako sa patrí v demokratickej republike. Argumenty kde-tu boly voličstvu prezentované aj nejakou tou zablúdilou fackou,

ale agitovalo sa, lebo sa muselo. Od toho sú tu voľby, aby sa agitovalo a národ bol donútený i takto politizovať, starať sa o oboslanie obecných úradov. To je už tak! V demokratickom štátnom útvare môže každý hoc aj na hlave tancovať a svoje argumenty prizvukovať politické. Voličstvu sú servírované politické zásady nekonečného radu politických strán, môže si v nich vyberať, ako v hnilých hruškách. Občianstvo je takto vyprovokované, aby venovalo náležitú pozornosť politickým záujmom. Hlasovací lístok je veľkou zbraňou v demokracii. Tým sa rozhoduje o veľmi dôležitých politických a hospodárskych problémoch obce, okresu, zeme a štátu.

To sa vie, že aj náš sváčko pred voľbami venovali väčšej pozornosti obecnej politike, ako pred tým. To už tak prináša sebou ovzdušie, demokracia.

V Národnom dome (predtým »Cirkevné«) bola ohlásená schôdza politickej strany . . . . . , nezáleží na mene, nebola to strana, ku ktorej patria sváko. Ale chyba lávky! Sváko boli nejak »maród« na ľavú nohu. Počasie bolo také, nijaké, blatiska všade viacej, ako treba, nuž veru svákovi sa peši nechcelo až dolu, »do mesta.« Oni si ale vedia pomôcť: Dajú si zapriahnuť šimla, však v jasenných dobách aj tak nemá čo prednejšieho na práci. Zavolajú tedy na pachotka:

– Jano, Jano! De si, strela ti do matere!

– Tu som, sváko, – ozve sa Jano s povale, kde sa rozťahoval, ani pes na pazderí.

– Oné, Jano a dál si žrat tomu konovi?

– Ná, jakožináč, jakožináč, šak vidíte, sváko, že už vodu pije .... odpovie Jano rezko.

– Tak teda zapriahaj. Pôjdeme len tu, do mesta; šak ti poviem de. A tašmi sa skôr, tašmi z toho sena – durdia sa sváko. Štil neni akurát času na vylíhuvanie ...., !

Jano zapriahol šimla, sváko sa vyteperili na voz a celé toto teleso o chvíľu kotúľalo sa »dolu mestom«. Pred domom strynkej Osuských jakýsi viselec zavolá na sváka:

– Nále, sváčko, sváko! Ná, pohnite toho náručného!

– Ej, stostriel centvof žeravých ti otcovi a matere do duši pálelo! Šak já ti pohnem, poj len bliže! Ty stonoha delenjaká! Ty šušnavý apatikár! Nepoznál som tvojeho tatka? To bol ešče poriadny chlap, ale ty si kmín, ty si nikdoš ...!

Voz sa kotúľal ďalej a sváko ešte vždy hundrali na nevychovanosť dnešnej mládeže, ktorá si uťahuje zo starých ľudí a úradov k tomu. Však, keby mali na Brezovej nejakú lepšiu šupárňu, sváko by ukázali takému nezbedníkovi. Zavreť by ho dali, jako psa a nechali tam o vode za týždeň! Takto však? Zbytočná by to bola práca! V obecnom árešte notárka si kvočky drží a keď bys doň zavrel brezovského parobka, opre sa trocha lepšie do dverí a vytlačí ich aj s verajami. Prosím vás! A však aj načo by bol Brezovanom nejaký poriadny árešt. Brezovan nezavre Brezovana. Jedná on tak podľa istej zásady, ktorú najlepšie vedia citovať na Brezovanov My-

javci. Keď rychtár alebo podrychtár dakoho zatvorí, je to zpravidla len Cigáň, ktorého počas zátvoru musí tam strážiť obecný hajtman s halapartňou, aby si to nerozmyslel a nevzal roha za jasného dňa.

Tak sváko uvažovali ida cestou až prišli pred obchod Ivana Gavoru. Tam museli postáť, lebo proti ním ubieral sa pohrabný sprievod. Smekli širiak, pacholek tiež a čakali.

V čele sprievodu išli ako obyčajne cechy s rozsvietenými faklami bárs ešte bolo svetlo. Keď speváci zpustili práve pred Ivanovým obchodom:

– Vále tobě jíž dávám, světě zlý falešný.... vybehne na ulicu aj Ivan, zvedavý, kto umrel. A spýta sa sváka na vozi sediaceho:

– Sváčko, kdo to umrél?

Sváko trocha rozmýšľajú a keď sprievod s rakvou prešiel, odpovedia rezko:

– Ná, henten v tej truhle! Jano pohni, aby sme dobehli.

To sa vie, že Ivan si z tejto odpovedi mohol vybrať, čo chcel.

Zatým prišli sváko na »Cirkevné.« V šenku tiesnilo sa už dosť ľudí, nie snáď prívržencov rečníkovej partaje, ale zvedavcov, lebo veď Brezovanov nemusíš presviedčať nejakými epištolami politickými, aby sa rozhodli, že kam ktorý má hlasovať. Vie on každý, kam patrí a ktorý smer politický je mu najbližším. Oni si prídu počúvnuť cudzieho »politického apoštola« len aby mali aspoň na týždeň látky ku strúhaniu si naň nových vtipov. A bolo zaiste zábavou pozorovať

tváre »vďačného poslucháčstva«, ako dusia smiech a uťahujú si z reči politického korteša.

Keď sváko vkročili do miestnosti, urobili im ostatní prítomní miesto, aby prešli do predu. Tak sa patrí totiž medzi ľudmi, znalými spôsobov a úcty ku staršiemu človekovi a úradskému k tomu.

Sváko si sadli ku stolu neďaleko rečníka, zapálili do smradľavej svojej krumpľovky a pozorne naslúchali. Poď chvíľou rozhorčene krútili hlavou na znak nesúhlasu s vývodami rečníkovými. Keď toho už bolo priveľa, sodvihnú sa sváko a aniž by si boli žiadali slova od predsedu shromaždenia, obrátia sa ku shromaždeným rodákom a zvolajú z plného hrdla:

– Ná, dobrí ľudia! Nechajte ho, toho pána, čo nám tu tak onakve káže! Ani by ste neverili, vón je to správny človek! Vón si nechál rozum doma a nebere si ho do šenku.

To stačilo, aby sa poslucháčstvo razom vytratilo so smiechom na rtoch z miestnosti a agitátor ostal za rečníckym stolom sám so zástupcom politickej vrchnosti.

Keď bolo po voľbách a sváko sa – ná, šak jakožináč – tiež dostali do členstva obecného výboru, sišiel sa výbor, aby si zo svojho stredu zvolili starostu (po brezovsky rychtára) a jeho námestníka. Zástupcovia politických strán sa síce dohodli na osobe rychtára a podrychtára a voľba mala byť podľa prísnych predpisov zákona prevedená tajne, lístkami, ale to, zdá sa, nebárs rešpektovali ostatní členovia výboru. Zdalo sa, že pre nich neplatí dohoda, aspoň tak nasved-

čovaly tomu reči medzi výborníkmi, ktorých sme boli svedkami. Na príklad:

– Sanko, poj sem! Pošuškaj mi, koho chceš za rychtára. Že by Juro? Ná, šak vón na to nemá času, vón by rychtárovál, ale tak hen v Senici, ve Vrbovém, v Trnave a kde-inde po jarmekoch.

– No a tak koho? Ščevána?

– Nie, vón mi je dlžen za futro!

– Nuž tak asnaj hen Pala. Proti tomu myslím ani ostatní by neboli. Ništ zlého nevieme nanho.

– Za ništ na svete nije! – skočí do tlumenej debaty výborník Daniš Mravčo, ktorý sa na Brezovú dávnejšie bol priženil odkiaľsi z myjavských kopaníc.

– Ná a čo máš proti nemu, ty prívesek! – ozvú sa náš svákо, zrejme pobúrený, že taký »odkál ruka, odkál noha« opováži sa vynášať posudok nad domorodcami brezovskými.

– Svákо, neradím, neradím a varujem – dôvodí Mravčo. Poznám ho dobre. Vón je to fajn chlap, ale tažko rozeznáva cudzé od vlastného. . . .!

– Nuž, mne ešče nepopchél ništ a druhý nech si dá pozor – vynášajú múdry rozsudok svákо Ragan. Ale ked ho ani ty nemyslíš, šak nemosí byt. Já bych myslél, že by to zastál najlepšie hen Martin.

– Aby nám tu jeho Juda rozkazovala?! – ozvú sa tlumene všetci prítomní. – Jako keby ste svákо nevedeli, že vón nosí suknu a Juda nohavice. Tak daleko neni sme ešče v demokracii, aby

nám tu Evy komandovaly. Odejdi od nás pokušení nepravosti. . . .!

Nakonec sa ale predsa dohodli na osobe Martinovej. Zrejmé to bolo z toho, ako si páni výborníci prikyvovali:

– Ked má byt, šak nech je vón! Šak zbaví!

II.

Slávna veľká obec Brezová pod Bradlom mala trochu nepríjemnú históriu s obecným bykom. Nerentoval sa, potvora. To sme teda nevyšetrovali, že prečo sa nevyplácal. Azda tým, že sa od Brezovej odlúdily Košariská v samostatnú obec so svojím obecným bujákom aj rychtárom a chotárom. Takto potom odpadly aj kopanice a buják bol odsúdený k nečinnosti, iba čo vyžŕával obec.

Vec prišla na pojednanie do obecnej rady. Dali si svákovia hlavy do hromady, prv však zapálili si do fajók a radili sa, čo by a akoby z čoho hradiť značný deficit, ktorý buják obci zapríčiňuje?

Jedon sváko, eh za odpustenie prosím – úradský radí, aby sa vyberaly väčšie poplatky za bujačie výkony. Proti tomu boli zase ostatní členovia výboru, že by takéto zvýšenie malo za následok buďto nepripúšťania kráv, alebo by gazdovia s kravami chodili na Myjavu. Nu, toľkej hanby predsa nemožno pripustiť na slávnu veľkú obec Brezovú.

– Slávny výbor – ozvú sa sváko Mravčo – já radím a narádzam, aby sme oné. . . .

– No, len to už vyondi, čo chceš povedat – ponúkajú ho druhí. Aby sme tu reku nezamrzli!

– Já radím a narádzam, aby sme vyrúbeli dáfku na obec. Nech by sa tercha táto spravedlive rozdelela na každého. Šak ked buják zarábal, mala z toho chosen celá obec.

– Ná, šak tej myšlienky sme tu jakorieč šetci – ozývajú sa hlasy ostatných členov výboru. Ales' nám mal povedat, že jaký klúč chceš na to uondiet. Jako by sme to teda mali vyrubit?

– Snadná odpoved – pokračujú svako Mravčo – nuž podla komínvof! Kdo má komín, platí, čo si máme hlavu lámat klúčami!

– Ná, nech bude! – súhlasia akoby všetci ostatní členovia výboru. Vón, Mraťčo má pravdu. Nu, vón je takto fajn chlap, aj otca mal statečného. . . .!

A skoro by už boli návrh Mravčov prijali za usnesenie, keby sa im do toho nebol zamiešal výborník Grnáč, takto socialista.

– Slávny výbor! To takto nejde, to by nebolo spravedlivé a ludské. To je proti demokracii. Dávám návrh, aby sa dáfka na byka nevybierala podla komínvof. Lebo šak, čo je mna a mojeho suseda do vašieho byka, ked já kravy nemám. . . .?

– Ná, ale máš kozy a to tri odrazu – skočia mu do reči svako Čúvala.

– Koza neni dobytek! – bráni sa Grnáč – ani žiadny statek.

– No a čo je, ked neni statek? – pýtajú sa udivene svákovia z iných politických strán. Asnaj ti koza neprežúva jako krava alebo hu nedojíš, há?

– Prežúva, neprežúva, to je jedno! – dôvodí Grnáč. Tá nepotrebuje vašieho byka a preto já nebudem platit ani moj sused, aby ste vedeli!

– Vón musí mat vždy extravuršty – hundrú svákovia. To hla u nás nebývalo za starých časov. Aby si tu vón, taký lachman rozkazoval! Ba kýho šlaka ešče, to by nám chýbalo!

– Slávny výbor a já predsa len radím, aby sa dávka vybierala podla komínvof – ozýva sa Mravčo poznovu.

– Níšt, to by nebolo spravedlivé – bráni sa Grnáč. Nech si dávku platí, kdo má kravy, lebo ináč apelujem až na pána Masáryka.

– Slávny výbor – ozvú sa teraz už náš svák Ragan, – vón má pravdu aj Mraľčo aj Grnáč a máme hu aj my šetci. Z obecného majetku v demokratickej republike má chosen každý, či má komín na streche alebo pod strechú. Ked sa v obci dobre gazduje, cíti to každý občan. Ked sa obecný majetek dobre vypláca, profituje na tom celá obec, my šeci a občania s nami, či sa prihláseli do tej, alebo onej strany. Je teda cele na mieste, ked na obecné terchy a výdavky pri obecném gazdovaní – každý pomerne prispieva porciami, či má kozu, kravu, šimla, alebo kobulku. Tak je?

– Na vlas je tak – ozýva sa zasedaciou sieňou. Ragan má tiež pravdu. Vón sa tomu z nás najlepšie rozumie!

Predsedajúci rychtár dal hlasovať a výbor prijal veľkou väčšinou hlasov návrh, aby sa dávka na bujáka vyberala v obci podľa komínov.

Po tomto uzavretí výbor sa rozišiel. To jest tak naúplne nerozišiel ešte. Svákovia mali dobrú príležitosť ísť si zapiť namáhavú prácu.

– Tak, susedia, de pôjdeme na tri deci? – spytujú sa sváčko Repta. Mali by sme ísť desi, de nám dá každý pokoj a ženy sa nedozvedia, de sme.

– Vieš Jano, já bych už len najračiej šiel nie na tri deci, ale na pohárik nejakého ostrejšieho. Tot nedávno som bol pod číslom 402 . . . . .

– Ná, prečo hned nepovieš, že je to u toho oného . . . ?

– Mlč, aby ta dosi nepočul! To sa nesmie ani vypovedat nahlas, aby sa tam aj druhí nenaučeli lozit. Aj tot nedávno som si tam spružoval svoje skrehnuté údy aj hen s Ivanom Gavurom.

– Naozaj, Sanko? – pýta sa nedôverčive ich priateľ.

– Ej nú, šak načo bych ti hovorél fatiny! Len pre Boha nehovor o tom mojej žene, lebo tá je na tú kotenicu velice zlá! Vieš, Janko mvoj! Tak trochu takého domáceho, chlebového! To ti je mok rajský. Pije sa to ani likér, ale oslopeš sa od toho, ani sa nenazdáš a cítiš sa potom jak v Serailu . . . !

– Ty, Sanko a bol si ty niekdy v tom Serailu, že ho spomínáš?

– Ná, jakožináč, ešče s nebohým Sankom Poláčkom, daj mu Pánboh slávu večnú. Bolo mi patnást rokvof, ked sme tam kože nakupovali a lifrovali ich hore Dunajom do starého Prešporku, alebožto neskajšiej Bratislavy.

– Neohél si trochu, Sanko?

– Ná, šak čo bych aj ohýbál? Ked chceš veríš, ked nechceš neveríš!

V takomto rozhovore doteperili sa sváčkovia do označeného domu a tam si »do božiej vôle« zapíjali namáhavú prácu v obecnom výbore. Bolo už málo hodín, ked ich strynky ztadiaľ domov šupovaly.

III.

Sedia si sváko Ragan aj so svákom Vrndžiakom v hostinci u Tvarôžku. Bolo to práve tesne po politickom prevrate, v prvých dňoch novembra r. 1918. Vrndžiak boli tiež »prísažným«, alebožto úradským v obci. Ako celá Brezová i títo svákovia mali obrovskú radosť z politického prevratu a že sa dočkali splnenia odvekých túžieb svojich a svojho národa v získaní politickej neodvislosti, národnej slobody. Nuž zapíjali slobodu a to sa vie, že náležite a nie nejakým, v pivnici samorodeným vínom, lež nefalšovaným, modranským. Boh vie, ako dlho už sedeli v krčme a si popíjali? Ale nasledovné prípitky prezradzovaly, že veru si tam už čo aj druhý deň sedia, alebo ešte dĺž:

– Oné: Pi, kmotre, neoščiadaj sa! Šak som na to predál kravu. Ešče stačí, aby sme pili aj tri dni . . . !

– Ná, dobre kmotre – vravia sváko – já ti nájdem aj na druhú kupca. Ale oné, Ščeván, – zajtra by sme mali tých dobrovolníkvof asentýrovat. Je teda čas, aby sme už išli domu a s čistým rozumom vykonali túto vlasteneckú prácu. Naša sloboda, jako by bola v nebezpečí. Treba hu bránit, a čo je mladšie, šecko sa tu hlási do zbrane:

– Máš pravdu, kmotre – vravia sváko Vrndžiak, ale oné: Neni treba k takej asentýrke doktora? Šak jak sa nemýlím, vón aj nás kedysi vojanský doktor asentýroval . . .

– Eh, čerta je tam treba a nije doktora! V republike sú nové poriadky; odasentýrujem to za úrad aj sám. Čo azdaj nevidím, čo sa má k svetu a gver unese?! Načo tam doktor a robit darmo trovy obci. Vyslál ma ta obecný výbor, vykonám svoju povinnost, tak jako som hu konál kedysi, ked sme voleli za ablegáta nebohého Jula Markoviča, daj mu Pánboh slávu večnú . . .

– Pánboh uslyš! – vzdychnú si sváko Vrndžiak.

– Sváčko, sváko, ná dajte mi napchat do fajky! – prihrmí ku stolu našich svákov Martin Čmela. – De ale máte ten mešec?

– No, abys nepovedál, dám ti napchat, ale len ked mám. Počkaj, podívám sa, či je tam ešče niečo. Šak si sadni . . .

Sváko začnú tašmat vo vačkoch, hľadat mešec. Aj ho našli, ale prázdny. Ukázali ju Martinovi so slovami:

– Oné, Martinko. Vidíš, veru už nemám. Vyfajčél som, ale ked dožijem ráno budem mat. Rád bych ti poslúžél. Nnno, ale kde není, ani smrt nebere . . .

Vedz, milý čitateľu, že sváko mali dva mešce-bušoriny. Jedon vždy plný a druhý prázdny, z ktorého obyčajne ponúkali.

Aj na druhý deň svitlo. Ale sváko už nešli zavčas ráno do krčmy, lež pekne do úradu, aby asentýrovali dobrovolcov, ktorí ešte toho dňa odchodili do koncentračných vojenských stredísk, ako bol Uhorský Brod, Uhorské Hradište a iné. Snadné bolo sákove asentýrovanie. Písár zapisoval dobrovoľníkov do lajstra pre obec a jedon z nich robil dvojitý výkaz pre vojenskú správu a železnicu. Sluší sa totiž vedeť, že Brezovania práve tak, ako aj Vrbovania vystrojili si celú četu dobrovolcov a keby bola potreba vyžadovala, boli by si vystrojili čiet viacej. Takto však stačilo, lebo veru pre hlásiacich dobrovoľníkov nebolo dostatok výstroje.

Spomenieme si niektoré epizodky, ktoré sa vyskytly pri týchto odvodoch na Brezovej.

Príde pred úradských mladík sotva 17 ročný. Sváko sa ho opýtajú:

– Čo chceš Jano? Šak ta tuším manka tot hladali!

– Nehladali sváko, lebo ma sem poslali, abych sa friško hlásél na vojnu, abych nezameškál. –

– Ná, bol si vojákom? Slúžél si už?

– Neslúžél sváko, šak aj načo bych bol slúžél cudzému! Ščil ma manka hupkom šikujú, abych sa zahlásél a môhél s ostatnými bojovat za našu slobodu . . .

– A kolko ti je rokvof? – spytuje sa druhý úradský.

– Na Michala mi bolo sedomnást akurát.

– Ty si ešče mladý, nemožeš ist, tak povedz manke – dôvodia Sváko Ragan. V republice máme ešče dost starších vojákvof. Ty si len ešče počkaj! Neuniesél bys gver . . . !

– A oné, šak sa ti ešče len zuby režú, Janko moj – poznamenávajú sváko Trtúch, tiež úradský.

– Nech, nech sa mi režú. Kolko ich mám, stačia mi na vojanský komisárek. A ked ma nechcete zapísat, pojdem na vojnu aj bez vašieho zápisu, aby ste vedeli – bráni sa Jano rezolútne. A dobre sa tu majte! Šak já viem, kade sa ide do Uherského Brodu!

Jano sa soberie, ani sa nepozdraviac a beží za ostatnými dobrovoľníkmi. To sa vie, že tí ho medzi seba prijali a prijalo ho aj vojenské velitelstvo.

Druhý prípad:

Pred »asentačnú komisiu« hlási sa istý mladík, ktorý tiež nebol vojakom vo svetovej vojne. Bol síce odvedený, ale ponechaný doma, lebo jeho otec lifroval futro armáde.

– Ná, a kolko ti je rokvof? – pýtajú sa sváko Ragan a dobrovoľník odpovie:

– Ná, je mi štyriadvacat. Ale za mladi som bol štyri roky jakýsik zkachovitený, denglavý, to sa teda neráta. Je mi teda akurát dvacat.

– Dobre, možeš byt – odpovie sťa jednohlasne celá komisia. A dobrovoľník natieral to za ostatnými.

IV.

A teraz sa vráťme zas trocha do predvojnových časov, ako vtedy pracovali sváčko Ragan v obecnom úrade. Táto ich činnosť je nám už trocha známou z predchodiacich dvoch diel »Sváka Ragana z Brezovej«, ale v pamäti vynoruje sa celý rad novších a novších spomienok na komunálnu činnosť svákovu, že je treba doterajšie záznamy doplniť.

Kým nemali Brezovania jarmoky povolené vo vlastnej obci, boli príliš rozrušení pre túto krivdu, ktorá sa im diala so strany – i tak nežičlivej – administratívnej vrchnosti starého režímu. Na Brezovej vydali heslo, že jarmoky musia tu byť i s »tarmekami« a boly. Dotiaľ doliepali »tatari« na nitrianskeho župana, kým jarmoky nepovolil. Myjavci za to trocha krivo hľadeli na Brezovanov, ale jakáž pomoc. Brezová dostala aspoň jarmoky a cítila sa mestom, dávno významnejším, ako bola Myjava.

Nuž jarmoky boly zavedené, ale nebolo na nich tovaru na predaj. Kupci prichodili so všetkých strán, ale nemali čo kupovať. Brezovej hrozila z tohoto ostuda a odobranie jarmočného

práva. Lenže neboli by to Brezovania, aby si nepomohli. Obecný výbor sa usniesol dať vybubnovať, že kto má v maštali dva kúsky rožného statku, aby jedon vyviedol na trhovisko. Kto by tak neurobil, bude prísne potrestaný »vedla zákona« . . .

Tento vrchnostenský príkaz mal aj svoj výsledok. Brezovania priviedli na trh hojne lichvy, ale keď sa ktorý kupec zaujímal o dobytok, chcejúc ho snáď aj kúpiť, dostalo sa mu všade stejnej odpovedi:

– Neni na predaj!

V.

Martin Mičo ze Štverníkov hen, prišiel na žalobu ku svákovi, ako podrychtárovi, že jeho (Martinová) žena s kmotrom Fazulom kdesikčosik, tak a tak, len nie ako prikazuje stav manželský. Prosil Mičo pána podrychtára, aby si ženu i s kmotrom zavolal a teda prehovoril im obidvom do duše. Nech si teda každý ide svojou cestou a nie takto, jako božehriechyodpust – Cigáni. Kto to jakživ videl?

Sváko vystrúhnu tvár prísne úradnú, ako sa patrí na vrchnosť a prisľúbia Martinovi, že si teda previnilcov vezmú na paškál, prehovoria im do duše a šak – potom uvidia, čo sa dá robiť s nimi.

O dva dni prišli – na úradnú citáciu – naši delikventi. Kmotor prišiel tiež. Toho si sváko vzali prvého na mušku. Zapieral, že on nič

a kdežeby, čoby. On sa s kmotrou len tak po kmotersky stretával, jako sa patrí na kmotrov a viacej nič nebolo vraj medzi nimi.

Potom vzali zas ženu, Anču na výsluch. Upravujú ju a karhajú výpoveďmi z Písma. Anča len počúva, iba kde-tu zlostne šibne zrakom po mužovi, ako keby ju on bez príčiny upodozrieval. V jej zraku zrkadlila sa vyhrážka: »Počkaj, šak já ti poviem, až prídeme domu! Uvidíš, kolko je toho za groš, ty oný, čo si!«

Keď sváko, podrychtár dokončili svoju reč, obráti sa Anča k mužovi a začne mu vyčítavať kapitole:

– Ná Martin! Nále povedz, kedy som ti nevyhovela, há? Šak ze zbytkom som šanovala! Čo zas máš proti mne? Co zas pokúšáš?

Poneváč Martin proti výtkam Ančiným nemal argumentov, zamrmlal čosi pod zuby a len zlostným okom šibol vše na kmotra. Sváko zakončili toto jednanie slovami Písma:

– Žena, poddána buď muži svému!

A žalobník aj s obžalovanými vytratili sa z rychtárskej úradovne.

VI.

Druhý podobný prípad mali sváko Ragan, ale už ako rychtár, počas vojny. V brezovskom »predmestí«, Baranci žil 52 ročný želiar, povedzme, že sa volal Jano Kvandúch. Mal ženu a tri deti. Čerti vedia, čo posadlo starého papriku, keď tento zahnal svoju zákonitú manželku a začal

žiť s frajerkou. Žena sa mu chudera potĺkala po rodine a známych a v jej domácnosti rozťahovala sa cudzia ženská, ktorá ani trochu nedbala, že rúca rodinný kľud u Kvandúchov a berie deťom matku. Toto bolo na celej príhode najtrápnejšie.

Miestny pán farár zúfal z tohoto prípadu. Vojna – to sa vie – uvoľnila mravy obecné, ale toľkej ostudy Brezová ešte nemala, ako pri tomto nechutnom prípade. Farár si zavolal najprv frajerku Janovu, ktorá vlastne ani nemala domovského práva na Brezovej. Domlúval jej všeliako a na všetky strany, aby uznala, že čo činí, protiví sa nielen zákonom Božím, ale aj občianskym, lebo spolupôsobí na rozvrate, ktorý istotne stihne rodinu Kvandúchovu. Jak ku tomu príjdu deti, ktoré nenesú viny na tom, aby im bola vlastná matka von z domu zahnaná?

Ženščina pokorne vypočula farárove domluvy. Na koniec oznámila, že »šak ona ništ.« Nie ona behala za Janom, ale Jano za ňou. Osvedčila sa, že keď Jano bude súhlasiť s jej odchodom, ona zaraz odíde, čo ho aj rada má.

Zatým si pozval na slovíčko i Kvandúcha. Aj do toho húdol hore-dolu, ako sa dalo z Písma aj zo svetských zákonov, ale zdalo sa, že sú marné všetky napomínania. Jano mal hlavu, ani čo by mu ju boli 10 rokov v zole močili. Nie a nie si dať riecť. Dľa želania pána farára, mal Jano vstúpiť do seba. Možno, že Jano by aj rád bol vstúpil do seba, ale nevedel kade. Snáď nenašiel tej diery, ktorou by sa dostal do seba.

Zakročenia farárove ostaly bezvýslednými. Farár nevedel si tu pomôcť. Ako poriadneho Brezovana (síce iba »štepeného«) mrzelo ho veľmi, že také zlo v Janovom Kvandúchovom poklesku navštívilo Brezovú. V nedeľných kázňach svojich vystríhal svoje ovečky, aby si brały odstrašujúci príklad z »istej« rodiny, kde vinou čeľadného otca rozvrátený je manželský stav. Krom toho modlil sa za návrat rodinného kľudu do tejto rodiny a žiadal aj veriacich, aby sa v príbytkoch svojich modlili za zmiznutie tohoto zla a škvrny mravnej z verejného života brezovského.

Farárove domluvy nemały želateľného výsledku, bol preto z toho zúfalý. Mrzelo ho veľmi, že uvoľnenie mravov vo vojne tak zvyčajné, neobišlo ani Brezovú. Nuž rozhodol sa, že predniesie celú záležitosť pánu rychtárovi, alebožto svákovi Raganovi. Príhoda k tomu tiež priała. Sváko sa odrazu nejak zle cítili, tak zle, že si myslelí, že už je konec ich životu, alebo aspoň bude tento čo nevideť ukončený. Či sa nastydli, alebo si dakde žalúdok pokazili, ktož ho vie? Obyčajne nebývali chorým a táto »nástraha« primala ich zaspievať si až tri razy celú pieseň: »Kdo ví jak blízko jest mé skonání . . .« Dva dni polihúvali, dali sa namastiť, pili »gáfrové pálené aj hochmanové klapky« a nič. Nástraha kedy-tedy povolila na chvíľu, ale zas ulapila celou energiou. Sváko sa premáhali, ako vedeli. Nepoddali sa. Keď si aj na chvíľu lahli, zase vstali, chodili hore-dolu po izbe, prespevovali si, alebo nadávali na nástrahu. Strynká pri tom ochkali a tiež sa

motali okolo sváka. Keď nemoc nepovolovala, opýtajú sa strynká sváka:

– Ná, Sanko! Ztolka abych ti zavolala doktora! Nemyslíš!

– To by mi ešče chybovalo; len mi ty daj pokoj s tvojími doktormi! Nebodaj by mi ešče aj nejakú nemoc vymysleli, alebo privolali! Ništ! Mlč! Ništ nechcem!

– Nále Sanko, Samuško, já sa ti divím! – – pridávajú strynká. Šak vón ten náš doktor zbaví, keď ti ništ není, vón to vidí a povie.

– Neprorokuj stará, čo ty vieš! Já tých doktorvof najradšiej pri poháriku u Tvarôžka vidím. A oné . . . načo mi je doktor, keď už ani medecína nepomahá?!

– Jaká medecína, starý, kde hu máš? Šak som ti já ništ, nijakú medecínu nenosela?! De hu len boževečný máš? Či to není azdaj ten fluid, čo dáváme šimlovi? Pre Pánaboha, čos to zas vyviedél desi?

– Ništ stará, netrtoš! To som si já sám spravél medecínu z gajstu a zázvoru, aj korenia som pridál a papriky a k tomu svinskej masti jaksapatrí. Keď tá nepomože, už len farára treba zavolat.

– Nuž, jako myslíš! – poznamenávajú smutne strynká. Já som ti tá rada, aby ta prezrél doktor. Já som ta vždy dobre opatrovala, dobre si obešiel, keď si ma poslúchél . . . Keď si myslíš, že farára, nuž já ti ho zavolám, ale . . . .

– Ništ ale, – bránia sa sváko. Zavolaj, nech mám pokoj. Keby nebodaj tá zubatá prišla pre

mna, abych bol na druhý svet jaksapatrí vystrojený . . .

Keď sa dozvedel svákov zať, Juro, bývajúci na Brezovej, že je so starým zle, začal sa čulejšie zaujímať o testament, čo komu svákо poručili. Kým boli strynká z domu, pribehol ako zjašený a pýta sa svojho testa: – A teda oné, tatko, teda čo? Jako ste to zaondieli? Čo reku bude po vašjej smrti, keby ste tak stihli, oné, – umret nedajbože? Reku, čo bude po smrti . . . ?

– Ná, čo by bolo? Pohreb! Ty viselec! – odseknú svákо.

Zatým došiel známy sváčkov, Juro Denglavý a tiež sa pýta: »Nuž, čo starý, bude kožka?«

– Neboj sa, ešče pred smrtu v tej minutej budem žit – vravia sváčko spokojne.

A strynká veru odbehli chudera pre pána farára. Tento bol práve na ceste do Raganov. Akonáhle ale strynká oznámili, čomu k vôli idú na faru, vrátil sa pán farár, vzal si kňazské rúcho, to je – odniesol mu ho kostolník s kalichom, oblátkou a obradnou knihou. Farára veru veľmi prekvapila takáto návšteva pani rychtárky. Skôr by sa bol neviem čoho nazdál, ako zprávy o ťažkej nemoci sváka-rychtára. Nemoc tá ho veru mrzela už aj preto, lebo videl, že chorý rychtár nebude môcť zakročovať v nepeknej historii Janovej Kvandúchovej.

Cestou pán farár spomenul strynkej príčinu, pre ktorú sa hotúval práve do Raganov.

– Nije, pán farár, to mojemu starému ani nespomínajte ščil. Nahnevál by sa, uškodelo by

mu – radia opatrná strynká. – Vón sa veru necíti ovšem. Ked ho Pánboh pri zdraví zachová, šak potom máte čas mu to povedat.

Farár sľúbil, že teda svákovi ničoho nespomene. Kto si vie predstaviť jeho veľké prekvapenie, keď vkročil do Raganéch príbytku, v ktorom myslel nájsť sváčka na smrteľnej posteli – a svák sedía pred zrkadlom v izbe a holia sa.

– Ná, čo je to s vami, pán rychtár? Však vás mám vraj odspovedať a vy sa holíte; čo je to?

– Ništ pán farár – vravía svák, – ani sa nedivte! Já sa naozaj hotujem z tohoto plačlivého údolia. Áno, holím sa, šak sa aj patrí, abych neišiel odtálto zarostený, ani Ezau. Nechcem, aby moja stará platela komusi, aby ma oholél, ked budem na márach . . . .

– Mne sa zdá pán rychtár, že vy si ešte vesele medzi nami požijete a prejde vás aj táto nemoc. Nedajbože horšie! No, ale keď som už tu, odspovedám vás . . .

A pán farár skutočne vyčkajúc, až sa svák oholia, chytil sa prislúžiť svákovi Večeru Pánovu. Z aktu tohoto zaslúži si, aby sme zaznamenali toto:

Farár sa pýta svák obradne:

– Uznáváte-li se býti člověkem hříšným?

A svák odseknú pánu farárovi tak po brezovsky:

– Ná, jakož!

Potom sa pomodlili za blahoslavené skonání.

Po modlitbe svák ponúkli farára modranským a strynká klbáskou. Keď farár videl, že svák naozaj nemajú dušu na jazyku, odhodlal

sa predniesť im, ako teda obecnému rychtárovi, svoju obžalobu na Jána Kvandúcha.

– Čo? Toho lumpa, toho kmína? Počkajte len, pán farár, šak já si ho vypoščám. Šak já mu pripomenem, co ríká kniha Prísloví, kapitola XXXI. verš 10. a 11. Ej, ukážem já viselcovi! Vón, ten kamas bude robit takú ostudu našiej obci? No to mu ale zahamujem poriadne . . . ! Už aj som zdravý, pán farár. Už mi ništ neni, ked mám mat do činenia s takým lachmanom. Počkaj len, dostaneš ty ode mna, čo mal pes dostat!

Na druhý deň veru sváčko už zavčas ráno »súdeli« sa do obecného domu úradovať. Nepomáhalo strynkine modlikanie, aby ešte ostali v posteli, alebo len v teplej izbe. Pocit povinnosti hlásil sa vo svákovi tak mocne, že nebolo tej sily viacej, ktorá by ich bola zdržala doma.

Príduc do úradovne, hneď šrotovali pomocníka, aby »štando pene« priviedol do úradu Jána Kvandúcha, aj tú jeho »štumádlu«, »čo to desik spopácál.«

O hodinu dostavili sa do rychtárskeho úradu obidvaja predvolaní. Svákо urobili veľmi vážnu tvár a začali jednanie takto:

– Janko, sadni si, ale ty Mara nije. Máš mladé nohy, môžeš stát!

Kvandúch si nesadal, čo zrejme poštvalo sváka, ktorý sa oborili na neho slovami:

– Janko, sadni si, ked ti já, rychtár kážem, lebo otcupríssám hned bude z teba Jano!

Na to si Kvandúch sadol a svákо začnú výsluch:

– Kdo je hen tá osoba, há?

– No, kdo by bola? Mara Lopúchová, šak hu asnaj poznáte!

– Poznám, nepoznám! Ty mna neekzamenuj, tu si v úrade – durdia sa sváko, ako sa patrí na slávny úrad.

– A oné, čo je ta do niej, Jano, há?

– Ná, ništ sváko rychtár – odpovie Kvandúch, – my spolu len tak, žijeme. Len tak.

– Hm, len tak? – pýtajú sa sváko. To je len tak, ked pre frajerku otec troch detí zažene z domu matku. To ti je len tak? A oné, čiro čistú pravdu mi povedz, Jano: A aj spáváte spolu?

– Ná, jakož! – odpovie Jano. To už tak spolu chodí!

– Ná, ste mi to vy pekný hyd! Ej veru ste, prissám!

– A oné, Janko: Vieš co ríka kniha Príslovíí v XXXI. kapitole verši 10. a nasledujúcim?

– Už som zaból, sváčko – odpovedá delikvent.

– Nnno, to teda nevieš, Jano. Asnaj sa budeš pamatat, že jak Pavel apoštol v liste k Efezským, kapitole IV., verši tretiem prikazuje, aby sme zachovávali jednotu ducha ve svazku pokoje. A ešče pred tým v epištole ke Galatským, kapitole VI., verši druhém hovorí, že »jedni druhých břemená neste a tak plňte zákon Kristův . . .«

– Dávno je to, sváčko, ked som já chodél na katechizmus. Nedivte sa, že sa mi to už vykúrelo z hlavy.

– Ale ti tam ostaly nezbednosti. Zle si urobél, žes od seba vycúdél svoju zákonitú manželku a spojél sa tot s túto onú, jakúsik. To si sa previnél proti šetkým zákonom na svete a to tak nemože ostat!

– Sváko rychtár, ked ona bola taká šelijaká, nemôhél som to už s nú vydržat.

– Asnaj ta klamala? Chodela za druhými? Bola ti neverná, jako ty jej? Okrádala ta, há? . . .

– To teda níje, sváko, . . . ale ked tot Mara je predsa len trochu onakvejšia, jako tam to moje trápidlo. Nuž . . .

– Jaké nuž, kde nuž? – zlostia sa sváko. Bola ti dobrú ženu vždy. A čo deti? Čím sa tý previnely, že ich máš okradnút o mater, há? Patrí sa to, há? Si už dost starý corgon, abys uvážél, že čo robíš, nerobíš dobre, ty lapaj kdelenjaký! Špiníš nám dobré méno našiej obce a k tomu s jakúsik klampu, kerá ani sem nepatrí obcú a kdož ho vie, že aj kriminálom kde patrí. A priplichtela sa nám tu a robí nám ostudu. Do vás to len desik učél? Od koho ste si poščiavali rozum? Máte na to úradné dovolenie, há?

– Na čo nám je?! – ozvú sa milenci razom obidvaja.

– Ná, šak ani bych vám takého nedál, vy lanchári nekrestanskí! A teda oné, Jano, aj ty Mara: Já vám radím obidvom a nárádzám, aby ste sa rozešli a tys si vzál k sebe zas svoju zákonitú manželku a žil s nú dále, jako Pánbôh prikázal v dúvere a bázni božiej. Ništ z takého-

to života, ludkovia moji nemáte. To je život psí, taký v tejto obci a zakál tu já rozkazujem jako rychtár – trpet nebudeme. Radím a nárádzám prátelský, aby ste hríšností zanechali, lebo tí nevedú k dobrému. Ty Jano, mosíš brat zretel aj na deti! Rozumel si?

– Rozumel, sváčko rychtár, ale ked oné . . , ono to sotvá pojde.

– Čo, prečo by neišlo? Azda už máte niečo medzi sebú, asnaj je už niečo na ceste, čo ste takto hríšne ušporeli?

– Oh nije, sváčko rychtár, ništ, celkom ništ neni medzi nami, ani na ceste, ani ináč – ozve sa za čerstva Mara, tak trochu zčervenalá.

– Tak je dobre! – vravia sváko spokojne, akoby v očakávaní, že sa im podarí »rozkmotrit« tento nesriadený svázok. – Šak teda takto je cesta snadná pre každého. Ništ ste si neni dlžní jeden druhému, možete ist vemenobožie, jeden tyhý a druhý hat. A teda, nech sa to už stane, abych mal už pokoj od vás a Brežová menej o túto ostudu . . . !

– Já myslím, sváko, – ozýva sa Kvandúch – že tak snadno to u nás predsa nepôjde. Já som si už odvykél od mojej ženy a navykél si tot na Maru, jako náručný kôn na sedlového, ked ich prehodíte, prepriahnete každého na druhú stranu, netahá vám ani jeden. Ani sa, sváčko rychtár, nenamáhajte, já už s Marú vydržím až do roztrhánia tela, už nás len rýl a motyka rozdelia. Či je tak, Mara?

– Mhm, celkom je tak, aj já som si navykla na Jana a druhého bych nechcela, ani keby bol ze zlata.

– Ach sto vozových striel centvof okovaných ti do duše flanderskej pálelo hned tedáž! – rozhorčujú sa sváko. A čo máš na nom, čo na ženáčovi? Nemáš dost chlapčiskvof dekade?! Môžeš si vybrat na každý den druhého a daj pokoj ženáčovi, ty bosorka! Hned ta pošlem »na Myjavu drevo pilovat«, len mi ešče slovo povedz!

Sváko tu sám zbadali, že im solhala diplomatická taktika, že sú na konci svojej handlovacej múdrosti. Zároveň vypovedala im poslušnosť aj trpezlivosť, s akou sa usilovali navrátiť zákonitej manželke zákonitého muža. A veru sváko už nevyberali slov, ako uctiť Jana Kvandúcha, lebo on je vinen na všetkom a nie Mara:

– Ty viselec, ty mamlas, ty nikdo, ty zbojník, ty lump, ty lachman, lapaj, mameluch! Už toho mám namudušu dost! Ty neposlúchneš, ty nedáš na slová vrchnosti? Myslíš, že já som len tak, ze špásu tebe k vôli ozdravél, abys ma dožrál a já mosel zajtra zas do postele? Ej, počkaj len, šak já ti osolím poliefku! Čo bys mál byt rád, že sedíš doma a nežerú ta vši desik v zákopoch v Rusku, ty nám takto hanobíš obec a robíš neplechu? Patrí sa to, há? Kdo to len jakživ slýchal na Brezovej, takéto psie živobytie! Robíš ostudu celému národu, cirkvi, obci a svojej rodine! Nnno, počkaj! Ty rašpel starý!

– Martin, Martin, desi, poj sem! – kričia sváko na obecného sluhu, ktorý sa vyhrieval na dvore,

na slniečku. Martin pribehol a hlásil sa u rychtára.

– Oné, Martin! Hybaj tot k pánu notárovi, nech sem pošle na chvílu písara, že mu mám niečo na práci akurátneho!

Písár prišiel s papierom i perom v ruke a sváko mu začali diktovať:

– Pán písár, napíšte si meno tohoto viselca. Poj sem bliže, Jano a zretelne diktuj svoje meno!

– Ná a čo budete s tým robit – pýta sa Jano, keď si bol svoje meno správne nadiktoval.

– Uvidíš pozajtrá – odseknú mu sváko, – čo ti to mám už šcil ešplikovat?! Uvidíš! Ale oné, šak já ti to poviem bár aj hnet, abys môhél lepšie spat:

Teda pozajtreky pôjdeš do Turecka za pastiera. Áno, budeš levôf pást v háreme tureckého sultána. Vón, ten sultán je jakorieč náš spojenec aj s bulharským cárom, nuž mosíme si navzájem pomáhat. . . .

– Sváko, snád nije naozaj?! – ozve sa prestrašene Jano.

– Ba veru namudušu naozaj! Ná a čo bys nešiel? Si aj tak už starý chlap, teda v háreme už neškodný, vojákom si nebol a viselec si. Ked máš rozum a čas za frajerkami sa vláčit, môžeš teda bojovat za krála a za vlast a padnút na poli slávy.

Písár písal a sváko sa úradne mračili, ako nikdy v živote. Kvandúch veru čo dalej nabýval dojmu, že rychtár nežartuje. Historia začala ho už »omínat« a preto vraví svákovi pokorne:

– Nále, sváčko, šak vón lef by ma zežrál...!

– Mlč! De svako, jaký svako, alebo sváčko?! Takého tu šcil neni! Tu stojíš pred úradom a vrchnostú, o kerej Pavel apoštol povedál, že každá duše vrchnosti poddaná bud. Rozumél si, ty viselec?

– Rozumél pán rychtár, rozumél, ale nerozumiem, že prečo akurátne mám ist já pást tých tureckých levôf? Šak taká potvora ma zežere na prvý ráz . . .?!

– Ked zežere, nech zežere; nebude ta škoda! Šak denne padnú dessattisíce vojákvof, poriadnych ludí na frontách, teba teda nebude škoda. Šak akurát za tým učelom pôjdeš ta, do toho háremu. Abys vedél, je tam sedomapadesát levôf, každý denne zežere jedného vartáša a preto šcil je rad na nás, aby sme jako spojenci Turkvof zas my vojsko pre tý potvory dodávali, jako sa patrí na poriadnych spojencvof. To sa vie, že mladých ludí im tam nepošleme, lebo tých sultán nerád vidí pri jeho ženách. Posielame im len takých lachmanvof, jako si ty . . .

– Pán rychtár, asnaj níje naozaj? – pýta sa skrúšene Mara.

– Mlč, lebo aj teba pošlem do Egypta tavy dojit!

Mare veru už nebolo do smiechu. Vojna bola na celom svete. Vrchnosti si robily veru, čo samy chcely, malý človek sa neobránil proti ich chúťkam. Poznal to aj Jano na svojich súsedoch a príbuzných. Ked kto nebol súci za vojaka, slúžny vysúdil ho buďto »na foršpont«, alebo zá-

kopy kopať. Delikventi podívajú sa jedon na druhého a potom spoločne na sváka, ale východiska nevideli z neblahej situácie.

– Nuž tak, jako som nariďél – dodávajú sváko rychtár. Zajtrá prídeš do mestského domu, dostaneš písma a šetky dokumenty na cestu. A oné, pán pisar: Pripomente mi zajtra, že môže s ním ísť aj Daniš Švancara z Košarísk, čo tý sliepky popchél pánu farárovi. Ten kmín jeden delenaký! A pôjdete mi z očú, nech vás tam levi žežerú viselcvof. Nebude vás škoda! A už sa mi aj practe s očú, nech mi tu ani smradu po vás neostane!

Vinníci sa veru aj pratali so sklopenými hlavami. Hrozbu rychtárovu veru ponímali vážne. Bola vojna, stanné právo aj nad Brezovou, nuž neradno bolo ťahať sa za prsty s vrchnosťou.

Na druhý deň už pred ôsmou hodinou vidíme Kvandúcha aj s jeho zákonitou ženou pred obecným domom čakať na pána rychtára. Neshovárali sa, lež bočil muž na tyhý a žena na hat, ani čo by bol každý od macochy.

Sváko prišli o deviatej do úradu a Kvandúchovci za čerstva sa tlačili za nimi do úradovne, aby neprišli neskoro.

– Sváčko rychtár, já veru nepôjdem tých levôf pást! – hlási Jano rezolútne.

– Ej, to by sme sa veru podívali – odseknú mu sváko. My už máme na to prostriedky, jako takých kamasvof, jako si ty, prinútit, aby plnili rozkazy vrchnosti. Budeš aj ty poslúchat, ej budeš!

– Sváčko, mna tam živého do háremu nedostanete medzi tých levôf! Račiej si veznem tot Judu nazpátek!

– Ná, to by už bola inakšia nôta – poznamenávajú sváko. – Ale už neni v mojej moci, aby som menél svoj rozsudek, alebo príkaz. Už len ty mosíš iste vemenobožie do toho Turecka.

– Sváčko, ked ste z Boha, neposielajte ma tam – žebroní Jano. Budem robit dobrotu, jako nikdy dosál. Nemala obec Brezová takého občana, poriadného, statečného, jakým vám já budem od neskajška! Len ma tam pre Boha neposielajte!

– A zaženeš od seba na sto míl tú frajerku? Dáš jej pokoj na veky, há? Tu mi to hned aj odprisahaj, ty kujon!

– Zaženem, sváčko, zaženem a prisahám, že budem žit tot s Judu, jako Pánboh príkázal . . .

– No, ked je tak, opýtám sa pána slúžného, či vón súhlasí, abys doma ostál. Ale já ti neverím!

Zatým sváko odišli do vedľajšej izby. Tam natiahli budíček, aby zvonil sťa telefon a markýrovali telefonicky rozhovor so slúžnym, tak, aby z neho aj Jano čo-to začul. Potom zas vošli do svojej pracovne a oznámili Kvandúchovi:

– No vieš, pán slúžny súhlasia s tým, abys doma ostál. Ale dalo mi to mnoho práce, lež som ich presvedčél, že si neni taká mátoha, za jakú ta poznajú v slúžnovském úrade. Pravda, len tak snadno ta doma nenecháme. Ešče ráz mi tu odprisahaj, že zaženeš v čerti frajerku a

budeš nadále verným manželom svojej zákonitej manželky!

– To vám teda prisahám, sváčko, až do smrti!

– Nnno, potom sa mi tu obidva poriadne boškajte, ale tak, aby sa až hen Bradlo zatriaslo!

Cmuk – miestnosťou cvakla pusa ani hrom. Manželia sa pobozkali a žene od radosti vypadla slza s oka.

– Ná, ešče neni dosť – vravia sváko. Nemysli si, že len tak snadno sa zbavíš vlasteneckej povinnosti, ty ošmek!

Šťil mi pôjdete tak, jak ste, pekne pod pazuchu jeden druhému zavesený dolu mestom k pánu farárovi. Tomu oznámíš Jano, že si už stúpél do seba a že budeš žit v stave manželském jako Pánboh prikázal. A oné: Kúpiš hned neskaj, ešče štyri kilá sviec na oltár, voskových. Tak, a už sa mi practe s očú, jako som rozkázál!

Manželia veru zavesení, jaksapatrí odišli od rychtára, zrejme spokojení, že vec s Kvandúchovým »komandírunkom« tak dobre dopadla. Aj veru takto zavesení vyšlapovali si na faru a tam oznámili svoje – vlastne iba Janove rozhodnutie, že teda budú odteraz statočne spolu nažívať. Pán farár mal radosť veliků, že sa sváкovi podarilo odstrániť z obce takúto príhanu, akou bolo divoké manželstvo Kvandúchove. Ešte im aj sám pripomenúl z Písma, menovite podobenstvo o ztratenej a nájdenej ovci a želal im ku ďalšiemu spolunažívaniu mnoho zdaru a božieho požehnania. To sa vie, s radosťou prijal hlásenie

Kvandúchove, že tento zajtra prinesie na oltár štyri kilá voskových sviec.

Jano si ešte žiadal, aby mu pán farár aj pár riadkami na písme potvrdil, že tu bol aj so ženou a poznovu, že učinil záväzný sľub o ďalšom spolunažívaní so svojou zákonitou manželkou.

Pán farár vyhovel vďačne aj tejto žiadosti. Napísal potvrdenie a toto opatril aj sborovou pečiatkou a oddal Janovi, od ktorého si papier prevzala jeho spokojená manželka.

Na druhý deň ráno zas zrieme manželov Kvandúchových pred obecným domom, ako čakali na sváčka rychtára, kým tento prišli do úradu.

– Čo tu zas chcete? Čo nesedíte doma? – spytujú sa sváko a už si mysleli, že sa Kvandúchovci snáď rozsobašujú.

– Sváčko, prišiel som vás pekne poprosit, aby ste mi spusteli z tých štyroch kilôf sviec, aspon dva. Viete, vosku je šťil málo, sviece sú drahé velice a ani nemám tolko penazí, abych to čo aj pri dvoch kilách odrazu zaplatél. Já myslím, že bude dost aj dve kilá!

– Aj já bych tak myslela, sváčko – dodáva Juda pokorne.

– Nnno, ked tak myslíte obidva, dobre. Snížim vám trest na dve kilá sviec, ale tý tam musia byt, lebo ináč hupkom bežíš do Turecka levôf pást, do háremu sultánovi – dodávajú sváko skoro tiež úradne.

– A de je písmo od pána farára, žes tam včera bol aj s manželkú?

– Ná, tu je sváčko, na vlas som tak šetko urobél, jako ste rozkázali.

Sváko si písmo prezrú okom znaleckým a vracajúc ho Jude, vravia:

– Nnno, tu si ho máš. A nech sa mi takéto pesstvá vác neopakujú! A už chodte s Pánom-bohom!

Manželia Kvandúchoví spokojení odišli domov a z Jana sa stal zas poriadny človek. Na frajerky viacej ani nepomyslel.

VII.

Aj nasledovný prípad stal sa počas svákovho rychtárčenia za vojny.

V obci bili sa Cigáni. Ich bitky boly na dennom poriadku. Tĺkli sa, čím ktorý zachytil. Lekár brezovský mal stále prácu s ošetrovaním rán Cigáňov. A nik si nevedel s týmto národom rady. Necigáni sa nechceli medzi nich miešať, lebo taká potvora čierna, keď sa rozohní, veru nehľadí ani na pravo, ani na ľavo a bije, kole krivákom, čo mu do rany príde. Kedy-tedy zamiešali sa do nich žandári, ale to málo osožilo, lebo vždy sliezali sa novší Cigáni do dediny a pračky začínaly sa na novo. Nik nevedel, aké dopustenie zaľahlo na Brezovú touto náciou a prečo práve na túto obec. To sa vie, že táto morová rana začala už mrzeť Brezovanov, títo sa prichodili ponosovať rychtárovi, že je na čase, aby háveď táto zmizla z obce, lebo opakujú sa už aj tu krádeže, a to nielen na poli a v sadoch.

Sváko rychtár »vzali rozum do hrsti« a uvažovali, ako by najsnadnejšie zbavili obec cigánskej pliagy. Čo si vyhútali, to aj uskutočnili, lebo oni boli od narodenia človekom, ktorý od slov chytro prechodili k činom.

Rozkázali sváčko pomocníkovi a hrobárom, aby si popľuli ruky a lapili Cigáňa, najväčšieho bitkára a priviedli pred rychtára.

Hrobári veru neradi sa púšťali do takéhoto nerovného zápasu, ale rozkaz je rozkaz. Aby ho mohli akurátne previesť, objednali si niekoľko parobkov, ktorí sa vyznamenali vo »vyprevádzaní« mládencov, prezpoľných záletníkov na Brezovú. Je známym zvykom na Brezovej, že domorodí mládenci každého prezpoľného vyprevadia za dedinu »jaksapatrí;«, aby toho pamätal, dokiaľ žiť bude.

I lapili s touto asistenciou hrobári Cigáňa, najväčšieho mamlasa, zbojníka a predviedli ho pred sváka-rychtára.

Sváko Cigáňa vypočuli na všetky bitky, ktoré sa od nepamäti ľudskej strhli medzi Cigánmi na Brezovej. Cigáň – to sa vie – tajil všetko od a až do zet. On bol nevinný ako ľalija, on nič. To všetko tí druhí. Ale na sváka bol krátky. Oni mali už o ňom zprávy, že je dobrý ťák, »fajn futierko.« A preto za prítomnosti dvoch prísažných zasadli ku súdu. Na stole pred nimi stála flaša vody s troma pohármi, pred tou krucifix medzi dvoma sviečkami. Cigáňa predviedol sviazaného pomocník z obecného lapáku. Je sa čo diviť, že Cigo z neho neutiekol. Stačilo by mu

bolo opreť sa trocha do hocktorej steny a je na slobode.

Nuž zasadli sváko, vyslúchali a súdili. Ostatní dvaja svedkovia len prikyvovali hlavami. Sváko odsúdili Cigáňa na smrť provazom, asíce v mene jeho veličenstva cisárskeho kráľa. Prísažní ku tomu prikývli, že teda nech je tak, keď má byť tak! O jednoho Cigana viac alebo menej, na tom nezejde.

Cigáň to už teraz veru tiež nebral zábavne. Menovite, keď sa presvedčil, že obecný lapák, kým jeho úradskí súdili, premenila pomocníkova žena na rýchlo v úmrtnú komoru. Do tej potom Cigu voviedli, pravda sviazaného, lebo ináč bol by im asi uvrzol. Do komôrky dali mu kus suchého chleba a vody. Dvere komory boly otvorené a pred nima konal strážnu službu vo dne daktorý hrobár a v noci zase pomocník, oblečený do nejakého hrúzostrašného kalpaku, trímajúc na ramení zbraň, ktorá iste ostala na povale obecného domu z časov ešte Hurbanovskej revolúcie, stará, hrdzavá, iba že mala nešeredné bodlo, pred ktorým mal Cigáň vlastne jediný rešpekt.

Po odsúdení Cigáňa na smrť, nastal na Brezovej neobyčajný ruch. Cigáni sa ta sháňali vari so všetkých aj súsedných okresov, rozlúčiť sa s druhom, na smrť odsúdeným. Bolo to škreku, plaču a nariekania na dvore obecného domu! To svet dávno pred tým, ani po tom nevidel. Ku svákovi-rychtárovi vrázily sa cigánske deputácie z blízka i z daleka prosiť o milosť pre odsúdeného svojho druha. Ale sváko nepovolili, ba hrozili, že veru dajú pochytať aj ostatných, ktorí

sa bili, odsúdia na šibenicu všetkých a zjednajú si na Brezovej poriadok raz navždy.

Keď už bolo toho prosenia a lamentovania priveľa, dali sa svákо obmäkčiť. Pravda, o svojej újme nepardonovali delikventa, ležsa pekne rúče spýtali prv pána cisárskeho kráľa. Zas vošli do druhej izby, natiahli budíček a predstierali telefonický rozhovor s tehdajším vladárom monarchie. Rozhovor dial sa slovensky, lebo však svákо s úradmi ani ináč nikdy nejednali, len po slovensky. Cigáni pozorne načúvali cez polootvorené dvere:

– Oné, pán král – telefonujú svákо – bol vám to viselec a zbojník ten Cigán. Obec sa ho len tak zbaví, keď ho ešče dneskaj povesíme hen, na tú vŕbu, pred obecný dom. Není na nom ani chlpa dobrého, škoda lutovát. Nech ho čert vezne! Narobél sa tu veru neplechy dosť, vac, jak by sme uniesli. . . . Čo hovoríte, pán král? To teda nejde! Já abych ho pardonoval? Ná, od čoho ste vy tam na trúne? Začo vás platíme? Pojte vy futro k nám štrichovát, já už to za vás usedím též dobre a budem vedet, čo mám urobit s takúto cigánsku neplechu!

– Jako myslíte? Keby sa polepšél? Ná, a to jako si myslíte pri Cigánovi? Šak sa len podívajte po vaších, čo sú aj bieli, tí cigánia podla zákona. Áno, odpustél, odpustél bych, ale len pod jednú podmienku. Najprv bych ho na večné veky vykázal z chotára obce Brezovej a potom by mi mosél odprisahat, že sa polepší do smrti.

– Tak? Já myslím, že tak, pán král! Čo, aj vy tak myslíte, jako já? No to sme teda rovní. Tak ho teda pustím, lapaja . . .

Cigáni skákali od radosti, nohy a ruky bozkávali svákovi, že sa tak dobre prihovorili u pána kráľa a zjednali omilostenie Cigáňa. A ešte väčšia radosť bola v národe cigánskom so všetkých strán ku poprave sa shromaždivšom, keď bol odsúdenec na slobode.

Cigáň ten zmizol z Brezovej, nikdy viacej sa tam neukázal, ba vyhýbali sa tejto obci aj z blízkych dedín Cigáni. A Brezová mala potom už svätý pokoj od Cigáňov.

VIII.

– Nepodarený hyd sú tí Cigáni, – hundrú si pod nos raz sváčko Ragan, keď ešte boli podrychtárom.

Mali s nimi veru dosť oštary, ako svedčia i »súdne« zakročenia svákove v prípadoch, v predu uvedených.

Na Brezovej, na Kováčikovém je niekoľko cigánskych búd. To by sme teda nemohli od razu presne priznať, že koľko je v nich rodín a koľko Cigáňov spolu. Zavše niekoľkí odídu, túlajú sa po susedných dedinách, iní zas prídu, takže obyvateľstvo týchto búd stále sa mení. Povolaním sú brezovskí Cigáni snáď všetci kováči. Kone, pravda nepodkúvajú, ale robia reťaze, trojnožky do pahreb, sekery, motyky, lopaty a najviacej klince. S takýmto tovarom túlajú sa po obci, trhoch a jarmokoch, ale len vo vlastnej obci. (Do

druhých miest by sa na jarmok domáci Cigán neodvážil, ba nerád zachodí za obecný chotár i podomove ponúkať svoje výrobky). Možno, že to jednak z obavy, aby ho tamojší Cigáni nenabili pre »nekalú súťaž« a potom, veď cigánsky tovar vše dakto kúpi. Není drahým a Cigáň vďačne vezme protihodnotu i v chlebe, múke, mäse, alebo v strukovinách. To sa teda, ako samo sebou rozumie, že keď Cigáň hauzíruje so svojím výrobkom, vďačne si obzre dvor, stavanie a menovite, čo je kde k ukradnutiu. Na krádež chodí obyčajne v noci.

Na Brezovú dakedy »zavítajú« aj tak zvaní »hromádkoví« dolnozemskí Cigáni, nazývaní ináč aj šamorínskymi. Sú to Cigáni maďarskí, túlaví, ktorí nikdy nevydržia na jednom mieste, ani nemajú stáleho bydliska. V týchto sa zachovala nomádska krv ich predkov. Takúto návštevu nestrpia na Brezovej ani na minútu. Hneď ich četníci vyprevadia za chotár obce, lebo pred takýmito Cigáňmi není ozaj nič bezpečného v stavaní; neukradnú len to, čo nevidia. Brezovskí Cigáni sa hanbia za týchto súkmenovcov a nikdy sa k nim nehlásia. Ani si ich nepripustia ku svojím búdam, lebo by im pokradli aj to nič, čo v nich ešte majú.

Musíme ale po pravde priznať, že nie všetci brezovskí Cigáni kradnú, lež mnohí z nich živia sa statočne, či »remeslom«, alebo prácou nádenníckou. Značná časť z nich tĺčie kameň na hradských cestách a pripravuje ho v kubíky pre úpravu ciest. Keď je Cigáň hladný, obyčajne v

tuhej zime, vtedy pošle ženu žobrať po obci. A každá gazdinká podaruje čo-to Cigáňke. Tak to býva zvykom vari v každej obci, kde majú už »domácich« Cigáňov.

Najvyššou autoritou v cigánskej štvrti je cigánsky rychtár, ktorého si buďto sami Cigáni vyvolia, alebo im ho nadiktuje obecný rychtár. V každom prípade potrebné je, aby cigánskeho rychtára potvrdil obecný rychtár.

Cigánsky rychtár aj na Brezovej mal veliku právomoc medzi svojimi súkmenovcami. Vlastne obecná správa len cestou neho jednala s Cigáňmi ostatnými. On ručil za poriadok v tábore. On musí vždy vedeť, koľko má v búdach mužov, žien, detí i psov. O každom musel vedeť, kto sa dakam odsťahoval, na jak dlho, kto tam prišiel z Cigáňov na návštevu. O všetkom musel byť informovaný. Keď četníci dačo stopovali, prvá cesta viedla ich ku rychtárovi cigánskemu, od neho si brali prvé informácie. A tento rychtár vo vedomí vysokej dôležitosti svojho úradu zpravidla vždy vydal vinníka, ak o ňom zpravdy vedel. A Cigáni si svojho rychtára plne rešpektovali, len keď sa ktorý z nich opil, vtedy nebral ohľad ani na svojho rychtára. Lenže tento zjednával si v takýchto prípadoch náležitého rešpektu tlstou sukovicou. Zlinírovał ňou tak rebelanta, že sa často raz ani za štyri dni nesobral na nohy.

Známa vec je, že Cigáni veľmi holdujú alkoholu. Už malé decká učia piť a fajčiť. Keď trocha odrastie, žuje hnusnú močku a pije veru

aj denaturovaný špiritus mnohý z nich. Veria babonám a professionálne vykladajú budúcnosť z karát. Týmto činom zarobia si často pekný groš menovite medzi sedliackymi dievčatmi.

Ale neni pravidla bez výnimky!

Raz príletí ku svákovi Raganovi, ako podrychtárovi – cigánsky rychtár Rigoš z Baranca. Zadychčaný a spotený až sa s neho lialo.

– Šváko já vač nebudem Cigánom rychtárčit. Já to nevydržím; oni ma nepošlúchajú! Bijú ša den i noč, hlavy ši rožrážajú. Tam treba robit poriadek. Já teda pekne dakujem ža úrad, ale vám hovorím, že kdo po mne našleduje, muší byt lepší chlap, aj lepší jako šte vy, šváčko podrychtár a moší mat aj lepšiu chabinu na tých mamlašov!

– Počkaj, more, já šecko nechám vyšetrit – vravia sváko – a potom si ta zavolám zas sem. Dokál som ta nezhodél z rychtárstva, mosíš ho medi Cigánmi držat! Rozumél si, ty vatrál?

– Rožumél, šváčko – vraví more – len aby šte neverelí potom šelijakým rečiam. Tu bude jedna Cigánka, no – Roza ša volá, na mna žalovat nepravdu, ale tej netreba ništ verit, čelkom ništ, lebo ona je vám taká nemorešná. Dešat rážý šobášela ša pod vŕbu a bude ša ešče aj dvačat. Takéj nešmiete verit!

– Chod šči! pekne domu, Rigo, já ostatné zarídim, jako budem vedet najlepšie – vravia sváko, ako úrad »na slovo vzatý.«

Cigánsky rychtár pobral sa na Kováčikové a sváko si zavolali obecného sluhu (bubenníka)

a tomu prikázali, aby dobre vyšetril, že čo sa to deje medzi Cigánmi. Vtedy bol obecným sluhom Matej Kvasnicéch.

Sváko už vyše dvoch týždňov počúvali, že v poslednej dobe voľákosi zhusta miznú sliepky brezovským gazdinám. Kde-tu i hus a kačka sa stratí, neosožia ani psi vo dvoroch, lebo kmíni vykradnú si hyd kedy chcú a nik im nemôže prísť na stopu. Nuž, aj teraz, sotva sváko odbavili cigánskeho rychtára, prišla sa ponosovať stará Trtúška, že veru ktosi kradne hyd po obci, včera hornej a dolnej susede, dnes očakáva, že kmíni navštívia aj ju. Žiadala sváka, ako úradského o pomoc proti kmínom.

– Nuž, asnaj já ti budem varovat kurín? – pýtajú sa sváko.

– Ná, šak čoby – odpovedajú strynká Trtúchéch, – ale úrad nech sa postará, aby boli kmíni pochytaní a potrestaní. Od toho je úrad!

– No, chima tak – pokračujú sváko. – Šak sa teda na vec podívame. Zatál nehovor nikomu, ani žes tu bola a chod už domu, lebo ti kašša vykypí.

– Už teda idem, sváko, ale to prosím vás majte na starosti, aby tí viselci prišli do háreštu. No s Pánombohom sa tu majte!

Odišla Trtúška z obecného úradu a sváko poslali nejakého chlapca pre prvého prísažného, Jura Kvandúcha. Robili si medzitým plán, že jako by krk »vykrúteli« tým lapikurkárom. Niečo sťa by im bolo šepkalo, že to aj tento raz budú Ci-

gáni, keď aj nie tí starší, ale mladší iste. Sváko si veľmi trúfali, že dnes musia v noci kmína ulapiť.

Medzitým vrátil sa aj Kvasnica s Kováčikového a veru s raportom, nie bars lichotivým pre cigánskeho rychtára Rigu. V tábore Kvasnica zistil, že vlastne rychtár nereprezentuje svoj úrad jaksapatrí. Často sa naslope a potom bije svojich cigánskych poddaných, ako koho zasiahne. Vyvoláva hádky, komanduje i ženy a keď ktorá neposlúchne, bije ju. Poddaní sa len veľmi skromne bránia, lebo veľmi si uctievajú svojho rychtára, ale čo je moc je moc aj pre Kováčikové. Kvasnica referoval, ako vyšetroval a čo mu tam bolo hlásené. Cigáni žalovali na svojho rychtára, že nepozná dobre zákony a paragrafy. Rychtár zas žaloval na svoju »obec,« že jej obyvatelia nechcú zákony dodržiavať, keď im spomenie paragraf, vtedy ho vraj posielajú na isté, menej solídne miesto. Jediné východisko by bolo, aby na Kováčikové bol menovaný obecným úradom iný cigánsky rychtár.

Sváka Ragana táto zpráva trocha prekvapila. Dali Kvasnicovi šesták, aby si šiel vypiť do »Tvarôžkov« za námahu a potom, aby sa vrátil. Zatým sa s došlým prísažným Kvandúchom ujednali na spoločnom pláne, ako zlapať kmínov. Najprv sa rozhodli komisionelne prezrieť terén. V komisii boli sváko, prísažný a hajtman Kvasnica. Najprv si išli všetci traja upiť do Tvarôžkov, aby sa im lepšie vyšetrovalo. Keď človeka hreje z dnuka, tak sa lepšie pracuje i na Brezovej.

Nuž išli. Poobchádzali najprv okolie tých kurínov brezovských, kde už kmíni sliepky vykradli. Sváko robili detektíva, kým ostatní dvaja len kibicovali a prikyvovali gazdinám, ktoré sa prichodily ponosovať na utrpenú škodu a preklínali kmínov.

Sváko mali svoj určitý plán. Vedeli, že kradli istotne iba Cigáni. Vedeli tiež, že títo si značkujú svoje cesty a to spôsobom nenápadným necigáňovi. Ostatným dvom členom komisie ani nenapadlo pátrať po príčine, že prečo sváko toľko škúlia po stromkoch, pozdĺž chodníkov sa nachodiacich, po chodníkoch samých a pôde okolo nich. Sváko dobre vedeli, čo hľadajú. Čítali oni raz v akejsi českej knížke o živote Cigáňov a to sa im teraz odplatilo. Nechali prísažného i hajtmana krákoriť s gazdinami a sami šli až do druhého a tretieho dvora a stále čosi shľadávali po zemi. Nakonec zavolali si členov komisie k sebe a prísne nariadili gazdinám, aby šla každá po svojom a nemiešala sa do úradného výkonu. Obzreli sa dokola, či ich niekto nepozoruje s blízka, vzali obidvoch za ruku a ukazovali im po chodníkoch nikomu nenápadné značky.

– Sem sa dívaj, Juro, aj ty, Matej! Čo tu vidíte na zemi, há?

– Ná, ništ takého, sváčko – odpovedia razom obidvaja.

– Nuž, tak ste obidva chumaji drevenní! Vás by mvohél okradnút kde kdo na špatu. Sem sa dívajte, učte sa úradnému výkonu.

– Ná tod, – vravia svákо – máte čerstvo utrhnutý lopúchový list a hodený vedla korena, na stranu chodníka, ale níje na chodník samý. Dobre sa dívajte dale – velia svákо. – Tu zas je odtrhnutá mrtvá žihlava, tam dale zas boleráz. Tak to ide dale, až snád na konec chodníka pri hradskej a na druhej strane, dobre sa dívajte, kde až to takto ide . . .

Díva sa obecná vrchnosť »úradskí«, pozorujú polámané vršky zelín a kríkov, kam tieto až vedú. Svákov detektívsky postreh ich veľmi prekvapil. Odrazu pocítili voči svákovi mimoriadnu úctu, ba zrovna si oči pretierali, že odkiaľ sa toľko múdrosti zjavilo naraz vo svákovi? Prísažný i s hajtmanom len pomrkávajú jedon na druhého a dajú sa viesť svákovi. Ten idú pekne po stopách, ktoré tvorily poodlamované vršky zelín pozdĺž chodníka a čo zistili?

Stopa táto viedla pozáhumny ku dolnému i hornému súsedovi starej Trtúšky. K nej, ku jej záhumenníci a dvoru bol chodník bez znakov čistý, iba tesne pred plotom postavené boly na seba tri skaly, ktoré tam pred tým neboly.

A tu svákо Ragan, takto podrychtár, vyniesli nasledovný posudok:

– Viete, oné: Namudušu, ono to už bude tak, jako si to myslím! Já to už tak cítim akurát a nemýlim sa ani za mak. Ná, tod, jako vidíte tý poodlamované končeky zelín a kríčkôv, to si značeli Cigáni, ked kradli hyd. Naznačovali si a aj ostatným Cigánom, že kde už kradli,

kde vac nemá nikdo z nich íst, lebo by sa mu to nevyplatelo.

Dobre sa len podívajte, a hlavne ty, Matej by si si mal všímat dobre týchto drobností, abys kedysi, až ma nebude, sám vynašiel, že jako sa kradne podla cigánskeho recepisu . . .

– Asnaj, sváčko, nemyslíte, že já bych mal krast . . .! – bráni sa hajtman Kvasnica.

– Ná, čoby, ty chmulo! Ked ti tu hovorím já vrchnost, máš si to vziat k srdcu a podučit sa. Nebol si dale z mesta, nevieš ništ.

– No, teda už som ticho, – hlási poslušne hajtman.

– Aj bych ti radél a skôr abys očúvál, čo tu jednáme – vravia sváko a pokračujú:

A tak vidíte, že značky vedú do dvorôv k hornému a dolnému susedovi Trtúšky. A pravdu mala chudera, ked dneskaj mi hovorela, že cíti, jakoby hu mali dneskaj v noci kmíni naščívit. To by štimovalo akurát. Tod kukni, tý tri kamene na sebe. Nebodaj, to bude zas nejaký znak, že dneskaj majú Cigáni naščívit kurín hen starej Trtúšky.

– Veru, aj mne sa tak vidí – ozve sa prísažný Kvandúch. – Akurát som sa pýtál Trtúšky, či tam ona postavela tý tri kamene na seba, alebo nije. Hovorela, že nije, že ona sbiera kdejaký kamienek do dvora, kde majú moc blata, teda aby ho bolo menej. To je též nejaký chyták pre Cigánvov a temu by sme mali zabránit.

– Zabránit, jako zabránit, – dodávajú sváko. – Ale jako? Žandárvov sem nemôžeme po-

stavit, lebo ked sa taký chocholatý niekde zjaví, hned je celé okolie na nohách, že čo tam hladá. To by teda bolo nápadné. Mosíme ináč a to fíglom na loptošvov. Oné: Dočkajme do večera, asnaj do tej doby si niečo vymyslíme, ščil by to bolo nápadné. Preto ztratme sa odtálto čím skôr. O polosmej prídte obidva k Tvarôžkovi, tam sa poradíme nenápadne, že čo a jako urobíme.

Komisia sa rozišla a o $19^1/_2$ hodíne na minútu presne prišiel prísažný i hajtman do hostínca Tvarôžkového. Radili sa, uvažovali, čo by a jakoby. Výsledok radenia bol, že sa usniesli vlastnoručne kmínov chytiť. Sváko prikázali každému z tamtých dvoch priniesť si sebou dobrú klukaňu i štranek na poviazanie kmína, keď ho lapia. Sám si tiež pripravili poriadnu chabinu a o 21. hodíne, keď už bola tma, vidíme, ako sa trojica postáv mužských ubiera do stavania Trtúšky. Tú, pravda, prv upovedomili o všetkom, čo sa chystá v jej stavaní. Ona s tým zrejme súhlasila a bola natešená, že takto sa úrad stará o ochranu jej majetku. Trojica postáv prišla ku kurínu a tam sváko v tichosti dávajú rozkazy, že čo a ako zrobiť.

– Ty, Matej, pôjdeš do kurína, tam si desi sadneš, ale tak, abys, ked zlodej príde donútra, mvôhél ho poriadne jáknut a hned chytit za nohu, zvalit a držat zvaleného až vejde donútra ten, kerý tu bude stát venku. Ked zas ten venkajší grajfél by toho viselca, kerý má zálusk na sliepky, zas ty vybehneš ven a pomvôžeš tomu zmocnit sa kmína. Rozumeli ste?

– Rozumeli, sváčko, len na to sme predsa neprisahali, ked sme prebierali úrad, že budeme obci aj policajtvov robit . . . – ozýva sa Kvandúch. –

– To si myslím, že nije! – dodajú sváčko. Ale tu sa jedná o zachovanie majetku našieho blížneho a tu sa mosíš podriadit, jako zákon káže. Ked my nechytíme kmína, zajtra, alebo pozajtreky nás okradne a tomu sa mosí zabránit. Tak a jako som povedál. Matej, pôjdeš donútra. Do polnoci ostanem tu vartovat já a potom sem prídeš ty, Juro. Ale abys nezaspál, lebo by to bola ostuda. Šak ti potom poviem, že čo budeš robit tu, pri kuríne. Tak a s Bohom chod a príd na čas!

– Do videnia, sváčko – odpovie prísažný.

»Ordre de bataile« si sváčko teda správne vydali a nastúpili službu. Matej vliezol do kurníka a oni ostali učupený za kurníkom s chabinou v ruke, čakajúc, že kedy sa odkiaľ vytalúpi zlodej.

Matejovi nebolo práve najpohodlnejšie v kurníku. Sliepky vyrušené nezvyklou nočnou návštevou začaly škriekat. Kohút im v tom kontroval, to ovšem, upozorňovalo i okolie, že tu sa deje čosi nezvyklého. Následok toho bol, že začaly sa sliepky ozývat až z desiateho dvora a kohúti kikiríkali ani čo by sa blížil súdny deň.

– Matej, nehniezdri sa tam, ani čo bys chcel zniest vajco – napomínajú sváko hajtmana.

– Šak já sa nehniezdrím, ale táto čvarga tu škrieka, ani čo by som hu já krádél. To mi ani

trochu není po srsti – protestuje Matej. – Smradu je tu vyše práva a sliepky mi púšťajú na šíriak aj na háby oné, no . . . . .

– Ná, čo ti púšťajú? hovor! – ozvú sa sváko tlumene zpoza kurníka.

– Ná čoby mi púšťaly? Šak viete, sváko! Asnaj níje čukoládu, potvory!

– A jaký máš šíriak na hlave?

– Ná, jaký bych mál mat, sviatečný! Predsa viete, sváko, že na repozície a takéto úradné komisie, berem si vždy sviatečný šíriak! A je ho škoda occibohu prissám. Nemám na druhý a platu mi nepovýšia!

– Matej, hovorím ti, nepapuluj, drž službu, jaksapatrí. Ked chytíme kmína, odmena ta nemine.

– Šak já nepapulujem, sváčko, ale obec nemôže žiadat na mne, aby mi sliepky ondiely do huby . . . . !

– To teda níje – vravia zas sváko. – Ná, šak ked máš ten sviatečný šíriak, vón má šíršiu strechu, vón teda zadrží, ked by ti niečo letelo do huby. A hovorím ti, nemrv sa tam, lebo sliepky moc krákorajú.

Matej prestal protestovat, tu ale sváčko mali zas oprávnené obavy, že zaspí v kurníku a potom škoda bolo vôbec ho tam posielat. Následkom toho prikázali hajtmanovi, aby pod chvíľou zakrákoral, ako to robievajú v noci staršie sliepky. Zakrákoral síce ticho, ale znateľne a tým činom sváčko mali aj voči sebe kontrolu, aby sám neusnuli.

Asi o poldesiatej volá Matej na sváka z kurníka:

– Sváko, sváčko!

– Ná, čo zas pokúšaš, čos neni ticho v službe?!

– Sváčko, já mosím ven a to hned, lebo by sa niečo stalo!

– Ná, a na čo, hovor a nerob darmo balamutu!

– Mosím, sváčko ven, tak jako vy chodievate ven peši.

– Nemôžem ti pomôct, Matejko mvoj! Ono je už moc hodín, kmíni sa akurát rozliezajú, ked by ta videli, jako sa tašmeš s kurína a do neho a ked by čuli zas sliepky krákorat, utiekli by nám a darmo by sme tu sedeli. Nikde nepôjdeš, Matejko! Vydrž tam, šak vieš, že kdo do konca vydrží, spasen bývá . . . !

– Sváko, ale mosím ven – protestuje Matej.

– Chod si ven, ale tam vnútri, ty viselec, čo si malé dieta.

– Ná a jako môžem vnútri ven, kdo to jakživ videl!

– Nuž, do galôt, ty chumaj a mlč, lebo hen pri potoku jakoby sa niečo mihlo. Ticho bud a dávaj pozor!

A vskutku. Matej sa odmlčal a sváko v nočnom šeru spozorovali, že tam dolu, konča záhrady ktosi zakopnúl do troch, na sebe položených kameňov. Zatým sa dvierca pootvorily na zahrade a po chodníku blížila sa ani šakál neaká postava, smer jej chodu bol kurín.

– Ná, šak len poj – dúmajú si sváko v mysli, pri tom si lepšie ulapia chabinu, čo držali v ruke, aby kmínovi česli jednu správne a podľa zásluhy, medzi slabiny. Šak já ti ukážem, kolko ide toho na rief. Len poj blíže.

Postava sa priblížila ku kurínu. Prv však, kým by bola otvorila dvere, dobre sa poobzerala hore, do dvora i dolu do zahrady, či je vzduch čistý, ba čo viac, ňuchala i do vzduchu, či nezacíti odniekaľ smrad z fajky, alebo dymu z nej. Známou je stará zkúsenosť, že Brezovan ničoho nepodniká bez fajky. Mohlo byť tak asi k polnoci. Celým krajom rozliehalo sa sviatočné ticho. Polnoc je predsa doba, kedy »strašidlá lozia,« vtedy sa nik neopováži zbytočne sa túľať po záhumní, iba ak kmíni.

Sváko boli ako na tŕni, nevedeli, ako sa situácia vyvinie. Či kmín vlezie do kurníka, alebo majú ho prekvapiť hneď tu, na mieste a ovaliť chabinou. Boly to momenty kritické, kde bolo veľmi potrebné byť dobrým stratégom, aby nepriateľ neušiel i vojna bola vyhratá. Ale zlodej sám pomáhal sváko. Tíško pootvorí dvere na kurníku, ešte raz sa obzre pred kurníkom, či ho kto nepozoruje a šup sa dnu. Dvere nechal za sebou otvorené. V prvých okamžikoch bolo na bojišti mrazové ticho, nepohnul sa ani Matej v kurníku, ani sváko vedľa kurníka. Až jak kmín v kurníku rozžal si sirku, Matej ho tam bleskurýchle opálil chabinou a v tom momente sváko priskočili ku dverom a rýchle ich zatvorili na haspru. V kurníku vyvinul sa dravý zápas. Kmín dostal

síce po slabine, ale išlo mu už o všetko, sťa by sa topil. Matej ho dokonale prekvapil a tu potom kmín staval všetko na jednu kocku, zmocniť sa Mateja a dostať sa nejak von. Sliepky škrečaly, začaly kodkodákať, kohúti kikiríkať a Matej s kmínom váľali sa po kurníku.

– Matej, len ho jákni poriadne, aby nekrívał! Matej, nedaj sa, megni ho, viselca, šak aj já ti hned pomôžem – posmelujú sváko hajtmana. – Len mu hod, aby nekrívál a pamatál si, kedy liezél do Trtúškinej kurína!

A Matej sa veru nedal, lebo to bol mocný chlapík. Keď kmín proboval zahryznúť mu do ramena, chytil ho pod krk a začal škrtiť, takže zlodej neodolal, klesol bezmocne na hromadu kuratíncov a žebronil o milosť, aby ho nezabíjali.

– Ná, keď je tak, to je už iňšia pesnička – vravia sváko z vonku. – Ščil si na teba aj já posvietim, čo si ty za lumpa!

Tu sváko pootvorili dvere na kurníku a prvého vypustili von Mateja. Bol chudák k nepoznaniu, zamazaný ani tehliar a ku tomu menej voňavým blatom.

– A oné, či ste počuli, sváčko? Jako som ho mydlél, viselca! Ščil bych len rád vedél, že s kým som mal tú česť klbčit sa v kuríne starej Trtúšky.

– Ná, šak je tu, podívajme sa na neho – vravia sváko.

Zapálili obidvaja sirky a čo videli?

V kuríne, v kúte učupený fučí si cigáňsky rychtár Rigoš?

– Pre Boha váš prošim, šváčko, len ma neštrófujte, já už nikedy vač nepôjdem na šliepky po kurínoch. Šváčko, šmilujte ša nade mnú. Už budem poriadný, jako žákon a paragrafy kážú.

– No, len poj ven, šak tu sa poradíme, ty viselec jeden! Poj, len poj – privolávajú mu sváko Ragan.

Matej medzitým prihotovil si štranek, aby ním sviazal kmína. V tom prikváči aj prísažný Kvandúch, aby zamenil sváka v službe.

– Už nemosíš chodit – vravia sváčko. – Už sme ftáka chyteli, tu ho máš – ukazujú na Cigáňa, vyťahujúceho sa z kurníka.

– Ach, stovozových striel centvov ti pálelo do matere, ej veru vozových a pálelo. Ty kmín, ty lachman delenjaký! Ná a patrí sa to, há? Zato sme ta urobeli rychtárom, abys poriadnym občanom hyd krádél, há? – zpustí na Cigáňa prísažný.

– Šváčko, proším váš, už ša len na mna nehnevajte, odpuštite mi to a nemali šte poriadnejšieho človeka, jako šom já – modliká Cigáň.

– Smrdíš mi nejak, jako po sliepkách, jako čo bys s nimi bol spál!

– Matej, poviaž kmína, jak sa patrí. Tak a šči! kráčaj pred nami do mestského domu – velia sváko Ragan. – Matej, ty ho nepusti ze štranka, poviaž ho aj na nohách, jak ked šimla paseš na lúkach. Vón by ti též utiekél.

Matej poslúchol. Poviazal Cigáňa po vojensky, takže by nebol ani tri kroky urobil rychlejšie. Zatým ho poviazaného celá táto komisia

predviedla do obecného domu a tam ho zatvorili do šupárne. Sváko nariadili, aby v šupárni dozeral na kmína hlásnik a toho aby kontroloval prísažný, aby totiž ani jedon, ani druhý nezaspal a Cigáň im dajak neufujazdil.

Na druhý deň bol súd. Odsúdil ho obecný výbor na ztratu rychtárskeho úradu cigánskeho. Výbor hneď a za čerstva menoval do cigánskeho tábora nového rychtára. Tak Rigoš dorychtárčil.

Za trest obecný hajtman a hlásnici (hrobári) previedli sviazaného Rigoša dva razy hore-dolu »mestom«, aby sa hanbil a verejnosť videla, kto bol vezírom kmínskej bandy lapikurkárov na Brezovej. Krom toho, rychtár odsúdil Rigoša na 25 palíc, ktoré mu na päty vyplatil hajtman Kvasnica.

A Brezová si zas na čas oddýchla od kmínov. Sláva svákova týmto činom zas stúpila do vyššiej miery a obec bola pyšná na svojeho múdreho »úradského« podrychtára, sváka Ragana.

Jako vychovávali svákо a strynká najmladšieho vnuka »Ščevána.«

Aj tento vnuk stále sa »obšmietal« okolo starých rodičov, lebo ho tí radi videli a menovite strynká. Obyčajne najmladšieho »poškrabka« v každej rodine najradšej vidia a maznia sa s ním.

Bolo v pondelok podvečer. Svákо a strynká chystali »partiekú« voz k zajtrajšiemu jarmoku. Svákо »kolomazu,« mastili poslednú os a strynká »kišelovali« sa s batohom futierka a podošiev, nakladajúc ich na voz hen z dubiarne. Zatým si svákо ešte raz obzreli všetky kolesá, či majú v nich všetko v poriadku, či sú zaosky dobre zasadené a brkom zaháčkované. Hrantík priviazali jaksapatrí pod voz a putienku na stranu.

– Mankostará! – ozve sa malý Ščeván, kdesi od starej rieky, kde »oblinkoval«.

– Čo chceš, Ščevánko? – pýtala sa mamkastará.

– Ná, já by som chcél hádzat, – odvetí maznave Ščeván.

– No hádž, srdenko, šak máš na rieke dost kamenia – posmelujú ho strynká, alebožto stará mamka.

– Ale já chcem s bobálmi . . .!

– S bobálmi sa nesmie hádzat, kdo to jak= živ videl?!

– Ale já chcém – ťahal maznák.

– No, teda hádž! – odvrkla kyšelovaním upotená stará mať, doložiac v sebe: – Šak ma aj tak neposlúchneš, ty fagan jakýsik!

Keď hodný vnuk Ščevánko nemal po ruke »bobálvof,« napadlo mu, jako každému brezov= skému chlapcovi, že bude robiť »žabky.« Hľadal pri rieke k tomu potrebné »šlopky« a v tom – člup, »spádél« do vody.

– Mankostará! – ozvalo sa zase.

– Čo chceš zas? Čo furt ondieš?

– Mankostará, já som spádél!

– Nále, kde syn môj? –

– Ná, len tu.

– Aj som sa uderél.

– Nále, kde kuriatko moje, ach, dítatenko, moje?! – začala boženkať stará mať.

– Aj som sa zamazál a zamáčál . . .

– Ach, ty ohava, ty svina otupná! Kde ta tam sto hrmených horúcich, tureckých striel vo= zových nieslo, ani dobré nie? – hrmela stará ma= ter. – Či ho vidíš starý, čo vyviedél. . .?

Svákо, ktorý vtedy práve len mastili a my= sleli na »vofternajší jarmek,« pripojili sa tiež a zamrmlali starej:

– Už si ho ubečelovala, jako svina mech. Ale, šak máš pravdu stará; vždy zbytkuje, taký frfnoš soplavý. Ej, ... šak já ho vytrgancujem, alebo vyobšívám . . . !

A sváko veru už aj brali do ruky »brcco,« ktoré práve chystali na voz. Shrozili sa strynká, keď toto uvideli a zvolali hlasom preľaknutým:

– Nále starý! Asnaj ho len nechceš s tým brecom uderiť!

A bojac sa, o Ščevánka, zaskočili strynká sváčkovi cestu. Sváka to veru nahnevalo, že ho najprv podpália strynká a teraz hamujú. Nuž rozpajedený osopili sa aj na strynkú:

– Prac sa, stará, lebo ta tak sobálím do tej kriepopy, že Gavurovi a Ščeľánikovi vodu zastavíš na mlýn!

Hodný vnuk Ščevánko medzi tým ňukotom prítalúpil sa do dvora.

– Starý, nebi ho! – príhovárajú sa strynká za mokrého a zablateného vnuka.

– Marš do dubiarne! – zarvú sváko na Ščevána. – Usušit sa! Šak ta já naučím božím darom, bobálmi hádzat a háby kynožit! Zarobél sis už na ne? Kristubohuprissám, len nech chytím nejaký oščep! Alebo dám ti ešče vačší trest miesto bitky. Budem ta egzamenovat. Už si sa lekcie naučél, keď falanguješ, há? Čo ste sa učeli?

Medzitým sváкovci aj s vnukom vošli do dubiarne.

– Zemepis – zaňukal Ščevánko.

– Jaký zemepis, de zemepis? – rozčulujú sa sváko. Ja som sa to nikdy neučél, a kristuprissám viem gde je Brajla, Brašov, Pančova. Bol som v Holomúci, v Ičíne, v Bílsku, v Paríži, Berlíne, ba aj za tú barinú v Čigágu. Či to vieš? Čo bys vedél, ty volentier aj s tvojím rechtorom! To ta

rechtor učí na zemepise bobálmi hádzat a háby drat, há? Ná, a ešte čo ste sa desik učeli?

– Merbu, kresbu – zaskučal Ščeván.

– Nnno, kristuboupríssám! A to je čo? Na kieho šlaka? Asnaj bude mat z teba otec hindžiliera, čo potoky merá, alebo maliara, čo domy obrovnáva, mrzia sa svako čo ďalej, tým viac. – A poriadnejšie ništ si sa neučél? Načo chodíš do školy?

– Aj prírodopis – odpovedal plačlive malý hriešnik.

– Ná a to ti je načo zas? Šak nevieš ani, jaký je rozdiel medzi okruhlicú a slifkú. Taký si ty študent!

– Och viem, tatkostarý – dostávajúc už guráž, vyjasnenejšou tvárou odvetil Ščevánko.

– Ale, čo bys, ty ledačina, vedél!

– Veru viem! Naša manka po krutancoch prv z okruhlíc pečú cestenice lež ze slivék. Pravda, mankastará?

Strynká prikývli spokojená, že búrka prechádza.

– Ale medzi stromom okruhlice a slifky vás nenaučia robit rozdiel! – nedali sa mýlit sváčko.

– Ná, jakož! Já viem aj to: Na okruhlicu sa lachčie drápe jako na slifku – osmeloval sa vždy viac a viac synák.

– Čuč! To si myslím, že to vieš, tomu vás, fagani, tý školy naučia. A praj, že vzdelanost! Nech som huncút! Ináč nás učieval nebohý Kútsky, daj mu Pánboh slávu večnú!

Za trest budeš písať, čo ti budem diktovať a potom mi to vyríkáš! To vaše učenie nestojí ani fajku dymu. Tí vaši rechtori to sú takí neutráli, len vymýšlajú všelijaké hlúposti, praj vzdelanosť, – ale čo je do života, tomu vás neučia...

– Či sa učíte storočný kalandár a biblickú, há?!

Chlapec neodpovedal. A sváko velia ďalej:

– Ber si mramor, grifel a píš! Píš si naše staré životné múdrosti, jakých ani sto rechtorvof nevymyslí. Píš!

– Lepší kvantlík šťastia, jako centy rozumu. Ked dobre ošialíš, za pravdu ti újde. . . .

Chlapec to pomaly napísal a potom sa pýtal:

– Tatkostarý a to môžem naučiť aj pána rechtora?

– Ná, jakobys nemôhél?! Nech sa aj vón, mamlasisko, niečomu múdrému naučí. Ved tí mladí si myslia, že my, starí už ništ nevieme. Nezaškodí mu trochu sa poučiť . . !

– Nále, starý, ná jako to hovoríš? – ozvú sa od kadečky strynká. – A čo ho tomu učiť? Šak vidíš, že vón ščeván podál sa na teba, tatkastarého! A že rechtorovi to povedať? Na čo?

– Stará, ty ma nenihiluj a nemiešaj sa do šetkého, jako vareška! Čo sa ty rozumieš do toho! Bola si v r. . . a vieš h . . . . !

– A jaká som já vareška, há? – vyskočili strynká napálená a naježená od kadečky. Jako to se mnú hovoríš pred deckom, há?

– Pravda, že si vareška, occupríssám – jako každá žena. Tam si rob a čuč! Ked naše staré

pravdy nihiluješ, si není hodná ani za psí ščekat! A mna chceš učit móresu? To by ešče chýbalo!

– Nnno, veru hodnejšia som, jako ty – odvrknú rýchlo strynká. – Šak je to aj na mne vidět!

– No, tak len ščekaj dále, ty paščeka neskrotená! – odsekli svákо. – Kdo by ženskú uhovorél?

Svákо si odpluli, nechali egzamenovania a diktovania a odišli von, nahnevaný jako málokedy indy.

A hriešna stará mať pohladila si maznáča, Ščevána.

Priateľské styky rodiny Raganéch s pánmi farármi.

Ubierajú sa raz sváčko Ragan s futierkom do Vrbového »vofterek« na jarmek. Vozík mali namastený, sedeli v ňom na hrantíku sám, nuž snadno bolo šimlovi dolu brehom aj si trocha pridať do kroku. Ponáhľajú sa dolu Holeškou, aby prišli včas. V tom na kopaniciach, zvaných »U Lajdákov«, koho že to nestretnú, ako pána farára košariského. To sa vie, že ho hneď invitovali na voz.

– Ná, len pojte pán farár, šak sa zmestíme a dobrých ludí sa všade vác zmestí, jako lapajov . . .

A sváko už popravovali nošu s futrom v košine, na ktoré sa teda »uvelebeli« pán farár košariský.

Asi o kilometer bliž k Vrbovému dohonia sváčko zas Miša Štrbu, súseda pána farára. Jako by aj nie, vzali aj Miša do vozíka, aby im praj bolo veselšie. Sváčko na chvíľu zastavili a vytiahli zpod hrantíka fľašu domavarenej slivovice a ponúkli jak pána farára, tak aj ich súseda. Na včas ráno štamprdlík domavarenej nikdy nemôže škodiť, tá zaženie všetky neduhy, ktoré by cez deň liezly na človeka.

Potom nasadli zas všetci do voza a sváko, jako dobrý cirkevník začali rozhovor o farároch vychvaľovaním svojho, brezovského, ktorý sa len nedávno ta bol nasťahoval. Bol teda ešte mladý.

– Vieš, Mišo, šak čo ti mám hovorit: Je vón fajn kazatel a nech som huncút, má veru aj brink kohútý! Ked ti vón zaspieva nejaký ten žálm, alebo epištolu . . . No, to bys mal videt!

A Mišo sa medzitým hniezdi na hrantíku, nevediac, ako by mal prerušiť reč sváková a zastať sa dovednosti svojho farára, ktorý tu za nimi sedí v košine. Ale sváko len tak snadno nepustili Miša k slovu.

– Vieš, Mišo – pokračujú – vón sa ani takto nezdá, človek by to nanho ani nepovedál. Ale dával som dobre nanho pozor, že čo a jak sa nám predstaví, či nemá hlas jako kapún a rečí, jako koza bobkvof . . . Takto, myslím, dávali nanho aj vacerí pozor, lebo ani sa nediv. Farára a rechtora volia doživotne, ná a ked sa zmýlia cirkevníci, de sa majú ist žalovat? Nikde! Tak, ked ti len vón vyšiel prvý ráz na kancel a teda začál kázat . . .

– Z počiatku ništ, potom zas len ništ. No, sebe na mysli – vycajchnováls' sa! Tos' môhél aj doma ostát . . . Hej, ale potoms' ho mál len čut a videt; stostriel centvof žeravých, okovaných mu pálelo do dobrej lebiny! Ten ti ale vystrúhél kázen chýrnú! Usadél nás šetkých a veru v duši sme boli zahanbení, že sme mu hned nevereli, ale taki sme my, Brezovania. Dokál sa nepresvedčíme, neveríme ani farárovi. No, Miško môj, čo ti mám

dále ešplikovát, – má Brezová zas chýrného kna=za, kerému neni páru v štyroch chotároch . . . Vón má ale múdru hlavu, myslím, že hu nenosí na každý den, ale len na sviatek. Ná, šak má aj pravdu veru, nech si hu šanuje!

Kto vie, dokiaľ by boli sváko vykladali o ich pánu farárovi, keby ich bol chcel ďalej počú=vať Mišo Štrba. Už mu bolo moc toľkej chvály. Myslel si Mišo, že »chvály do povaly a chosen malý«. Ale lokálpatriotická hrdosť diktovala Mi=šovi, aby sa zastal za čerstva svojho farára. A Mišo tak spravil nasledovne: Odpľuval si, vy=tiahol z úst fajku=drevienku a ukazujúc ňou me=dzi plecia, na farára za ním v košine sediaceho, zavolal na sváka hlasite:

– Ná, a toto je h . . . . ?!

II.

Je starým dobrým zvykom brezovských gaz=diniek, že vďačne pamätajú na svojho farára i rechtora »výslužkou« z krštenia, alebo svadby, ak sa týchto hostín pán farár osobne nezúčastnil. Keď tam bol, aj vtedy na cestu sa mu dostalo niečoho do uzlíka, poťažne bol taký za ním po=slaný na druhý deň. Keď je farár slobodným, nuž, pamätajú naňho ešte vďačnejšie.

Pán farár N. kým bol ešte slobodným bý=val na Závodí, u Čiernych, povedzme. Ako mlá=denec, veru nevysedúval vždy doma, ale sa vše podíval aj medzi ľud. Či už bol doma, alebo nie, gazdinky brezovské pamätaly naň v nezten=čenej miere výslužkami.

Raz meškal pán farár po úradnej povinnosti aj s niekoľkými cirkevníkmi. Spisovali čosi-desi. Po skončení súpisu pozval si pán farár cirkevníkov na svoj mládenecký byt, aby tam spracovali súpisom získaný materiál. Pravda, ani sa mu nesnívalo, že počas jeho neprítomnosti mohlo sa mu dostať tak bohatého nadelenia, výslužky z krštenia, od bohuznámej rodiny, kde sa prvé dieťa narodilo a to chlapec.

Pán farár odomknul si svoj byt a plný zdvorilosti vpustil doň prvých, ako hostov cirkevníkov a nežnými rečami ponúkal ich, aby si posadali okolo stola, ba čo viac, – aby sa tu cítili, ako doma.

Toľká pozornosť veľmi vhod padla pánom cirkevníkom. To sa vie, že si vďačne posadali okolo stola, menovite, keď videli, že na stole sa blýska plnučičká plná, »luhačovská flaša« vína. Vedľa nej na peknej bielej miske zas bielym servítečkom prikryté voňavé koláčky. Ku takej papkanici a menovite po »namáhavom« úradnom výkone veru neni treba nikoho dva razy ponúkať.

Hostia netrpezlivo čakali iba na farárov povel, že kedy sa majú pustiť do tohoto božieho daru. Ich krajnú netrpezlivosť trocha miernilo, keď videli, ako pán farár otvára kredenec. Právom predpokladali, že farár ztadiaľ vytiahne nejaké »farárske« poháre, aby sa teda podľa farárskeho móresu mohli pustiť do vínka.

Avšak, – »nebesá svalte se na nás a pahorkové přikryte nás«; či by sa bol nazdal syn Boha živého? Čuj svete:

Farár bez slova a omluvy sobral fľašu, misku s koláčmi a pozorne vložil všetko do kredenca a ku hosťom sa spokojne prihovoril, že »musel som to odpratať, aby sme sa mohli pustiť do roboty«.

Kto si vie predstaviť veľké sklamanie hosťov? Utrel si každý fúzy a pustil sa teda do tej roboty. Písali hore-dolu, zratúvali a teda zakončili sverenú im prácu s dobrým výsledkom. So želaním dobrej noci a spokojného odpočinku hostia sa rozišli.

– Nnno, ale nás ubečelovál, ale sa vycajchnovál – mysleli si všetci.

Príhoda táto veľmi mrzela nášho sváčka, nedala im vera ani dobre zaspať. Nemohli farárovi zabudnúť toľkej nepozornosti a mysleli si:

– Šak príde na psa mráz. . . .!

A prišiel! Ako sa teda patrí na dobrého duchovného pastiera i náš pán farár vo voľnej chvíli navštevoval svojich cirkevníkov. Každá takáto návšteva znamenala malú rodinnú slávnosť v patričnej domácnosti. Raz tak navštívil aj domácnosť sváčka Ragana. Prišiel veru vo vhodnú chvíľu. Strynká mali práve čerstvo upečenú hus a teda pekne, ako sa patrí – celučičkú celú predložili ju pánu farárovi aj s fľašou modranského vína, »aby si zajedél a sa posilnél dôkladno a jaksapatrí«.

Ako si tak strynká všetko chystajú, tu vytahujú obrusek, tam zas utierajú poháriky a farár čaká už len na jedno ponuknutie, – vrazia do izby sváčko. Tento fígliar spomenuli si na nedáv-

ny prípad, ako ich prikladne ubečelovál pán farár a v duši boli rozhodnutý, že nastala doba odplaty. A pomsta je sladká, menovite keď je komu servírovaná s takou huncuteriou, ako ju vykonali svákovia:

Nikoho sa nepýtajúc, svákovia sobrali misu s husou aj s nakrájaným chlebíkom i fľašou vína a rýchle to odniesli do kuchyne a tam pekne uložili do kredenca.

Strynká udivene hľadia na sváka, nijako nevediac si vysvetliť príčinu divného počínania svákovho. Založia si ruky na hrniec a zavolajú na sváka:

– Nále, nále, Sanko! Čo to robíš?

– Ná, šak pán farár vedia! – odseknú svákovia a zavedú s pánom farárom nenútený rozhovor o včerajšom počasí.

III.

Nasledovný prípad sa stal, keď svákovia boli sborovým dozorcom, alebožto »cirkevným inšpektorom« na Brezovej a teda spolupredsedom aj cirk. školskej stolice.

Raz páni učitelia podali si na školskú stolicu žiadosť, aby sa táto postarala o zakúpenie glóbusov pre školské potreby. Cirkevné školy síce mali jeden spoločný glóbus, ale ten bol už starý, ošúchaný. Aj škôldozorca už súril, aby správa školy potrebnú učebnú pomôcku čím skôr zakúpila.

Nuž, keď kúpiť, tak kúpiť. Svákovia s pánom farárom dali hlavy do hromady a uvažovali, kde

a ako najlacnejšie potvory tieto zakúpiť. Sváko by boli chceli dať ich zhotoviť na Brezovej, ale pán farár trval na svojom, že totiž glóbusy tieto musia byť hotové zakúpené. Sváko trvali na tom, aby kurátori išli glóbusy zakúpiť na Myjavu k Danišovi Pažickému, pán farár zas že k Horovítzovi do Trnavy. Nuž, išlo sa pre zemegule do Trnavy. Keď sa kurátori navrátili s glóbusami, privítajú ich sváko inšpektor takto:

– Ná, vy chumaji! Nehovorél som vám, aby ste glóbosy neobjednávali v Trnave u Horovítza, lež u Daniša Pažického?! Takto ste mi samé krivé priniesli. Šcil si ich zasolte! Však vón vás s nimi vyhodí pán rechtor Chorvát, len počkajte!

IV.

Ale všeho do miery! V spolupráci s farárom sváčko si vše zafigľovali a keď bolo treba, veru chopili sa aj vážnej práce. Často aj takej, za ktorú sa im zpravidla mohlo ujsť »drevo rezať na Myjave.« Bola to práca slovensko-národná, vlastenecká, vykonávaná vtedy, keď ju uhorský režím odmeňoval žalárom.

To si musíme i s tohoto miesta pripomenúť, že každý evanjelický farár na Brezovej bol, je a musí byť roduverným Slovákom, Slovanom nielen slovom, lež aj činom. Takým bol a je i dnešný pán farár, Ján Lichner. My pre zachovanie vďačnej pamiatky registrujeme jeho akciu, ktorú zaviedol v marci r. 1917. na vybudovanie nádejného, slovenského evanjelického gymnázia na Brezovej.

Bolo to v dobách, pre národ náš veľmi krušných. Jeho výkvet ubíjaný bol za cudzie záujmy na frontách a doma usalašoval sa nedostatok, bieda. Mocní činitelia vtedajšieho sveta, pešťanskí kormidelníci uhorského štátu začali sľubovať, ale len straku na kole. Voľákosi sa im zdala vojna prídlhou a vynaložené obete privysokými, nuž taktizovali, ako sa dalo. Z Ameriky a vôbec zo zahraničia predierały sa aj do Uhorska prúdy novej ideologie, nových koncepcií, a právo na sebeurčenia štátnej a politickej svrchovanosti i malých národov. Nuž, a pred takýmito novotami nebolo možno ani v Uhorsku vystaviť čínsky múr. Páni – Tisza a spoločníci začali, zdá sa, trocha uvažovať, že by bolo vari na čase trocha ľudskejšie zaobchodiť s nemaďarskými národmi Uhorska. Pravda, na to nikdy nemysleli národy tieto urovnoprávniť s Maďarmi, ako sme toho na pr. svedkami v demokratickej republike Československej.

Na Brezovej farár Lichner zavolal si sváka Ragana a ešte niektorých vlastencov, vyložil im, že vojna určite skončí krachom monarchie a je sa treba starať, aby nás prevrat nenašiel nepripravených. Bude treba odrazu zaviesť si slovenské školstvo na celej čiare. Bolo by dobre, aby sa práve na Brezovej vystavilo slovenské evanjelické gymnázium a preto treba naň zaviesť sbierku a nasbierať čím skôr potrebný peniaz, lebo však cirkevná ústava tiež prikazuje zakladať a vydržiavať cirkevné školy. Ako sbierku na školu cirkevnú musela trpieť i administratívna vrchnosť. Keď by bola táto akcia, ako všenárodná, necirkevná

zahájená, politická vrchnosť skôr sa mohla do nej nanosiť.

To sa vie, že svákovia oduševnene súhlasili so smelým návrhom farárovým. Boli radi, že práve on vyrukoval s ním v dobe, keď sebemenší národný pohyb slovenský, vrchnosť považovala za zradu uhorskej vlasti. Konvent sboru schválil sbierku.

Sváčko veru sbierali rad radom po súsedoch, na krsteniach, svadbách, čo ich aj ako bolo málo, keďže mladí ľudia nachodili sa na vojne. Sbierali na slovenské evanjelické gymnázium na Brezovej! Boli na to neskonale pyšný a nič ich nemrzelo, že žandári za nimi sliedia a popisujú ľudí, ktorí darom prispeli na tento jedinečný účel. Bola to veľká opovážlivosť v starom Uhorsku. Sváko veru zašli aj k notárovi – takto poturčencovi, ktorý nielen z povinnosti, lež aj z horlivosti nenávidel, čo je slovenské.

– Ná, pán notár, aj vy prispejte! – vravia sváko.

– Načo zas? – spytuje sa notár.

– Ná tot, na gymnázium – vravia sváko.

Notár si pozre sberaciu knižku a nevidiac tam záznamu o povolení sbierky úradmi politickými, spytuje sa vlastenecko-dopálený:

– Kdo vám dovolil sbierat na pánslavské, vlastizradné gymnázium, há?

– Kdo dovolil? – spytujú sa tiež sváko. – Jaká tu dovolenčia? Narídél kondvent našiej cirkve a basta!

– Šak já vám dám basta, aj tomu vášmu farárovi pánslavskému! – prcholil sa notár, ani

žaba v sečke. Sváko sa obhliadnu do okola, či tu neni ešte dakto tretí a odseknú notárovi:

– Pán notár, našieho pána farára môžete venkoncom bozat v r.. aj nás s nimi! Ked na sbierku neprispejete, nech vás to ctí. Šak my si vás zapamatáme po zásluze! A – s tým vyšli sváko von.

Sbierka pekne pokračovala. Za krátky čas nasbieralo sa vyše 20 tisíc korún, ktorý peniaz skoro samí Brezovania darovali. Ako by aj nie, o sbierke dozvedel sa hlavný slúžny Filberger a dal vec vyšetrovať žandármi a notárom. Cestou okresného strážmajstra odobral farárovi sbieraciu knižku, ako aj knižku vkladnú, na ktorej už bol uložený sosbieraný peniaz. Farára niekoľko ráz citoval na Myjavu pre túto sbierku a sváčka tiež.

Takáto cesta na Myjavu bola vlastne zábavou jak pre farára, tak aj pre sváka. Nebáli sa slúžneho, na frontu ich nemohol poslať, nanajvýš ich mohol dať zastrčiť do áreštu, nu a to by si bol iste rozmyslel, menovite, pokiaľ sa týka pána farára. Ba raz aj mal Filberger zálusk na farára Lichnera pre túto »pánslavskú« sbierku. Farárovi dostalo sa dôverne do uší, čo to s ním mieni zrobiť okresný tento bašibozúk. Ten ovšem nelenil, ale sa sobral a jachal rovno do Nitry k županovi Crausovi, tiež takému futierku, jako bol aj jeho kopov Filberger.

Keďže si pán farár ani tento raz nenechal rozum doma, usadil aj župána Crausa. Začal mu tam citovať paragrafy Cirkevnej Ústavy evanjelickej. Týmito presvedčil župana, že evanjelíci majú právo sbierať po svojich cirk. príslušní-

koch milodary na školy. Craus mrkal na vývody farárove, nadával na Filbergera, ktorý vraj trtoší vlastenecky na Myjave, ale nakonec priznal, že farár je v práve.

Víťazoslávne vracal sa farár Lichner z Nitry na Brezovú, kde ho netrpelive čakali náš sváčko aj s ostatnými Brezovanmi. Radosti nebolo konca kraja a sváko sa odteraz veľmi svrchu dívali na notára. Hľadali príležitosť, aby mohli práve v jeho prítomnosti kveštovať milodary na chystané gymnázium. Notárom to hádzalo, ani čo by bol býval posadlým, ale pomôcť si nevedel.

To sa vie, že o sbierke tejto začalo sa písať po slovenských i zahraničných časopisoch a rozprávať na všetky strany. Národu imponovala smelosť farára Lichnera a jeho brezovských pomocníkov. Tomu sa aj bolo čo čudovať, lebo veď národ náš slovenský počas vojny priveľmi bol ku stene pritlačený a sebemenší jeho nacionálny prejav považovaný bol vládnymi činiteľmi uhorskými za čin vlastizradný.

Sváko Ragan na svojich potulkách za kšeftom dali si zvlášť záležať, aby sa zvesť o nádejnom slovenskom gymnáziu rozniesla medzi najširšie vrstvy slovenského ľudu a tak podpaľovali v nich dútnajúce plamene sebedôvery a nádeje v lepšiu budúcnosť nášho národa. Prosím vás, vtedajšia generácia už len z letopisov a kde – tu do dedinskej chalupy preniknuvšej historie nášho národného utrpenia sa dozvedela, že Slováci mali sme v predošlom storočí tri slovenské gymnázia. A teraz odrazu budeme mať svoje, slovenské gym-

názium zas a k tomu na blízkej Brezovej. Však už na veci nemení, či ho zbuduje a ustanoví cirkev evanjelícka, hlavne, že bude slovenským. Zpráva táto niesla sa ako lavina, po západnom Slovensku tiež osobne roznášaná a v iných končinách našej zeme zas časopismi. Bola to veliká udalosť v dobe zúriacej svetovej vojny, kde vládnuci činitelia maďarskí menovite si trúfali na Slovákov a už im chystali národnú a nadobro politickú smrť, ak by bola vojna dopadla tak, ako si toho oni želali.

Slovenská verejnosť i mimobrezovská s nevšedným záujmom sledovala tento smelý pokus Brezovanov o sriadenie svojskej strednej školy. To sa vie, že každý zásah úradnej samovôle administratívnej vrchnosti do priebehu tejto sbierky, registrovaný bol i v cudzozemských časopisoch a vyslanec dr. Štefan Osuský (syn známej nám strynkej Osuských) pri diplomatických vyjednávaniach tiež použil brezovského prípadu, že ako vláda uhorská nedovolí Slovákom ani jedinej slovenskej školy. Prípad tento dokumentoval kultúrny škandál, možný iba na »ostrove slobody«, v Uhorsku. Vedelo sa o tom v Paríži, v Londýne, ba aj v Amerike. Zahraničným bojovníkom o čsl. samostatnosť prišla táto vec veľmi vhod.

Troma dňami pred prevratom poslal slúžny Filberger farárovi Lichnerovi list, ktorým ho pozýva k sebe, že mu chce vrátiť vkladnú knižku, ktorú mu bol odňal. To sa vie, že farár nešiel, lež mu odkázal po doručiteľovi listu, že nemá kedy chodiť za slúžnym a vôbec – s ním nemá

čo jednať viacej. Na druhý deň slúžny poslal farárovi vkl. knižku aj s ostatnými písomnosťami doporučene.

Prevrat razom postavil aj naších Brezovanov pred mnohé iné úkoly, prácu na vybudúvaní čsl. štátu, či politickom, alebo hospodárskom. Brezovania sa rozpŕchli po republike, všade ich bolo treba. Sbieranie na čas ustalo. Farár hneď po prevrate usiloval sa zabezpečiť všetky predpoklady pre vybudovanie evanjelického gymnázia na Brezovej. Vtedy by to bolo šlo, ale odhovorili ho nebohý p. biskup Zoch a nitriansky župan Okánik. Odporúčali založiť skôr školu meštanskú na Brezovej, ktorú – keďže sme mali na Slovensku gymnázií značný počet – považovali za potrebnejšiu.

Nuž, meštanskú školu už majú na Brezovej, farár však lutuje, že sa dal odhovoriť od gymnázia. Výnos sbierky uložený na vkladnú knižku a tvoriaci majetok evanjelickej cirkvi brezovskej činí dnes vyše Kčs 30,000·––. Brezovania ešte vždy dúfajú, že časom sa Brezová predsa len dočká svojho gymnázia.

V.

Jedinečnú podnikavosť Brezovanov, pokiaľ sa týka podporovania rôznych, svojpomocných akcií, dosvedčujú ešte aj iné sbierky.

Vo Vrbovom riaditeľ Cablk, dľa otcovského koreňa tiež Brezovan dávno pred vojnou zaviedol – spolu ešte s niekoľkými vyhodencami z ma-

darských škôl – »sbierku vyhodencov.« Prispeli do nej v prvom rade tí slovenskí intelektuáli, ktorých »na ostrove slobody« vyhodili z daktorého maďarského učilišťa preto, že sa hrde hlásili ku svojmu slovenskému národu. Farár Lichner počas vojny zaviedol pri jednej príležitosti na Brezovej tiež takúto sbierku. Sváčko Ragan potom ešte kde-tu obišli známych, takže sa vybralo do 95·– korún. Peniaz tento poslal potom riaditeľovi Jánovi Cablkovi, aby ho pripojil k ostatným. Dozvedel sa to slúžny Filberger, vari 5 ráz nechal si v tejto veci citovať k sebe farára a pokutoval ho na K. 100·–.

Dňa 10. apríla r. 1918. zomrel ctihodný občan brezovský, Jur Papánek. Na jeho pohrabe Brezovania zaviedli sbierku na štipendiálnu základinu v lone budúcej strednej školy na Brezovej. Nejaký kopov Filbergerov vec vysliedil a slúžny začal prehánať brezovských vlastizradcov, najväčšmi farára a vedľa neho sváka Ragana. Farár však dokázal, že sbierku osvojila si brezovská evanj. cirkev a jej konvent vyhlásil základinu za svoju, nemal k nej slúžny viacej prístupu, iba čo vrčal na Brezovanov väčšmi, ako pred tým.

Napokon ešte jedna sbierka:

Keď farár Lichner prišiel na Brezovú, daly hlavy dohromady ctihodné matróny brezovské, spolu so strynkou Raganéch a radili sa, čo by a akoby mały uctiť svojho nového farára. Usniesly sa, že zavedú sbierku na kamžu a túto mu pri vhodnej príležitosti slávnostne odovzdajú. Síce sváko Ragan radili, aby sa cirkevníčky pousilovaly oženiť mladého farára, že však žena mu už

kamžu ušije, keď bude mať z čoho. Avšak sami strynká zahriakli sváka:

– Čuč, starý, neplet sa do veci, kerej nerozumieš! Od toho sme tu my, aby sme vedely, čo sa patrí! Staraj sa tam o svoje a nám daj pokoj!

Sváko prestal rozumkovať a cirkevníčky prichytily sa ku sbieraniu. Všetko sa dialo v tichosti, aby sa pán farár nedozvedel, čo sa mu chystá, ale bol potom príjemne prekvapený pekným darom. Sbieraly naša strynká, dve Abelky, Závodná a vari Halabrínka. Slúžny sa o tom dozvedel a za tepla dal si jak farára, tak aj sbierateľky predvolať do svojho úradu.

Zásah slúžneho veľmi zle pôsobil na agilne cirkevníčky. Ten mamľas takto pripravil ich o kúzlo tajuplných príprav a radosť z milého prekvapenia, ktoré chystaly pánu farárovi. Nuž, ale tu sa nedalo už nič viacej zatušovať. Tak ako boli, všetci predvolaní vybrali sa v parádnom koči na Myjavu. Každý sa obzeral jak doma, tak aj na Myjave, čo to za nezvyčajná príležitosť? – s farárom toľko ženských a na koči!

Predvolaní dostavili sa v stanovenú hodinu pred jeho hlavnoslúžnovskú výsosť. Slúžny bŕkal, mračil, škaredil sa, robil úradný ksicht a hrozive špúlil chlebárňou na všetky svetové strany, aby len čím viacej strachu nahnal brezovským rebelantom. Menovite zle sa mračil na farára, sťa čertom posadlý. Keby sa bolo dokázalo, že aj farár vedel o tejto sbierke, nuž bol by ho príkladne posúdil. Takto však ostalo iba pri tom, že

každú ženičku odsúdil na K. 20·– pokuty podmienečne. A bola vlasť zachránená.

Ale história táto nedala svákovi pokoja. Hľadali pokušiteľa v notárovi. Zašli si k nemu raz do úradu a vyčítali mu tam veru poriadnu kapitolu o jeho farizejskej činnosti. Notár sa nafukoval pred svákom, ani holub, ani čo by jedine na ňom záviselo jestvovanie uhorskej krajiny. Keď už bolo príveľa nafukovania, svákо odseknú notárovi:

– Holub, kerý sa vyliahél v koniarni, ešče není kôn! Morák, kerý sa vyliahél v džungli, nesmie si namyšlat, že je veliký jako slon.

Notár zažaloval sváka u slúžneho na Myjave. Svákо sa dostavili na čas k prelíčeniu tejto slonoviny. Keď si notár i slúžny odrecitovali svoje obžalobné reči a domluvy, spýtajú sa sváčko Ragan:

– Ná, hm! Teda neslobodno nikoho pomenovat slonom?

– Nie, – vraví notár i so slúžnym naraz.

– Nuž a slonovi môže sa povedat, že pán?

– To môže! – odpovie slúžny.

– Tak: Má úcta, páni! – odseknú svákо a výjdu von. Slúžny odsúdil sváka podmienečne na K. 20·– pokuty pre urážku na cti.

Rozličné pesstvá a viselectvá svákove.

Sváko raz popásali šimla v Patákovém. V chotári vtedy poľovali nejakí páni na zajacov. Ako sa stalo, ako nie, dvaja z nich sa zatúlali až ku sváčkovi. To sa vie, že začali si ich hneď naberať. Najprv začal jedon:

– Ná, sváčko, sváko, uletí vám ten váš šimel!

– Ná, dal by Pánbo! – odpovedía sváko.

Keď tento nepochodil, začal zas druhý:

– No, ale žarty stranou! Povedzte nám, sváčko, koľko je to hodín. Zabudli sme si hodinky doma a naša spoločnosť je od nás trocha vzdialená.

Sváko zastrčia klukaňu do zeme, mrknú na slnko a zatým na tieň, ktorý sa odrážal od palice a povedia:

– Ná, bude tak okolo poldvanástej . . . !

– A to už ako? Odkiaľ že to tak dobre viete, sváko? – spytujú sa prekvapení poľovníci.

– Snadná odpoveď! – vravia sváko. – Múdry nosí v hlave a chumaj ve vačku!

– Ďakujeme pekne za láskavú informáciu – odpovie jedon z nimródov.

– Ná, vdačne, rado sa stalo – odpovedia sváko spokojne. Aj druhý raz poslúžim. Nech slúži na zdravie!

– No, kamarát, mali by sme už ísť, vraví jedon z pánov. Naši nás iste hľadajú, kam sme zapadli. Poďme . . !

– Eh, počkaj ešte trocha. Spýtam sa sváčka na kšefty.

Sváko, jako idú teraz obchody? Nože nám povedzte!

– Ná, šak viete, plano – vykladajú sváčko. – Brezovania nemožu žit bez kšeftu, no a k tomu je potrebné ešče jedno. Sám na to človek nestačí. Aj já bych potrebował takého súceho . . . . . Lenže nie takého, jako to mali stryná Mogonéch ze susedku Brnčéch zariadené s predajom páleného. Šak ste asnaj aj o tom čuli.

– Týto dve strynké daly si do hromady celý svoj majetek, čo maly na hotovosti a kúpely si niekolko litrov kvitu. Z toho narobely pálenčiska a ešče im zostaly dva grajcare. Já som sa tam raz ostehél u týchto báb a vidél som akurát na okne položené týto dva grajcare. Nnno, myslím si: Že by ste tých penazí už tolko maly, alebo zarobely, že nemáte pre ne miesta v truhle, alebo v banku? To asnaj nije! Nuž zeberem dva grajcare a zavolám na strynú Brnčéch:

– Juda, Judka, de si? Poj sem! Poj mi naliat za groš tej reberie!

Juda naliala a já som zaplatél ze slovami tiež:

– Boly vaše, aj sú vaše a teda aj vám patria.

Ná, šak ten gajst, čo mi naliala ani neboť vac hoden jako groš. Nuž, ale »lacné masso, riedka polievka«, mlčal som.

Viete páni, že každý začiatek je tažký! Tažko išiel aj kšeft naších strýn. Dva grajcare ostaly strynej Brnčéch, táto, aby podporeli spoločný podnik, nuž prišli si vypit za ne k spoločníčke a povedajú jej:

– Nále, Kačko, Kačo! Ulej mi za tý dva grajcare.

Kačka veru ochotne uliala a Judka vypila. O chvílu začal rôst Kače pípec na jazyku a hovorí za tepla Jude:

– Nále, Judka! Poj sem a ulej mi za dva tej čertovice, nech sa to mína!

A Juda vďačne uliala. To sa opakovalo raz u Kači, druhý raz zas u Judy. Tak sa im kšeft pekne pohybovál medzi nimi, spoločníčkami – až pálené vyslopaly ony dve. Predsa sa však potešely, že im ostaly tý dva grajcare. Zárobek tento si priatelsky rozdelely a nechaly obchodovania.

Nuž, takto hla bych teda nechcel obchodovát. Šak ono by sa len časom vždy niečo zarobelo, ked ináč nie, teda len aspon na baraných rohoch. Nuž až by ste medi sebú mali takého súceho človeka, len mu poradte, aby sa u mna prihlásél. Šak já mu už nájdem miesto pre peniaze . . . .

– Nuž, dobre sa majte, sváčko a ďakujeme za ponaučenie! – odpovedia nimródi a poberajú sa preč.

– S Bohom chodte! – vravia svákо – a že nechám aj tamtých pozdravovát.

– Ďakujeme, šak vyrídíme!

II.

Čitatelia sváčka Ragana, poznajú tohoto, ako veľkého držgroša. A dobre, že sú sváko takým. Vraví sa, že kto drží, ten má. Keby sváko neboli držali a strynká stláčali, neboli by veru mali ničoho, alebo aspoň nie toľko, koľko majú dnes. Krom toho dcéry majú povydávané a syna tiež už »učlovečeného.«

V sporení trocha sváka vyrušilo kolkovanie peňazí po prevrate. To ich mrzelo, že tam mala celá komisia vidieť, koľko oni majú na hotovosti tých šupákov. Nuž, podelili si úlohy s celou rodinou. Každý niesol gabu peňazí ku kolkovaniu, takže verejnosť nevidela, koľko majú groší sám sváko.

Raz boli sváko v Brne za kšeftom. Tam sa im zvlášť pozorne venovali šípisti, falošní hráči karát. Cítili pri svákovi peniaze, nuž vzali ich medzi seba a učili hrať v karty, vari »oko,« čo je hra najprimitívnejšia.

Sváko hrali, ale pozorne. Hráči zas, aby ich získali, nechávali schválne sváka vyhrávať, aby ich potom zas oni o všetky peniaze obohrali. Lenže sváko im prešli rozumom. Keď ich už bankovky poriadne tlačily vo vrecku, vstali od stola a vravia:

– Nuž, tak vám pekne dakujem, pánovia, že ste ma naučili tejto múdrej hre. Mosím hu ukázat aj našim na Brezovej. Máúcta!

Sváko sa veru v pravý čas odporúčali, a šípisti sa zelenali zlosťou, ale pomôcť si nemohli.

S takto získanými grošíkami a ku tomu s plnou šrajtoflou vlastných šupákov ponáhľajú sa sváko do Moravskej banky, aby si ich tam za čerstva uložili. Ale chyba lávky. V banke neverili, že by taký jednoduchý, ošúchaný a na pohľad veľmi primitívny človek mohol mať svojich 120 tisíc korún a ukladal si ich na vklad. Úradníci na likvidatúre mrkli jeden na druhého, vypýtali si svákove nacionále a bleskom telefonovali na obecný úrad na Brezovej. Spytovali sa, či tam poznajú nejakého Samka Ragana, ktorého osobný popis správne uviedli a ďalej, či je možné, aby taký jednoduchý človek mal vlastných 120 tisíc Kčs.

Tou samou cestou došla odpoveď z Brezovej, že veru keďby našli pri sváčkovi aj polmiliona, netreba sa tomu diviť. To je ich poctive zarobený peniaz a môže ho banka spokojne prijať na vklad.

III.

Druhý raz zas, ukladali v »Jurenkovém banku« na Myjave. Toto bola vlastne prvá banka, ktorej sváčko sverovali svoje peniaze s dôverou, lebo poznali osobne jej riaditeľa, Sama Jurenku, dnes už nebohého, pokladníka Lajdu, predsedu Semiana a celú správu, tiež, že banka táto im svedomite vypomohla, keď potrebovali hotového groša aspoň len vo vkladnej knižke vykázať, keď vydávali dcéry. Napokon sledovali pozorne jej investície a mali k ústavu dôveru. Sváko mali svoj úsudok o Myjavcoch, poznali

ich, vedeli, že nemôžu niktorý čo-to popchnúť z banky . . .

– Ná, šak keby jeden popchél, druhí by mu to znemožneli, – hovorievali si sváko so strynkou. –

Prišli sváko teda do tejto banky a uložili si tam ako ďalší vklad na vkladnú knižku vari desaťtisíc Kčs. Na likvidatúre mala banka zamestnaných takých nejakých dvoch mladochov, viselcov, ako sváko vravia. Títo praktikanti odobrali svákovi vkladnú knižku, vpísali do nej uloženú čiastku, to samé vpísali i do hlavnej knihy vkladnej, na patričnú pagínu. Pokladník – tiež nejaký nový – odobral od sváčka peniaze a vydal im zpät vkladnú knižočku. Sváko sa do nej podívajú bez okuliarov, potom aj s okuliarmi. Mrkajú hore-dolu, prskajú, odplujú si končito na dva metre a zavolajú nespokojne:

– Oné, a de máte Jurenku, alebo Lajdu? Potrebujem ich hned tu. Tí nech mi podpíšu vkladnú knižku a nie vy. Čo, vy ništ nemáte, vy šklbani! Vaše podpisy v mojej knižce neobstoja!

A vskutku, musel prísť p. S. Jurenka zo svojho bytu a podpísať svákovi vkladnú knižočku. Potom už boli sváčko uspokojený. A v takto získanom uspokojení spýtajú sa p. Jurenku na zdravie, ako mu slúži, čo robí rodina. Napokon sú sváko zvedavý, čo robia jeho traja zaťovia?

– Nuž – vraví Jurenka – Jeden živých, druhý mrtvých dere a tretí kože výrába! (Prvý je pravotárom, druhý lekárom a tretí koželuhom. Pozn. pôvodcu.)

– Ná, to si jakorieč hrajú šecci do karét – vravia sváko.

A keď je už reč o kartách svákových, nemôžeme zamlčať ani ich prípad v Budapešti.

Bolo to kedysi za starých časov, keď sme ešte s maďarskými »švagrami« držali tuná nedobrovoľný štátny sväzok, začo nás oni občas mnohého pošteglili, už či Vacovom, Segedínom, alebo lapákom hocktorej sedrie. To asi preto, aby sme nezabudli a občas si upamätovali, že oni »švagrovia« sú pánmi v tomto spoločnom dome. My sme si to takto i mimovoľne upamätovali, ináč by sme sa boli stali pánmi my, sami vo vlastnom domove. A preto, nech sa na nás nik, nik na celom svete nehnevá, keď sa aj nám Slovákom zachcelo byť zas pánmi na vlastnom. Dvaja kohúti nesnesú sa na jednom smetisku, iba ak každý na osobitnom smetisku svojom a odtiaľ si kikiríka i sliepočkám dvorí. – Nuž v tých časoch, keď ešte cudzí rozkazoval Slovákovi, stala sa táto udalosť nášmu sváčkovi:

Na ceste za kšeftom zatúlali sa s vozíkom, kobulkou i strynkou »do Budapešti.« Tam sosadli v známom hostinci. To sa vie, že voz mali v príkladnom poriadku, tabulku po ľavej strane, ako sa patrí, lebo veru v Pešti policajti neznali žartov, tých sváčko nemohli ošmeknúť ako trnavských.

Najprv, ako sa patrí, obriadili si sváko kobulku, potom pamätali na strynkú a na seba. Zahamovali poriadne voz, aby im ho dakto nevytlačil zo dvora a partieku z voza uložili si do skladišťa hostinského. Ono v noci ani v Pešti čert

nespí, treba sa mať i tam na pozore pred všeliakými ošmekmi.

Zatým vošli do krčmy, tam vytiahli strynká husinu z uzla, sváko k tomu kúpili pol litra modranského (vtedy veru aj v Pešti toto víno vývodilo) a spokojne si ujedali. Nestarali sa o svoje okolie, menovite o niekoľko skupín kartárov, ktorí, zdá sa, takýmto spôsobom zarábali si na denný chlebík.

Keď sa Raganovci navečerali, strynká odišli ešte trocha do kuchyne podiškurovať si s hostinskou. Boly obidve staré známe, nuž aby si krčmárka »neuhárkala«, že sa strynká len tak, »horenos« chovajú.

– Starý, to ti ale hovorím, rozum do hrsti! – vravia medzi zuby strynká svákovi. Nije, abys sa mi pustél medi týmito viselcami do hry! Ale keď bys tak poctivo vyhrál, aj bych nedbala – pošepkajú strynká svákovi, aby druhí, tam prítomní nečuli.

– Ná, šak uvidím, čo sa dá urobit – odpovedia sváko. – Na každý pád bud blízko, keď bych ta potrebovál. Šak to dlho nebude trvat.

O malú chvíľku prišla novšia spoločnosť do hostinca. Pešťanskí ševci, ktorých sváko dobre poznali, lebo však im dodávali dlhé roky podešve i futro. Títo istí ševci potom dodávali obuv pešťanskej policii a hradnej stráži. Následok toho bol, keď človek, zvyklý na zápach brezovského garbiara po futre, zole a triesle dubovom – išiel okolo daktorého z policajtov, alebo hradných strážnikov v Budapešti, myslel si, že je každý z nich Brezovan-tatar.

Sváko nemohli odolať vyzvaniu týchto ševcov, prisadli si i oni ku hre v karty a hrali s nimi. Ani sa im nepatrilo vzdorovať vyzvaniu pešťanských ich »kunčaftvov«. Sadli a hrali sa, to sa vie, že čo by iného, ako »jedenadvacat«, čili »oko«. Sváčko sa zprvu usilovne vyhovárali, že nevedia hrať, že nemajú ani groší, lebo dosiaľ nič neutŕžili. Ale ševci nedali pokoja. Ponúkli sa, že hneď odkúpia spoločne všetku zásobu sváčkovej koženej partieky, aby sváčko mali peniaze a mohli hrať. Sváčko si hneď domysleli, že toho dňa bol v Pešti jarmak, lebo ševci sa veľmi chlapili. Musel to byť jarmak dobrý a oni iste hodne utŕžili za svoje »botanické« výrobky. Veľmi ochotne podišli s celou spoločnosťou do skladišťa hostinského, ktorý ich sprevádzal sviečkou v ruke. Ševci si prezreli tovar, zakúpili ho, čo sa ktorému z neho hodilo a hotovými zaplatili sváčkovi. To sa vie, teraz už sváčko mali peniaze do hry a pustili sa veselo do karát. Hrali, pravda, rozumne a nehazardovali.

O nejakú hodinku mali sváčko už pár ďalších stovák v lajblíku vyhraných. Tie ich začaly trocha omíňať. Ospravedlnili sa, že musia na chvíľku tam, kam vtedy aj cisár pešky chodieval. Hráči s tým museli súhlasiť. Ale sváčko ponáhľali sa ku strynkej podať raport o situácii a výsledok sa dostavil. Strynká pribehnú do nálevne asi o štvrť hodinku a spustia na celú spoločnosť hlasom hromovým:

– Ná, ty viselec, ty lachman! Patrí sa to? Na to ta já mám, abys mi tu karbanél, há? Ideš

lehnit, ty chumaj starý! A vy, oní, čo ste; aj vy by ste môhli mat rozum a nemárnit tu peniaze nemilobohu. Kebych čosi nehladela, tak bych vás tu šetkých vyobšívala! Vy oní, čo ste!

Manöver sa podaril. Sváko, ako poslušný muž svojej ženy, vstali pokorne od stola, rozlúčili sa s hráčmi a stískajúc ramenami, vyšli von, za strynkou. Zatým sa rozišli aj ostatní hráči.

Na druhý deň zavčasu videli sme sváka aj so strynkou, ako to natierali smerom k Brezovej. Vo Vacove kobulke prikúpili ovsa, aby si pamätala dobrého zárobku svákového.

IV.

Zle nedobre bolo so Zuzkou Kajsovou, ženou mladšieho Sanka Kajsu, takto dakedy aj spoločníka svákovho, menovite keď ešte chodievali spolu na jarmaky na Starú Turú. Zvykli si spoločne zakúpiť – ak im zásoba nesiahala z futierka a spoločne ho predali. Zuzka, chudera trpela na nevyliečiteľnú ženskú nemoc. Mladá žena bola ešte, škoda jej bolo. Muž vykonal všetko možné na jej záchranu. Keď už videl, že niet pomoce, predsa ešte dúfal. Zabehol ku svákovi Raganovi, aby sa ich spýtal, že kam by mu poradili ešte ísť, či do Viedne, alebo do Bratislavy.

– Ná, to sa vie, že do Bratislavy, vravia sváko. – Vón je tam Svetko Sčefánikvof, ten doktor, na ženskej klinike. Na toho sa obrát s dúverú, vón ti akurátne povie, či je nádej na živubytie, alebo neni. A oné – já mám zajtrá

aj tak cestu do Bratislavy, nuž mohla by ísť semnú. Ale dobre by bolo, keby išla s nami aj jej sestra Kača. Tá by tam za čas pri niej ostala a já bych išiel po svojej povinnosti.

Kajsa poslúchol a vystrojil si ženu so švagrinou a svákom do tej Bratislavy. Sváko ochotne pomáhali nemocnej pri prevážaní a presedaní. Nešlo to bez nich. Museli ju, aj sestra, niesť všade, lebo sa už nepostavila na nohy. V Bratislave sanitný voz doviezol s nádražia všetkých troch do ženskej kliniky. Tam nemocnú prijali a sváko za čerstva bežali za dr. Svetozárom Štefánikom, ich krajanom, takto zástupcom šéfa tejto kliniky. Našli ho, spal, lebo bol práve po službe zmorený. Zaklopali silno na dvere a aniž by boli čakali, či ich pozve ku vstupu, otvoria kľuku a vrazia dnu s krikom:

– Šťastlivé polodnie, alebo už bude asnaj pomály aj po nom! Pán doktor, stávajte!

Lekár vyskočí, to teda nevieme, či sa hneval, že ho zobudili vtedy, keď službu má iný jeho kolega, ale keď videl sváka, postavil sa plný ochoty na nohy a spýtal sa, čo sa stalo.

– Ná, moc, moc sa stalo – vravia sváko. – Doviezli sme chuderu Zuzku Kajséch, podívajte sa na nu, či z niej ešče niečo bude, alebo nie. Ked nie, škoda nám tu bude peniaze utrácat, nazbyt ich nemáme.

Lekár si ponaprával toiletu a šiel ochotne. Pozrel si chorú dôkladne a veru – ač nerád, neprorokoval jej už ani trojdňového dožitia. Ináče, aj ona sama cítila, že už sa jej blíži hodina smrti,

ako rozumná žena spriatelila sa s myšlienkou rozlúčenia sa s týmto hrbatým svetom.

Chorá so sestrou a svákom sa usniesli, že že ešte toho dňa telefonicky zavolajú z Brezovej muža Sanka, aby si prišiel po ženu s najbližším vlakom, keďže už niet nádeje na záchranu. Sanko prišiel ráno o deviatej. Poneváč nemali zaručené, že by Kajsová nezomrela ida cestou, nuž prejednali si ešte v nemocnici najnutnejšie rodinné veci, ako sú opatrenia pozostalostné atď. Nemocná jednala o všetkom s jasnou mysľou. To posmelilo muža, aby sa o 11-ej vybral ku bratovi do Petržalky. Keď je už v Bratislave, patrí sa ho pozrieť. Vlak im odchodil z Bratislavy až po 13. hodine. A tu mu vraví žena:

– Nechod, Samuško, šak načo bys už išiel, neprebiehél bys to.

– Neprebiehél, jako neprebiehél – odpovie muž. – Šak bych sa dal odviezt tramvajú. Nájked si žiadaš, abych neišiel, šak teda nepôjdem. Jako myslíš, nemosím tam ist.

Medzitým ale chorej žene napadlo, že má u švagra v Petržalke vlnák. Mrzelo ju to a preto všetkým, okolo nej sa nachodiacim ľudom pripomínala, aby ten vlnák nezabudli u švagra. Škoda by mu ho bolo nechať.

– Nále, Zuzka, nále! – ozvú sa sváko Ragan. – Šak si ho asnaj nevezneš sebú na druhý svet! Čo ta má ten vlnák mrzet? Čo tam budeš s ním robit, ked by tam bola nebodaj druhá móda, jako je tu na zemi. Čo my tu vieme, jaký kroj

nosia na druhém svete a či ho akurát budeš potrebovat?!

– Nech, sváčko, nech! – odpovie rozhodne nemocná. – Mosím mat šetko na mieste, aby som lahšie umierala. Nezederem já, zedere tot moja sestra, alebo svekruša, ale vlnák by tu mal byt! Len prosím vás, ludkovia mojí, už len nan nezabudnite . . . !

– Nále, Zuzka! – ohlási sa Kača. – Nestaraj sa už tolko! Vón švager zajtrá, alebo pozajtrá ti príde aj tak na pohreb, nuž ti ho prinese. Nemaj zbytečných starostí!

– No, leda tak – zašeptá spokojnejšie nemocná.

Kajsová vydržala ešte cestu nazpät, na Brezovú a na druhý deň zomrela. Švagor, pravda, vlnák na pohreb nepriniesol.

V.

Po Novom roku napadlo aj tohoto roku mnoho snehu na Brezovej, takže s ním mali Brezovania veľa roboty. Sváčko Ragan si ho vyhadzovali zo dvora na strechu. Ide okolo súsed, Jano Kvandúch, zvaný ináče aj »Ježíš«, pozdraví sa pekne a spýta sa sváka:

– Nále, sváko, nále! Čo tam ten snach vyhadzujete?

– Ná, šak sa ti aj, synku, divím, že sa pýtaš! Vyhadzujem ho, že by sa mi reku takto na slnku lepšie usušél . .!

* * *

Sváčko majú v zásobe svoje zvláštne »gratulancie«, asíce: Na deň narodenia, alebo menín:

– Vinšujem ti štyri flaše vína a dve husaciny.

Na nový rok:

– Vinšujem vám tento nový rok, aby vám odpádél z pece bok!

Alebo:

– Rok nový zase k nám prišél, aby každý ketas visél, lebo roku minulého napáchali mnoho zlého. Na statečku potešení a na dýtkách rozmnožení. Chleba, vína a což si od milého Pána-boha prajete a po smrti království nebeské. Amen!

Ináč:

– Vieš, Jano, já ti vinšujem to samé, čo ty mne . . .!

– Sváko, zas pokúšáte? – dostalo sa im zavše odpovedí.

Novomanželom:

– A deti moje, vinšujem vám do roka proroka, Amen!

– Pánboh uslyš, len nech je syn – pomyslelí si vše mladí.

Sváko fígliar chodia si zavše aj dievčencom-úradníčkam zagratulovať, keď sa dopočujú o príležitosti, kde je gratulancia na mieste. Síce ku takejto funkcii nikdy sa nehodia do slávnostného rúcha, ale idú len tak, jakoby na tri deci modranského do Tvarôžkov. Lenže ku blahoželaniu si vždy zadovážia dakde ružičku a to bez stupky, ktorú vytiahnu obyčajne z vačku, alebo zpoza tabelky na zástere, kde prechovávajú zpravidla aj fajku. Ružička je ušmolená, zapácha zolou,

tabákom, alebo ešte horšie – starou fajkou, ale preto ju dievčence radi prijímajú. Milou je im toľká pozornosť od sváka.

VI.

Známa je vec, že na Brezovej máme teraz mnoho všeliakých spolkov a spolčičkov. Na Brezovú prichodia pod chvíľou turisti, výletníci, rôzne výpravy škôl a spolkov navštíviť mohylu nebohého nášho národného bohatiera, generála Milana Rastislava Štefánika, na Bradle. Výpravy sa zastavujú vždy pred košariskou farou a obzerajú si so záujmom rodný domek, kde sa narodil a vyrástol náš Milan. Pri takej príležitosti vždy zareční daktorý reprezentant brezovského spolku, buďto, aby výpravu privítal, alebo s povďakom kvitoval jej záujem o rodný kraj generála Štefánika. V reči patričného sprítomnený je kus detskej histórie generála, alebo jeho smrteľný pád s aeroplánom. Raz tiež tak reční s páthosom pred košariskou farou istý, bohuznámy funkcionár brezovského spolku a to v sákovej prítomnosti:

– . . . . . ked ten hereplán spádél, kolečká sa dolámaly, ženy nariekaly, deti plakaly a my sme hladeli jako telence . . .

– No nazdár, múdres' ím to vysolél! – ozvú sa sváčko z kúta. – Len škoda, že tú svoju hlavu nosíš na každý den, tú bys si mál šanovat len na sviatek!

* * *

Keď kto zomre na Brezovej, máva zpravidla pekný pohrab. Keď je trocha »majícnejší« a nie držgroš (to jest – jeho pozostalí) objedná si aj cechy do sprievodu a tento je tým impozantnejší. Nad hrobom nebožtíka obyčajne daktorý funkcionár, ktorého rečnícky príklad uviedli sme v predchodiacom odseku, zvykne každého spolkového člena odparentovať na cintoríne odobierkou, ktorej patetický úvod je tento:

– Bratre náš,
kam specháš?
Čo už tak rýchle bežíš,
že až nad hrobom ležíš . . . . .?

– Vidíš ho, viselca! – zamrmlú sváko Ragan pri každej takejto odobierke. – Asnaj bežál frajbilig k tomu hrobu? Ty chumaj! Keby si ho nebola zavolala tá zubatá, ešče by si bol se mnú posedél u Tvarôžka na tri deci modranského.

VII.

Ondrej, vápeník z blízkej Dobrej Vody, často zachodieval so svojím tovarom na Brezovú. Robil tým trocha konkurencie Hradiščanom, ale za to pokoj. Predali Hradiščania a predal aj on, však je svet veliký. Deti maly pri tom vždy zábavu, pravda, len aby ich nevidel otec, mamka, alebo nedosiahol bič vápeníka. Vykrikovaly za ním obyčajne:

– Strýco a začo ríf?

Alebo:

– Strýco, kde budete kŕmit?

Vápeník, pravda, mal vždy zlosť ohromnú, ktorú nevedel v sebe udržať a častoval decká nadávkami, ktoré sa zpravidla nezjavujú v Ottovom naučnom slovníku. Veď aj boly nezbedné, neraz na nevydržanie.

Na oknára kričaly »Neháč.« To asi značilo úškľabok, že totiž oknár má najprv oblokov narozbíjať, aby mal čo opravovať. Ani tento neostal deckám dlžen za takéto »privítanie«.

Náš vápeník ohlasoval svoj príchod na Brezovú, hneď od Dolnieho konca ťahavým:

– Vááápnooo, váp, váp vááp! Vááápno kupte, vááápnóó!

Ondreja poznaly už skoro dve generácie brezovské. Poznaly aj, čo by ho hneď neboly videly, stačil jeho jedinečný hlásek, aby bolo na všetky svetové strany avizované, že Ondrej je tu a kto potrebuješ dobrého vápna, bež na ulicu aj s opálkou, kým vápeník neodtiahne. Priezviska Ondrového málo kto poznal. Nik nebol naň ani zvedavý. Známou bola tiež Ondrova kobulka, na ktorú gazda jej volal:

– Hotta, dve! Hotta, dve!

Od Ondreja kupúvali aj náš sváčko Ragan, či do zástery, opálky, alebo do mecha. Jako sa kedy ukázala potreba! Sluší sa totiž vedeť, že brezovskí garbiari pravidelne viacej vápna spotrebujú, ako iní smrtelníci. Oni totiž vo vápne zbavujú kože od srsti, »šklbú«.

Sváčko vápno Ondrejovi platili, ako vedeli. Obyčajne, keď kúpili od neho na doplnenie zásoby, platili dodávku staršieho dáta, dotiaľ

nevyrovnanú a za nový odber vápna ostávali dlžným, ak náhodou nemali »včíl drobných pri sebe« akurát.

Raz kto vie, ako ano, ako nie – sváčko neplatili Ondrejovi. On sa tomu divil, lebo to bola už dlhšia doba, ako bývalo obyčajne.

I dohrnie sa nikým nezvaný, nečakaný Ondrej raz v nedeľu na obed do Raganov. Prikvačil práve pri obede. Strynká sa trochu mrzeli, ale len tak, aby toho Ondrej nespozoroval. Sváko ho pravda, privítali hneď a to po priateľsky:

– Nále, Ondrej, nále! Tušíms' panghart ani nie čosi dobrého, ked si trafél akurát k plnej mise. Máš ty nos namúdušu!

Ale hneď aj udobrovali Ondreja a zvú ku stolu:

– No, ked si už tu, poj s nami; máme s kohútym mliekom. No, len poj, neoščiadaj sa . . !

Ondrej nešiel, len vše mrkal na plnú misu a v nej na nadievanú teľacinu, až mu tak slíny mašírovaly dolu hrtanom. Napokon neodolal spravedlivému hnevu a veru zpustil nahlas:

– Dzievaninu kocíš a za vápno nezaplacíš? Nepredám ti vac, abys vedzel! Predám Húskovom, Janovom, Štefánikovom obojom. Hotta, dve . .

– No, len sa tolko neoščiadaj, Ondrej, a poj si s nami zajest, lebo otcipríssám velebnému, ništ ti nenecháme . . .! No, len poj a neondi sa tolko!

– Stará, de si? Poj sem! Tam v kabeli mám mešček, daj mi ho sem! Alebo nije! Alebo mi podaj tú chabinu a zavri dvere, nech ho vypla-

tím viselca, prečo nezachováva nedelný klud a búri tak proti zákonom!

Toto pravda, sváko len také strachy púšťali na ich veriteľa. A on tomu tiež tak trocha rozumel, bárs vyzvanie strynkej, aby svákovi podala chabinu, nepôsobilo práve najlepšie. Ale na konec sa predsa dohodli a vápeník odchodil od Raganov uspokojený.

* * *

Na Brezovej má skoro každý obyvateľ dve mená, jedno svoje a druhé také len, ktoré sa samo zrodilo v obci. Ba často sa stáva, že vlastné priezvisko osôb sa zabúda preto, že druhé, získané prímeno je veľmi priliehavé, takže národ dľa tohoto nematrikulovaného mena rozpoznáva jednotlivcov. Niektorý rod honosí sa dokonca aj dvoma menami. Tu sú niektoré na ukážku:

Mičo, Ježiš, Švondrák, Lepák, Lekvarník (Žid, ktorý si zamiešal galoty do lekvaru, aby bol hustší, keď ho skôr dôkladne prerieďil. Galoty v lekvare našli pred očami jednej brezovskej gazdinej.)

Potom sú tam i takéto »zámená osobné«:

Baroško, Fučo, Dušička, Tolar (sváko »Tolar« mali kedysi moc peňazí, tolarvov, pozdejšie ich aj Toralom nazývali). Ďalej: – Hykšún, Furko, Kolada, Chain, Morák, Burgel, Bolend, Argaláš, Plnoš, Lipčiak, Bučenec, Kristus, Tatara, Ježiš Malý, Švagor Ochrana, Herák, Mičo, Holica atď.

Je zaujímavé, že niektorí takéto nežiadané priezviská prijímajú ako vec samozrejmú. Iní sa na to zas hnevajú. To pravda, ničoho nezmení na zakorenenom zvyku.

VIII.

Sváčko Ragan majú fajn zaťa, je síce »škrabákom desi«, teda nehospodári na otcovízni, lež stiera pudlom prach v kancelárii, ale to neprekáža, aby neholdoval svojej zvláštnej záľube. Rád má totiž koníky, kravičky, ba i prasiatka. Ani v nedeľu a vo sviatok si neodpustí, aby sa podíval prv lež odíde do kancelárie, alebo kamkoľvek mimo domu, ako to vyzerá u svekra v gazdovstve. Či je reku stateček opatrený, napojený, obriadený jak sa patrí.

Sváčka táto prílišná pozornosť zaťova trocha mrzela. Zprvu ju trpeli, potom už začali špekulovať, ako by viselcovi raz na vždy odobrali chuť strkať nos, do čoho ho nič není.

Lachman, jakýsik – hundrú si tot raz pod nosom. – Tam sa staraj o ženu! Já sa tebe nepletem do tvojích lajstrvov. Dočkaj len, šak já nastavím na teba šlopec, jako na potkana!

A veru nastavili a to akurátny.

Zatík ide raz v nedeľu ráno sviatočne vyobliekaný podívať sa do stajne na statok. Musel prejsť po lávke, ponad hnojisko a . . . . . Radšej ani nespomínať! Lávka sa s milým zaťkom prelomila a on, chudáčik, člup do hnojovice.

Hory, svalte se na nás a pahorkové přikryte nás . . . .!

Milý čitateľu, môžeš si predstaviť, ako vyzeral svákov zať. Ani »ruža z Jericha«. A ono to bolo v dobe, keď nemohol bežať zrovna do potoka okúpať sa. My, pravda, vieme už, kto bol pôvodcom a strojcom tohoto kúpeľa.

Sváčko, to sa vie, hneď sa tu naťapili a lamentujú líšiak starý, že by sa bol vari kameň pohnul nad ich nárekmi:

– Ej nú, ej nú! Kde ta to len čert niesel? Bolo ti to treba takého kúpela a hneď za včas rána ve sviatek. Ej nú, ej nú! No, poj sem, nech ta trochu okiepim . . . . .

A sváko začnú vechtom slamy sotierať so zaťa hnoj a lamentujú ďalej:

– Ej núúú! Škoda tých šiat, ale ešče vačšia škoda tej putienky ze žrádlom. Nále, nále! Nemôhél si si dat pozor? Nemôhél si hu najprv postavit, jakos' sa mal skydnút? Tak je to s dneskajšími ludmi! Ked za nimi nechodíš, ništ ti dobre nevyvedú!

Od tej doby sa zať viacej nepodíval do maštale.

IX.

Vráťme sa zas trocha do minulosti svákovej rodiny, keď im chodily deti do školy, alebo keď dorastaly.

Vraví sa, že jablko nepadá ďaleko od stromu. Ku tomu ale Brezovan dodá, že »occibohu prissám niekeré sa aj odkotúlí.«

O svákových deťoch sa vie, že boly všetky podarené, jaksapatrí. Jedna ich dcéra (»Ej, to je

kvietek«, hovorilo sa o nej) ocitla sa v somárskej lavici. Čitateľu, nebuď príliš zvedavý, ako sa tam dostala práve ona. Nebodaj rechtorovým »nedopatrením«. Prosím vás, aj tí rechtori bývajú všeliakí! Presadenie dcéry Raganéch stalo sa v tej dobe ešte, keď poradie žiakov určovaly vedomosti. Po brezovsky rečeno, keď ten, »čo lekciu vedél, zhodél toho, čo sa hu zaból naučit«, bárs tento bol včera ešte prvým žiakom. A priznajme si, maly aj takéto tresty svoj úspech. Somárska lavica veľmi pálila nedbalého žiaka, preto sa každý usiloval z nej čím skôr von dostať.

– Nuž a čo, Kačo, kolká si ve škole? – pýtajú sa jej raz sváčko.

– Hmmm, tatíčko, nebojte sa! Keby zamnu sedela ešče jedna, bola by som predposledná.

Tohoto prirovnania používané je i dnes všeobecne na Brezovej, keď tam chcú o dakom povedať, že ho »učiteľ ničomu nenaučil« Alebo, že mu učiteľ zabudol vrátiť školský plat.

X.

Mladšia »céra« svákova nebola »odchodnejšia«. A že sa mala aj ináč k svetu, nuž mládenci po nej hádzali očami. Na každú otázku mala vždy hotovú odpoveď, ale ináč vedela sa s každým rozumne poshovárať a keď bolo treba aj po zásluhe vtip vtipom odplatiť a zažartovať si.

Raz dostala »lístek od brezovských mládencôv, regrútvôv z Prešporka«, v ktorom medzi iným stálo:

– Ej Betulienka naša, veru sme tu hladní aj šelijakí. Keby aspon toho brezovského ovocia bolo! Hned by sme sa ináč dívali z voserkasárne na Dunaj a na jeho špinavú vodu . . .

Nuž, milá Betka, »též poriadny kvietek«, veru neľutovala času, ani námahy, aby mládencom vyhovela. Pobehala dejaký prieloh, medzu a chráščie a poslala chudákom, rekrútom päťkilový »paklík« brezovského vraj ovocia. Čo v ňom bol za obsah? Trpké trnky, nezralé šípky, ogrmance, drienky, plánky a podobné.

– Hií, ale nás tá Beta dostala, – vykríknu mládenci, keď sa nedočkaví presvedčili o obsahu balíka z Brezovej.

– Nnno, šak veru darmo neni Raganová. Mala sa na koho podat, ej veru mala!

– Ale viete čo, chlapci? – povie z vojakov ktorýsi.

– Budeme vedet, ked nám povieš! – ozvú sa ostatní.

– Pošleme my jej zas z chýrnych, prešporských, makových rožkvov, k vôli kerým chodia sem Viedenáci na nešpory. Nech by si dievča zajedlo a ve zdraví užilo.

Aj poslali, asíce nevyplatene päťkilový balík kozých a baraných rohov.

– Nedaj Bože horšie! – pomyslela si Betka. – Čakala som aj onakvejšiu odplatu.

Vzala rohy a zaniesla do »Herákéch« glejárne, kde jej ich ešte aj dobre zaplatili.

XI.

Svákov syn Ščeván »též sa podál na tatka«. Chodieval aj on, ako ostatnia brezovská mládež-starež v nedeľu »po nešpore« »Podostriež.« Tam sa zabával aj s ostatnými svojími vrstovníkmi.

Ostriež je kúželovitý kopec, na ktorého vršku, pod lipou písaval Vajanský a podľa toho menuje sa náš dr. Osuský Sokolík Ostriežsky. Tam v horičke zelenej za zvukov husieť myjavského Baláža a Samka Dudíka spevom a tancom (starší besedovaním) trávievala mládež poobedie, až do mraku.

V nedeľu a vo sviatok dopoludnia išlo pravda, staré-mladé »jaksapatrí do kostela«. Doma ostal ozaj len kto musel a gazdinie, ktorým bolo treba pripravovať obed pre rodinu.

Raz prišiel Ščeſko z výletu kromobyčajne skoro. Nebývalo to jeho zvykom. Skorý príchod znamenal, že sa mu niečo nevšedného prihodilo.

Sváčko len že si boli práve sadli za »stvól«, do kúta k armarii, (v ktorej sa nachodila Biblia a v tejto za každým listom tisícovka) a spievajú chrapľavým hlasom:

– Den nedělný se skonává . . .

– Zahraj, ideš desi, nesmrad tu – zavrčia sváko hneď po prvej vete piesne na psa, ktorý sa roztahoval práve pod stolom v izbe.

– Chválmež Boha našiehoooó – pokračujú sváko a zas:

– Dora, vyžen toho psa!

– A ty čos už prišiel? – spytujú sa svákо práve vkročivšieho svojho syna.

– Tatko, já sa ožením! – znela odpoveď Ščevánova. A do sváka, ako by bol z čista jasna hrom udrel.

– Nále, jako to povedáš? – spytujú sa skoro nevinne syna.

– Šak ti už inšie ani nechýbá, ty viselec delenjaký! Stará čuješ? De si? Daj sem tú chabinu, nech ho lachmana a volentiera usporiadám, ej veru usporiadám, lebo mu tuším Pánbo z rozumu pomôhél, či kýho ancikrista! A teda nech čujem! Kdo bude tá moja nevesta?

– Ná, hen Zuzka Malenkéch, tatko!

– Čóóó, tááá? – divia sa svákо. – Jakživ! Nikoli – nikdy! Tú já nescem! Tá mi do chalupy nesmie. Ani mi hu sem nevod!

Ale ani Ščeván nebol »mechom uderený« a vynašiel sa na mieste. Obráti sa rezko na úvratiach a odpovie otcovi:

– Tatko, šak já nescem, aby ste hu vy sceli, aby sa vám lúbela! Šak aj načo by vám už taká bola! Teda nemali by ste mat ništ proti nej!

– Ked ti hovorím, že jej nescem, teda sa mi tu s nú ani neukazuj, lebo pánubohuocci prissám, tak ta vyobšívám, že sa neposbieráš ani do súdného dna. No, kdo to jakživ vidél? Šak sa ti tá ani len poriadne vyvadit nevie!

– A to zas jako, tatko? – spytuje sa zarazený Ščeván. – Šak kerá žena by sa nevedela poriadne a jak sa patrí vyvadit? Šak by to bol zázrak pod slnkom!

– Nuž ked chceš vedet, poviem ti, abys sa merkoval, dokál je čas – vravia sváko. – Dúfám, že medi vami dosál nebolo níšt takého, pre čo bys si hu akurát mosél vziat, há? !

– Na čo vy zas, tatko, myslíte! – bráni sa Ščeván. – To sa vie, že níšt, celkom níšt nebolo medi nami. A keby aj, šak . . . . . .

– Nech ta Pánboh chráni! – skočia mu sváko do reči. – S počestnú najdále dôjdeš. Ked sa oženíš, potom máš na všetko času dost. Ná, abych nezaból, čo som ti chcél povedat . . . .

– Oné, teda tod ráz idem okolo tej chajdy Malenkéch . . .

– Tatko, precca by ste tak nemali hovorit o dome mojeho dieťčata . . . !

– Mlč, čo ty vieš! Tak je, jako hovorím a neplet sa mi na jazyk, lebo sa pokúšem!

– Nále, tatko, šak Malénkéch majú štokovec, a níje chajdu!

– Majú, syn môj, majú, ale len od predku. Od zadkú im má ten štokovec strechu na zemi. Abych ti teda dopovedál . . .

Tak idem oné ráz okolo nich a čo čujem? Na záhumní sa Zuzka vadí s Kaču Trtúšku, div, že sa do vlasov nepustely . .

– Ty rašpla, ty deska, ty rebrina, ty handra jedna . . . !

– Čo, že já som handra? – obráti sa rozkohútená Kača ke Zuzce. Tak ty si chomút, vechet, ty si žihlava . . . !

– A ty si neni hodná ani ze psi ščekat – do niej Zuzka.

– A skôr jak ty, skôr jak ty – odsekne jej Kača.

– A tu mi prišly na mysel slová Písma: »I jazykové ti utíchnou i učení to v nic přijde..! Nuž, ščevánko môj, ná a či je to nejaké poriadné vadenie? Ná, šak ked sa stane, že by jej, jakoriečtvojej manželce sliepka sniesla vajco na povali u Kači Trtúšky, šak si ho ani nevie od niej vykveštovát! Nebály by sa jej susedy a ty bys mal peklo v dome na veky.

– Šak Zuzka sa premení, ked sa vydá, tatko – dôvodí syn. – Já si hu asnaj predsa len veznem!

Toľká smelosť sváka, pravda, prekvapila. Popudil ich Ščeván proti sebe. Zabudli, že syn už dospieva a tiež má právo po istú mieru aj samostatne uvažovať, či sa mu ktoré dievča páči, alebo nie. Svákosi zas reklamovali patričnú poslušnosť od Ščevána, ako od syna. Podívajú sa na neho od čižiem až po širiak a odseknú mu:

– Nnnno, veru bys bol usporiadaný! Ej, veru by ta Pánbôch z riedkú plachetku odiál!

– Hja, tatko! Lahko je vám hovorit, ked ste si vy našu manku brali, – ale já si mám vziat celkom cudzú osobu! Verte, aj bych sa zbavél tolkých orácií, čo mi tu robíte . . !

– Nuž, Ščevánko môj, já ti len zas podla Písma hovorím: »Co jsem psal, psal jsem . . . .« Čo som ti povedál, povedál som. Šcíl teda dost. Vyspi sa na túto historiu a potom príd, pohovoríme si.

– Tvrdá ste vy hus na šklbanie, tatko – vraví Ščeván a odchodí z izby.

XII.

Keď sa sváko Ragan vracajú z jarmokov, obyčajne využijú aj zpiatočnej cesty ku rozličným nákupom. Skupúvajú »dečo,« ako Žid. Raz sa tak vracali z Modry. Na ceste nakúpili paprčkov kravských, kozých, ovčích a »delenjakých.« V Modre sa im »priplichtelo« troje »detísk« brezovských, ktoré tam boly na oberačkách u príbuzných. Sváko si ich posadili do zadnej časti košiny, ku ich dcére Kačke. A hybáj na Brezovú! Eh, to je – nie hybáj, ale pekne pomaly, lebo veď šimel mal čas a sváko tiež.

Výprava sa doteperí na Bielu Horu. Kopčisko veliký jak Kriváň, tam desi na Horniakoch, oprata na šimlovi chyma jedna, hamovník voláko neposlúchá, nuž veru zle nedobre zastihlo svákov voz. Splašél sa tátoš a pohél to dole brehom tak, že ani sváko toho od neho nečakali. Zastaviť nebolo možno, lebo voz bežal sám a šimel musel bežať v ňom. A decká zprvu sa iba krivily, potom syčaly bolasťou a nato veru aj revaly, lebo nešeredne pocítily, načo ich to sváko posadili. Paprčky sa nárazmi sypaly zpod nich z noše a ktoré tam ešte ostaly, nemilosrdne sa zakusovaly do sedadiel detísk.

Nuž, ale sváko nie raz prešli na vozíku túto cestu. Vedeli aj na jednej oprate »urajdovát« šimla jaksapatrí, takže nebezpečné zákruty a ne-

moresný breh absolvovali bez úrazu a každej nepohody, iba že deckám už slzy hraly v očiach pre slasti na nezvyklom sedadle. Po rovine ďalej šli galopom. Sotva sa však svákov Čirko zpamätal z tohoto galopu, tu ho máš: Pri Gavurách mlýne u Gálikôv práve v tom okamžiku rúti sa brezovský »express«, keď svákо s vozom a vzácnymi pasažiermi v košine s kľudom Angličana ťahali práve cez koľajnice. Bola to situácia nadmieru kritická. Vycítili jej vážnosť jak sváčko, tak aj ich šimel. »Vochter« sa hneď odkiaľsi vyredíkal a bledý strachom kričí na sváka, aby »cúvli.«

»Híí, hat hvoo, hat, hat! Curýk, ty viselec, čos sem liezél, ked ide mašina! – vyčitujú svákо šimlovi a pri tom si myslia v duši: Ked už mám a mosím curygát, len tak ništ, po ništ to nebude! Tak trochu by mal niekdo na to doplatit, šak moc nie, ale trochu neškodí . . .

A svákо rajdujú zadnou čiastkou voza rovno do hlbokej priekopy, naplnenej v značnej miere vodou a tiahnucej sa dlhý kus okolo železničného násypu.

– Ta vás, fagani, pašažieri, čo ništ neplatíte! – povedia si svákо len pre seba, pod fúzy a pekne rúče vysypali ich do priekopy aj s paprčkami. Keď už sa zadok voza skvel vo vode, svákо sa obzrú a začnú ľutovať detváky:

– Ej nú, ej nú! De ste sa tam len vzaly, čo ste tam liezly? Nemohly ste sem skočit, ke mne? No, jestli neuschnete lež domu prídeme, tešte sa, jak vás manky vycúdia!

Zatým pomohli deťom z vody, voz šimel= Čírko statočne tiež vytiahol z priekopy a celá výprava pohla sa domov.

XIII.

Idú raz na vozíku hore »mestom« sváko Švondrk, o ktorom koluje verejná tajnosť, že ve= ru nevyleje, ale vypije všetko až na dno a čo by to hneď aj benzín bol. Kobulka im tiež vo= ľákosi prepletá nohami, ša by si tiež bola nahla u Jana Krutého. Fúra nabok, širiak nabok, de= tiská pokrikujú v húfe bežiace na sváka:

– Sváko, prekotíte!

Lenže sváčka nik nevyruší z flegmatického kľudu. Oni sú na podobné »zvukové filmy« na= vyknutý a to nielen na Brezovej, lež aj v iných miestach. Nuž iba čo si cez zuby, ostro, tak na siahu ďaleko odpľujú a odpovedia dobrácky detvákom:

– Moje deti, už som prekotél . . .!

(Rozumej; prekotél – prepil, už nemá čo via= cej prepiť.)

Táto odpoveď zrejme neuspokojila malých šarvancov, ktorých po ístú mieru aj mrzí, že si ich sváčko nevšímajú. Preto neustanú, lež dopa= ľujú ďalej:

– Sváko, máte hlavu v kolesi! (dvojsmysel, koleso samo má hlavu, do ktorej sú vklinené špice, potom tiež môže dakomu vlastná hlava vliezť náhodou, alebo neopatrnosťou do kolesa, čo pravda pre postihnutého znamená citeľný úraz

a preto sa každý furman na takéto upozornenie z čerstva poohliadne, aby zabránil nešťastiu).

Toto bolo trocha priveľa i pre kľudasa sváka, keď si takí odkundesi robia z nich dobrý deň, ošmeci jakýsi! Zamračia sa čo aj ako strojene a zakričia na šarvancov:

– Nále, či si ty knot! Nále, ideš desi! Ej, do ta len boževečný mál, ked ta nehladá! Poj sem ty loptoš jakýsi, nech ti očešem uši švihlom! Stovozových striel centvov ti pálelo do duše!

Lenže ten viselec a ani ostatní »knoti« neutekali, lebo vedel každý, že z tejto búrky nebude dážď. Chlapci dobre spozorovali, že je »na prázdno nabité,« lebo sváko majú odjakživa deti rád a naberú ich koľko ráz na voz ešte viacej, ako by sa ich ta vmestilo.

– Martin, nehreš, čo ta je po deckách! – volajú na sváka Švondrka sváčko Ragan, ktorý sa náhodou vracali od Tvarôžku, kde si vypili, ako obyčajne, svoje obligátne tri deci modranského.

– Ná, šak já to len tak, Samuško – odpovedá dobrácky sváko Švondrk. – Asnaj ich nebudem velebit, ked na mna, starého človeka pokrikujú!? Či bys ich, faganôv, ty velebél, há?

– No, to nie, ale škoda sa je medi faganôv miešat, lebo čím vac sa človek na nich pohoršuje, tým vačšie pesstvá vystrájajú.

– Máš pravdu, Samuško a počkaj, poj na Cirkevné, vypijeme si! Šak dneskaj už aj tak ništ nezískáš!

– Nuž teda, vieš Martinko, od dobrej veci som ani já neni – vravia sváko Ragan, – ale ty

už máš akurát dost pod »forgovom«, aby ta reku žena nevycohnela, ked sa jej vrátíš domu pod obraz boží . . . . A oné, Martinko! Vieš čo?

– Ked mi povieš, Samuško, aj budem vedet!

– Nuž, čo bys jedél, kebys ból králom?

– Já bych jedél len kapusníky! – odpovedajú sváko Švondrk. – A čo bys jedél ty, kebys bol králom? Sanko, há?

– Já, Martinko môj, hm?! Ale vieš čo?... Lepšie je královov dosadzovát a zesadzovát, jako králom byt; abys vedél . . – odpovedia rezolútne sváko Ragan.

– Ale šcil už kydaj sa domu, lebo bohuoccu prissám stará ta dá klačat!

Sváko Švondrk zdá sa doraz vystriezveli pri tomto upozornení a ani sa nerozlúčiac, šibli kobulke medzi rebrá bičom a ponáhľali sa domov.

XIV.

Sváčko Ragan vybrali sa raz do Pešťu kože kupovať. Išli v spoločnosti Martina Palánskych, Ščefka Ščefánikéch a Ignáca Rübenfressera, aby reku zakúpili tam väčšiu partiu. Rübenfresser považoval sa za zvlášť dobrého odborníka v kožiarskom obchode, zdá sa, že sa tejto brandži rozumel, čo on ostatne aj nechal tak trocha pocítiť svojmu okoliu, že teda neni babrákom. Ký div teda, že sa práve ostatní traja často stretávali s ním pri spoločných nákupoch surových koží.

V Pešti aj tento raz zakúpili väčšiu partiu koží. Ako ich tak preberajú, odrazu natrafia –

čuj svete – na antilopu. Rozumej, na antilopiu kožu. Brezovská, chytrácka krv im nedala spať, nedala im pokoja, nuž lišiaci, spýtali sa svojho spoločníka, »odborníka«:

– Ignác, poj sem! Jaká je toto koža? My hu nemožeme dobre rozpoznat. Ty asnaj tomu budeš lepšie rozumet!

Ignácovi veľmi lichotilo toto pozvanie a bol rád, že má aj teraz vítanú príležitosť poučiť kompanistov. Podíva sa len tak, cez plece na kožu a hodne s vysoka vynesie odborný svoj posudok:

– Bratríčkovia, to je svinina!

– Múdres' povedál – ozvú sa sváko Ragan. – Možeš si sadnut, dakujeme za tvoj odborný nález. Ale oné, Ignácko: Já bych tvoju hlavu nenosél na každý den, len na sviatek!

A prebierali všetci štyria kože ďalej, až kým prevzali celú partiu.

XV.

Rezolútnosť Brezovaniek je známa na široko-ďaleko. A vedia ony byť vždy celé na svojom mieste, zastať si a nedať sa. Aj sváko Kapusnicéch (daj im Pánboh slávu večnú a hodne tabáku tam, na druhom svete!) mali fajn strynkú, švárnu, statnú. Len oné, sám sváčko boli chlap na nič. Rád si zavdali, čuchli toho samospasiteľného fištronu. Rád sa dívali na dno pohárka, kým ho predtým plný nevyprázdnili do dna. S jarmokov obyčajne prichádzali, chudák, »pod obraz boží«, nacenganý »podla zákona.« Nuž,

popíjali si, ale za peniaze strynkej, lebo ony dávaly peniaze do kšeftu. Za ich šupáky svákoskupúvali doma futro a handlovali ním po jarmokoch.

Strynká zprvu trpeli svákove neresti, keď toho ale bolo priveľa, zašli si ku súsedovi Raganovi, požiadať ho o radu, že čo by a akoby mali svářka, svojho zákonitého manžela odučiť slopanici.

Sváko Ragan radili, nasypať mu papriky do gajstu, alebo dať trocha živého striebra.

Strynká poslúchli, ale veru bez výsledku, lebo ich sváko pili, ani dúha, ďalej. Keď tieto recepty neosožily, povedali si, že veru urobia o svojom rozume konec trápeniu. Nebudú trpeť viacej svákovho obžerstva, ani sa s nimi ďalej sožierať. Privítajú si muža raz od Bendov sa vracajúceho, silne »podgurášeného«:

– Nále, ty ošmek, ty pačmaga! Budem sa já s tebú oščiadať? veru bych si pomôhla, s peknú partieku ...! – A šup! – už boli sváčko Kapusnicách pod vysokým nálepom, dolu na dvore. Ani sa im nikdy nesnívalo, že by tak rýchle soskočili – nedobrovoľne, pravda – s toľkej výšky. Kým sa sváko sprplili, sosbierali kostru so zeme, strynká plesk – už boli v pitvore za dvermi, ktoré ostaly svákovi na večné veky zatvorené. Nesmeli sa viacej vrátiť a kynožiť strynkou zgazdované šupáky.

Sváko platia lekársky účet.

Na Brezovej majú fajn lekára, dr. F. Vie sa o ňom, že za svoju »unuváciu« nepodáva hneď účty pacientom. Však aj na čo by? Na Brezovej si národ až do nedávnej doby dôveroval. Až keď prišly tie všeliaké novoty s demokraciou a jej náležitosťami, dôvera táto pomaly bola odkázaná len na písmo. To sa ti verilo a verí, čo máš na písme pred svedkami napísané a podpísané. Taký »bisnis« sa dnes udomáčňuje na Brezovej. To sú tie novoty tiež, na ktoré starí ťažko privykajú.

Dr. F. roky a roky meškal s predkladaním účtov. Len keď už tieto vykazovaly trocha úctihodnejšiu summu, prekvapil dlhým účtom svojich klientov dobrák, p. dr. F. Liečil on aj nášho sváčka s ich strynkou a menovite túto, lebo veru zdravie im začalo v poslednej dobe dostávať štrbinu. Účtu tiež – ako ostatným – nepredkladal, až si ho sváko museli zvlášť energicky reklamovať. Nuž potom im ho poslal a veru akurátny. Konečná summa zobrazovala cifru nie menšiu, ako Kčs 700·–. To trocha heglo svákom. Nevedeli tomu prísť na chuť, alebo nechceli. Veď je to veľký peniaz odrazu a na doktora. Neľutovali by, ni-

čoho by nenamietali, keby to s ním boli pomaly prepili u Tvarôžku, »Na cirkevném«, alebo u Krutého. Ale takto nemilobohu toľký peniaz vyhodiť sa im veru nechcelo. Nuž, posielali zaťa, aby šiel ku doktorovi a odjednal dačo. Ten sa zdráhal, nešiel. Vybrali sa sami.

– Nále, pán doktor, šak ste nám to jakosi mnoho popísali! Šak sme neboli ani nezdraví tolko rázy. Šak sme my aj s mojú starú ešče skoro jak mladí ženáči. Nám ništ nechýba, ozaj len vtáčie mlieko. Jako ste reku prišli k takejto sume nekrestanskej?

– Ale sváčko, sváčko, čo mi nedôverujete? Že mladí? Hm, jako to vezneme. Mladí na niečo. Šak vy by ste ešče boli, ale tá vaša starká, tá sú už stará, zedraná, jako váš zaosek. Viete, to je ze starým človekom, jako s pokazeným strojom. Furt sa to naprává a furt je to pokazené. Odpustit vám ništ nemôžem!

– Nuž, ked nespustíte, teda mosím statečne zaplatit – mudrujú sváko. – Čo si mám s Vami počat, há? Zaplatím.

Zatým sváko vytiahnu budelár a z neho zamastené stovky, ktoré odčítajú a položia na stôl lekárovi, krútiac pri tom nespokojne hlavou. I lekár zbadal tento viditeľný znak svákovej nevôle a preto sa ich spýtal hneď na mieste:

– Čo sa vám nelúbi, sváčko, čo krútite hlavú?

– Ale, ništ pán doktor! Len sa tak rozpamatávám, čo mi vaša mamenka – Pán Boh jej daj slávu večnú – hovorievala, ked som chodie-

val cez vašu dedinu na jarmek a vy, jako malý chlapec, liepali ste sa mi na longo, na lefče, na griefy a čo já viem, kde všade na voz . . .

– Čo vám ozaj hovorila? – pýta sa zvedavé lekár.

– Čooo? Abych' vás, fagana, zhodél s voza, lebo že si krk dolámete . . .

– Ná a šak na tom by ništ nebolo? – poznamenáva lekár.

– Nebolo, jako nebolo – odpovedajú sváčko. – Ale já len včil banujem, že som vašu mamenku neposlúchél. Máúcta!

Prípad s kvargľami.

V hostinci u Tvarôžku chválil sa mladý Ščeván Kruto, takto súsed obchodníka, Ivana Gavoru, jako on nerád poslúži ľudom, keď chodí svetom a niekto ho požiada, aby mu čo-to kúpil a doniesol. Nevyplatí sa to, sú s tým samé oštary a vďaky nijakej.

– Aj tod ráz – hovorí Ščeván – žiadal ma sused, Ivan Gavura, aby som mu doniesél z Bratislavy kvargli, že vón, ked to kdesi montovál na Morave, naučél sa ich jest a nemá mu kdo takých, prehnitých doniest. Povedál som mu, že veru nedonesem. Kdo by taký smrad nosél a s tým sa vláčél?!

Sváčko Ragan za druhým stolom sedeli a počúvali chvastavé reči Ščevánove. Krútili hlavou nad takou neúslužnosťou, ale nepovedali ani slova. Zaplatili a odišli.

O niekoľko dní stretli sa sváčko so Ščevánom v Bratislave a hovoria mu, ani čo by mali veľmi na spech:

– Ščevánko, viem, že nerád nosíš paklíky, ale dívaj: Tento maličký paklík velmi pilno treba doniest Ivanovi Gavurech. Pri benzíne čosi na rýchlo potrebuje, lebo ked to hned nedostane,

že mu benzín vybuší, explodíruje a do povetria vyhodí celý dom aj ze susedmi. Šak by to bolo preveliké neščastie aj pre teba, jako suseda a verubože aj pre celú Brezovú!

– A vy sváčko, čo to teda neveznete a neodnesete, há? – pýta sa Ščeván. – Šak to máte asnaj na jednej ceste, nyje?

– Kebych mál, neunuvál bych teba, o kerém viem, že nerád nosí paklíky a menovite nyje cudzému. Já ešče mosím zaskočit tod do Jura. Je mi tam jeden Žid dlžen, idem si to zinkasovát. Len to už vezni, Ščevánko a hlad, abys neprišiel neskoro. Si predsa v susedstve Ivanovém, aby sa ti nedajbože nejaké neščastie neprihodelo! Poslúchni človeka staršieho, kerý ti len dobre chce.

Ščeván, obávajúc sa katastrofy, paklíček vzal a položil si ho do kufríka.

Vkročí do vozňa, kufor položí si nad hlavou, kde sa ukladajú balíky a dá sa čítať noviny. Číta, číta; o chvíľu však ťažký smrad začne mu dráždiť nos. Ščevánko dookola privoniava a myslí si:

– Čo tu komusi nohy smrdia, že je tu tak smradu?

Keďže bola horúčosť a ľudí vo vagóne mnoho, Ščeván si právom myslel, že tá jeho domnienka je správna. Ono býva zvykom, že bodrí naši dedinčania, vracajúci sa z mesta, radi si v lete vyzujú čižmy vo vagóne, »aby si nohy odpočinuly.« Tvrdá dlažba mestská, dlhé sem-tam chodenie unaví človeka, zvyklého na volnosť všestrannú, teda aj v obuvi a v chodení.

Ščeván sobral kufrík a išiel hľadať čistejší vzduch v inom vagóne. Prešiel niekoľko vozňov, až našiel jedon menej obsadený, čistejší. Sem si sadol spokojne a pokračoval v čítaní novín. Ale smrad len začal znova zaváňať. Ščeván sa obzerá splašený a nahnevaný, krúti nosom na všetky svetové strany a hundre si pod nos:

– Ná, pre Krista pána! Čo sa už celému svetu nohy potia, tak že celý vlak je už zasmradený, či kýho ancikrista?

Tak putoval náš Ščevánko z vagóna do vagóna i so svojím kufrom, ale smrad ako tieň – sprevádzal ho až domov. Nevedel mu ujsť.

Keď paklíček odovzdával Ivanovi Gavorovi aj s odkazom od sváka Ragana a Ivan paklík otvoril, tu sa z balíka vyvalily celé kotúče smradu. Smrad, ako sa vraví, mohol si krájať. Iba teraz porozumel Ščeván svákom predpovedanému výbuchu. Zahanbil sa veľmi.

– No, počkajte, vy starý kujon, šak já sa vám odplatím. To vám nezabudnem. Vrátim aj s úrokami veru! Stovozových striel centvov vám pálelo ohnivých do duše figliarskej!

Tak a podobne hromžil Ščeván a bežal domov. Doprovádzaly ho salvy smiechu súsedov, shromaždivších sa v Ivanovom obchode.

Senátor Kornel Stodola a jeho dôverný pomer ku svákovi Raganovi.

Čitatelia predchodiacich dvoch diel nášho »Sváka Ragana« poznajú už intimný pomer sváčka aj ich strynkej ku senátorovi Stodolovi, tiež aj Stodolove vzťahy ku Raganovcom. Či sú to Dunajské Veľtrhy, alebo nejaká verejná slávnosť v Prahe, Raganovci tam nechybujú a vždy sa musia stretnúť so Stodolom. Pokiaľ ich ešte Pánboh na vlastných nohách nosí všetkých troch, nuž sa už len túlajú svetom, Raganovci za kšeftom, Stodola zas reprezentuje a robí hospodársku politiku. Raganovci ešte stále vedú si v evidencii, že Stodola neprišiel k ním na kyslé mlieko, však strynká vravia, že by sa aj sladké našlo a sváko, že teda aj kus husiny by nechybelo. Nemôžeme sa diviť, lebo senátor Stodola »fárá svetom« skoro jak rodilý Brezovan, nemá času robiť takéto vizity, keď si môže snadno aj v mliekarni kúpiť kyslého mlieka, alebo yougurthu.

A je zaujímavé, že Stodola stretá sa so sváčkom nielen v Bratislave, alebo v Prahe, lež aj krom týchto miest, ba aj mimo hraníc vlasti našej Československej. Keď Stodola »rajzuje«, udržiava osožný zvyk, že totiž napíše pohľadnicu

každému svojmu známemu a menovite vo volebnom svojom kraji. Autorovi týchto riadkov nezabudne ani raz zreferovať, kde sa stretol so svákom a čo tam tento robil. Autor si odkladá tieto pohľadnice, na dôkaz nevšedného záujmu Stodolovho o sváka Ragana. Bolo by účelné pohľadnice tieto snáď aj knižne zreprodukovať s ich obsahom, lenže chyba lávky:

Stodola na pohľadnici vynechá práve len pre známku miesto prázdne, ostatné všetko husto zapíše, ba aj na druhú stranu, teda obrázok, ktorý pohľadnica znázorňuje, celý popíše. A ťažko je lúštiť Stodolovo písmo, krátky je naň aj dôvtip apatykárov a lekárnici predsa musia vedieť prečítať každý škrabanec, ktorý im lekári hodia na recept. Tomu k vôli vraj každý lekárnik chodí o jednu zimu dlhšie do školy, ako iný smrteľník, – rozumej do školy obecnej a do prvej triedy. A predsa sú aj títo fiktusi krátki na Stodolove hieroglify. Avšak, kto rukopis Stodolov bezpečne prečíta, sú pp. tajomníci bratislavskej Obchodnej a priemyselnej komory. Kto si teda v pomykove, čo si počať so Stodolovou »spomienkou,« pošli ju smele do Bratislavy na adresu Obchodnej komory, tam ti vec rozluštia spoľahlive.

Začneme najprv domácou spomienkou Stodolovou. Jeho pohľadnica z 11. júna 1930. z Karlových Varov prináša túto zvesť:

»Zdravstvuj Bratre!

Čo Ti mám sdeliť? Zaujímavú vec skutočne! Nedávno ubieram sa ku vode, ktorú pravi-

delne povinný je piť každý pacient karlovarský. Tu iba zďaleka už počujem: Híí, hvóó, hat, hvóó hat, híí! Sto striel žeravých okovaných do matere pálelo tým antobusom! Kdo to len desik boževečný vynašiel týto potvory antobusové? ! Šak mi to ani prejst nedá. Ej, šak sa ti já naškerím, aj veru naškerím! Jak ti jednu jáknem s tým švihlom, hned ti gazda spieva Vzkříšení čekejme . . . ! Ministra ti tvojeho nahánam, hned tedáž!

Nuž a koho to len vidím? Nášho sváka Ragana. Pre Boha reku, pozor s tým bičom, šak mi oko vyšlahnete!

– Ešče by vám stačelo aj to druhé na ministra – povedia sváčko.

– A čo tu hľadáte? – pýtam sa kamarátskym tónom.

– Nuž prosím, pán Stodola, čo má hladat Brezovan v Karlových Varoch? Za kšeftom som prišiél. Niečo som priniesél a niečo bych zas odniesél. Jako obyčajne. Jakožináč! Mám tu oné, v košine tri súdky, ná prišiél som pre vodu . . .

– A pre koho?

– Ná, už já mám na to kunčaftvov, kerí mi zaplatia tolkú cestu aj unuváciu. Sú to v prvém rade delenjakí tí správni radovia, čo majú tvrdé stolice, aby im reku zmakly. Potom mám hen v Košicách jedného prítelka, ale viselca, kerý sa mi oné, nedávno zaprisahál, že vón veru už nebude pit inakšiu, len karlovarskú vodu. Nech mu reku slúži na zdravie!

Nuž zdravstvuj i s tou vodou!

Tvoj starý Stodola.«

II.

Potom sa podívajme na obsah dopisnice z Paríža, datovanej zo dňa 15. novembra 1930.

»A zase sa túlam po starých cestách, sťa Brezovan. Bol som aj na našom vyslanectve a koho tam vidím? Sváčka Ragana. Boli si navštíviť svojho krajana a príbuzného, pána vyslanca, dr. Štefana Osuského. Vraj len tak, po známosti prišiel. Mal tu vraj aj kúsok roboty. Predstav si, zaujímal sa o dodávku futierka pre francúzsku armádu. Chce, aby vraj naši spojenci zkúsili aj brezovského futra, ktoré práve tak ako brezovské podešve vydrží až do úplného zodrania. A ja som presvedčený, že sváko si tu zjedná nejakú štátnu dodávku a potom by mali zas na čas zamestnanie všetci brezovskí garbiari. Tento žiarivý príklad brezovskej podnikavosti musím zreferovať aj v Obchodnej komore svojej.

Maj sa dobre!

Tvoj verný Stodola.«

III.

Zatým by nasledovala pohľadnica z 10. júla 1929. z Amsterodamu, znázorňujúca akýsi »Wijnand Focking« a prinášajúca toto sdelenie:

»Srdečný pozdrav! Sváka Ragana videl som na lodi. Anšifľoval sa do Ameriky. Chudobná Europa mu vraj nekonvenuje. Už má vraj aj na staré kolená dosť tejto mizérie s octom. Futro nejde, vlna nejde, paprčky nejdú, kože stoja, nuž

je mu dlhý čas na pustnúcej Brezovej. Netečnosťou ešte nechce zomrieť. Braček, skoro pôjdeme všetci ta, za ním! Stodola.«

IV.

Ku pohľadniciam, poslaným Stodolom do Republiky z jednotlivých miest a po jednej, radí sa aj pohľadnica z Berlína, zo dňa 26. septembra 1930. s nasledovným obsahom:

»Srdečný pozdrav! Tu som, pravda, nevidel nášho sváčka Ragana, ale stretol sa s ním v Hamburku môj priateľ, minister Helferdings. Sváko Ragan nasedal vraj na loď do Austrálie, kde si veľmi mnoho sľubuje obchodne. Nazdáva sa, že do tejto čiastky zemegule sa nedostal ešte ani Baťa, tak teda je tam dosť miesta pre podnikavého Brezovana. Ja myslím tiež. Len mi je trocha divné, že sváko rajzuje bez jeho strynkej, ale nebojím sa o neho, lebo Brezovan sa vyzná aj v pekle.

Hovoril mi Helferdings, že Ragan sa u neho zaujímal o dodávku podošiev pre nemeckú armádu, ktorá veľmi derie podošve. Jako vieš, nemecký vojak musí sekať »Parademarsch« po hindenburgovsky; nie tak, ako u nás, ľahodne. Nemecký vojak musí v pravom slova smysle sekať nohami o zem. Ký div, že zoderie veľa obuvi.

Dobre sa maj a pozdrav mi tam mojich voličov!

Tvoj: Stodola.«

V.

A teraz nasleduje nie menej, ako 23 pohľadníc za sebou. A všetky vlastnoručne popísal lanského roku senátor Stodola na svojej ceste v Škotsku, Anglii a v Paríži. Začal písať v Edinburghu, pokračoval v Londýne a končil v Paríži. Z Londýna napísal 11 pohľadníc, na jednej začal a pokračoval na ostatných. Všetkých 11 zobrazuje budovu anglického parlamentu (Houses of Parliament from Parliament Square, London). Keby mi viselec aspoň každú inú pohľadnicu bol poslal, takto prichodí človeku čumeť len na jedon a ten istý obrázok. Obdivujem trpezlivosť Stodolovu, jednej osobe, toho samého dňa 11 pohľadníc napísať, ofrankovať, na poštu hodiť a popri tom si vykonať svoje povinnosti. To je záslužný čin a energia menovite u človeka jeho rokov, iste závidenia hodná. Príkladná je Stodolova memoria; začal písať horeuvedené v škotskom meste, cestoval, pokračoval v písaní inde a nevyšiel z konceptu. Predstav si, milý čitateľu, akou otravou musel byť senátor Stodola pre svoju spoločnosť na tejto ceste, keď stále písal a toľko písal! Hja, nevyhovieš každému! Keď má Stodola pamätať na celé rady svojich známych, nemôže sa venovať spoločnosti. To sme, pravda, ešte nezistili, ako si on rozdeľuje svoj čas, aby vyhovel týmto povinnostam.

Prvá pohľadnica znázorňuje most »Forth Bridge, Edinburgh« a sdelenie Stodolovo začína:

Edinburg, 24. júla 1930.

»Drahý Priateľu!

Už som Ti písal, že som videl vozík nášho sváka tam hore, na moste. (Je to síce most železničný, ale nejakým zázrakom sa tam dostal, sám neviem dnes, že ako. U Brezovanov netreba sa pýtať, ktorý, ako a kam sa dostane. Nejak sa on každý dakam dostane.)

A či ho potom nevidím v muzeu obdivovať tú guillotinu, ktorú tuná volali maiden (dievča) a ktorá zožala aj vojvodov z Argylu? Môžeš si predstaviť moje ohromné prekvapenie, keď som sváčka videl tu, v Škótsku, kam som prišiel len na jedon deň. I spýtam sa sváka, tak po známosti:

– Akože ste sa reku, sváčko, osmelili až sem? Trafili ste?

– Nuž, pán Stodola, to je viete tak: Šimel sa nejak sám vymotál z toho Londýna a potom sme popásali a popotahovali sa pomály za nosom, rovno, kam nás oči viedly, až sme sa doredikali až sem. Tu by sme už, myslím, boli ven z nebezpečia . . .

– No, to by ste boli, sváčko – vravím zas ja, – ale čo vás akurát až sem dohnalo, reku?

– Nuž oné, pán senátor – odpovedajú sváko vážne, – prišiel som podať ruku Scotovi Viatorovi. Šak ho myslím poznáte dobre. Vón bol aj na vrbovskej volbe nebohého doktora Juliusa Markoviča. Potom by som chcel povedať aj tomu Václavovi Scottovi, že veru aj my máme zámky a hrady, aby aj nám prišiel tak, jako to

vón vie, narobit takých povestí. Vón by mu to Daniš Pažický na Myjave vydál, ná a ked by to už bolo vytlačené, šak vón by sa už niekdo našiel, čo by to kúpél a blízo aj zaplatél . . . Ale šecko sa mi vidí, že vón mosí byt odniekál zpoza Moravy, ked sa volá Václav! Potom bych sa naozaj čudoval, čo ho čert až sem niesél a čo nepísál u nás a o nás. Teda níje o Brezovanoch, ale o Myjafcoch na príklad, alebo o drotároch.

– Ale sváko, – hovorím, – veď ten oný, to bol Walter a je už dávno mrtvý.

– Tak mu daj Pánboh lahký odpočinek a blažené z mrtvýchvstání – vravia sváko a zdvihnú širiak vysoko k nebesiam . . .

Další obsah nášho rozhovoru musím Ti napísať už až z Londýna, lebo v Edinburgu zdržal som sa len pol dňa.«

Pokračovanie na dopisniciach z Londýna 25. júla 1930.

»A čo nového, sváčko, na Brezovej? – pýtam sa priateľsky.

– Ná, ništ takého. Brezová ztráca glanc, lebo to remeslisko smrdí. Ništ sa takrieč nevyrába. Remeslisko smrdí a to viete, pán Stodola: Ked sa nevyrába, ani sa nevyvádza. Každý si smrdí doma, šetko je zamrznuté, smiech sa na pysky nedostane, tratíme sa v ništ. A ked sa kúsek tej robotisky kde-tu ozaj zjavelo, »co jest to pro tak mnohé?« Jeden z toho nevyžije a pre ostatných to nestačí. Šak aj sem som odskočél, reku abych niečo prefitovál. Reku, jak bych ešče na tomto svete zbohatél, ked už delenjaký potrimiskár zbohatél, – jak by sa reku aj mne ešče niečo utrelo. Nuž, neviem.

– Nuž, a akože sa Vám tu páči, sváčko náš?

– Ná, je to tu divný svet, divne sporiadaný! Ved vám tu aj páni a chlapi nosia sukne?! Nuž je mi to jakésik čudné, s kostelným riadom to neni. Já som si myslél, že to sú nedajbože také bradaté, fúznaté ženské. Ráz som sa ale presvedčél, že sa veru mýlim. Prišla Vám do takého miesta, kde, ponížene prepytujem a tri rázy od-

plut, len chlapi chodia, taká jedna ženská bradatá, fúzatá ani kopaničiar. Div, že som s nôh nespádél! Tak mi bolo šelijako. Začervenál som sa aj na sedmero, jak morák. A tu som sa na vlastné oči presvečél, že je to veru chlap na mieste. Malo ma porazit. A tu prišlo mi na rozum, že »keď prídeš medi vrany, mosíš kvákat jako ony.« Človek sa má prispôsobit. Napadlo mi, že veru idem si aj já kúpit takú suknu. Ej nú, ej nú – myslím si, – len škoda, že tu neni ščil moja stará. Tá by mi svojej sukne poščala a zabili by sme jednu ranu dve muchy. Nuž, škoda, ale jakáž pomoc? Pre suknu asnaj nepoletím odtálto až na Brezovú . . .! Patrelo by sa mi obliect si též takúto potvoru, nech bych vyzierál na opicu sveta, vac jako takto!

No, dobre reku, keď si kúpite sukňu, musíte si k nej kúpiť aj gajdy!

– Och nije, to už nije, pán Stodola! – bránia sa svako. – Gajdy u nás na Slovensku už vymierajú. Ešče sem-tam nejaký ten horniak tam z Vašieho rodiska zagajduje si pri ofcách, ale na západe toho inštrumentu už nemáme. Môj starý otec, daj mu Pánboh slávu večnú, vón jak mi hovorievál, veru neraz sa vytancoval pri gajdošovi, ale dneskajšia čeliadka, už, aby mala husle basu a cymbál. A na hreben a stolec zahrat by jej ani nebolo dobré! Stostriel centvov žeravých, pánskych jej pálelo do . . . , eh skoro bych sa bol zabudél . . . . .!

Potom sme si sadli na vozík a išli do hradu Holyrood, sídla to škotskej Marii Steward.

Podívať sa. Keď som svákovi ukázal, že kde zabili jej frajera Rizzia, zhrozil sa svák a vravél:

– Oné, pán Stodola, ale to mosela byt predsa len mršina ženská! Ná, čo jej ten chlap prv krk nevykrútél, lež mu ho ona dala vykrútit? Toto by sa na Brezovej nesmelo dovolit! Dneskaj by též mali zetat každú takú ženskú a uvideli by ste pán Stodola, že hned by bolo lepšie na tomto svete. Trochu poriadku by nezaškodelo zaviest aj medi dneskajšie ženské. Verte mi, lebo nije, prissám, šak keby niekerej stará manka z hrobu stala, nepoznala by v niej svoje pokolenie.

– Jes, jes – hovorím ja svákovi.

– Čo to hovoríte pán Stodola? – spýtajú sa svák.

– No, že áno, áno som povedal po anglicky.

– Leda tak, lebo já som si už myslél, že si pýtate jest, lebo bych vás bol ponúkél z husinú, alebo pagáčkom.

Obzerali sme všetko možné. Svák mali radosť, keď videli zlatý náhrdelník, čo Mary Steward darovala svojim dvorným dámam. Mnoho sme ešte zažili v Edinburgu, ale nemám už času všetko to opísať. Poviem ti to príležitostne. Bude Ťa iste zaujímať, ako sa náš sváčko dohovorili v Edinburgskom hrade s vojakom, ako obdivovali mesto a miesto, kde pálili strygy. Ako som im musel vysvetlovať, čo to bol Covenant atď.

Ja teraz už odchádzam z Anglie a zdravím Ťa srdečne. Tvoj Stodola.«

Pokračovanie, ale ešte vždy z Londýna.

»Tak teda vidím sváka sedieť na tom prastarom kamenom tróne. Pre Boha, zvolám – preč odtiaľ, veď vás zavrú . . .!

– Ej, sto striel kopaničiarskych im do matere pálelo! Rád bych vedél, prečo a rád bych vidél, kdo by na mna siahél! Šak já bych mu ukázál! Ale viete, oné . . . já tu už sedím dve hodiny a chcel bych sa tak po královsky cítit. Na Brezovej není kde sadnút si na trún, reku treba využit tejto zriedkavej príležitosti . . .

Medzi tým ja som šiel urobiť svoju poklonu tomu frontu velikých mužov. Prídem nazad o hodinu a náš sváko ešte vždy si tam sedia.

– Nuž čo reku, abych vám sem aj strynkú objednal?

– Och nyje, pán Stodola. Nuž ked vám mám teda pravdu povedat – já račiej sedím na lúčkách pred gátorom. Od kedy tu sedím, môhél bych aj moriakov vyliahnút, nielen kurence. Aj včera som tu už sedél niekolko hodín, len ma potom vyhodél taký obšajsník jakýsi, čo má taký hrnec na hlave, jako v Bratislave policajti. Už už že som ho nekmasél bičom po chlebárni, ale vôn viselec len mrkél tak trochu na to

svoje rebro, čo nosí kolo pásu priviazané. Já som na fleku zbadál, že kerá bije a pobral som sa kade lachčie. To sa vie, že som mu prv zabohoval jaksapatrí, po brezofsky a išiel som do mesta predávat vlnu a futierko. Vlnu som si vzál len tak, na kšeft od Gavuru, šak ho poznáte. Ale mi už aj zima bolo na tomto kameni. Aby ho čert vzál aj s trúnom! Oné, pojme si vypit, pán Stodola. Aj mi je už zima, aj hrtán mi tu vyschél. Len či tu niekde majú to naše modranské, alebo aspon brezovskú, doma varenú slivovičku!

– To ja už neviem, sváčko – vravím smutne.

– Presvedčíme sa! Ani ja som nebol nikdy od dobrej domavarenej, no a čo sa týka modranského vínka, to viete: Ja sa po smrti aj pochovat nechám v Modre.

Výjdeme von a predstav si priateľu, čo vidím? Šimel svákov zapriahnutý do vozíka a o jednej oprate. Pre Boha sváko, ako ste prešli cez kanál, cez more?

– Ná, snadno namúdušu! Já som sa viezél na šíse a tento môj krokodíl plával za šísom. Ked vyšiel na breh, videl som tam čakat veliké množstvo národa. Myslím si: Sanko, to teba čakajú. Sklamál som sa, lebo veru nije mna, lež mojeho šimla čakali. Čo myslíte? Bola to deputácia nejakého velikého spolku. Doniesli tam na breh veliký venec a ten zaveseli na hrdlo mojému tátošovi. Praj vôn ból tá prvá beštia konská, kerá preplávala more a preto sa mu dostalo tolkej cti. To sa vie, že mna jak keby posadél na kona, taký som bol pyšný.

– Nuž a reku, kde máte ten veniec? – pýtam sa, lebo som ho už nevidel na šimlovi.

– Ná, prosím, vôn ho zežrál, zkotél lež sme prišli do Londýna. To viete, pán Stodola: Tu ho neni kde popásat, jako u nás, v Nitranskej, tu by sedliaci pre bylku trávy veš hnali koleniaci po strnisku až hen do Hastrdámu. Tu je národ onakvý, moc lakomý.

– V Londýne ma vyhláseli za oného ..... no jakože sa to ale volá – dumajú sváko. – U nás, na Brezovej tak volajú pánske hríby, čo ich svine vyrývajú na pastviskách z kravatincôv, ale oné, ked si len na to nemôžem zmyslet.

– Snaď šampion, sváčko, – pomáham mu ja.

– To, to, také čosi, šampion mi povedali, že som. Potom mi dali jeden šiling a povedali, že sme obidva rovní rikordy. Reku nech. Nech som, len nech ništ horšieho neni, začo bych sa nebodaj mosél hanbitn a Brezovej. Nech sme teda báraj rikordy!

– Ták, gratulujem pán šampion, gratulujem; to je vyznačenie veľké, s ktorým v Anglii veru nehazardujú.

– Pst, pst, pán Stodola – protestujú sváčko. – Tu mi to ešče môžete povedat, ale doma a na Brezovej ani muk, lebo by mi to ostalo. Tam niekerí viselci nemajú, čo robit, len mená vynachádzat poriadnym občanom. Ked by to tam prišlo, zajtrá ma celá Brezová volá šampionom.

– No, ale teraz podme si vypit – vravím, vidiac, že svákovi nejak tiež slina zasychá v hrdle.

A šli sme do najbližšej krčmy. Sváko ale neboli spokojný s anglickými liehovinami, chýbalo im modranské víno. Voľačo si síce viezli so sebou na vozíku, ale v Amsterdáme stretli sa s nimi Američania, ktorí sadali práve na loď do New Yorku, nuž vrhli sa na svákov súdok ani osy na mäd. Pravda, vínko im pekne zaplatili v dolároch, za ktoré si oni doma môžu zakúpiť niekoľko hektáčkôv modranského vína.

Potom sme sa pobrali ďalej, za nosom. Ja po známosti musel som vliezť do voza. Ragan ma nechcel pustiť peši, vravel, že »antonobilom« síce prv dôjdem, ale svákov voz je najbezpečnejší na celom svete. Poznáš ma predsa, že ja nestrpím, aby mi vozidlo bežalo väčšou rýchlosťou, ako 45 kilometrov za hodinu, nuž neváhal som ani minuty a prijal ponuk svákov. On si sadol na predok na hrántik a ja na zadok do košiny, na viazanicu slamy. Boly tam aj baranie rohy a dačo futierka. Sváko šibli šimlovi po slabinách a . . . . hat, hvo hat, hvo, týhí hat . . .

Hej, ale neviezli sme sa my ani päť minút v kľudu. To si mal, Elo, vidieť, čo sa to s nami strhol o chvíľu za víchor! Všetky nešťastia vzduchoplavby sú ničím proti elánu, akým šimel uháňal po londýnskych uliciach. Predstav si, ako zbadal ohromnú reklamu zubnej vodky »Odol«, veľkú postavu, vezenú na voze, krútiacu nešeredne očami, zuby ceriacu a jazyk vypľazujúcu – dostal z toho strach. Zaryčal úzkostlive, zdvihol chvost a hybáj . . . . Uháňal o zlomkrk po najživších uliciach Londýna a to stále cvalom. Tam prevalil

policajta, tam zas zaprel do nejakej svekruši, tu donútil zastaviť tramway, inde zas mrsknul zadkom po automobíle.

Pri tejto šialenej jazde mne už o strach nešlo. Však bojazlivosť by tu aj tak bola málo spomohla. Sváko kričia na šimla hlasom veru tiež prestrašeným: »Hvo, hvo, hvo; no čo sa blázniš, ty chrchút jeden! Kolko rázy predbehél na Bielej hore pred teba jelen, alebo diviak a nelakél si sa a tu, — och, čo len mám spomínat! Hvo, hvo, maj rozum, lebo ta vyčešem, že zabudeš anglicky na fleku!

Šimel veru neposlúchol. Ja som sa pevne držal obidvoma rukami griefu, či lojtry. Dakedy aj som sa poobhliadol, čo je za nami, oddajúc sa úplne vôle božej. V tom odrazu zbadám, ako za nami uháňa policajt na kole. Marná sláva, kamarát! To boly dostihy! Všetko vystúpilo šimlovi z cesty. To bol rekord. Všetko zastalo; uháňali sme ša meteor. Tento raz sa svákovi nevyplatilo, že pegas mu je riadený iba jednou úzdou. Keby bol mal aj druhú, bol by ho snád udržal. V tom sa blížime London-Bridge. Toho som sa bál hrúzyplne. A skutočne, aj sme zaprelí do jednoho válca, ktorým tam cestu válcovali. Vyletel som s voza veľkým oblúkom, ale na šťastie zachytil ma v letku jedon policista.

Spamätal som sa rýchle, keď už som stál na vlastných nohách a pretrúc si zrak, hľadel som, čo sa stalo so svákom. Nuž videl som iba zodvihnutý koňský chvost, bičisko bez biča, fajku, zadok košiny a prach. Bola to vari iba vidina.

Potom všetko zmizlo a ja som tam ostal sám, iba čo o chvíľu prišlo záchranné auto, ktorým ma chceli odviezť vraj do nemocnice. To sa vie, nešiel som.

Prosím Ťa snažne, ak sa dozvieš na rýchlo, čo sa stalo so svákom, kam sa podel, – napíš, alebo telegrafuj mi do Londýna, Hotel Savoy. S Bohom! Tvoj Stodola.«

Pokračovanie, ale už z Paríža.

»Nuž vieš, drahý priateľu, pomaly ani neni k uvereniu, čo človek vidí všetko na tomto hrbatom svete.

Predstav si: Keď som sa plavil loďou z Dover do Calais, nuž čo vidíme? Neveril som vlastným očiam. Poutieral som si ich hore-dolu vonkoncom, vzal na to duplované okuliare a vidím v prostred oceánu (lebo kanál je časť oceánu) plávať brezovský vozík. Čo myslíš, kto v ňom sedel? Nik iný, ako náš sváko Ragan, viselec. Sedel si tam, ani čo by sa bol ubieral dolu Holeškou k Vrbovému na jarmok. Krútil si pyšne bičom na všetky svetové strany a pod chvíľou zavolal na šimla: »Hí, hvo, hvo hat, hvo hat!« Dakedy si aj zapraskal bičom, až sa more ozývalo.

Loď naša pomaly priblížila sa ku tomuto čudesnému plavidlu, takže sme ho s nej mohli lepšie sledovať.

Šimel na predku rezko zaberal do morských vĺn, ktoré sa okolo neho penily, ani pri bóre na Jadrane. A mal bys vidieť obrázok, ako sa sváko zaistil proti prípadnému utonutiu. Kraje vozu mal celé ovešané svinskými mechiermi, ba aj šimlovi z nich priviazal z dvadsať. Táto primitívna zá-

bezpeka držala nad vodou svákovu archu, takže si mohol bezpečne sedeť na svojom hrántiku.

Tento nevšedný obrázok vyburcoval z kľudu aj lordov, ktorí sa viezli na tejto lodi. Povyskakovali z lenošiek a ponáhľali sa každý v tú stranu, na ktorej plávala svákova archa. Niečo podobného ešte nevideli. Angličanov príslovečný kľud ťažko rozvykláš, ale teraz ním náležite zahýbala svákova odvaha. Áno, brezovský koráb natieral to z Anglie cez more do Francie.

Na šťastie, alebo nešťastie zazrel ma aj svák a spustil na mňa z plného hrdla:

– Pán Stodola, pán Stodola, ukážte mi cestu do Calais! Tuto vidím len samé more a konca mu není. Kdo to jakživ potrebóval tolko vody! Šak veru sa tomu divím!

– Držte sa, sváčko, vždy za našou loďou – odpoviem mu. – I my ideme do Calais, len rovno za nosom dirigujte šímla . . .!

– A pre Boha, svák! Ako ste sa dostali zas na toto more?

– Ná, prosím vás, veru snadno! – odpovedia svák. – Aj já chcem byt šampionom a nielen tento moj šímel. Patrí sa, abych aj já, jeho gazda bol pre seba tým oným, no, jako sa to ale volá . . .

– Šampionom, sváčko, šampionom – pomáham mu ja zo spletilosti neznámych mu výrazov.

– To, to, na mú dušu! To chcem byt a mat to aj na písme! A ščil s Bohom, pán Stodola. Vidím, že slnko už zapadá a já sa mosím ešče za vidna dostat do toho allasu v Calais . .

– S Pánom Bohom choďte, sváčko – odpoviem mu a lordi mrkajú raz na sváka, potom zas na mňa, nijako nechápuc moju známosť so svákom Raganom. To teda každý zistil, že čia je archa, kto je jej gazdom, lebo sváčko sa ani ten raz nepustili do šíreho sveta bez tabuľky na ľavej strane griefov zavesenej.

Sváko sa teda rozlúčili so mňou. Praskli šimlovi medzi rebrá bičom, krútili ním na všetky strany. Tu bys bol mal vidieť, čo potom prišlo! Šimel začal tak rezko zaberať nohami, že veľké vlny vody ním vytlačené, začaly zdržovať našu loď. Tá začala trocha zaostávať, hoci loďné šrouby horečne pracovaly.

Na lodi sa strhol hrozitánsky hluk, nepokoj, šomranie. Lordovia nechceli za nijakú cenu dovoliť, aby obyčajný brezovský šimel predbehol najrýchlejšiu loď anglickú, na ktorej sme sa viezli. Kapitán vydal prísny rozkaz, lepšie prikladať pod kotel a napnúť celú silu motorov, aby loď predbehla vozík. Vyzerali sme od dymu všetci ša černoši. Ja som sa rodácky tešil, že krajan z Brezovej je len predsa chlapík a nedá sa.

Ale marná sláva, prízvukujem, marná! Naša loď to nevyhrala, hoci námorníci vykonali všetko možné, aby zvýšili výkonnosť strojov. Keď sme dorazili ku brehu, v morskom kúpeli Calais už vítali nášho sváka, lebo zatiahol medzi kúpajúce sa obecenstvo. Tam už jemu (a nie šimlovi) zavesili na krk veniec a prehlásili ho šampionom. Potom som sa s ním zase stretol v krčme. A tu bys bol mal očúvať, čo všetko vedel rozprávať. –Nuž,

reku, ako sa Vám páčily ženy na pláži, alebo v piesku? – pýtam sa sváčka o chvíľu.

– Nále, škoda hovorit – vravia sváko. – Že sa nehanbia takto holé sa ukazovat na ostudu sveta! A chudé sú veru jako došky, ked už ze sto rokôv visely na stodole. Je to tu hyd! Neni nad naše slovenské ženy. Naším ženám neni páru na celém svete!

A týmto aj ja končím, Elo moj, aj ja Ti hovorím, ktorý denne vidím mnoho žien, že niet ľúbeznejšej ženy, niet prelestnejšej devy nad slovenskú a najmä keď si oblečie náš skvostný slovenský kroj, niet jej páru na svete! To povedz všetkým, že im to odkazuje Tvoj starý Stodola.«

Nesnádze Brezovej s Košariskami a boj o okresné sídlo.

Čitateľom prvých dvoch dielov nášho sváčka Ragana známou je historia s odlukou Košarísk od Brezovej. Predtým mali Košarišťania s Brezovanmi všetko spoločné: rychtára, úradských, notára, bujáka, vajčiaka, kanca, (capov si dochovávali zvlášť na Brezovej i na Košariskách) trhy i železničnú stanicu. Cirkevne už boli rozdelení, lebo Košarišťanom a k ním patriacim kopaniciam (a tých je značný počet) je trocha príďaleko dochodiť do brezovského chrámu na bohoslužby. Priznajme si, že dnes je už svet trocha pohodlnejší, nuž každý sa usiluje urobiť si život čím ľahším, šetrí sa a hľadá pohodlie.

My tu už nejdeme uvádzať príčiny, pre ktoré sa Košarišťania pred pár rokmi rozišli s Brezovanmi. My ani nechceme vynášať svoj posudok o tom, či tak dobre urobili, alebo nie, lebo nám takýto prezentujú už košarišské ženičky. My máme jednych i druhých jednako radi a želáme všetkým len najlepšie, mnoho zdaru vo svážku pokoja. Ale neujde našej skromnej pozornosti, že Košarišťania odlukou predsa len ztratili. Ba čo sa len nestalo toť nedávno. Boly obecné voľby a

čuj svete: Košarišťanom sa ušiel rychtár z kopaníc. Áno, on rychtáruje doma, na kopaniciach košarišských. Dotiaľ kopaničiari pekne v každom ohľade držali s »meščanmi«, alebo dedinčanmi. Hlasovali pekne s nimi, ako sa patrí na členov súročenstva, ktoré my obcou voláme. Hej, ale keď nadišla voľba rychtára, kopaničiari si dali hlavy do hromady a volili svojeho. A teraz, kto chce s rychtárom jednať, musí pekne na kopanice. Nu, — nedá sa nič robiť a treba vydržať, kým neprídu nové voľby obecné.

Ale nie tak smýšľajú košarišské ženičky. Tie najväčšmi nadávajú na odluku, lebo Brezová bola ich jediným obchodným i úradným miestom. Tam si predsa každá mohla odpredať kúsok masla, nejaké vajíčko, alebo sliepku, hus, kačku a pri tom si vybavila aj úradnú povinnosť, ak takú náhodou tam mala. Na celú túto prácu stačilo jej jedno doobedie a odpoludňa už mohla pracovať v domácnosti, v hospodárstve.

Dnes? Eh, škoda spomínať! Košarišťanky majú rychtára na kopaniciach, ktorý neúraduje denne a presne, ako brezovský. Má on aj svoju prácu okolo hospodárstva a to je mu najmenej tak dôležité, ako rychtárstvo, teda aj toho si musí hľadeť v stejnej miere. Nie vždy je doma k službám občianstva, lež treba ho vše sháňať po poli.

Keď Košarišťan príde dnes na Brezovú, považovaný je za prezpoľného. V trhový deň musí platiť mýtny poplatok od voza, od statku a košarišské ženy zas od všetkého, čo donesú na trh, na Brezovú. Kto to len jakživ videl? To je citli-

vá krivda, ktorá sa takto stala Košarišťanom, bárs, je pravda, že ich vinou, lebo Brezovania ich pri odluke upozorňovali, aké bude mať následky ich odchod zo spoločného, obecného svä-zku. »Odlúčili ste sa, ste prezpolní, jako Hradišťania, alebo Jabloničania a preto mosíte platit mýto« – prizvukujú Brezovania Košarišťanom.

Odluka trpko dolieha na Košarišťanov. Ich jedine najbližším trhom je Brezová. Do Vrbového majú trocha ďalej, tam sa neoddá zachodiť povedzme s ½ úskom masla, pár vajciami, alebo párom kuriat na predaj. A teraz si predstavme búrku nevole gazdiniek košarišských, keď musia statočne zaplatiť mýto a prihodí sa, že nepredajú na trh donesené plodiny. Stane sa aj to, že treba tieže niekoľko ráz poznovu priniesť do mesta, to sa vie, že vždy treba mýtne poplatky platiť. A keď čo chcú od svojho rychtára, zas poobede musia za ním bežať na kopanice. Toto všetko prv nebývalo. Gazdinie košarišské tieto trampoty nepoznaly pred tým. Nuž, ký div, že začínajú mužom »mydliť« hlavy. Ide to už aj chlapom na nervy a radi by napravíť chybu, ktorú pred tým ukvapene vystrúhli. Ženy im najväčšmi letia na hlavu a nedajú ani spať, kým obecnú správu neprivedú do starej koľaje.

Nedivme sa, keď toť nedávno vyhľadala svá-ka Ragana na Brezovej deputácia asi desiatich Košarišťanov, naporad to známych, ba aj spolu-žiakov svákových, aby si vyžiadala rady svákovej, ako tu zjednať nápravu. Výpravu v tržný deň doviedol do Raganov starý Kostelný.

– Vieš, Sanko, my ideme k tebe s dúverú. Poznáme ta dobre, šak sme aj tuším jakosi v rodine . . . .

– Odrazu sme v rodine – ozvú sa sváko – a pred tým, ked ste šecci strečkovali, len delit a delit – tedy som ti nebol rodinu, há?

– Nuž, oné, Sanko, šak teda čo bolo, na to zabudníme a nespomínajme starých hriechov. Šak aj Písmo hovorí, že »slunce nezapadejž nad hněvivostí naší« . . . . dôvodia sváko Kostelný a pokračujú:

– Vieš, Samuško, my sme teda s dúverú prišli k tebe. Vieme, že si zbehlý v celém svete, máš reku známých tu aj tam. Mnohos videl a dost toho aj vieš . . .

– Nebodaj bych nebol úradským, kebych aj čosi nevedél! – ozvú sa sváko Ragan povedome.

– Šak my to dobre vieme – vravia starý Osúch z deputácie. – Šak aj preto ideme prv ke hlave a níje k »riti.«

– Hovor múdre a níje jako v maštali! – napomínajú sváko Kostelný súseda Osúcha.

– Oné, Sanko . . . no, kde to ale som?!

– Ná, sedíš hen u mna na lavici – odpovedia pohotove sváko Ragan, – kde bys indé ból?!

– Nyje, ale kde som prestál? Ahá, už to mám: Poznáš sa aj s tým Hodžom, Stodolom, bol si aj u pána prezidenta Masáryka. Bol si aj inšpektorom cirkve, chodél si často aj s hyndžiliermi, čo tu merávali chotáre a tak dále, a tak dále. Obrátéls sa ve svete vac, jako my, nuž oné, reku abys nám poradél, že čo a jako. Jako by

sa to dalo urobit, aby šetko bolo v poriadku, čo je naše nech je aj Vaše a nech sme zas jako Písmo hovorí: Jeden oščinec a jeden pastýr! No, či není tak, susedia?

– Na vlas je tak, múdre hovoríš, jako keby sme my hovorelí – prisviedčajú ostatní súsedia.

– Occuprissám, aj ministrom by mvôhél byt ten Kostelný, tak akurátne hovorí – poznamenáva starý Boor.

– Nech by zas bolo tak, jako predtým bolo! – kričia už všetci členovia deputácie. – Aby sme sa spojelí!

– Ná, a či sme vás z Brezovej vyhánali? – spýtajú sa náš sváčko. – Mvohli ste tu ostat, šak miesta bolo dost aj pre vás!

– Nále, Sanko, nále, už ale oné! Nemoséł bys tak akurát staré hriechy pretriasat. My už vidíme, že sme zrobelí chybu, preto sme tu, aby sme hu napravelí – podotýka starý Škrabák, zvaný ináč Pavelčiakom. – Povedz nám, čo by sme to, jako a kde malí načat, aby sme sa zas spojelí, jako to bolo za časvov našich otcvóv a starých otcvóv.

– Nuž, ludkovia mojí, váš rozsobáš s nami išiel tažko, šak to dobre viete, kerí ste za tým chodelí, ale nový sobáš bude – tak vidím, ešče taščí – vravia svákо Ragan.

– Ná a prečo by mal byt taščí? – spytujú sa razom všetci Košarišťania.

– Vidíš ich, viselcvôv! Asnaj my Brezovania máme platit svadbu a což jeho jest. Ked ste sa deleli, rozsobašovali, platte si aj za útraty. A o-

né – pýtajú sa sváko Ragan – ludkovia mojí? A kolko toho máte, tých trôv, keré ste vynaloželi na delenie? Tak viem, chodeli ste de kade, aby vás len úrady čím skôr od nás oddelely a čo ste s tým získali? há? Tu to máte, ked vám to už na lopate mosím povedat – dôvodia sváko. – A kolko máte toho dlhu za delenie, há?

– Nuž toho by ani tolko nebolo – vravia sváko Kostelný, takto hlavný mluvčí deputácie. – Toho by sa Brezovania akurát nemoseli obávat. To sa vie, že by sme chceli, aby sa to nejak společne zaplatelo. Moc toho neni, šak to ani za reč nestojí! Čo to máme akurát aj spomínát.

– Ná, šak sa nehanbi a povedz, kolko ste vyplateli na rozsobáš s nami, aby sme to vedeli tu, zoči voči a podla pravdy »kamarádmi si budme a dlhy si platme.«

– Ked to teda akurát chceš vedet, Samuško mvôj, poviem ti. Nuž, je to maličkost, kerá veru ani za reč nestojí! Či je tak, susedia? – Kostelný sa obráti k ostatným členom deputácie, zrejme žiadajúc ich o súhlas.

– Occibohuprissám! – súhlasia súsedia Kostelného.

– Nuž je to akurát stopadesáttisíc koruniek, jak jeden grajcar. To je maličkost, to ked budeme spolu, snadno to za rok v prirážkách zaplatíme. Nuž, ked už vieš, čo nás stál rozsobáš, porad nám, Samuško, kde a jako to máme načát, aby sme sa naznovo zesobášeli!

Sváko sa »po brezovsky« poškriabu ľavou rukou za pravým uchom ponad čapicou, odplu-

jú si na pol kilometra, poobhliadnú sa po všetkých deputantoch a na konec vravia:

– No, bola to drahá paráda. Taký luxus si ozaj len Košariščania mvôžu dovolit. To by svadba naša zas mosela byt lacnejšia, a asnaj aj celkom lacná. Nuž, ludkovia mojí, šak ma poznáte!

– Jak starý peniaz, alebo deravú grešlu ta poznáme, Janko! – volajú prítomní, sťaby natešení, že sváko im dajú prijateľnej rady.

– Ale oné: Já sa držím starej pravdy a to je, že »priatelia si budme a dlhy si platme.« Čo ste si navareli, to si aj zecte. Najprv si ze svojeho vyplatte tých stopadesát tisíciek a potom sa môžete ohlásit, že teda chcete stúpit s Brezovanmi ve svazek manželský na večná veky. Dokál nemáte dlh vyplatený, tažko by sa nám, úradským s vami jednalo.

Odpoveď svákova Košarišťanov prekvapila, poneváč neboli na ňu pripravení. Mysleli si, že Brezovania im hneď padnú okolo krkov a ono zatiaľ nič. Deputanti poďakovali sa svákovi za radu a oznámili, že ju povedia najprv svojím ženiam doma a potom v obecnom výbore košarišskom.

Jako urobili, to nevieme, ale čo riadky tieto píšeme, nový »sobáš« medzi Košariskami a Brezovou neni ešte ujednaný.

II.

Známa je borba Brezovanov o okresné sídlo. Chceli ho mať na miesto Myjavy. Brezovania

mali ku tomu mnoho dôvodov. Po vojne rozvinula sa ich obchodná činnosť v miere veľkej, bárs aj v okruhu značne ztenšenom proti predvojnovému. Nuž mali stále do činenia s úradmi a tým k vôli museli každú chvíľu behať na Myjavu. Pochopí každý, čo znamená toľká ztrata času pre obchodníka, ktorý musí každou minutou rátať. Nič nezmohli doma. Ešte aj pre mizernú legalizáciu podpisu musia i dnes bežať so všetkým na Myjavu. Banky brezovské a obchodníci musia si zmenečné akcepty domicilovať na Myjave, lebo na Brezovej by si nemohli dať – v páde, že by dlžník zmenku na čas nezaplatil – protestovať, poťažne taký protest na Brezovej by bol pridrahý. Verejný notár až do nedávnej doby i pre Brezovanov býval až v Senici. Teraz už i na Myjave majú svojeho. Súd, okresný úrad, zverolekár – všetko na Myjave. I testamenty sa ťažko uzavierały Brezovanom na smrteľnej posteli, lebo úradný orgán k ich legálnemu vystaveniu musel byť dovezený až z Myjavy.

Nevraživosť Brezovanov na Myjavcov datuje sa od dávna. Má ona svoje korene i v chovaní sa niektorých Myjavcov pri markovičovských voľbách vo Vrbovom, kde veru Myjavci nemohli ísť hlasovať do Vrbového pod bielou zástavou, ako Brezovania, lebo nie všetci držali spolu, pri kandidátke dr. Jula Markoviča. Naproti tomu Brezovania do chlapa vydržali a právom si rozvinuli svoju bielu zástavu na čelo voličského sprievodu. Toto hľa, Brezovania vše ešte vyhodia na oči Myjavcom. Nu a vtedy, po prevrate Myjava

ešte nemala ani železnice, tak že okres s kultúrnym svetom spájala iba železnica brezovská.

Pri kolkovaní peňazí (rakúsko-uhorských bankoviek na československé štátovky) v r. 1919-om mnohí Brezovania »oščiadali« sa »jaksapatrí« okolkovať si svoje peniaze na Myjave. Priznajme si, ono vtedy bolo tých šupákov na Brezovej veru dosť, nuž niet divu, že nie každému chcelo sa ukázať zvedavým očiam myjavským, koľko má peňazí. Nuž, kolkovalo sa všeliako. Kolkoval každý člen rodiny po troche, kolkoval otec, matka, deti. Na každého sa pripísalo niečo. A Myjavci takto nemali prehľadu, ktorý Brezovan koľko má presne peňazí.

Raz sa chytili svákо Ragan do hádky s Danišom Omastom – takto Myjavcom. Bolo to v dobe, keď zúril boj o prenesenie okresného sídla na Brezovú. I vravia svákо:

– Nnno! Na Myjave máte šetko »chýrne« aj »maso« aj »kašu«. Vy ste mi tam šetko fajn futierka, len čo je pravda!

– Bádanimam – odsekne Daniš Omasta – vy Brezovania jiete zas »kašššu« s troma š a »massso« též s troma s. Ale aby ste vedeli, my máme na Myjave peknejšie ženy, jako vy henkaj na Brezovej . . .

– Ná, nech, nevídali na mú dušu! Na Myjave máte pekné ženy, ale škaredé kravy. My, na Brezovej máme snád kde-tu aj oddhodnejšie ženy, ale zato pekné kravy*). Teda oné,

*) Narážka na usilovnosť a pracovitosť Brezovaniek. O tom, či sú Brezovanky naozaj tak škaredé, dalo by diškutovať. Fakt je, že Myjavky sú pekné, »opatrované.«

Daniš, abych reku nezabudél: Viete vy Mjafci čo? Bár sú aj vaše ženy pekné, my si na Brezovej spievame takto:

– Nepojal bych Myjavanku, nepojal,
ej, čoby mala kasaničku za tolar!
Ale račiej Brezovanku chudobnú,
ej, čo bude mat kasaničku kúdelnú!

– Bádanimam, sváko, ale ste mi dali! – obšíva sa Daniš. – Ná, šak s tým sa ani nesmiem ukázat doma, šak by ma utopeli, kebych im to povedal.

– Neboj sa ništ – posmelujú ho sváko. – Šak ked bude sídlo okresu na Brezovej, potom by sme ti inakšiu pravdu prisúdeli, jako by ti hu prisúdeli doma!

»Vysmotreli« chudáci Brezovania všeliaké argumenty pre sriadenie okresného sídla na Brezovej, ale čo na plat, keď tam nemali budov, do ktorých by pojali kancelárie úradov i okresného súdu. Vláda československá by im toho bola dožičila. Z projektu nejak sišlo a ktož ho vie, či by sa dal dnes ešte uskutočnit.

Brezovania sa nachodili v deputáciach k ústredným úradom, chodili ale aj Myjavci, aby im boly úrady ponechané. Raz išla veliká výprava k nebohému županovi Zochovi do Bratislavy so žiadosťou, aby sa za Brezovanov prihovoril pri vtedajšom Ministerstve pre správu Slovenska, že by toto okresným sídlom urobilo Brezovú. Zoch prijal Brezovanov zvlášť priateľsky, posadil sváka Ragana do mäkkých fotelov, taktiež aj ostatných

počastoval. Potom sa ich spytoval na obchodné pomery brezovské, ako »ide« koža, futro, podešve, vlna, glej atď. Keď si o všetkom priateľsky porozprávali, odrazu si minister telefonicky povolal župana do svojho úradu, deputácia odišla domov na prázdno, lebo ich mluvčí v priateľskom besedovaní zabudli, čo chceli povedať a čomu k vôli prijachali vlastne všetci do Bratislavy.

Jako u Raganov dochovávajú prasiatka.

Najprv, pravda, museli si ich kúpiť a len potom mohli prikročiť k ich domácemu chovu. Sváko Ragan – ako ich už poznáme – sú ináče odborník pri kupovaní ošípaných, ale len keď sa jedná o »kšeft«. Pre vlastnú potrebu sú už váhavejší. Tam sa treba poradiť i so strynkou a ničoho nepodnikať na vlastnú päsť, lebo »čert nespí«. Čo keď sa prasce nevydaria, zakrpatia? Zodpovednosť za také »potvory« snášali by pred strynkou sváko, samojediný. Oj, to nie! To by bolo k nevydržaniu! Toľkej zodpovednosti nemal ani Franc Jozef, keď sa do vojny púšťal so Srbom. To zas náš sváko sú si vedomý manželskej povinnosti voči strynkej! Síce – priznajme si to otvorene – sváčko sa tak trocha aj »oščiadali« strynkú popýtať o radu v tomto prípade, lebo však oni, keď sa trafilo, obchodovali aj baranými rohmi, nieže by ešte takou maličkosťou, ako sú prasce. Ale jakáž pomoc; jaro je tu, treba sa veru starať, »aby chliev nesmrdél prázdnotú«.

– Ale kde, boževečný, kde sa pre prasce obrátiť? – rozmýšľajú sváčko. – Senica, Vrbové, Myjava – sú súsedné mestá, kde bývajú lichvacé jarmeky, ale je veru na povážení, že kde, do

kerého z nich sa má človek obrátiť pre nákup prasiec pre vlastný chov. Je to predsa veliká zodpovednosť!

Chodia sváčko, uvažujú sem-tam, kam by sa mali obrátiť, do ktorého mesta, ba však vlastne ani sa ešte neporadili so strynkou, čo by to a akoby? Jako by bolo najlepšie?

Napozajtre mal byť jarmok na Myjave, sváko to vedeli nazpamäť dobre. Nuž boli hodne netrpezlivý, lebo Tranovského kalendár ukazoval, že o dva dni neskoršie je lichvací jarmok vo Vrbovom a o týždeň zas v Senici. Ledva sa dočkali večera. Sadli si za stôl a krútili hlavou na všetky svetové strany, takže to bolo zvlášť nápadné aj ich strynkej. Táto sa však báli zhurta spýtať sa sváka, čo im je zas a nad čím špekulujú? Sváko totiž niekedy bývajú trocha aj prchlavý, keď ich kto vyruší v ich dumkách o kšeftoch. Vtedy im bolo treba dať svätý pokoj. To sa vie, že zadúmanosť svákova strynkú trocha aj mrzela. Odišli do kuchyne, pozrieť, či im nevyhaslo »v šporhelte«. Priložili na oheň drobnejších halúziek a uvažovali, akoby mali prikvačiť na starého, aby vyšiel von s tým, čo ho »žere« a čo má zas »za lubom« a prečo tak postonáva? I vrátili sa o chvíľu do izby a spýtali sa sváčka, akoby náhodile:

– Nále, starý, ná čo je ti zas, keď si dneskaj taký, ani já neviem jaký, taký nijaký?

Sváko sa zodvihli s lavice a to tak prudko, že sa strynká až lakli, mysliac, že sváko vypustia, súc snáď vyrušený, nejaké nekresťanské slovo

z huby, čo by ich potom aj mrzelo. Ale svákо ako by nič. Poodišli ku slepému okienku, ako to zvykli robievať, keď ich čo trápilo v hlave, alebo v údoch. Poneváč práve oproti slepému oknu mali riadny oblok, a že ešte nebolo celkom tma, svákо si počínali opatrne, aby ich snáď súsed nepozorvoal, že sa im tak dobre vedie, že dobre zarábajú, keď im vystačí i popíjať si. Svákо totiž vytiahli z okienka fľašu brezovskej borovičky, naliali si do kalíška, vypili a zamrmľali:

– Darmo je, len táto ma napraví! Prissám, ani neviem, prečo mi to tak šmakuje. Čuješ, stará, poj sem, vypi si aj ty, neuškodí ani tebe. Ale sa trošku obrát chrbtom k oknu, aby nás ten viselec, Palo nevidél, beztak nemá inšiej práce, len špehovát, jako sa nám vede, čo robíme, ba aj čo jeme!

Čo strynká na molekule popíjali borovičku, zatiaľ sváčko uhli si za ich chrbtom z fľaše a to poriadne; to vari, aby dostali guráš ku tak váž-nej porade s lepšou svojou polovičkou. Svákо už odložili fľašu a strynká ešte vždy potahovali si z kalíška, nebyvšia predsa zvyklá na silný trúnek. A tu už starý zpustia rezko:

– Nále Juda, pozri, aj bys mi mohla poradit, že čo máme urobit? Vidíš, je už tak trochu k jari a my ešče nemáme žiadné to praščisko. Ná, šak by sa už nejako aj pretĺkli! Šak je tam tuším ešče aj trochu pozatkôv, aj tých bobálvov trochu, aj bumburica sa tam povaluje a desi čosi . . Potom, šak bude aj žihlavy dost okolo kriepopy, natrháš im, dokál sú malé, zaba-

ríš s otrubámi, nuž šak by sa už nejako len vyondieli. No nyje?

– Na mú dušu a já som myslela, že Boh vie čo sa ti stalo, ked sa tak ondieš z kúta-do kúta, – vravia strynká zrejme potešená, že sváko mali na srdci len takúto, nepatrnú záležitosť, ktorá sa predsa v spoločnej porade snadno vyrieši. – Na to ti já snadno odpoviem:

– Pravdaže máme ich už kúpit, šak ich len nejako pretlčeme cez leto. Dívaj starý: Šak Lysana sa nám otelí za dva týdne a Keša za dva mesiace. Budeme mat mlieka dost a každé dva týdne mútit, bude cmar, čo je pre malé prasce velice dobré a rostú z neho, jako z vody. Potom šak náš kravár môže im nosit aj pupenec, aby mali niečo na premenu. A šak máš pravdu, nech bumburicu aj s pozadkami zedia prasce. Kravy sa cez leto pasú, nepotrebujú lepšieho príkrmu, ked nerobia.

– Tak, teda jako myslíš, stará – skočia do reči sváko – máme ti prasce kúpit, alebo nie?

– Ná a na takú samozrejmú vec ideš sa ma vypytovat? – odpovedajú strynká trochu prekvapená.

– Ná a koho sa mám opýtat – ospravedlňujú sa sváko – ked nije teba? Bývaš v posledné časy pod chvílu chorlavá, reku, či nám to bude mat kdo opatrit jaksapatrí?

– Vidíš ho, mudrca! – vravia strynká. – Ked budem ležat, vezneš si dieťku, kerá ti dom obslúži a nezabudne ani na prasce! Len sa ty, Sanko, pekne zeber. Zajtrá je na Myjave jarmek,

chod a vyber si tam pekné prasce, nije drahé, ani lacné, ale také akurát!

– Ej veru occiprissám velebnému, mna nikdo nevidí na Myjave prasce kupovat! – rozhorlia sa sváčko.

– Ná a to prečo, čo ti zas urobeli tí Myjafci?

– Nyšt, celkom nyšt! – odseknú sváko. – A nerob sa taká zábudlivá, ani čo bys nevedela, čo dosál zlého narobeli nám Brezovanom tí viselci, Myjafci! A potom, prečo akurát na Myjavu? Čo máš na tej Myjave? Šak s niej nehladí nyšt dobrého! My Brezovania nemáme na nu akurát najlepších spomienek. Pomály sa tam ani nevyznáme, samý panák, samá frajla – a to prissám šetko za naše peniaze, lebo my Brezovania najvac platíme prirážiek na okres a to nám šetko uteká len na Myjavu . . . .

– Nále, starý, nále, šak čo to šetko má do činenia s prascami? – protestujú strynká. – Čo sa máš preto ty hnevat?

– Ej, mlč stará, ty sa tomu nerozumieš! Já to viem najlepšie jako úradský! Šak aj ked naši-nec ide na Myjavu, nejde tam po dobrém: Bud tam ide platit porciu, alebo si ho volajú na okresný súd, má s niekym súd, alebo zavolá si ho zas okresný náčelník »drevo rezat« na niekolko dní. Jeden čert, peší jako za vozom! Hospodin Bůh nenalézl v tom zalíbení . .!

– Sanko, nerúhaj sa proti Pánubohu! – napomínajú strynká svojho muža, ale veru len porád hundrali.

– Jako som povedál a dost! Nepôjdem na Myjavu, skôr si kúpime prasce ve Vrbovém . . – odseknú rezolútne svákо.

A strynkou zatriaslo, ani čo by ich zimnica drvila. Toľkej vyhrážky dávno nedostali od svojho starého. – Kdo to len jakživ boževečný vidél, Sanko? Ist do Vrbového a odtantél prasce vozit na Brezovú? Šak, kebych nesedela, aj bych s nôh spadla!

– A divím sa ti, Sanko, ej veru divím! Si už dost starý, abys si zapamatoval, že z Vrbového nyšt dobrého a z Čachtíc ani prasa! – rozhorlia sa strynká. – Do Vrbového privezú aj z Čachtíc prasce, alebo ich odtantél privezú priekupníci a trafél bys tí nezdary tak kúpit, veru by sme boli obdarení na celé leto. Ani sa mi neopováž ist tam pre nás prasce kupovat! Račiej ich nechcem ani videt, bez nich bych volela ostat, jako také krpále nejaké v chlieve držat, nyje na slaninu, lež na ostudu sveta.

Toľká rezolútnosť veru pohla aj svákom. Upustili zo svojho rozhodnutia ist kupovat prasiatka do Vrbového, pokorili sa pod mocnou ferulou strynkinou. Ono je to aj najlepšie poslúchnut, lebo neni nič horšieho, ako mat doma peklo. Ak by sa prasaťu niečo stalo, to sa vie, strynká by večne leteli na hlavu svákovi. Naopak, keď sa dačo pritrafí prasaťu – »partieke svákom kúpenej«, to sa má vždy samo sebou rozumet, to sa menuje náhodou, alebo nešťastím.

– Tak teda nezbýva mi, len ist do tej Senice a podívat sa, či by tam niečo súceho nebolo pre nás!

– Múdre ščil hovoríš, – vravia strynká. – V Senici bývajú pekné prasce, vozievajú tam z tých pánstiev také dobré fálky, z tých hlad kúpit, aby sme mali zas inšie plemeno!

– Nuž, poslúchnem ta, šak mi ništ inšieho nezbýva – odvetia sváčko rezignovane – len abych teda akurát išiel do Senice. Šak pôjdem, ale len tak, bez nošky aj bez vozíka. Aby sa nepovedalo. Šak cecáky nebývajú tak tažké, aby ich človek neunieseł. A šak na zpátečnej ceste aj sa niekdo pritrafí, kdo človeka vezne čo len na longo.

– To si už urob jako chceš, do toho sa ti nemiešám, len mi dones pekné prasce a podarené. Pre mna chod si bár aj s antonobílom do Senice, alebo nazpátek – poznamenávajú strynká spokojne, ako človek, ktorý dobre zakončił svoje dielo.

– Máš recht, stará – vravia sváčko spokojne. – Poslúchnem ta a pôjdem teda do tej Senice za týden. A ščil, ked sme teda tak dobre šecko ujednali, ešče si vypime na zdravie, aby sme teda aj lepšie spali . . . .

– Už bys môhél prestat, starý! – napomínajú strynká múdre svojho manžela. – Šak aj ráno svitne!

– Ej, porád ma komanduješ, Juda! Celý den bolo mi tak nejako šelijako od žalúdka, nezávid mi, ked si na noc trochu žalúdek dávam do poriadku! Šak takýto trúnek len napraví človeka. Varelíhu na Brezovej a teda mosí byt akurátná. . . Daj nám Pánboh zdravie!

– Pánboh uslyš – odpovedajú strynká na zdravkanie svákovo a odídu do kuchyne odstaviť večeru, aby fazulovica neprihorela.

Potom sa Raganovci navečerali a ľahli si spať, prv si, pravda, zaspievajúc nábožnú pieseň večernú »Zlatého slunce krásný běh . . .«

II.

Nasleduje kapitola, ako sváčko Ragan skutočne kúpili prasiatka-cecáky v Senici.

Začalo to predovšetkým prípravou u Raganov, dňom pred tým, ako mali sváko odísť do Senice. Strynká už pred večerom vravia svákovi:

– Oné, Sanko! Šak abych ti aj niečo pripravela na cestu. Husiny ščil neni, sliepky sú jak dochy chudé. Počkaj, mám ešče na povale kúsek slaninky, zejde sa ti. Abys reku nemosél tam nyšt kupovát! Aj tý buršte, čo po tých šenkoch predávajú, to je též šelijaké! Nevieš, čo do toho šecko masiari napchajú. Ten lacný za ništ nestojí a abys kupovál z drahého, to sa zas dneskaj nevyplatí.

– Máš pravdu, stará! Veznem si já už len z našiej slaniny, tá zbaví najlepšie. Šak áj pán rechtor hu chváleli, ked tod boli u nás, že je veru jaksapatrí.

Zatým si sváko namastili čižmy, strynká zaviazali do uzla slaniny, chleba, aj kúsok cibule, aby bolo s čím prikusovať slaninu.

Na druhý deň privstali si sváčko včašie, vypili si ze tri pohárky borovičky, vraj »na pretretie zraku«, aj »od žalúdka.« Strynká im v u-

zlíku priviazali peniaze na krk a sváčko takto všetkými náležitosťami správne vystrojený, vykročili pravou nohou z domu – a ta sa ho pozahumná, krížom cez Paseky, »aby ich nigdo nevidel.« Za obchodom Brezovan nerád chodí s kamarátom. Tiež nechceli, aby ich niektorá súseda predišla s prázdnou putienkou, alebo predbehla kočka. Sváko nebývali za mladi pôverčivým, ale teraz voľakosi začínajú si všímať aj takýchto povier, bárs v zásade tomu neveria.

Nad Štverníkom zapálili si sváko do fajky a obzreli sa, či za nimi nebodaj nekráča nejaký ten lachman. Ono, čert nespí, bolo síce ešte prítma, ale človek není nikdy dosť opatrný v dnešnom rozkydanom svete. Môj Ty Bože! Vyše štyroch rokov najlepší synovia národov vraždili sa vo vojne. Čo to len peňazí stálo, aby sa ľudia takto naučili správne vraždiť, zaobchodiť streľnými zbraniami! Sváčko uvažujúc o týchto smutných skutočnostiach, jednou rukou ohmatali si pod košeľou uzlík s peniazmi a druhou lepšie stiskli klukaňu. Keď nikoho za sebou nezbadali, pohli sa ďalej.

Bolo už sedem hodín preč, keď sváčko stihli do Senice. To sa vie, že prvá cesta viedla ich do známej krčmy v Čáčovskej ulici. Vypiť niečo zas »na pretretie zraku«, potom tiež, aby sa tam medzi jarmočníkmi informovali o cene prasiec, aká teraz panuje na senickom trhu svínskom. Do krčmy a práve do tejto soženie sa vždy veľa jarmočníkov, takže tu vznikne malá burza, človek sa dozvie od nich všeličo.

V krčme si sváko sadli len tak, do kúta, aby neboli nápadný, bárs veru sváka Ragana pomaly dobre pozná pol Europy, niežeby v Senici na jarmoku. Rozkázali si pol deci senickej borovičky a veklu k nej. Na včas ráno odvykli si sváko víno piť. A potom, ono je to veru veľmi dôležitá vec, prv sa informovať o cenách tovaru, ktorý máš kupovať, menovite, keď tu sváko nemajú svojej starej, takže kupujú ozaj len na svoje vlastné riziko. Oni nechcú preplácať a ako už výš bolo spomenuté, keď kupujú prasčiská pre vlastnú potrebu, treba tu dvojnásobnej opatrnosti. Ešte ani nedopili, keď sa do krčmy tisne súsed zo Závodia (»mestská štvrť« na Brezovej) Ščeván Brnčo.

– Ná, tu ste, sváko?

– Ná, veru tu, jak ma vidíš, Ščevánko! A čo ideš aj ty na jarmek? Čo zas predáváš desi?

– Ná, mám tot teľčisko, také jednaké – vraví Ščeván. – Má to už vyše roka a nijako to neroste. Nuž, čo mám s tým robiť? Odtafárim to v čerti, potvoru!

– Ná a jakos s ním prišiel? – pýtajú sa sváko ďalej.

– Ná, na vozi sváko! Azdaj bych sa s takú nezdaru netralágal peši. Šak by sa mi ludia smiali ida cestú, že jaký som já gazda, keď takého tchora tela mám! Šak kebych mu aj kolomaz bol dával, aj tak by nebolo inakšie. Pánu Bohu occu velebnému, nazareckému prissám, ani keby mi jakých peknych tisíc koruniek kdo dával, aj tak bych neišiel peši s takýmto oným..! Medi rečiami sváčko, čo ste pili?

– Ná, čo bych bol pil? Šak vieš, čo sa pije v Senici na lačný žalúdek, na včas ráno ?! Vieš, že my starí, jaký liek už užívame. Já som už dopil a mal bych sa podívat aj do jarmeku.

– Ná, šak sa ešče do vás, sváko, vmestí, ked si spolu upijeme. Já zaplatím a druhý ráz zas vy! – káše sa Ščeván gavaliersky.

– Nuž, tebe k vôli, vypijem ešče z pol deci, ale vac nyje, lebo bych trafél dobre nekúpit.

Rozkázali si, ponalievali, zazdravkali, vypili, dopili a pobrali sa každý svojím smerom do jarmoku. Sváko už z krčmy boli trocha informovaný o cenách, nuž nebolo im ťažko vyznať sa medzi svinským statkom. Najprv si dôkladne prezreli, čo predavači prihnali na trh a potom si vybierali. Výber bol snadný, lebo bolo mnoho tovaru na ponuk a dosť dobrého. Ich zrak utkvel na voze istého Prietržana, ktorý tam mal také dvojmesačné prasiatka, dve svinky a jednoho bravčeka.

– Ná, prítelko, začo to ništ v tej košine?

– Ked je ništ, nehajte tak, načo by vám to bylo! – znie odpoveď gazdu.

– No, no, šak preto sa nemosíš tak prdačit, ked ti akurátne nepoviem, že už som aj vačie prasce vidél, jako máš ty – opravujú sa sváko.

– Kupte si vačče, já predávám menšie a komu sa utrafia, kúpi si ich. Vačče si nehám doma pre seba.

– Aj bych ta mál poznat – prihovárajú sa sváko. – Počkaj len, de ale máš tabulku! Ná,

šak aj načo bych hu hladál. Není si ty syn starého Juríka?

– Som, – odpovie gazda.

– Nuž tak dobré ráno a dobrého zdravia! – prihovárajú sa sváko a podávajú ruku gazdovi z Prietrže.

– Pán Boh daj! – znie odpoveď. Gazda nadvihne čapicu a podáva ruku sváčkovi k pozdravu.

– Ná, čos sa hned nepriznál, ty viselec! Tvoj otec u mna brával podešve i futro, ba čo to hovorím, ešče tvoj starý otec, daj mu Pánboh slávu večnú od mojeho otca kupovávál kože, šak aj mu bol ostál dlžen za dva páry duploviek, ale šak o tom račiej ani nespomínat, ked si ten dlh v testamente nevyrovnál. A oné, nech sa reku lepšie podívám na tý prasce . . . .

Sváko pristúpia blíž k vozu, popľujú tri razy na prasiatka a zavolajú:

– Neúrokom! Pánboh požehnaj!

– Pánboh uslyš – odpovie majiteľ, Prietržan.

– Ná a šak aj čo bych mal ešče kde chodit? – vravia sváko, zrejme spokojný, že naťapili na také pekné tri prasiatka. – Kúpél bych, kebys mi ich správne pustél. Jako ti je ale meno?

– Pavel!

– Nuž, Pavle, kolko pýtaš za šetky tri?

– Štyristopadesát korún, alebožto dvestodvacetpět zlatých, lacnejšie ani o filier nyje!

– Nnno, to hovoríš ty! A ščil poviem ti já, že nie sú hodny ani tristo korún – vravia sváko.

– Ked nejsú hodny pre vás, budú hodny pre druhého. Nehajte tak, sváko! Nájde sa aj lepší kupec, jako ste vy.

– Nnno, šak bys sa aj nemosél zdráhat, ked máš pred sebú kupca! Tvoj otec bol poriadny človek, teda ber si príklad od neho. Ked sa ti krivdí, nemosím ich kúpit akurát od teba. Ty máš prasce a já peniaze! No není tak, há?!

– Tak je, sváko, ale prasce sú dnes v cene a kdo ich chce mat, mosí si ich aj zaplatit.

– Nnno, počkaj. Šcil sa ta opýtam ináč: Ked si kúpim jedno, čo bys zan chcel, há?

– Sto korún!

– A ked si kúpim dve?

– Tristopadesát koruniek, jak jeden grajcar!

– Očúvaj, Pavle! Ty si tuším z Brezovej! Čo mi to za ceny hovoríš? Tak si teda kúpim po jednom prasiatku a zaplatím za každé sto koruniek a bude hotové.

– Och, to zas nyje – bráni sa Prietržan. – Týto prasce lebo predám šetky tri naraz, alebo dve spolu a jedno osobitne, ináč nepredám! Mne nesmie zostat jedno prasa, lebo párom lepšie žerú.

– Ahá, už vidím, kam mieriš, Pavle! Párom lepšie žerú a to ti mám aj já zaplatit. Si mi ty fajn futierko, ej veru si!

– Už som vám sváko povedal, že ked nechcete, nemosíte kúpit.

– Dívaj, Pavle, hovor múdre – dôvodia sváčko vážne –, nepýtaj také ceny do sveta! Do to jakživ vidél? Ty si ale nejaký fiktus! Des' to len boževečný nabrál? Šak tvoj otec nebýval taký, ani starý otec! Mal bys byt, ke mne starému človekovi, trochu aj onakvejší, rovnejší a nechodit okolo spravedlivej ceny prasiec, jako pes kolo ho-

rúcej kašše. Ale vieš čo? Dám ti za ne rovných štyristo koruniek, alebo dvesto zlatých, abys nepovedál, že ich chcem zadarmo. Dáš-nedáš, kúpim si inde; šak je tu veru prasiec dost a to kapitálnych. Budeš banovat, to ti hovorím!

Po týchto slovách sváčko sa trochu stranou vzdialili od voza, sťa by ozaj chceli odíst, hľadať si prasiatka inde. Ale o chvíľu sa zas vrátili, obávajúc sa, že by im mohol dakto prasce predkúpiť. Vrátia sa teda k vozu, natiahnu ruku smerom k Pavlovi na plesknutie a vravia:

– Nuž čo, Pavle, dáš ich, alebo nyje, jako som ti povedál?

Gazda sa ale porád nejak okúňal a nechcel plesknúť na znak súhlasu; svákov ponuk sa mu zdal primalým. Nuž sváčko sa polepšili:

– Nnno, abys nepovedál, dám ti za šetky tri, tak jak sú, štyristodesat korún, ale vac ani grajcara. Už aj tak sú preplatené, ani nesmiem doma starej povedat, že som tolko platél, lebo by ma aj nebodaj vybila! Vac sú neni hodny!

– Od štyristoštyriceti sú neni! – vraví Palo.

– Ej, stovozových striel centvov žeravých ti pálelo do duše! Ty si ale tvrdá hus na šklbanie, Pavle! Ale ked už sme tu, teda, aby sme nejaký kšeft spraveli. Dám ti, Pavle, štyristodvacat, ale vac ani grajcara. Môhél bys mat aj rozum a nepýtat tolko a tak do sveta!

– Nuž viete čo, sváko, ked už ich chcete mat, zaplatíte mi na ruku štyristotricet koruniek a budú vaše šetky tri.

– Nech ho čert vezne, dám! – vravia svá-ko. – Ale ty platíš prepísné od pasu a oldomáš! Už sa aj budem bát prísť s nimi žene domu, keď som ich preplatél . . .

– Dobre, ujednané, prijímam – súhlasí gazda. – A nech Pánbo požehná kupca aj predavača!

– Pánboh uslyš spoločne – prisvedčia sváčko.

Kupec s predavačom si pripleskli ruky, tak ako sa patrí na ich mozolovité dlane. Potom si svákо strčili prasiatka do vreca a vyplatili tržnú cenu Juríkovi. Zatým rýchle prebehli do neďa-lekej kancelárie manipulanta dobytčích pasov, ktorý pas na tri prasiatka prepísal na sváčka Ragana.

– Nnno, šak bys ma môhél čo len po Prie-trž odviezt – poznamenávajú svákо. – Ej nú, šak kebys aspoň len slovíčko povedál, že ma voláš sadnút si na vôz. Ty si mi jakýsi podarený hun-cút, ej veru si! Aj tvoj otec bol taký šibalisko. Šak som ho veru dobre poznál. Jeden ráz sko-ro ma s tehlu ovalél, keď sme za mladých čas-vov trafa brezovskí mládenci osmŕdali sa v Prie-trži za frajerkami. Ale oné: Medi rečiami aj by sme zabudli vypit oldomáš . . . .

– Hneď, sváčko, hneď – ospravedlňuje sa gazda Juríк. – Len čo zapnem pobočky náručné-mu fuksovi a už aj ideme. Sadnite si do košiny, čo chvíla sme v šenku.

– Len zatáhni do Čáčovskej ulice – napo-mínajú svákо. – Tam sa dobre pije, ten šenkár má tam dobré modranské, samo sa pije. A uvelebili sa v košine, jako sa patrí.

O štvrť hodinky zrieme naších jarmočiarov v šenku, ako si sedia za stolom, pred nimi litrová fľaša modranského vína a obidvaja »sekcírujú« svákovu slaninu, čo im – ako vieme – ráno strynká v uzle zaviazanú odovzdali na cestu. Bečelovali sa priateľsky a popíjali si.

– Z týchto prasiec budete mat sváčko takých bravů, že ím páru nebude na celém okolí! – vraví Juríк.

– Nnno, chválíš den pred východom slnka, Pavle, alebo bych ti mal pripomenút, jako ho dosál neznáš, isté porekadlo, keré sa užívá často na Brezovej v takýchto prípadoch: »Dora čaká jitrnice a brav ešče v Lopašove«. To nám ostalo z tých časvoť, ked sme ceckavé praščence chodievali kupovat do Lopašova.

– Namúdušu, že vám hovorím pravdu, svák ko. Šak sa opýtajte našieho zemedelského inšpechtóra, kerý hovorél, že manka tým prasiatkám je z Berlína a otec z Londýna. To budú kapitálne prasce . . .!

– Nnno, leda tak – vravia spokojne svák o. – Len nech neni ani jeden z Čachtíc, alebo z Vrbového! To je tam nepodarená fálka! Stará by ma s nimi cúdela, kebych jej ich priniesél.

– Nemajte strachu, svák o! Tak je, jako som vám povedal. Ked by ste neverelí, opýtajte sa toho inšpechtóra. Vôn je od toho.

– Daniš, čís ho vidél? – zavznie od súsedného stola, kde sedelí zas Myjavci so Seničanmi a inými ešte jarmočníkmi.

– Ná, keho zas? – pýta sa druhý Myjavec.

– Henkaj teho »tatara«, čo oldomáš píje s Prietržanom. – A pri tom prvý ukazuje na sváka Ragana.

Myjavci boli už trocha nacenganí a preto tá ochota u nich k doberaniu si Brezovana. Ostatní im pri tom vďačne pomáhali.

– Bádanímam, jách myslel, že to je Brezovan a vôn to je tatar – vraví Daniš. A už to začalo, ale len tak, neškodne a medzi sebou; každý za svojím stolom.

– Ná, jakožináč, sám som to videl – pokračuje Juro z Myjavy. – Kerýsik Brezovan bol na čakanej v Pálfických horách. Už či tam bol ve svojem revíri, alebo len jako »ravšic«, neviem. Bolo to pod Klenovú. Ano aj strelel, nech som huncút, veru aj zastrelel . . . . . Aj zvera domu priniesli na Brezovú aj odrali, ale že čo ten zastrelel, to videli a zmerkovali, len ked už bolo potem, ked ho už niekerí, čo boli jakorieč v kompánii, už zjedli. Von to bol hrebec. Šak len zavolaj henkaj k temu tatarovi, že hrrr, hýýhehehehe . . .

– Daniš, zkus to ty, ty si smelší – posmeluje ho Juro.

Narážky Myjavcov spozorovali zavčasu aj svákо, aj Juríк. Rozumie sa, že provokácia tamtých ich nevyrušila, iba čo sváčko hlasom, ktorý bolo počuť aj za tretím stolom, vravia ku Juríkovi:

– Ná, či ty vieš, Pavle, jako voleli tajne na Myjave rychtára?

– Ked mi poviete, aj budem vedet – odpovedá Pavel.

– Nuž, voleli ho, to sa vie, tajne. Predseda volebnej komisie si každého voliča zavolál »dúverne« k sebe a povedál mu:

– Daniš, poj sem! Pošuškaj mi, koho chceš za rychtára. Ná a tak ho aj s pomocú božú tajne vyvoleli.

– Hýýhehehehehe, hýýhehehehe! – ozýva sa od druhého stola, až to bolo nápadné ostatným jarmočiarom v krčme.

– Nuž a to viete, sváčko, že na Myjave kopaničiari sa ukrutne bečelujú s meščanmi.

– Niečo bych aj mál o tem vedet – poznamenajú svako, ale zas tak, aby ich počuli aj tam tí, pri druhom stole. – Viem na príklad, že kopaničiari sa natahujú s meščanmi, keri majú vac cirkevnej dane platit. Kopaničiari chcú silú-mocú platit vac, jako meščania a velice sa hnevajú, že kurátori nechcú od nich zesyp prijímat v takej výške, jako oni chcú platit. Počul som aj to, že myjavski kopaničiari za ten živý svet nechcú si vypustit štátu svoje cirkevné školy . . .

– Abych vám len krátko ukázal – pretrhne v reči Pavel – čo som já tak začul na Myjave. Meščan kričí na kopaničiara:

– Kopaničiar, otrč nohu! – a na to povie kopaničiar:

– Neotrčím, prissám Bohu!

– Nalejem ti plnú botu! – dobíja zas meščan.

– A já ti hu otrepem o hlavu – odsekne mu kopaničiar.

– Hýýhehehehe, hýýhehehehe! – ozve sa zas od súsedného stola, kde spoločnosť začína čo ďalej dostávať narúžovatelú náladu. Sváko sa tým smerom ani za svet neobzrú, iba diškurujú s Prietržanom, ale dosť hlasno:

– Pavle a ty poznáš Turolúčanôv?

– Jakožináč! »Zabijem ta kúlikem a prekolem ta krivákem« – vraví ochotne Pavel a dodáva: – Sváčko, ale aspon Seničané by si vás nemali dobírat a Skaličané im v tom pomáhajú, hladte len na nich!

– Syn môj, Seničania? Tí »pulvídňané«, čo sa držia »hore groš« a Skaličania, čo majú »trýsku za uchem« – takí sú krátki na Brezovanôv. Tí nás nedohonia nikedy! A upime si, Pavle, aby sme si dali ešče naliat, pokál sme tu a čo nás je po tamtých viselcoch!

– Tak je, sváko, aj já tak myslím – prisviedča Pavel. – Ale čo vidím: Tam sa rehocú na vás aj niekerí Bukovčané, čo sejú »repku suatkú, jako med a tustú, jako bot.« Nech som huncút, tým by sa patrelo najmenej smiat, lebo šak, keby nebolo Brezovej, nemali by poslednej počty, chyma v Kyripolci, kdze svine kujú, alebo hen v Šelpicách, kdze rozum merajú, ale jak sem čul, od prevratu ho už vážá na kilá . . . .

– Vieš, synku, to v nich už to pálenčisko hovorí, lebo ináč sotvaj by sa opováželi takto do mna, precca staršieho človeka, zadrapovát. Bukovčania, hm, asnaj vieš, jako sa shovárali dvá z nich o ohni. Poviem ti to, čuj: »Marcin, búš'

tam, kde tý dochovice horeuy jak tá suáma? Já to prisabohu bú, aj s tým naším psem; tak sme sa smáui. – Ná, šak čo sa máme s nimi natahovat. Zaplat Pavle a idme domu.

Jurík podľa tržnej dohody zaplatil oldomáš a obidvaja vyšli z krčmy von, sadli do voza a uháňali k domovu. Smiech tamtej spoločnosti sprevádzal ich až k vozu.

III.

Jurík priviezol sváčka aj s prasiatkami do Prietrže, odtiaľ ale museli sami cupkať s nimi na Brezovú. Nuž kráčalo sa im s nimi veru všeliako. Prasce boly už aj lačné, nuž pod chvíľou sa to – ktoré mrsklo vo vreci, alebo robily nezbedu všetky tri, takže ich sváčko aj priateľsky napomínali:

– Nále, vy mršiny jakési, neni ste ticho! Šak ma aj umordujete, šak kdo to len viděl také mrvenie v mechu.

Ale sváčko to len tak, aby sa nepovedalo. Oni boli kúpe zrejme radi a preto ich napomenutia nebraly vážne ani prasiatka. Časom sa aj obzreli stranou, či dakto známy nejde za nimi, ktorý by im zas pomohol prasce odniesť, ale veru práve teraz »čert nikoho nenieséł« a tak sváko sami »dotehneli« prasce domov. Tam ich strynká bolastne vyčkávali. Akoby aj nie? Veď tento sváков krok bol veľavýznamný.

– Ná, kúpeł si starý, čo? – vítajú strynká sváka za humnami.

– Ná, šak poj domu, budeš videt – znie odpoveď. – Šak som sa aj veru najednál a naunúvál dost. Kúpel som ho od istého Juríka z Prietrže, šak si asnaj poznala jeho otca, ešče mi je dlžen za futro. Jednál som sa, až ma huba bolela. Bol vôn taký tvrdáčisko a snád ma aj chcel ošmeknút, ale mne cez rozum neprejde . . .

– A kolkos' za ne dal, há?

– To ti až doma poviem, ščil len poj, dáme ich do krmlíka a potom, ked ich budeš videt, pýtaj sa na dalšie – vravia sváko povedome. Potom poodišli ku chlieviku, v ktorom bolo nastlanej čistej slamy a hrantík vymytý, steny pekne vápnom vybielené. Sem prasiatka pozorne vysypali z vreca.

– Ach, neuročné – chvália strynká – šak sú jako gulky!

– Nnno, najprv ich trí razy popluj, jak sa patrí, abys ich neuriekla! – napomínajú sváko. – A mohla bys im dat aj trochu mliečka, lebo sú veru hladné, čo myslíš!

– Už bežím, starý, už bežím – ospravedlňujú sa strynká a cupkajúc do kuchyne, ešte idúcky dodávajú: – Ná, šak som s tým už rátala, prichystala som im veru, aby neboly hladné.

O dve minuty dobehnú strynká s hrncom mlieka, prv sa ale spýtajú sváka:

– Ná, starý, či im ho môžem dat? Len čo som podojela, je ešče teplé; aby sa im reku niečo nestalo!

– Si ty ale Dora – odseknú sváko, – asnaj im mám kúpit »ajskasnu«, aby sa im žrádlo chladelo, há!?

– Na šetko sa paprčíš! – bránia sa strynká. – Čo sa ta asnaj ani opýtat nemôžem, ty oný, čo si!

– Nnno, už ma len tak necúd a daj pozor, aby ti niekeré prasacko nevyskočelo.

Obidvaja Raganovci postáli si pri prasiatkach a sledovali, ako si pochutnávajú na mlieku. Medzi tým si strynká všimli aj pohlavia nového »statku« a trochu rozčarovaná vytýkajú svákovi:

– Ná Sanko! Už tam nebolo vac sviniek, ked si tak pilne hned dve kúpél?

– Bolo aj vac, ale sa mi takto netrafovaly. Brafkvov bolo tento raz mene a kde by aj boli bývali, boli jak rukavice, také nijaké; šak tým ani chliev nepošpatím. Už len nehundri, vydaria sa aj svinky, niekedy lepšie jak brávek.

– Nnno, šak já už ništ – poznamenávajú strynká. – Šak bár bys mal ty pravdu. Budeš videt, len ked sa začnú obidve húkat . . .

– Aj temu sa dá pomôct, neboj sa! Dáme ich vymyškovát a bude to zas dobre. Ale máš dobrú fálku, na to sa dívaj, ty Dora, čo si! Vôn ten Juríк hovorél, že to sú jakésik nemecké svine, lebo otec im bol z Londýna a mater z Berlína. Teda to mosí byt fálka akurát!

–Och lachko – odpovedajú strynká ticho, pri tom ich oči spokojne spočívajú na prasiatkách, ktoré sa nažerkaly a každé hľadalo si dieru v slame, aby sa uložilo. Len jedno mi nejde na rozum, že jako môhly tak z daleka prist až do Prietrže a neprišly aj na Brezovú a kdo ich na to mál, aby sa takto otec s materú stretli jeden

z Londýna a druhá z Berlína a ostehli sa hen v Prietrži?

– To som sa toho Juríka zabudél opýtát – vravia sváko. – Vidíš, to bych aj sám rád vedet, že kde sa takto spopácali. Ej nú, ej nú, že som sa ho neopýtál, šak veru času som mál k tomu dost!

– Veru, to je už tak, ked já s tebú niekde nejdem, rozum si doma necháš. Na takú vec sa máš friško opýtat!

– Druhý ráz mosíš zas semnú – odpovedajú sváko. – To je nyšt bez ženy! Nnno, ale netrat dúveru a vychovaj z prasiatek veliké kusy, stará, aby sme mohli aj niekeré z nich predat.

– Daj to Pánbo – súhlasia strynká.

A tak strynká chovali prasiatka, ako len najlepšie vedeli. Však čo im len toho cmaru a srvátky každého týždňa narychtovali! Mali ho hojne, veď sa im dve kravky otelily, nuž zbylo ho hodne doma. Dávali pozor, aby daktorá ostrozraká súsedka neprišla sa podívať na prasce a nebodaj ich neuriekla. To tak býva a potom je prasa v čerti; sú veru aj dnes ešte všeliakí ľudia. –

Sváko sa kochali v prasiatkach, ako pekne rástly, ako na nich pribývalo. Nikdy s takou chuťou neviezli jačmeň do mlýna šrotovať, ako teraz. Vedeli, čomu k vôli ho vezú, že skŕmený prasiatkami vyplatí sa im niekoľkonásobne.

Kým boly prasiatka malé, strynká im vše zabarili žihľavy. Od tej dobre troví, menovite keď sa im podáva na čas a s otrubami. Aj malým húsatkám sa dáva žihľava. Krom toho cho-

dievali do poľa, kde v zemiakoch a na medziach natrhali pupenca, lobody a inej buriny, ktorú prascom dávali pod chvíľou. Raz sa aj Juríkz Prietrže prišiel na ne podívať, keď mal nejakú robotu na Brezovej. Chcel sa presvedčiť, ako sa ujala na Brezovej jeho fálka a bol na ňu veru pyšný a sváko i so strynkou zas spokojný, že tento obchod sa im dobre vydaril. To sa vie, že túto príležitosť na fleku zapili u Tvarožkov.

Cez leto sa prasce vyklubaly, ani Raganovci nevedeli, že ako. V každom gazdovstve musia byť chované ošípané, lebo veď ináč by tam sotva malo čo zkonzumovať odpadky v kuchyni a pomyje. Toho roku i jaseň bola pekná, teplá, na poli rástlo dosť zelín a kdeakej buriny, ktorou strynká ďalej starostlive pokrmovali prasiatka. Hej, ale jednoho dňa prišli celá ustrašená od krmníka. Bežia »hupkom« hore nálepom a volajú na starého:

– Nále, Sanko, nále, nepovedala som ti, keds' ich priviezél! Tu to máš, ani bys neuverél, že je to už tu!

– Ná, čo pre pána Jána, čo sa stalo?

– Šak sa len chod podívat, svinky sa už húkajú, ani žrat nechcú a pri nich ani ten brávek sa nemože nažrat, nenechajú ho.

– Hm, to by sa mi zdalo trochu priskoro, – dumajú sváčko. – Nebodaj si pomýlely kalandár, potvory, nezdary delenjaké. Mosím sa podívat na mršiny! – A s tým odišli sváko ku chlievu. Otvorili si ho a tam veru videli, čomu sa nepotešili, lebo keď sa svinky »húkajú«, je koniec

ich krmeniu, nepriberú na seba nič. A svákovi sa ani nesnívalo, aby si ich boli ponechali snáď na plemeno. Tu bolo treba rýchle jednať, tak, alebo onak.

– Stará, poj sem, de si? – volajú svákо na strynkú.

– Tu som, čo chceš? No, vidél si?

– Veru vidél a mosíme čosik s nimi robit. Na plemeno ich nechcem, tak ich dáme vymyškovat. Akurát som tu dneskaj videl tých majstrov z Prostejova, zavolám ich, nech to spravia a bude pokoj.

– Ale oné, starý, já sa bojím, že sa im ešče niečo stane v týchto horúčavách. Keby potvory boly dočkaly, lež bude trochu chladnejšie! – namietajú starostlive strynká.

– Nezúfaj, stará – obodrujú si svákо svoju lepšiu polovičku. – Nejako už len bude. Jakáž pomoc! Prišlo to na ne ščil, nepomôžeme si.

Svákо skutočne priviedli myškárov, ktorí svinky vymyškovali. Strynká sa na to, pravda, nemohli dívať, len po strane sa obšmietali a ľutovali chudiatka až ich svákо zahnali do domu, lebo pri takej práci, stejne ako pri zabíjačke, neslobodno ľutovať, lebo sa práca nedarí, ako by sa patrilo.

Táto operácia na čas hodne zarazila vzrost sviniek. Aj veru opadly znateľne, kým sa vyliečily. O dva týždne boly zas svoje a usilovne doháňaly vo vývoji, čo zameškaly. Následkom toho aj strynká boli zas veselšia a usmievali sa aj svákо. Tento sa chodili denne aj desať ráz dívať

na prasiatka, vše im pohodili trocha nejakej zeleniny, alebo datelíny a pri tom nezabudli ich každé tri razy popľúvať, ako sa patrí na správneho hospodára.

Ej, ale raz len prestal brávek žrať. Prvá to spozorovali strynká a za čerstva bežali s raportom svákovi, ktorých takáto zpráva veru nebárs prekvapila. Podívajú sa na bravka, ohmatajú mu uši, či má teplé a veru mal, a to je príznak nejakej choroby. Zamrzelo to sváka veľmi. Akoby aj nie, po toľkej radosti! Ale, aby sa nepovedalo, zašli sa poradiť k súsede, čo tu robiť, ako brávkovi pomáhať. I sám vedeli vo všeliakých neduhoch statku pomôcť, ale teraz im vypovedala poslušnosť všetka dovednosť a rozumy. Súsedy nebolo doma, preto k večeru poslali k nej zas strynkú, aby sa tá opýtali, ako pomôcť prasaťu.

– Nále, Kačo! Prosím ta pekne, nevieš, čo by som mala dat tomu praščisku, prestalo nám žrat. Také je nijaké, jako by ho bol niekdo ovalél. Uši má teplé, chvôstik ovisnutý, horúčku má, to vidím, je smutné, nežere a len furt stojí v jedném kúte . . .

– Nuž, opáč takto, Judka, – vraví súseda. – Tu hla máš týto korienky, tý dobre roztlč, daj do hrnca uhlia, týchto korienkvôv na to a tým hopokúr, ale múdre, abys nepodpálela krmlík. Nnno a potom ti dám tod uhlíkovej vody, reku jak by ho trafél niekdo urieknut, abys ho túto poliala. To šetko mosíš ale zavčas ráno urobit, pred východom slnka.

– Urobím, Kačka moja, urobím – sľubujú strynká, – len keby niečo pomohlo, šak sa ti potom odplatím, až budeme zabíjat k Novému roku. Dobre sa maj a dakujem ti, lež sa odslúžim.

– Dačne, Judka moja, já myslím, že sa ti brávek z toho vylíže – vraví súsedka Kačka.

Strynká odídu, ochkajú na všetky svetové strany, stenú, takže ich ani sváko nevedeli prehovoriť a utíšiť. Sám boli hodne dešperátný, videli, že prasa dostáva po bruchu červené flaky, čo bolo príznakom červienky. Nedali sváčko nič na ženské lieky, lež bežali rovno po okresného zverolekára, aby prasa zaštepil proti červienke. Ten aj prišiel, zaštepil všetky tri, ale brav predsa len zdochol na tretí deň. Zverolekár prikázal ho zakopať. Ale sváko veru z masti navarili si mydla a veru kapitálneho. Mäso, pravda, zakopali a Cigáni si ho ešte tej noci vykopali, uvarili a požili a nič im veru nebolo. Čert vie, aké to majú žalúdky!

Ztrata brávka veľmi mrzela strynkú, ešte väčšmi, ako sváka. Tá sa nevedeli ani dosť vynaponosovať súsedkám a známym, aká že ich veliká škoda stihla uhynutím brávka. Škodu túto usilovali sa čím skôr aj effektívne si vynahradiť. Akonáhle dostavily sa chladnejšie jasenné dni, začali svinky prikrmovať sporejším krmom. Po spoločnej porade so svákom ešte pred Všech svätými odpredali jednu svinku mäsiarovi. Dostali za ňu až Kčs 6·– za 1 kg živej váhy. Keď videli peniažky na ruke, strynká sa trocha spokojili a zabudli na ztratu, akú utrpeli uhynutím bravca.

Pravda, pri tom si vše ešte pre seba vykalkulovali, že koľko by boli dostali, keby boli mohli odpredať dve prasiatka, takto svinku s bravcom naraz. Bolo by to bývalo iste viacej peňazí. Ich námaha s chovom prasiat bola by tu lepšie honorovaná, ako takto. Nu, jakáž pomoc; keď neprší, nech len klapká, vraví sa na Brezovej.

Raganovci sa teda usniesli, že ako každoročne, i teraz si zabijú pred Novým rokom prasiatko. Strynká sa teraz zvlášť intenzívne prichytili k dokŕmeniu ostavšej im svinky. Sváko dali zošrotovať kukurice (celú nechcela žrať, potvora) a svinka priberala na seba denne, až ju bolo radosť pozerať. Trocha síce zprvu zarazila v žraní, keď jej zmizla sestra, ale potom zas prišla do toho a žrala ďalej. Po Vianociach, akoby naschvál, prestávala žrať. Bola už pretučnelá, ledva videla a ledva sa hýbala. Akoby si sama bola vyrátala dobu, do ktorej musí dosiahnuť najvyššie docieliteľného stupňa tučnoty, kedy je konec, vtedy treba prasa zabiť, lebo . . . . nežerúc, samo začne tratiť na váhe i kvalite.

A tu už u Raganov začali robiť slávnostné prípravy k zabíjačke. Však bolo čomu k vôli! Lebo veď zabíjačka je na Brezovej ešte vždy vítanou rodinnou udalosťou, ku ktorej sa zpravidla schodí celá rodina. To je – mala by sa schodiť, a hnevá sa ten člen bližšej i ďalšej rodiny, ktorého by nepozvali na »kármínu.« Nik sa nepýta, ako prišiel ku vykŕmenej svini ten, kto ju zabíja, čo stálo námahy, kým si ju gazdiná takto dochovala. To sú všetko veci vedľajšie, na ktoré pri zabíjačke

nik neni zvedavým. Aby boli »vlci sytí aj ovce celé,« robieva sa to obyčajne tak, že tým, ktorých sme nepozvali na karmínu, pošleme druhého dňa »výslužku,« plný uzel čreviek, jaderníc i kus sviečkovice, aby sa videlo, že »máme mores a vieme, čo sa patrí.«

Ku zabíjačke aj sváko museli si zavolať niekoho, kto by im to »spravél,« to je – prasa zakľal, »roztrandžíroval« jaksapatrí a aj »čerievka« nadial. Ale koho zas zavolať? Koho z toľkých mäsiarov brezovských, aby sa ani jeden nenahneval na sváka, že ho nevolali? To je aj na Brezovej problém.

Na šťastie prišiel ku svákovi Martin Grnáč z Baranca poradiť sa o čomsi. Možno, že aj nemal ozaj pilnej práce u sváka, ale že ich mal rád a išiel okolo, nuž vošiel, porozprávať sa večer so sváčkom. Sú oni predsa starší, zkúsenejší a potom už len vždy ponúknu hosťa dobrou brezovskou slivovičkou.

– Nuž, čo povieš Martinko na nu, šak hreje akurátne, čo? – pýtajú sa sváko labužnícky Martina. – Šak veru aj mosí byt kapitálna! Ved som si hu mesiac šanovál, aby mi hu kdosi neponkél.

– Ej veru je, sváčko – prisviedča Martin. – Takej neuvaria ani v sedmi chotároch. Dobre ste hu opatrovali, nech som huncút!

– A oné, Martinko! Aj by som sa ta tak niečo opýtal – pokračujú sváko. – Si tak trochu priučený masiarčine. Medi rečiami reku, či bys nám to prasiatko chcel zabit? Nemám veru koho zavolát. Pred tým mi chodievál ten Reptôv ze

Štverníkvôv, no šak si ho iste poznál. Ale potom zpyšnél, popánščél sa, už mu to nevoná. Já takého viselca zas nemám rád, volentiera. Takému nevoná sedliacka zabíjačka . . . . .

– Ná prečo nyje, prídem sváčko, ale len v sobotu – vraví Martin. – Zajtrá zabíjám u Tolarôv, pozajtrá u Ježišôv, tak v sobotu by sa mi to šiklo k vám, akurát.

– Nnno, nedbám, bár aj v sobotu, len teda mosí to byt isté, lebo šak sa mosíme aj nejako pripravit, jedno druhé prichystát. Tak len príd Martinko, šak vieš kedy, tak okolo polšiestej by bolo na čase. Tedy sa už dobre vidí.

– Ale sváko, jesli je prasa tažké a silné, bár by ste zavolali chytit ze dvoch chlapôv, aby nám neutieklo, jak hen Ščevánovi Nemcovi, utieklo mu veru aj s masiarom . . . .

– O to už nemaj strach, Martinko, já to zarídím.

– Koryto, retiazky máte doma, alebo bych ich mal já niekde obstarát? – pýta sa Martin starostlive.

– To už len nechaj na mna – uspokojujú sváko Martina. – Šak asnaj nezabíjame prvý ráz! Viem čo sa patrí!

– Tak s Bohom sváčko, – odoberá sa po chvíli Martin, keď si bol na cestu »džungél« ze tri kalíšky slivovice, »kerá napráva, aj na cestu ukáže človekovi.«

– S Pánombohom chod! – odpovedia sváko naraz i so strynkou.

IV.

V piatok pred zabíjačkou bol veľký šum a shon u Raganov. Strynká snášali zo »sklepu od Ivana Gavoru« všetko možné, čo treba ku zabíjačke a menovite ku prípravám a konzervovaniu mäsa. Priniesli ryžu, pohanku, krúpy nie, lebo tých sváko boli pred týždňom namleli v ktoromsi mlýne na Holeške. Maderánkové plevy, mletej soli, korenia, zázvoru (tohoto bolo treba hlavne do hriateho, z ktorého muselo byť vopred aspoň dva litre prihotovené, aby si chlapi ráno upili na posilnenie i na pretretie zraku) a rôznych náprav iných, aké sú potrebné pri zabíjačke.

Aj sváko mali zvláštne úlohy s prípravami. Najprv museli narobiť špajdlíkov na črevká, jaderničky a »presburšt«. Ich povinnosťou bolo prihotoviť pijatiku, koryto, retiazky, popol, živicu, lyžičky, škoblu na holenie prasaťa, polienka pod koryto, aby sa nehýbalo, viazanicu suchej slamy na opaľovanie. Ich povinnosťou bolo ďalej postarať sa, aby boly nabrúsené nože i sekáč ostrý.

Hrnce a iné nádoby si obstarali strynká. To patrilo im, lebo veď chlapi iba čo zakľali prasa, vyčistili, vybálili, rozsekali, nadiali črievka a jaderničky, na konec zasolili mäso, ktoré malo byť potom údené. Teda tuná si strynká museli prichystať ďalšie koryto na mäso a hrnce na masť. »Rožky« a »strekáč« na nadievanie čreviek, jaderníc a klobásiek – donáša si každý brezovský mäsiar sám. Daktorý si nosí aj nože a sekáč svoj vlastný, lebo je naň navyknutý.

Sváko mali narobiť špajdlov, ale nebolo napochytre po ruke šindela. Tu sa sváčko obzreli na všetky strany svetové, či sa nepovaľuje za humnami nejaký príliš zvedavý chlap a rozbehli sa rovno na lúky, ku novému gátoru. Tam vytrhli zo strechy štyri nové šindele, strčili ich pod kabát a bežali s nimi domov. Doma si sadli strynkej ku »šporheltu« a tam rozkáľali každý šindel na drobné prútiky, z ktorých potom »vyšpulírovali« špajdle. Zaviazali ich pekne do sväzku a dali na pec vysušiť, aby boly akurát, keď zajtra príde mäsiar.

Na podržanie prasaťa zavolali si sváko zaťa Ščevána a jeho kmotra Chrábora. Obidvaja boli silní chlapi, s ktorými veru prasa neutečie. Strynká si krom dcéry Judy zavolali ešte súsedinu Kaču, aby pomohla vyprať črevá na potoku. Krv mala chytiť do veľkej misy Juda.

Večer už svinke nedali žrať, aby sa vraj vyžila a mala prázdne črevá, až sa jej príde rozlúčiť so životom. Strynká dnes ešte napiekli kadeakých koláčov, zázvorníkov a trdelníkov, aby to mali všetko hotové ku karmine. Nedajbože, aby aj to museli zajtrá ešte piecť, keď bude inej roboty »presprissámbohu«.

Sváčko večer si ochutnali jak hriate, tak aj borovičku, slivovicu a tiež aj vínko, čo si dali doniesť od Tvarôžkov, ktorí ho zas dnes práve priviezli z Modry, ešte ani neni akurát ustáte. Však sa ono ustojí do večere.

Neskoro večer ľahli si spať Raganovci. Vlastne nedalo im ani dobre zaspať. Boli síce ustatí, ale

starosť o zajtrajšok, ako to všetko dopadne – nedalo im dobre usnúť. Spali len tak ako zajac. Ráno o 4. hodine už boli hore sváčko i strynká a pokračovali v prípravách jak v kuchyni, tak aj vo dvore a všade. Sváčko, to sa vie, starostlive ochutnávali hriate, borovičku a slivovicu, či sa reku »nezkazela,« aby sa reku neblamovali pred mäsiarom a pomahačmi. Nu, ale zbytočné boly všetky obavy, všetko bolo pri starom, dobré a rezké, až sa v očiach iskrilo.

O piatej založili oheň a zohrievali vo veľkom kotli vodu, ktorou treba prasa obariť, aby s neho snadnejšie sliezly štetiny. Sváko hodili do ohňa aj nejaké železá, aby sa rozžhavily, keď bolo treba v koryte vodu ohrievať. Sluší sa totiž vedeť, že keď sa prasa súčasne na každom mieste náležite neobarí, nepustí srsť, menovite nie na miestach, ktoré sú vlhké. Na príklad, ak prasa sedávalo v mokrom, tak štetiny so sedadiel mu ťažko idú s tela. Tu už z pravidla len opaľovanie pomôže.

Mäsiar aj chlapi prišli presne o pol šiestej. Poneváč voda ešte nebola dostatočne vrelá, nuž počkali, sadli si na pozvanie svákovo v izbe a popíjali si, veď čo by aj boli iného robili? Titulov bolo dosť na pitie. Jedon pil na pretretie zraku, druhý, aby lepšie videl, tretí, aby sa zabíjačka vydarila a sváko popíjali jaksi z povinnosti, lebo museli odpovedať každému aspoň len slovami »Pánbôh uslyš, spoločne, nech slúži aj tebe, spoločne nech slúži šetkým, dal by Pánbo« atď., ako kto vyniesol prípitok pred tým, lež vsúkol

do hrtána kalíštek pálenčiska. Zabíjačka bez toho nemôže byť.

O chvíľu strynká hlásili, že voda už začína vrieť. To bol povel, aby sa chlapi pohli, každý so svojím nástrojom vyšiel von za svákom, ktorý viedli karavanu smerom ku chlievu. Juda s misou a varechou cupkala nesmele za touto smrtiacou výpravou.

Keď sváko otvorili chliev, ostatní traja pomahači s mäsiarom zhýkli nad zvlášť silným a dobre vykŕmeným kúskom, aký tam grofkal na nich z chlieva.

– Ná a šak čím ste ho len, sváčko, kŕmili, že je také, jako válek, ale ten, od tých válcvov, čo nimi ščil cesty valcujú! – čuduje sa Martin, takto »pán majster«, tak ho totiž titulovali všetci pri tomto výkone, – že čo prasiatko nebodaj žralo, keď je také gulaté. – Asnaj ste mu dávali kukuričné pagáčky ze smatánku a s pomarančovými kvôrkámi.

– Nuž, veru chovali sme, jako a čím sa len dalo – vravía sváko. – To viete, fálka to bola jaksapatrí a moja stará, tá si na to už dozre a dá si akurát záležat.

– Jurko, Juro, poj sem, poj sem – zavznieva z kuchyne strynkin hlas za súsedovým chlapcom, ktorý si tiež privstal, aby videl nevšednú udalosť, zabíjanie prasaťa. To isté urobily všetky deti u súsedov horných i dolných, lebo včera večer už bolo verejnou tajnosťou, že u Raganov zabíjajú.

– Jurko, Juro! Opýtaj sa manky, či im nezostalo od lonejšiej zabíjačky maderánkových pliev.

Zabola som si kúpit včera a dneskaj už nemám času bežat do sklepu k Ivanovi Gavurech. Že by mi reku poščali, do žebráckej kašše, šak im hu vrátim . . . Chod, opýtaj sa!

Chlapča bežalo a zabíjači pri chlieve ešte stále sa radili, ako dostať mašku von. Sama na volanie svákovo nechcela, akoby bola tušila, že ide na popravište. Keď sa jej všeliako prihovárali, iba čo im ležerne zagrofkala, ani čo by chcela naznačiť, že si veru nepraje takejto vzácnej návštevy.

– Martin, asnaj bude treba štranček jej priviazat na nohu a tak hu vytiahnut z chlieva, podobrotky veru nepôjde! – poznamenávajú svákо.

– Ná, jakožináč, štranček je dobrá vec, šak som si ho aj doniesél, ale niekdo by nám tu mál krv chytit.

– Ščeván, chod do kuchyne, aby sem hupky bežala Juda s misú a varechú, chytit krv; čo sa desík ondie, ked má tu byt . . .!

Pribehla Juda a čakala, kým chlapi vytiahnu mašku z chlieva, ale tá sa bránila, nechcela von za živý svet. Dalo im to veľa práce, kým ju vytiahli a kvičala, ani čo by ju boli drali. Konečne ju dostali na miesto, kde mala byť zakľaná. Hej, ale teraz nastala patália! Sviňu nemohli svalit na zem, tá mala sily aj za päť chlapov. Tri razy ju svalili a tri razy ona shodila so seba chlapov, ba jednoho aj na chrbte po dvore ponosila, takže sa mu smiali decká i starí, sbehnuvší sa s okolia zevlovať na zabíjanie u Raga-

nov. Nakonec sa Martin, majster, lapil rozumu. Vzal sekeru, ovalil sviňu po hlave, čím ju omráčil, takže potom ju bolo snadnejšie povaliť na zem a pichnúť jej dlhý nôž pod hrdlo do srdca. Krv silným prúdom vystriekla do misy, až sa Juda zľakla, div jej misa nevypadla z ruky a vidiac posledný zápas svinky, začala ju ľutovať:

– Oooch, chudiatko, ked sa tak mosí trápit . . .!

– Mlčíš, ty Dora sprostá! – osopia sa sváko na Judu, chuderu, ktorá od ľaku zabudla, že má držať misu tesne pod ranou prasaťu a striekajúcu krv usilovne miešať, aby sa nesadla.

– Ná, mala byt ministrom, nezabíjali by sme hu – ozve sa aj Martin celý dopálený, že sa mu tu kto opováži prasa ľutovať. – Také orácie! Já som myslél, Judka, šak sa nenahnevaj, že si už dost na mieste, že si múdrejšia. Kdo to len boževečný jakživ videl, ľutovat prasa pri zakálaní!

– Ná, šak už nyšt, já to len tak – omlúva sa Juda. – Jakosik sa mi vyšmyklo zo zubvov. Nu, pritrafí sa, aj krivý sa potkne!

– Veru potkne, ked sa nedíva na cestu – dodávajú sváko. – Ná, šak ked nevidí, nech si vezne oči do ruky.

Medzitým sa maška nadobro rozlúčila s týmto hrbatým svetom a jej teplým chlievom. Keď už ani kvapky krve nevypadlo z rany, Martin strčil svini do rany vechet slamy. Sváko aj so zaťom skočili pod šopu, vytiahli odtiaľ už prihotovené koryto, na ktorom boly prehodené dve retiazky, pomocou ktorých prasa obracali v

koryte, vo vrelej vode obarené. Martin si hneď pripravil staré lyžice, škoblu na čistenie prasaťa, Juda priniesla z kuchyne živicu a popol.

Štyria chlapi opreli sa do mašky a vbatolili jej mŕtve telo do koryta, najprv dolu bruchom ležiace. Nohy pekne vytiahli do predu a na zadok, aby boly aj ony správne obarené vrelou vodou, ktorú prinášali z kuchyne Martin s Judou. Sváko medzitým posypali svinku živicou a popolom. Na to Martin nalial vrelej vody a chlapi sa hneď prichytili škriabať lyžicami a škoblou so svini štetiny. Išlo to, kde mávala suché telo, ako je na chrbáte a svrchu na slabinách, ale horšie tomu bolo na paprčkoch a dolných časťach nôh. Tu chlapi niekoľko raz svinku obrátili retiazkami v koryte, posypávali jej tieto časti živicou, ale nie a nie pustiť. Štetiny nešly dolu ani keď sa do nich oboril Martin škoblou, ktorá bola pomerne dosť ostrá.

– Vidíš, Juda?! Ty Dora fazulová! To je preto, lebo si hu lutovala – domlúvajú sváko svojej dcére. – Múdre si to urobela, ej veru múdre! Ba škoda, že hentú svoju hlavu nosíš na každý den! Já bych hu brál len na sviatek.

– To sa, sváko, už len opálit mosí! – poznamenáva majster Martin. – Probovál som ho zvončekami, ale nejde to.

– Nuž, čo robit? Nejako to už mosí ísť dolu. Tak je to, ked sa baby zamiešajú do zabíjačky a lutujú prasa.

Kŕdel detí odvážil sa už aj bliž ku korytu a každé decko chcelo vidieť celé prasa a meno-

vite sa tešilo, keď ho budú opaľovať. To nenie každodenné podívanie. Sváko decká kde-tu aj odohnali od koryta, lebo sa im plietly medzi nohy, ale to neosožilo. Decká nešly veru, ani keď ho mnohé vlastná mater volala.

Zatým Martin vytiahol dva pevné drúky zpod šopy, na tie si svinku hneď z koryta naložili. Sváko už mali v humne pripravenú otiepku slamy, dobrej režnej, urovnanej, aby bolo možno prasa snadno opaľovať. S jačmennou slamou u nás neopaľujú.

Tak prasiatko o chvíľu vidíme v humne Raganéch, ako si pekne ležká na slame, v pysku má zastrčený vechet slamy a celé telo má obložené tenkou vrstvou slamy, aby oheň zachytil každú časť. Martin, jako majster, slamu zapálil. Oheň vyšľahol hneď do výšky, slama zapraskala a detí sa sbehlo ešte viacej. Ba pribehli aj starší; boli zvedaví, čo zas za kus vychovali u Raganov. S chumáčom slamy Martin i sváko vše poodišli ku hlave, pysku, ušiam a paprčkom, aby tam zvlášť pečlive opálili miesta, kde nesliezly štetiny. Potom svinku obrátili a zas opálili na bruchu, takže potom už bola po celom tele barvy bronzovej. To sa vie, že i pri opaľovaní treba dávať pozor, lebo keď dakde dlhšie pridržíš oheň, prepáliš kožku, praskne to hlboko až do masti a takáto prepálenina nijako nezdobí šikovnosť patričného mäsiara. Nuž, u Raganov sa dačo podobného ani teraz nestalo.

Keď bola svinka náležite opálená, preniesli ju kúsok ďalej. Sváko už tam prihotovili dvere

s maštale, na tieto svinku položili, aby bola na suchom a dala sa snadnejšie »roztrandžírovát«. Prv ale, kým ležala svinka na pálenisku, zavolali sváko na malého Ščevána Jurču:

– Nále, Ščevánko, nále, pojsem, poščaj mi tvojeho noža, čo ti vykúká z vačku, nech, reku oprobujem, či sa maške dobre upiekél ten chvostik..!

Chlapec sa zprvu zdráhal noža požičať. Nakonec sa dal nahovoriť a požičal. Hej, ale nožíka od razu nebolo. Zmizol nadobro.

– Nále, nále, ludkovia moji – lamentujú sváko od razu – šak sa mi desík podél ten nožík a šak som ho tu len ščil akurát mál! Kde ho čert odniesél? Či to len svet vidél jakživ, aby sa tak prepádél z čista jasna! Ej nú, ej nú! Škoda nožíka!

Pribehol aj majiteľ noža a lamentoval tiež. Bolo kriku plný dvor. Prosím Vás! Veď to neni maličkosť! To je významná udalosť v živote, keď chlapec prvý raz dostane nôž a ešte významnejšia, keď mu ho otec dovolí nosiť a smie s ním ľubovoľne »fidlikovat«, paličky rezať, píšťalky vystruhovať a tomu podobne.

Chlapec plakal tak usedave, že to už pohlo aj svákom, takže začali trocha pilnejšie hľadať Ščevánkov nôž. A veru ho aj našli, bol zastrčený v maškinom konečníku . . . . .

– Nále, nále, kdo by sa bol nazdál, že až tam zapadne! Nuž hla, Ščevánko môj, tu máš, chod si ho pekne umyt do kriepopy a druhý ráz si daj lepší pozor na »žabidráč«, aby ti neliezél tam, kde nemá a kde sa nepatrí . . . !

– Ná a já ho nechcem, lebo by mi smrdél ve vačku – fíka Ščevánko! Možete si ho aj nechat, ale mne kúpite druhý, sváčko. – A já to idem mamenke povedat. Šak oni vám ukážu, šak oni vás vybijú, že ste mi nožík strčeli, de sa nepatrí..

Chlapec veru nôž hodil svákovi k nohám a bežal domov na ponosu. Ostatné decká smialy sa nad týmto prípadom. Prichodily však novšie skupiny detí aj od vzdialenejších súsedov, aby nezameškaly nevšedné divadlo pri zabíjačke a opaľovaní a potom tiež pri vybaľovaní prasaťa. To sa vie, že si sváko dobre všimli, kto prišiel a kto odišiel. Oni sú dobrák od kosti, nikoho a menovite deti by neodohnali. Dobre si všimli, ako priletel Švančarov sečnák, Jano, ktorý chodil už do štvrtej triedy ľudovej školy. Chlapčisko ani »žganec«, mocný, vyvinutý a šelma práskaná, zvedavá na všetko na svete.

– Ná, Martinko, Martin – volajú sváčko, ani čo by sa nechumelilo – poj sem, aj bych sa ta mál niečo opýtat. Nuž, ale ščil ani tak nestačím . . . Reku oné, nechcel bys pekný prstienek?

– Hehehe, sváko – ná a načo by mi aj bol? – vyškiera sa Martin. – Takí chlapci, jako já, ešče nenosia prstienky, chyma čo im dá handrár za kosti, staré železo a handry . . .! Já vás poznám, sváko, vy ma chcete ošialit!

– Ale chod, ty chumaj, kdo by ta chcel ošialit! Já bych ti dal lepší prstienek, jako handrál. Ten bys mvohél s niekym začarovát za gombíky, lebo ten by bol skoro jako zlatý. Také prstienky handráli neskaj nerozdávajú . . . . Poj

chytro, lebo ked prídeš neskoro, dám ho hen Jurkovi Machálikéch . .

– Ej, to už račiej mne! – vraví Martin a beží s natrčeným prstom ku svákovi.

Ostatní chlapci šípili, že tu sváko zas vystrúhnu nejaký fígeľ a preto ochotne počkali, kým si to sváko s chlapcom vybavili. Decká okolo zevlujúce sa pučily od smiechu, šípiac, čo to asi bude zas za »pesstvo«, ale nenašiel sa ani jediný kamarát Martinov, ktorý by ho bol upozornil, aby si dal pozor na svákove lákadlo.

Tak, Martinko pekne prišiel ku svákovi, ten mu chytia zavretú pravú ruku, aby teda »namontovali« prstienok. A »namontovali« mu ho veru akurátny, jaksapatrí. Strčili mu celý ukazovák maške pod chvost. A bolo ohromné haló po celom humne, deti výskaly od smiechu a Martin do duše zahanbený bežal bez hlasu pozahumny domov. To sa vie, že celá škola sa mu potom za dlhý čas vysmievala, že dostal od sváčka Raganéch akurátny prstienek, lepší, jak zlatý.

Medzitým majster Martin čiernym plápolím zo zhorenej slamy ponatieral celú mašku, aby vraj lepšie »púščala«. Zčerstva prichytil sa ku splachnutiu mašky po opálení. Chlapi priniesli čistej studničnej vody a tou prasiatko pekne poumývali, aby sa do hneda upečené lesklo a mohlo byť rozkúskované. Keď aj toto bolo skončené, nasledovalo krájanie a vybálenie mašky. Na dverách ležala pekne hore bruchom. Najprv Martin vykrojil všetky štyri nohy – na šunky. Potom obrá-

tili mašku, začal chrbtovú kosť po obidvoch stranách vyrezúvať a vysekávať z rebier. Na jednom jej konci bola hlava a na druhom chvostik. Keď bola vykrojená, prv ju obliali studenou studničnou vodou, dnu v prasati zaviazali konečník na uzel, aby mu nenapadlo vypustiť zo svojho obsahu do čriev a pošpiniť sviečkovú a iné vnútornosti. S chrbtovou kosťou, dosť ťažkou, bežal jedon pomahač do kuchyne, odkiaľ ho strynká delegovali do komory, kam do prihotoveného koryta túto kosť uložil. Keď boly aj šunky spláchnuté čistou vodou, tiež ich uložili vedľa kosti, nazývanej na Brezovej aj harfou.

– Nnno, šak by ešče zbavela – pochvaľujú si sváko slaninu ich mašky, odmerajúc si ju prv a zistiac, že je široká na štyri prsty. – Zbavela by! Nedaj Bože horšiej!

– Videt, sváčko, že hu strynká akurátne chovali – prisviedča Martin. – Človek by si myslél, že jej nebodaj smetanu dávali, taká je pekná. Nu, šak uvidíte, kolko bude mat masti! Ani hu nebudete mat kedy pojest . . .

– Tak hu pošleme do špitála! – odpovedia hrde sváko. – Miesto sa už len pre nu nájde, aj keby jej vagón bolo!

Potom Martin vybral zo svinky pľúca, srdce i s jazykom, sadlo, všetko opláchol pozorne vodou a prikázal odniesť do kuchyne, kde to hneď strčili do veľkého hrnca ovárať. Nuž a zatým nasledovaly »čeriefka«. Martin ich pozorne vybaloval, aby do daktorého nezarezal a jeho

obsahom nezašpinil ostatné mäso. Črevá vložil do vangle, Juda ich zčerstva odniesla do kuchyne. Tam ich po vonkajšej robote majster rozobral, nad žberíkom poprelieval a Judka ich bežala »hupky« ku studne oprať. Ku potoku nemohla, lebo brezovský potok je večne špinavý, plný garbiarskych výmeškov.

Nezbývalo už nič iného, ako rozrezať mašku, aj na bruchu a dostať tak dve polovice. To bola už najmenšia práca. Martin ju hrave previedol, opláchol a dal obidve polovice odniesť do komory.

Tým bola práca so zakľaním a očistením prasaťa hotová. Martin, sváko aj pomahači spokojní nad vykonanou prácou a dosiahnutým výsledkom, pobrali sa do izby a tam si pekne po kalíšku vypili, z toho, čo sváko prv už boli prihotovili. Vypili si ešte raz aj dva, tri, ale nie štyri, lebo Martin povedal, že by mohol nedajbože presoliť, alebo prekoreniť črevká a jadernič-ky. Na toto si dá každý majster pozor a menovite keď má vyhotoviť klobásky, ktoré za dlhú dobu ostávajú v domácnosti a hostia, do rodiny prichodiaci, majú možnosť a príležitosť kritizovať majstra, ktorý ich vyrábal.

Keď sa zakáľači takto potúžili, pomahači odišli domov. Sváko sa im pekne poďakovali »za unuváciu«. To sa vie, že na druhý deň, alebo ešte toho dňa večer strynká – ako sa patrí a je zvykom – poslali im žebráčej kaše, nejaké to čerievko, jadernicku i kúsok mäska.

Zatým Martin vysúkal si rukávy na košeli, (tu už pracoval bez kabáta) a prichytil sa v kuchyni ku práci. Pohanka, krúpy, rýža boly už dovarené, Martin si ich dľa potreby a ako bol s čím hotový prihotúval na plnku do čriev. Najprv si zarobil na jaderničky: Do rýže nasekal z pľúc, pečene, i kúsok srdca, okorenil, osolil, dobre zamiešal a strekáčom ponadieval. Sváčko špajdlovali. Ruky si predtým umyli.

Na »čeriefka« krvavničky rozrobil si nádievky z pohanky, krúpov a surovej krve. Dobre to rozmiešal, posolil, okorenil a jak do jaderníc, tak aj tu nasypal trocha maderánkových plievov, aby lepšie voňaly. Ženy ich hneď ováraly a ovarené Juda ukladala v komore na slížovú dasku.

Strynká medzitým pripravovali chutný zabíjačkový obed, tak, že pokrájali kúsok srdca, pečienky, ladvenička, (modzog nechali na zajtrá), kúsok laloka a uvarili to na cibulke a kmíne. To je moc chutné jedlo a pri zabíjačkách sa po tom dobre zapíja. Nechýbala ani pripravená krv.

Zvlášť bolo treba prihotoviť nádievky pre »presburšt« a klobásky. Črevká pre klobásky musely byť prv »ošlajmované«, t. j. na tenko každé črevko rozdelené a vnútornej slize zbavené. Martin sa tomu rozumel. Sám si posekal kúsky mäsa do klobásiek, okorenil, opaprikoval, osolil si ho a naplnil. Potom tiež pokiaľ sa týkalo plňky pre tlačenku. Do tej bolo treba nakrájať zas väčšie kúsky mäsa, ale nie priveliké, iba také drobnejšie, ako bolo vôbec možné vykrojiť s hlavy, lebo

do tlačenky kärovaly uši maškine, chvost, laloky i jazyk. Tak je to zvykom.

A bolo veru práce dosť u Raganov. Všetci mali okolo čoho behať. Sváčko pri tom neztratili hlavu, ale vedeli, čo treba mäsiarovi pri takejto práci, ako muzikantovi vojenskej hudby, keď fúka do bombardóna – piť, ale nie vodu, lež niečo takého, od žalúdka a »na pretretie zraku.« O to sa oni svedomite starali a pod chvíľou pribehli k Martinovi s kalíškom, aby si upil, lebo veď si zaslúžil. A veru mali pravdu. Martin ani nezbadal, ako čas beží, iba keď sa zmrkávalo, keď on práve dohotúval tlačenku, ako posledný produkt. Pri lampe už robil poriadok s mäsom v komore. Posolil svedomite každý kúsok so všetkých strán, lebo tak to musí byť, aby sa mäso konzervovalo pred vyúdením. Zatým vyrezal svákovi dva pekné kúsky slaninky, ako si oni želali podľa osvedčeného starodávneho zvyku. Ostatnú slaninu odlúpil od mäsa. Tú si strynká pozajtra vytopili na masť. Keď bol s týmto hotový, oznámil, že teda už ide domov. Prv ale pozvali ho sváko, že ešte na kalištek musí s nimi do izby, aby lepšie videl na cestu domov. Martin neodporoval. A strynká ho zvlášť dôrazne upozorňovali, aby o chvíľu prišiel na večeru. Martin sa šiel domov trocha upraviť, lebo bol zamastený po tolkej práci. Nože si vzal so sebou i rožky, ktoré mu medzitým Juda do čista vyprala.

Z ovaru získaného ováraním črievok a tlačenky začali strynká variť »obarovú kašu,« alebož to »žebráčiu«, nasypúc do neho krúpov a pohanky.

Sváko si ešte robili poriadok v komore, vešajúc na žrď klobásky. Juda rýchlo umývala riady, aby toho toľko neostalo po večeri, ktorá musela nasledovať i po tejto zabíjačke, tak to bývalo zvykom vari na čelom svete.

V.

Okolo 19. hodiny schodili sa hodovníci, ktorých Raganovci pozvali na karminu. Cez kuchyňu prechodili do izby. V kuchyni sa iba pozdravili strynkej a Jude, ich dcére, ináč každý ponáhľal sa do izby, aby nezavadzal kucharkám. A potom, počas zabíjačky nebýva niako zábavným motať sa v kuchyni, kde prúdi najpestrejšie aróma. Naproti tomu v izbe obyčajne je dosť »ježiškového,« alebo len na spôsob »ježiškového« pripraveného »od žalúdka.« Lež sa na stole zjavila jedinečná zabíjačková polievka, sváko ponúkali každého, kto prišiel a to sa rozumie, najprv »silnejším,« aby »žalúdok napravilo.«

Pozvaná bola celá bližšia rodina, potom pán farár a Ivan Gavora. Rechtora už sváčko nezvali, lebo sami už nemali detí školopovinných, iba vnukov a vnučky a o školovanie týchto a udržovanie dobrého pomeru s pánom rechtorom nech sa starajú už ich rodičia. Každý z pozvaných usilovne sa hotúval na túto karminu, iste nejedol celý deň, len aby sa nemusel pri večeri »oščiadať,« alebo »mores nechávať« na stole, nedojedať. Hja, karminy nebýva každý deň.

Sváčko usilovne nalievali a ponúkali. Keď prišiel ich zať, nuž predali jemu túto funkciu, ako mladšiemu, ale zato ani na ďalej neprestali ponúkať. To, aby sa nepovedalo, že »mali, ale nedali.« Sváko vedia, čo sa patrí.

Každý prichodiaci rozhovor začínal o svini; koľkú mala slaninu, jako priberala na váhe, od koho ju kúpili a začo? Sváčko ochotne každému od a až do zet vylíčili celú historiu s nákupom troch prasiec, až dospeli ku dnešnej zabíjačke. Rozhovor vlastne celý točil sa okolo svín, lebo aj ostatní dochovávali si ošípané. Tak to býva v každej domácnosti. Predsa bolo by príznakom veľkej biedy, keby mal ísť gazda, garbiar, kupovať bravčové mäso v zime. Ešte aj pán farár odborne zasahoval do debaty o sviniach, lebo aj on si dochovával a na jeho názor mnoho dali ostatní i keď si každý myslel, čo chcel a do debaty zasahoval zavše len preto, aby niečo povedal a nesedel tam ako kvaka.

Z kuchyne prelínala do izby vôňa pečeného mäsa a čreviek. Hosťom vandrovaly sliny dolu hrtánmi, každý si pripravoval miesto vo svojom »nabuchodonozorovi«. Nálada stávala sa veselšou hlavne pričinením sváčkovej pijatiky. A keď sa pije na prázdny žalúdok, nuž dakedy (závisí to od nátury) udrie tá »gramatika« nielen do nôh, lež aj do hlavy. Jazyk sa stáva živším, ba až príliš živým a rozum roste na kubík. Sváko síce zvykli vravieť na človeka, ktorý moc vraví, alebo rozpráva demagogicky, že »vón je múdry človek, lebo si rozum nechál doma«, ale na hostí tohoto

svojho príslovia nemohli aplikovať. Vedia predsa, čo je mores. Len sa usmievali, ako sa mnohým jazyky rozväzovaly, ako od svínskej debaty kärovali k nadávkam na dane, na Baťu, ktorý zničil ševcov a tým aj garbiarské remeslo na Brezovej. I do politiky sa zabrdlo a Boh vie, kam by bola kritika zašla, keby debate neurobily koniec strynká, ktorej Juda pozorne otvorila dvere do izby, aby na vopred prikrytý stôl položili misu zabíjačkovej polievky.

– Šak teda oné, sadnite si – ponúkajú sváko. – Pán farár henkaj do prostredka a ostatní okolo nich. Ty, Ivanko, jako domáci též, sadni si, de chceš, de sa zmestíš.

– Nech sa lúbi, podajte si každý na taniérek, jako kerý chcete. Len si vezmite, šak jej máme dost – ponúkajú zas strynká.

– Ná, a Vy si nesadnete, strynká? – pýta sa pán farár. – Šak jako by to bolo bez gazdinej? Nech sa lúbi tu, vedla mna.

– Oh nyje, dakujem pán farár! Kucharka može, až ked sa hostia najedli. Dakujem! Potom též aj do kuchyne mosím sa podívát, nuž už sa len obejdite beze mna. Šak já si prisadnem, ale len neskoršie.

Hodovníci si veru podávali z polievky jaksapatrí, lebo tej páru niet krom zabíjačky. Sváčko, keď videli, ako sa hostia nadievajú polievkou, chytro zavolali dcéru Judu, aby ešte priniesla, lebo že je akurátna. Figliar! Chceli polievkou nasýtiť hladných hostí, aby ím veľa škody nenarobili v črievkach, jaderničkách, klobáskach a pečenom mäse,

lebo toľkí papáči zjedli by pri posedení aj celú sviňu. Na pána farára a Ivana Gavoru mrkli okom a len tak, aby druhí neočuli, zamrmlali popod fúzy:

– Oné, šak ešče máme aj inšie, nechajte si miesto aj pre druhé. Jedzte s rozumom!

A oslovení »jedli s rozumom,« bárs sa im chcelo za príkladom iných pokračovať v polievke.

Hosťov už v ďalšom obsluhovala Juda. Posbierala tanierky od polievky, odniesla prázdnu misu a doniesla veľkú misu najprv mäsa s chrenom, potom chutnej kapusty, v »ktorej sa aj svinka pogúlala,« t. j. bolo v nej chrbtoviny a iného mäska dosť.

Taká zabíjačková kapusta je tiež zvláštnou pochúťkou, len na karmínách sa vyskytujúcou. Ký div, že hostia pustili sa do nej s takou vervou, ako predtým do polievky. Svákо sa radostne usmievali pod fúzy, ponúkali živo papáčov, ale na pána farára a na Ivana zase len mrkli, aby si nechávali miesto v žalúdku aj pre iné jedlo, ktoré bude nasledovať. Tí, hoci nedobrovoľne, poslúchli a nebrali si ešte raz.

– No, repete, repete! – volajú strynká práve vkročivšia do izby na odfukujúcich hosťov. – Len si berte, šak ešče máme, nehanbite sa. Martin, Juro, Palo, Ščeván, Jano, aj ty Kačo, Beta, Judka, Ančo! Neoščiadajte sa, jako mladé nevesty pred oltárom. Šak ste z niej boževečný nyšt nezedli. Nebodaj vám nechutná, nemôžem zato, šak sme hu vareli akurátne . . . . .!

– Och nyje, strynká! Pánbo chrán! – protestujú hostia. –Dobrá je, jakej sme už dávno nejedli. Len je toho mnoho, už vac nemožeme.

– A šťil si poriadne upíme – ozvú sa sváko, nalievajúci do pohárkov modranské, – aby si svina nemyslela, že hu psi zedli!

– Veru, šak je tak! – volajú papáči. – Ryba dyna, rechtor svina – potrebujú liter vína!

– Tak nám daj Pánboh zdravie! A aby sme na takto rok nyje jeden kus, ale štyri zabíjali u Raganvov! Dal by Pánbo!

– Pánboh uslyš! – odpovedájú sváko i strynká. – Pánboh uslyš, společne . . . . !

– A aby nám nikdy v hrdle nevyschlo!

– Pánboh uslyš!

– A aby mali hen u Ivana do roka proroka alebo prorokynu!

– Pánboh uslyš, Pánboh uslyš! – volajú všetci razom.

– Och dakujem, dakujem – volá Ivan. – Ale to snád sem už ani nepatrí, chyma do vínšu na Nový rok. Nechajme to teda až na Nový rok!

– A čvirik, čvirik! – ozve sa Martin.

– Džav, džav! – odpovedía ostatní a štrngajú si pohárikami. –Čvirik, džav, čvirik, džav – sprevádzalo každé štrngnutie.

A sotva by človek načítal »Otčenáš . . . . .« už nebolo po kapuste ani pamiatky v mise. Ale teraz už hodovníci naozaj odfukovali, ani čo by boli všetcia metráky múky nosili do Štefánikéch mlýna. Sváko si ešte usilovnejšie treli ruky pod stolom radosťou, že dosiahli, čoho chceli.

Za tým Juda priniesla na stôl »čerieſká« a jaderničky, pekne do ružova pripečené a vôňou až omamujúce. Na zvláštnej miske podala ešte cvikle, aby bolo čo prijedať ku týmto delikatesám. Cvikla, alebo kvasený »ogarek« zvlášť sa hodia ku masnému jedlu. A teraz už zas sváko začali ponúkať, ale veru so slabým úspechom. Vzal si síce každý, ale len menší kúsok, iba pán farár s Ivanom »repetovali« aj pri jaderničkách ku všeobecnej závisti. Každý by bol ešte rád, lebo tieto zabíjačkové produkty priveľmi šteklily nos, ale jakáž pomoc? Nebolo miesta v žalúdku.

– A vidím ta, Martin! – privoláva súsed Fajnor súsedovi Martinovi, trímajúc vínom naplnený pohár v ruke.

– Aj já teba! – odpovedá Martin.

– Tak si štrngnime! A daj nám Pánboh zdravia!

– Spoločne! – odpovedá Martin.

– Ľudkovia boží, šak nás nenechajte v hanbe s tými čerieſkami! – lamentujú na oko sváko. – Šak aj z tých jaderničiek si ondyte! Dobré sú! O Jáne by ste occipríssám zedli, aj s plevami naplnené, ale ich nebude!

– Dakujeme, sváko, ale už to nejde! Mali ste nám ich dat prvé, dokál sme sa nenajedli polieſky a kapusty!

– Ále chodte! Do dobrého mecha sa mnoho zmestí! Jiete jak komári. Šak nám to šetko ostane! – poznamenávajú sváčko. – Nuž, ked nechcete, šak do špitála to nepošleme. Juda, Judka! Poj

sem! Dones klobásky a to sviečkové masso, asnaj to pôjde lepšie.

Judka poslúchla. Odniesla takmer plnú misu s črevkami a jaderničkami a hneď priniesla plnučičkú misu do ružova pripečenej a pokrájanej klobásky a druhú zas s pečeným sviečkovým mäsom. Hej, ale papkáčom teraz už len oči jedly, žalúdky neprijaly ničoho viacej, krom vína – až na pána farára a Ivana, ktorí, ako vieme – »jedli s rozumom«. Mäsko i klobásky boly veľmi dobré, chutnaly výborne a my vieme, že »krsným occom« ím bol majster Martin. Vedel to dobre aj Ivan Gavora, ale pri hostine, ako jeho blízky súsed za stolom – zavše mu nedal pokoja. Pod chvíľou mal nejakú otázku:

– Nále, kerý majster robél tý klobásky! Ej nú, Martin, tos' bol ty? Ej nú, si mi ty veru za majstra! Nále, z čohos' ich to prosím ta robél, ked sú také výborné!?

– Ná, Ivanko, čo sa pýtaš? Jedz, ked ti chutia! Čo nevieš, jako sa na Brezovej hovorí? »Báraj z mriazdra, len nech sú dobré!«

– Aj bys mál pravdu, Martinko!

– Jako obyčajne, Ivanko!

– Martin, Juro, Sanko, Palo! De ste kerí? – volajú sváko Ragan. – Asnaj sme tý klobásky mali nadiat ſtáčim mliekom, či kerého anciáša!? Prečo nejiete?

– Už to naozaj nejde, sváčko!

– Ná, čoby nešlo? Hen sa podívajte na pána farára a na Ivana Gavurách, jak sa pasujú s klobáskami. Či ste vy odchodnejší, jako oni, há?

– Či sme, alebo nyje, ale už vac nemožeme, ani keby ste nám dávali lastovičiu paščiku.

– Vidíš ho! – ozve sa ktorýsi hlas v kúte. – Ani by mu už nebol dobrý bobál s kyselú, nezapraženú kapustu! Paščiku mu dajte, lebo má pánsky žalúdek.

– Už tolko nerozumuj, ty Juro, tam v kúte desi; vezni si a jedz, ukáž, že si bol vojak! – posmeľujú sváko Rýpala.

– Bol som vojak, sváko, ale tam sa nestrieľala klobáskami!

– Nnno, teda ani toto nejde. Judka, Juda, čo tam máte ešče desik? – volajú sváko, smerom ku dverám kuchyňským.

– Hned, tatenko, hned! Ešče bude niečo! Len počkajte za chvílenku, hned to bude; ani kohút vajco neznese!

– Tak, zatál si upíme, ale poriadne, abych to víno nemosél vracat Tvarôžkovi! Asnaj vám ono urobí miesto v žalúdkoch! – obodrujú sváko hosťov.

– Sotvaj sa vám to podarí, sváčko, – znela ako všetkých spoločná odpoveď. Ale zato si všetci spokojne popíjali, lebo pre dobré modranské víno bolo ešte vždy dosť miesta v každom žalúdku.

Podívajme sa, čo sa zatiaľ dialo v kuchyni: Strynká dirigovali Judu a celý personál, aby všetko šlo za sebou a bolo jaksapatrí uvarené, upečené a na tanieri. Môj ty Bože! Veď veru nie prvý raz vystrájali doma zabíjačku! Ale pri takej slávnosti najlepšie je, keď si gazdiná sama dohliadne v kuchyni, lebo keď sa čo nevydarí, bolo by ohováračiek plná Brezová.

Do kuchyne pod chvíľou prichádzali rôzni návštevníci. Prví prišli hrobári s hlásnikom, ktorých strynká usadili pekne do kúta a tam ich uhostili. Dali každému polievky plný tanier i kapusty i kaše žobráckej s oškvarkami a črevkom, i mäsa sa kúsok našlo. S týmito služobníkmi verejnosti je účelné zadobre byť každému. S prázdnym ich nik z domu nepustí. Chutnalo im, ani čo by sa to bolo v nich prepádalo. Možno, že sa tiež vopred pripravovali na túto karminu, s tým však rozdielom, že kým tamtí hostia v izbe, keď sa najedli, viacej nejedli, zatiaľ títo jedli, až kým si prstom dosiahli do ságora. A strynká veru vďačne každému prikladali, aj trochu toho pálenčiska uliali do štamprdlíka. Chlapi vypili a jedli sťa o závod, až jednému z nich prišlo zle od žalúdka. Nepovedal nič nikomu, iba že vybehol na dvor, oprel sa o stenu a veľmi prudkou energiou hnaný »chválil Dávida.« Ale ako »chválil«? Zatal pevne zuby a hundral si: »Ej, husté nepustím, riedke, keď chceš, bež!« A veru husté nepustil, lež pekne zhltnul nazpäť. Vrátil sa potom do kuchyne, ale viacej nejedol, iba zapíjal čiernou kávou, ktorej mu strynká naliali poriadny hrnček, zbadajúc, čo sa mu stalo zlého.

Iný osud stihol Cigáňa Jožа, ktorý je, povedal bych »dvorným dodávateľom« svákovým, dodávajúci im celý rok podkovy pre koňa, ďalej retiazky, hreby a spravujúci kde aké maličkosti od železa v domácnosti. Ten sa už od poobedia obšmietal okolo kuchyne a po dvore, tu dreva priniesol, tu zas vody zo studne. Svákо ho preto

vše počastovali jak hriatym, tak aj vínom. K večeru bol Jožo nacenganý, jako zákon káže, ledva lolotal. Mal ale ešte toľko sily, aby sa dotiahol večer do kuchyne a zjedol si ako hrobári, všetko, čo mu strynká nadelili. Tiež aj na neho prišlo také »pokušenie« s »chválením Dávida.« Nuž len-len, že stačil vybehnúť na dvor, tam sa svalil na nálepe a »chválil« ležiačky. Zbadal to svákov pes Sultán, pribehol a začal oblizovať Jožovú hubu, čo sa tomuto veľmi páčilo a pochvaľoval si to spokojne:

– Ej, len utri, kmotre, utri! Druhý ráž žaš já tebe utrem! – Jožo myslel, že mu kmotor utiera ústa, a on si to pes pochutnával na ich výmešku. Dlho tam neležal. Práve prišla jeho žena pre obarku strynkej a potkla sa naň. Odviedla si ho domov.

V izbe Juda nastolila ešte koláče a čiernej kávy. Tejto si ešte hostia síce upili, ale koláčov sa nedotkli. Po jednom sa pekne vytratili domov, želajúc svákovi aj strynkej, aby na takto rok štyroch bravov zabíjali. Tak skončila karmina u Raganov. Sváko boli s jej priebehom spokojný. Mnoho škody im hostia nenarobili.

Nasledujúceho dňa vytápali; šunky si dali strynká »do pácu«. O týždeň si mäso zavesili do komína a tam pomaly údili za celý mesiac.

Keď potom z vyúdených šuniek strynká jednu uvarili a dali sváčkovi na stôl, tento krútia hlavou a vravia ku svojej polovičke:

– Čuješ, stará, chyba je veliká!

– Čo zas, preboha? Nešmakuje ti, či čo?

– To zas nyje! Šmakuje jaksapatrí. Len mi je lúto, že sme tú svinku nespáreli ze samcom od stonožky. Mohli sme si k Vianocám vychovat stonohé prasiatko a boli by sme mali nie jednu, ale sto takýchto šuniek na takto rok!

– Ále chod, ty fiktus! Nepokúšaj. Šak ti mysel ani po dobrém nechodí! Už bys mvohél mat aj rozum! – durdia sa strynká hnevom spravodlivým.

Uraz strynkej Raganéch.

Bolo to na fašiangy minulého roku. Počasie nijaké, ako sa vraví na Brezovej. Ožlada, dážď padal so snehom a táto smes zas cez noc zamrzla, takže bol z toho tak zvaný »rozbirit«. Ľudia padali po ulici ako muchy. Prosím vás, sme na Brezovej a nie v hlavnom meste Slovenska, kde rychtár vydá ostrý ferman občanom, majiteľom domov, aby vyčistili chodníky pred ich domami a posypali tieto drobným pieskom, alebo popolom, aby sa chodci na nich neskĺzli, krom toho vykomanduje rotu »písárov,« (čo »píšu« metlou po dlažbe), aby čistili jazdné cesty a posýpali ich tiež pieskom. Brezovský pán rychtár toľkej právomoci nemá. Iba ak si niektorí občania posypú pred staväním chodník, ináč, na ostatných nemožno žiadať takéhoto úkonu. Iste by mu povedali:

– Ná, jakožináč?! Bežíme! Nech si každý sedí doma, ked je na ulici »rozbirit« a nech nelozí, kde ho netreba.

Nuž veru, nešťastie nechodí po horách, ale po ľudoch. Naša strynká jednoho rána včaššie si privstali, vzali košík s popolom a išli posýpať nálep i priedomie. Posýpajú, chudera, posýpajú,

ale sám Pánboh zná, ako ano, ako nie, iba sa odrazu skĺzli a spadli s nálepa na dvor. Ruplo to s nimi, s chuderkou. Nie sú síce tak telnatá, aby ich kus bolo spadlo, nu, ale pri tom všetkom spadlo ich pekná hromádka a veru zlomili si ľavú nohu. Zle bolo v dome Raganových zrazu:

– Sanko, Samuško, poj sem, óóch Bože moj, šak som já doskákala, šak som sa já dožila parády na moje staré kolená! – kričia chudera na studenej, premrzlej zemi. – Ludia, ludkovia boží, pojte mi pomahat, lebo už umrem, už som sa dožila. Pomahajte, pomahajte!

Na krik strynkej prvý pribehli sváko z izby, za nimi hneď sváko Jurkéch od súsedov aj ich strynká. Všetci boli preľaknutí. Sváko Ragan začnú, chudák, ochkať najväčšmi:

– Ej nú, ej nú! Bolo ti to treba? Ná, dest tam len boževečný liezla, kde ta nikdo neposielál? Hla, vidíš, doskákala si!

– Už ma len necúd, Sanko! Veru doskákala a zaiste už na večnost! – lamentovali strynká, keď ich obidvaja svákovia odnášali na rukách do izby. Tam ich položili pozorne do postele a začali sa radiť, čo a ako? Čo si počať, kam sa obrátiť o pomoc. Strynká bedákali, chudera v posteli, Jurkéch strynká ich utešovali, ako len mohli.

O chvíľu rozniesla sa po Brezovej zpráva, že chudera strynká Raganéch zlomili si obidve nohy. Ľutoval ich z duše každý a karavány sústrastníkov a sústrastníc ubieraly sa do Raganov a od nich. Každý chcel »opáčit chuderu strynkú«

a poľutovať ich. Prišly dosť skoro aj dve dcéry strynkine, za nimi pribehly vnúčence, zaťovia, pán farár, pán rychtár a iné miestne honorácie – poľutovať. Ľutoval každý a utešoval strynkú, že však to bude čoskoro zas dobre, aby nezúfali. Ale oni, chudera neverili slovám útechy. Cítili, že nalomený starý strom len veľmi ťažko sa srastá. A nevedeli vlastne, ani čo im je, iba – že nemohli hýbať ľavou nohou.

Chlapi dali hlavy dohromady a začali sa radiť, čo si počať so strynkou, či volať miestneho lekára, alebo ísť s ňou do Bratislavy. Čo starší, protestovali proti volaniu lekárov. Jeden sváko radil, aby strynkú na aute zaviezli do Piešťan ku »Pohubovi« (správne meno Mitošinka. Pozn. pôvodcu), ktorý, hoci sedliak, keď si upije tri deci modranského vína, spraví každú zlomeninu. Tak to robieval aj jeho dedo a pradedo. A moc za to nepýta, ale pomôže iste.

Sváko pritom len sedeli a zkormútený načúvali, na čom sa ustália ostatní. Mladší radili rozhodne volať lekára. Ženy sa tiež zamiešaly do debatty a doporučovaly zavolať »domorodca,« lekára z Bratislavy síce, ale blízkeho súseda dr. Svetka Štefánikéch.

– Ale chod, ty Dora! – zavolajú sváko Mosný na ženu, ktorá prišla s návrhom zavolať Svetka Štefánikéch. – Ved vôn je ženským doktorom, desik na ženskej klinike. Čo by tu robél, ked by mali strynká nebodaj nohu dolámanú....

– Akurát preto, – odsekne navrhovateľka. – Vón je, viem, ženským doktorom, vón sa teda najlepšie rozumie ženskej zlomenine.

– Veru rozumie lepšie, jako mužskí – volajú ostatné ženy. – My máme k nemu dúveru, teda ked volat, tak len Svetka. Vón, Sveto, je náš človek a my mu veríme! – protestujú ženy. Strynká síce ochkali, ale pri tom pozorne načúvali, čo všetko idú s nimi robiť a ako kurírovať.

Po proteste žien, chlapi jednali ďalej, čo a ako majú rozhodnúť, aby sa strynkej pomáhalo a to hneď, ešte dnes.

Ujednané a jednohlasne bolo sankcionované, že strynkú, chuderku odvezú čím rýchlejšie na Bukovec ku známej babke, ktorá tam napráva s úspechom zlomeniny. Chýr tejto babky rozšírený je od Brezovej až na Moravu. Pomáha a pomôže každému. Nezľakne sa nijakej zlomeniny, nájde vraj každú kôstečku i strepinku, čo by bola ako vo svalstve zaratená.

Táto »zdravotná komisia« u Raganov ustálila, že teda najprv odvezú strynkú ku babke na Bukovec a len keby táto akurátne nepomohla, zavolajú Svetka Štefánikéch. Vraj »prv mosia videt, či pomôže liek, ked ten nepomôže, potom zavolajú školovaného lekára, lebo načo unúvat doktora, ked by liek nepomohél!« Tým liekom v očiach súsedov mala byť babka na Bukovci.

Nuž »z božú pomocú« zaviezli strynkú na Bukovec. Babka sa hneď prichytila ku práci. Najprv nahmatala strynkinu nohu a teda »hodnoverne« zistila, že veru strynká majú zlomenú kosť lýtkovú na ľavej nohe. Usmernila zlomené čiastky kosti dovedna a nohu zafašovala do dvoch šindelov. Týchto má tá babka vždy dosť v zásobe

a to nových. V šindeli prikázala udržovať nohu za 21 dní, lebo strynká sú už »v rokoch,« kedy sa kosť ťažšie srastá a potrvá to zpravidla dlhší čas, kým sa kosť srastie. Pri tomto »chyrurgickom« úkone strynká veľa netrpeli. Zabolelo ich kde-tu dačo v rozčulenom svalstve, ale sniesli túto bolasť spokojne. Ochkali najväčšmi sváčko a motali sa okolo voza, ani bezhlavý.

Doviezli strynkú domov a uložili do postele. Teraz teprve nestačili u Raganov dvere otvárať a zatvárať. Ženičky z celej Brezovej podávaly si kľučku, čo chodily strynkú navštevovať a ľutovať. Každá sa spytovala, ako sa to stalo a buďto strynká, alebo sváko museli každej od a až do z vykladať celý priebeh úrazu, až ich z toho huba bolela. Keď už nevládali, chudák, musela pokračovať ich dcéra Juda, ktorá sa sem presťahovala od vlastnej rodiny na dobu strynkinho ležania.

Hneď na druhý deň hlásila sa u strynkej horúčka, ktorá v 39·90° držala ich vari ešte za 4 dni. Na štvrtý deň predsa zavolali domáceho lekára, ktorý horúčku potlačil na normálnu temperamentúru. Potom bolo trocha lepšie. Juda porobila hrave všetky práce v domácnosti aj okolo gazdovstva. Strynká ležali s nohou vystretou v šindeloch. Bol im čas dlhým. Prespievali si dávno všetky pesničky zo Zpěvníka niekoľko ráz. Keď sváčko boli von z domu, vzali veru aj Funebrál do ruky a spievali si z neho pohrabné pesničky. Dobre im padlo zaspievať si. Inokedy zas prečítuvali si z Biblie, alebo starej rodinnej Postilly.

U Raganov si navykli voľákosi na maródenie strynkej. Nuž, veď čo mali robiť? Museli si navyknúť. Aj strynká museli sa spriateliť s postelou a dlhým vylihuvaním v nej, bárs ich veľmi mrzelo, že takto nečinne musia kradnúť Pánubohu čas, keď je toľko práce okolo domu a v gazdovstve. Na jare skôr sa dá urobiť nejaký ten gšeftík, lebo jarné blatá a vody veľa obuve privedú v nivoč. Pomoce ale nebolo. Museli sváčko sám do sveta, keď ich už doň hnala povestná brezovská krv, iba čo strynkej pri návrate zreferovali, jaké sú kde jarmoky a aké sa v nich obchody robia.

Keď strynká stali s postele, bolo už jaro. Kvitly práve jablone. Pravda, stali, ako stali; museli sa učiť znovu chodiť, ako malé decko. Najprv pekne okolo postele na jednej nohe skackajúc a potom pomocou palice začali sa pomaly opierať aj na ľavú nohu. Zprvu išlo to všeliako, veru aj s bolasťami. Noha, ktorá už bola v postели cele odpuchla, poznovu zatekala, keď strynká na ňu došlapovali. Museli teda menej chodiť a viacej ešte vždy ležať, aby si noha pomaly navykla.

Akože, nešťastie nechodí po horách, ale po ľuďoch, navštívilo ono poznovu aj našu strynkú, asíce prikváčila na nich tá potvora jakásik, »španielka«. Sotva sa strynká odvážili čo len na priedomie po dlhom ležaní, tu zas museli si ľahnúť, lebo tá mrcha ich ulapila akurátne. Dostali vysokú horúčku, ktorá veru ani na lekársky zákrok nechcela klesnúť len tak, »mne nyšt, tebe nyšt«. Dostavila sa rheumatická bolesť celého tela, me-

novite ale krížov a kĺbov. V boku strynkú pichalo, kašeľ dusil, a jesť sa im nechcelo. Už mysleli, že sa musia rozlúčiť s týmto plačlivým údolím a »íst morky pást hen k Abrhámovi.«

Strynká svedomite požívali prášky, ktoré lekár predpísal, ale krom toho veru počúvli aj na súsedky a tetky, čo ktorá poradila. Popili chuderka všeliakých zelinových odvarkov vyše práva. Dali si boľavé čiastky tela (krom nohy) natierať psačím sadlom, líščím, zajačím, jazvečím, konským, ale všetko marné. Vypili si vše domavarenej borovičky, ktorá predsa napráva.

Nič nepomáhalo. Ľudské lieky nestačily. Pomohol Pánboh, alebo príroda. Naša strynká totiž majú dobrý koreň, ako sa vraví. Nemoc si to rozmyslela a jednoho rána už nebolo po nej chýru. Strynká si ešte do poobedia poležali, žeby nebodaj zas liezla na nich horúčka, ale táto sa odsťahovala od Raganov, zdá sa, že nadobro. A preto strynká znovu vstali s postele a motali sa od ničoho – k ničomu, po dome. Zdalo sa, že do žatvy už budú môcť ísť strynká hrstovať za svákom. Naučili sa chodiť, ani nekrívali a noha akoby bola robila dobrotu. Mali z toho radosť nemalú a sváko i celá rodina s nimi. Ako by aj nie! Veď to nebola maličkosť u staršej osoby, ako sú naša strynká – také nešťastie! Pomaly sa aj u súsedov zabudlo, že si strynká ani nie tak dávno zlomili nohu. I sváčko boli veselším a s mladistvou chuťou pribrali sa do kosby žita na Pasekách, strynká za nimi hrstovali.

Ej, ale o týždeň, ako začali žať, strynká sa odrazu začnú ponosovať, že ich kríže bolia a v boku kole.

– Ná, pokoľ aj ty – odpovedia im sváko položartovne, bárs ich ani trocha nepotešila strynkiná zpráva o staronovom neduhu. Strynkú zamrzela táto poznámka ich starého, ale nedali na ňu nič, iba že trocha vážnejším hlasom prehovorili na sváčka, keď večer prišli domov s poľa:

– Starý, poj sem! Chod mi starý pre Ondrejech Betu, jakosik velice nemožem na kríže. Nech mi ich ide porozetierat . . .

– Ba červíka! Nále, čos si to zmyslela ščil v žatvy. Dočkaj, až budeme mat bobále vykopané, kapustu nagniavenú, kukuricu ošúpanú. Potom navaríme lekvaru a vyvezeme hnoj, že som ta neušanoval – no a potom si už možeš lahnút, ked sa ti tak lúbi! Nemyslíš, há?

– Ej, to je už stará pravda! – protestujú strynká. – Nebude ze psa slanina, ani z vlka baranina! Čím hrnec napáchne, tým je aj čerepy čut! Ani ty dobrý nebudeš, dokál ta bude kúsek, čo by aj pod nocht vešiel . . .!

– Ná, čo nevieš stará tú pesničku: Nebudem dobrý, nebudem, aj ked ma oderú na buben; ked budú na mne bubnovat, ešče im budem hubovat . . .

– Nnno, ved teba, starý, je na pesstvá dycky dost; huncútstvá stvárat, ojjééj! Na to si ty majster na hniličky. Na to si ty velmi súci a já sa možem od bolesti aj na stenu drápat. Mne neuznáš. Taký si ty hla a takým ostaneš!

– Nále, ozaj ti je zle? A já som myslél, že to ty len na špás! – dôvodia sváčko. – Šak už teda idem, ked to mosí byt, ale mohla sís' dat perpetýnu na cukrový papier, asnaj by ti to bolo aj tak prešlo – hundrú sváko ešte medzi dvermi. A strynká si odľahčili polohlasnou poznámkou:

– Ej! Tažko je psa za zajacom honit, ked vón chuti nemá! Tažko veru!

Beta prišla veľmi ochotne a vygniavela strynkú jaksapatrí. Aj kríže im poroztierala, až tak na retu kričali. Ale nepomohol ani perpetýn, ani staré sadlo, ba veru ani »smradlavý gajst« (čpavok, pozn. pôvod.) Probovali ešte brezové kôrky, chren a vápno medzi handerky. Probovali všetko, čo ktorá súseda poradila a »nyšt na plat.« V letnej teplej dobe posadila táto nemoc strynkú zas na pec, kde sedeli stúlená v teplom vlnáku a driapali perie. »Chyma ešče to; postávat precca nebudú, dokál sa možu trochu vláčit . . !?«

– Ale veru ste mali, krsná manko, probovat ešče toho doktora, čo sa to desí na Morave zjavél . . . v oném. No, jako sa ale to mesto volá? No, čo som ale, ... nenapadne mi akurát, ked bych ho mala vedet. A šak sa mi len na jazyku plete – radí krsná.

– Alebo toho v tom Svatém Jáne, ten že už nejednému pomôhél. Potom, šak aj tá baba v Hrozienkove sa mnohým veciam rozumie. Len by sa to pán farár nesmeli dozvedet, lebo by vám netakú kázen spraveli, ked by ste tak stiahli nedaj Bože umret! Treba sprobovat. Vac ludí vac

vie. Rozumie sa šeličomu. Oprobujte, krsná manko, šak čo sa môže stat. Horšie s vami už byt nemôže, jako je.

Strynká pozorne sledovali vývody ich krstnej. Veľmi sa im chcelo žiť, ale niako nechceli peniaze vyhadzovať na lekárov a lieky, len tak »nemilobohu,« ako oni vravia. Ale tento raz dali sa naviesť. Sľúbili krstňatu, že teda pôjdu k tomu zázračnému lekárovi. Veď čo sa môže stať? Nanajvýš im nepomôže a to budú tam, kde už stoja dnes.

– Nno, poručeno Pánubohu! Už teda len pôjdem ve meno božie. Šecci ludia šetko vedia – prehodia si strynká sťa smierená s osudom. – Pôjdem. Nech sa stane čokolvek.

– A oné, stará! Mohla bys ísť večerom do Dolnieho konca k Jude a vyspať sa u niej, aby ti kúsek cesty takto ubudlo, lebo ved aj tak mosíš ráno na štáciu – vravia sváčko svojej starkej, na oko starostlive, aby ich chuderu trocha rozveselili pred krížovou cestou, ktorú mali nastupovať zajtrajšieho dňa.

– A šak kravu by si mohla príst ráno opatrit a podojit . . . !

– Ale choj, ty vatrál, už bys môhél mat veru rozum, šak si veru dost na to starý a netárat do sveta hlúposti – protestujú strynká rezolútne. – Mne veru není do smiechu, ani sa mi nežiada fatiny robit.

Sváčko museli prestať. Poškriabali sa po brezovsky ľavou rukou ponad baranicou za pravým uchom a odišli na dvor. Tam si prihotovili došek

slamy do voza, aby sa strynkej mäkšie sedelo a pobrali sa do maštale nakŕmiť tátoša. Mali to zas nejakého nového, čo ho toť nedávno kúpili v Malackách. Zlé jazyky rozhovorily sa o ňom po Brezovej, že nohami prepletá a dvíha ich »jako by mak tĺkél« a že »ked ho scú sváko oší-rovát, alebo na chrbte opucovát, že mosia nanho po rebríku.«

Kým sa sváko motali po dvore, strynká tiež nepostávali; umyli a učesali sa popredku. Tak to býva na dedine, lebo kto vstáva skoro ráno, nemá zpravidla času na urobenie toalety.

– Šak veru, do by stačél ráno chvósty ke kasanicám zapletat – uvažujú strynká – ked budem moset šetko jaksapatrí zanknút, opatrit?! – Aj čapec už mali popredku uviazaný od »Ulickej«. Namastili tiež svákovi aj sebe »štýble« a poná-hľali sa pilno spat.

V nasledovnom podávame referát o strynkinom liečení, ako nám ho do pera diktovali strynká Matunéch:

– Zázračný doktor aj pomôhél, aj nepomôhél. Nakonec ešče probovali chudera Pieščany, čo im bola poradela švagriná. Doktorovi vac neišli, »šak aj načo, aj tak mi nepomôže, chyma z penazí, viselec.« V Pieščanoch si našli byt lacný, na Bance a vareli si tam, jako šetky ostatné Brezovanky, keré sa tu liečely – sami, aby ich to moc nekoštovalo. Též aj do kúpela chodeli len tak, do verejného blata, aby vyhnuli »kúr-taxe«. Ale to nepomáhalo. Čerti vedia, jako je to: Pieščany jednému pomôžu, druhému nie.

A tak aj našu strynkú doviezli domov, na Brezovú, ale ich, pred tým železnému zdraviu bol konec. Po kúpeloch bolo im ešte horšie. Nejaký deň ležali, potom zas vstali na deň-dva, ale do práce okolo gazdovstva už nestačili. Síly ich pomaly opúšťaly. Preležali veru celú zimu. Koncom februára veru už si volali pána farára, aby im prislúžil Večeru Pánovu. I rodinu si pozvali k sebe, urobili potrebné opatrenia, ako rozdeliť čo, keby tá zubatá naozaj pre nich prišla. Pravda, príbuzní neboli zvyklí na podobné jednanie a dišpozície. Každý si predstavoval, že strynká musia všetkých prežiť. Utešovali strynkú všetci, že však to s nimi všetko dobre bude, i zdravie sa navráti a oni zas budú behať, ako pred tým. Utešoval každý, ako mohol, ale v pravde bola si istá celá rodina, že strynká už nedočkajú spevu škrivánka nad ich záhumennicou, ba čo viacej – nedočkajú sa už ani ležsneh síde s hrebeňa posvätného Bradla.

Sváčkovi sa veru tiež slzy draly do očí, ale sa aj skrývali v kúte s dohľadu strynkinho, aby táto nevedeli, že aj tvrdá nátura svákova vypovedala poslušnosť. Tam bola aj ich veselosť. Humor ich opustil, vtip sa nezjavil na jazyku. Nehovorili ničoho, len čo tlmene ochkali v kúte, na lavici sediaci.

Postonávali strynká, postonávali ešte niekoľko dní a počiatkom marca veru pobrali sa z tohoto plačlivého údolia s tou »zubatou.« »Marec, ber sa starec« – stojí v Tranovského kalendári. Jednoho rána našli ich tuhú. Dodýchali, chudera

tíško, tak ako bol v celku tichý a nenáročný ich celý život pri všetkej – na vonok zdánlivej hlučnosti a rozšafnosti, tak prevelice potrebnej v dnešnom tvrdom živote a borbe za kus chleba. Veru borby tejto je treba zvlášť v tomto okolí, v takom chudobnom kraji macošskej prírody. Tu sa veru každý musí »opásat a rukávy vyhrnút, jak nechce s paličkú chodit vedla rad» – to je žobrať. Tu veru musí robiť a dreť sa každý od svitu do mraku.

Smrť strynkina vyvolala všeobecnú sústrasť na Brezovej. Ľutoval a žialil každý, kto ich len trochu poznal. Veď nik na nich nič zlého nevedel, každý ich musel len po dobrom spomínať. Celé dva dni, čo boli vystretá v rakvi, húfy národa brezovského obrátily sa u Raganov. Ba prišli známi aj z Myjavy, Bukovca, Prietrže. Prišla bližšia i ďalšia rodina. Každý ľutoval, každý vravel, že veď si ešte mohli požiť tu, medzi nami.

Najväčšmi veru žialili, nariekali a spomínali starostlivú, dobrú a robotnú svoju ženu – sváčko. Oči im chudákovi nestačily zaschnúť od sĺz, čo ustavične roníly. Mali predsa rád svoju starkú, iba, že im mali troška za zlé, že ich tu tak nechali samého v jarných robotách. Odrazu sa cítili veľmi opusteným, osamelým. Nedivme sa, veď žili a kšeftovali so strynkou bezmála 35 rokov v požehnanom manželskom sväzku.

Vo veľkom žiali utešovala sváčka myšlienka, že urobili zadosť svojej povinnosti manželsko-opatrovateľskej a že nemôžu mať výčitiek svedomia, že by boli dačo zameškali. »Šak som jéj

zavolál aj doktora (hej, keď už mali strynká smrť skoro na jazyku!) a kúpel som jéj aj sódu a precca mi umrela! A nechala ma tu tak, opusteného!« – utešujú sa sváčko.

Pohrab mali strynká dôstojný, jaksapatrí. Nechybely ani cechy s faklami, hlavne pravda, cech garbiarsky. Potom Kútzkeho speváci a dvaja kňazi k tomu – dodávali. Kázeň veru vystrúhol strynkej domáci pán farár, jaksapatrí. Aj verše zbavily. Národa bolo mnoho na pohrabe. Ponáhľal sa každý vzdať česť svojou prítomnosťou na pohrabe nebohej strynkej. Sváčko žialili veľmi. Neuprosný odchod strynkej zacítili citeľne vtedy, keď rakev so strynkou súsedia vynášali z pitvora. Tu chlad opustenosti veľmi zaľahol na sváčka. Narekali žalostne, chudák, súsedia mali s nimi dosť práce, kým ich utíšili. A potom zas na cintoríne, keď hrobári položili strynkú do hrobu a na rakev začali pri spievaní pesničky »Již já jdu do hrobu . . . . .« lopatami hádzať veľké kusy zeme. Hrudy nemilostne dopadaly na rakev. Tupý zvuk dopadu hlboko sa zarýval do srdca sváčkovho, aj ich detí a vnúčat. Plakalo všetko. Veru aj v prítomnom obecenstve neostalo suchého oka. Ale darmo je! Na večnosť nik tu z nás neostane.

Po pohrabe, ktorý trval hlboko do noci – národ sa rozišiel. Rodina a bližší príbuzní, pravda, ponáhľali sa do Raganov, kde bol kar. Tam súsedky už mały veru jedla i pitia prihotoveného, miestnosť, kde ležali strynká – vyvetranú, všetko oprášené, vyčistené. Stôl bol prikrytý bielym čistým

obrusom pre mnoho hostí. Vlastne museli složiť stoly dva dovedna a aj stoličiek priniesť od Judy.

Hodovníci sa sišli čoskoro, lebo už aj tak bola tma. Každý z nich mal doma už veci tak v gazdovstve zariadené, že lichvu dakto už opatril a inému nebolo k vôli čomu ponáhľať sa domov v takýto zimný deň. Nebolo treba nikoho veľa ponúkať s miestom. Sadal si každý, kde bolo miesto a čakal, čo bude nasledovať.

Najprv si všetci zaspievali príležitostnú, pohrabnú pieseň, pravda, inú, lež aké sa spievaly dnes pri pohrabe. Keď bola pesnička dospievaná, začali jedon prez druhého spomínať nebohú, aká to boli len prikladná, dobrá stvora a že ich je škoda ešte zem hnojiť. Že tu ešte dobre si mohli požiť atď. Potom si zaspievali ešte jednu pesničku a za ňou začal už kar so všetkými jeho náležitosťami jak v pití, tak aj v jedle. Sváčko síce zpočiatku trocha ochkali, ale potom už ustávali, až na konec prestali vôbec ochkať a slzy roniť a venovali sa úplne hosťom, ktorí ich utešovali a hľadeli previesť predmet rozhovoru vždy na ďaleké téma, aby sváčko snadnejšie zabúdali na žiaľ.

– Pekne hu ten muž vystrojél, bár je z neho viselec – hovoria strynká Kvandúchéch mladej Mosnej, keď sa poberali domov po spievaní a kare od Raganov. – Človek by si to ani nepomyslél . . .!

– Ná, šak mu aj patrelo! Čo sa málo nazdŕhala a nahrdlačela na tom svete, chudera! Nemala dna ani noci. De takú gazdinú zas náj-

de? Ani ked hned pôjde na kraj sveta – poznamenáva Mosná.

– Veru, sotva by našiel. Dnes je to tažko vybrat si čo lepšieho, aby sa to akurátne človeku trafelo!

– Ná, asnaj by sa sváko Ragan ešče nechceli na starost oženit. Šak čo by to, jako by to? Ved sú už moc starý na ženenie!

– Hja, vidíš hu! A čo si počne sám, ked je naučený na ženu, há? Jaký je to dom bez ženy? To je jako kostel bez knaza! A že je starý? Lachko! Ale ešče jarý! Dieťka moja a čo ty nevieš, že muž ked je od čerta len trochu peknejší, hned si myslí, že je pekný?

– Máte pravdu, strynká! Sváčko majú tažké tisíce, ten sa ovrabčia, ani sa nenazdáme a do vie, koho ešče na konec spopácajú!? Kdo by sa aj v nich vyznal!

– Uvidíš, dieťka moja, že vón to ani do roka nevydrží sám!

S tým sa naše ženičky rozišly každá svojou stranou. A nad Brezovou spočinul kľud temnej noci, lebo tam ešte elektriku len zavádzali zakopávaním stĺpov a naťahovaním drôtov.

Sváko Ragan sa znovu oženili.

Smrť strynkej Raganéch ťažko doliehala na sváčka. O jej krutosti presvedčili sa až druhého dňa po pohrabe, keď strynkej ozaj už nebolo v dome. Sváčko cítili sa nesmierne opusteným a žialili, kade chodili, všade spomínali svojej družky. Ľudia, príbuzní i súsedia ich utešovali, ale všetko bolo marné, strynkú im nenahradily slová sústrasti, čo ako úprimne tlmočené. Nedivme sa, keď muž tak dlho žije po boku dobrej svojej manželky, jej odchodu bude vždy žialiť.

Nemal kto sváčkovi raňajky uvariť, v gazdovstve dohliadnúť, obzrieť sa okolo domácnosti, uriadiť, lebo nebolo strynkej. Čo na tom, že tu bola Juda, ktorá ochotná na všetko usilovala sa nahradiť sváčkovi odumrelú svoju matku, ich gazdinú-manželku. Napokon – i ona mala vlastnú už domácnosť svoju, deti, čo jej nebolo možno naraz opatriť. Za nejaký čas teda sváčko používali pomoce svojej dcéry, ale za veľmi krátky čas, lebo sami nahliadli, že toľkej obete nemôžu žiadať ani od vlastnej dcéry. Preto nezbývalo im, ako uvažovať, že ako sa zariadiť do blízkej budúcnosti. Juda ich volala k sebe. Aby vraj predali šimla, kravy, čo ešte mali dve (vlastne iba jednu a druhú jalovičku, ale už nabehanú) a pre-

sťahovali sa k nej. Role by Judín muž vzal sám do prenájmu, ak by ich sváčko nechceli ešte rozdeliť medzi deti i s domom, ako súčiastku rodičovského majetku. Dom by dali do prenájmu odbornému učiteľovi Konipáskovi, ktorý sa prisťahoval na Brezovú s rodinou a nemá kde bývať.

Ale sváko veru nechceli ani počuť o delení, alebo prenájme. Nie, oni chceli ešte gazdovať. Na výmenok ísť – cítili sa ešte primladým. Keď sa človek takto odoberie na odpočinok, pripadá to, ako by bol vyradený z kruhu produktívnych ľudí, vyradený nedobrovoľne ač ešte vždy cítiacim v sebe dosť energie ku tvoreniu nových hodnôt. Aby ktosi išiel na Brezovej na takýto odpočinok – býva veľmi zriedkavým zjavom a menovite do prevratu takého prípadu nie tak bolo v tomto mieste. V poslednej dobe, menovite keď hospodárska kríza drví i zárobkovú možnosť našich Brezovanov, starší už skôr prepustia miesto mladším, aby sa oni borili za existenciou.

A tu sváčko rozhodli tak, že si najali staršiu ženu za gazdinú, ktorá im viedla skromné hospodárstvo a obriadila aj ich. Je pravda, že strynkú im nenahradila, ale nebolo iného východiska z núdze. Juda cítila sa trochu urazenou pre odmietavé stanovisko otcovo, lebo vedela, že »Jano robí, Jano bere,« keď v rodičovskom dome bude gazdovať iná, nuž akože »každé hrable k sebe hrabú,« bude aj ona z gazdovstva »kmásat, de sa len dá.« Ale protestovať sa nie veľmi opovážila, lebo poznala otcovu neústupčivosť.

Nuž a takto sváčko sa ďalej trápili a učili sa navykať na opustenosť svojho rodinného krbu. Ináč to nešlo, museli sa spriateliť s osudom, ktorý je nekompromisným. Pomaly prestali tak priveľmi žialiť za svojou družkou, navykali si. I úsmev sa dakedy zjavil na rtoch, ale do strúhania fíglov bolo ešte ďaleko. Ale doma to už predsa len tak nešlo, ako keď tu boli strynká. Hoci Beta bola veľmi príčinlivou a rozumela sa vedeniu domácnosti, predsa len to nebolo to pravé. Cudzí v domácnosti je a ostane cudzím. A pocit, že máme v dome cudzieho človeka, na ktorého je sverená celá domácnosť – nie vždy býva príjemným.

Za gšeftami sa už sváčko tak priveľmi do sveta nepúšťali, bárs neposedná krv brezovská trvale ich popoháňala von »medi ludí.« Uvažovali aj sami, že sa im vlastne neoddá už trápiť sa a hnevať s obchodovaním, menovite v zlých časoch dnešnej hospodárskej mizerie. Ešte kde-tu nejaký obchodík si spravili buďto na Brezovej, alebo v jej blízkom okolí, ale musel byť istý a výnosný; do riskantných podujatí ani sám, ani v spoločenstve s inými – sa nepúšťali. Vo voľnej chvíli buďto chodili ku svojim deťom, i s vnúčatmi sa pobaviť, ale to sa vie, že hostinec Tvarôžkov nikdy neobišli. Vždy si svoje obligátne tri deci modranského vínka vypili. Ale aj tu už nešenkovali sváčko Tvarôžek, lež ich zať. Oni aj s ich strynkou už pred 7 rokami pobrali sa do »penzie.« Pravdu mali. Aj práce majú ešte dosť na výmenku obidvaja. Strynká Tvarôžkech každého týždňa začnú s horného a sváčko Tvarôžkech zas z dol-

ného konca navštevovať rodinu, poženených synov a povydávané dcéry. Všade sa pobavia trocha s vnúčatmi a lež ich všetkých len na samej Brezovej obídu, ubehne týždeň, toľká je ich rozvetvená rodina. Na druhý týždeň si to zas premenia a zahajujú návštevy zas s opačných koncov. Keď toho zunujú na Brezovej, odoberú sa do Bratislavy, Loku a inam, lebo aj tam majú synov a dcéry »učlovečených.«

Ale o sváčka Raganéch začala sa zaujímať verejnosť. Verejnosť v prvom rade ženská. Súsedky horné i dolné, známe, blízke i ďaleké prišly, ako obyčajne, na nápad, že veru sváčko by sa ešte mohli oženiť. Trochu smelý nápad u človeka 65 ročného, ale nedivme sa tomu. Mužský je vraj tak starým, ako sa cíti; možno, že aj tieto starostlivé matrony soznaly, že sváčko Raganéch sú mladším, ako by sa zdali a však teda, že by si nemuseli brať akurát šestnásťročnú, ale sebe primeranú. A takých je dosť na svete.

Sváko zprvu vytrvale odrážali od seba ú« toky súsediek, ktoré ich chcely »ovrabčit«. Prišla raz i Juda, chudera, celá poľakaná nad donesenými jej zprávami, že sa otec idú ženiť. Lebo, keď sa niečo takého len v prípravnom projekte spomenie, na druhý deň roznášaný je na všetky svetové strany chýr, akoby vec stála už pred uskutočnením. Sváko ubezpečili svoju dcéru a aj ostatné svoje deti, že sa neoženia a cudziu osobu do domu za macochu im neprivedú.

Hej, ale keď ženičky dorážaly a to jak priamo, tak aj nepriamo cestou svojich mužov –

ozvala sa v svákovi aj slabá strunka dakedy, začali si sám seba všímať a pečovali o svoj zovňajšok voľákosi väčšmi, ako pred polrokom. Niektorí si ich zas doberali, ale tu sa vo svákovi ozval zas starý figliar, ktorý neostal nikomu ničoho dlžen, ako svedčí i tento prípad:

– Ste už jakýsi plešivý, sváčko a to sa mi zdá, že trochu priskoro – vravia im raz v šenku sváko Mosný.

– Ná, nemožem zato. Manka ma priskoro začali česat, ešče ked som bol v kolíske. Nuž nediv sa, že mi vlasy vypadaly.

Inokedy zas, keď ich dačo namrzelo, nerád očúvali nájazdy dohadzovačiek a dohadzovačov a takou bývala aj ich odpoveď. Raz im v šenku u Jana Krutého hovoria mládenci:

– Ožente sa, sváko! »Není dobře býti člověku samotnému . . .«

– Och, veru neožením a čo ma jako budete ondiet s Písmom svatým. Já som už bol ráz ženatý a vy, viselci, ani jeden. Já som už starým na ženbu.

– To sa vám zdá, sváčko! – dorážajú mládenci. – Ešče by vám môhél Pánbo aj do rodiny niečo požehnat . . .

– Nerobte si fatiny ze starého človeka, vy viselci! Šak vám ani mysel po dobrém nejde. Čujte, čo vám poviem:

– Tod nedávno bol som v Senici, ale len tak, bez nošky, podívat sa na jarmek. Judín kmoter čakal ma na stanici s vozom, do kerého bol zapriahnutý starý valach a mladá hrebička.

A vón ten pacholek furt len pohánal, bičom šibal toho starého valacha, hrebičky sa ani nedotkél. Táto pri nom tancovala, ledvá hu udržal na oprate. Nuž hla, ani já nechcem, aby ma pohánala nejaká mladá žena a starej bosorky nechcem ,. . .

Útoky žien, sprostredkovateliek boly čo deň ostrejšími. Nedivme sa tomu, lebo Brezovanky sú tiež národ sám o sobe. Čitateľ pozná ich i z predošlých diel, písaných o našom sváčkovi. Brezovanky sa obyčajne zľaknú až tretieho dňa po tom okamihu, keby ich kto strašil, alebo chcel odstrašiť. Pamätáme sa ešte, ako Brezovanky agitovaly pre slovenského národného kandidáta, dr. Jula Markoviča, keď mal byť volený za poslanca do snemu bývalého Uhorska. Niektoré aj pozatvárali do Vacova. Tam vyplašily celý väzeňský personál i väzňov, keď – trepaly si kasanice. Doma Brezovanky bojkotovaly každého, kto sa opovážil maďarizovať im deti. Renegátom nahádzaly dreva do studien. Hej, ale keď deti dorastly, samy si niektoré poslaly do Diakoviec, aby sa naučily maďarsky. Tu pravda, nebolo sa im strachovať o zachovanie svojho slovensko-národného rázu, také dieťa sa už nikdy nezpotvorilo. Nu a keď vo vojne chceli na Brezovej odobrať zvon na kanóny, jedna Brezovanka sama dala mericu peňazí, len aby zachránila zvon pre svoju cirkev.

I z tohoto vidíme, že u Brezovaniek neni nikdy núdze o energiu. Šikovaly sváčkovi denne, z blízka i z ďaleka. A podivná vec, sváčko už

popriavali sluchu námluvám. Zaujímali sa o každého, kto sa ženil. Raz večer sišli sa so súsedmi a súsedkami pod oknami na Gažéch lavičke. A tu vravia svákko starej Kače Trtúške:

– Nále, Kačo, nále, že sa ten váš sused už oženél?

– Ta veru už sa ochmelél . . !

– Óch! Lachko, čo nepoviete; a že hu už aj bil?

– To veru hu už cmál.

– Ná, čo; šak, ked ženu vybije, jako keby rolu pohnojél.

– Nech som huncút – ozvú sa svákо Durkéch – niekedy sa pritrafí, že žena nabije muža a to je potom tak, jako keby úhor pohnojél . . . !

– Aj to sa pritrafí! – prisviedčajú ostatní súsedia a súsedky. – Všelijako to býva v rodinách.

Svákо čo deň tým väčšmi podliehali náporu. Začínali sa smierovať s tým, že sa im treba naozaj oženiť a menovite, keď im dobré súsedky tak ochotne doporučujú i dobré partie. Po Jude odkázali aj ostatným deťom, že teda veru už nebudú bez ženy a oženia sa. Aby sa ale deti neobávaly, že ich snáď ukrátia na majetku. Oj, to nie, pred ženbou dajú na deti prepísať aj druhú polovicu majetku, ktorá po smrti strynkinej ostala na mene svákovom v pozemkovej knihe zapísaná. Pravda, užitkové právo do smrti ponechávajú si svákо nad celým majetkom, teda i nad čiastkou, ktorá patrí deťom po odumretej matke.

Deťom nezbývalo, iba uspokojiť sa s otcovým plánom. Daromné boly všetky výsvetlivky a do-

mluvy. Svákо povedali, že však to ešte nebude, ale keď sa im trafí vhodná partia, že si ju vezmú. Proti kategorickému vyhláseniu svákovmu nebolo odvolania.

A nevestu takú dosť skoro hlásily im dobré súsedky. Bola to nejaká vdova bezdetná, »Amerikánka« hen zo Štverníkov. Nedávno sa vrátila z Ameriky. Aj »gabu« mala mať údajne značnú, vravelo sa o polmilione korún československých, ale malo byť toho aj viacej. Bola už trocha »v rokoch«, ale čo na tom. Však za 18 ročného sa teda nechcela vydať, ale za sebe primeraného a to sa vie, že nie za kopaničiara, lež za mešťana, lebo ona už len na mestský »bisnis« je navyknutá. Ženičky dobré doniesly jej zvesť až do Štverníkov, že teda v meste, (lebo Štverníky, ako kopanice patria ku Brezovej) by aj bol pre ňu vhodný ženích, asíce svákо Ragan.

Slovo dalo slovo, pro i contra a výsledok, že náš sváčko jednej soboty večera pobrali sa – nikomu sa na Brezovej nezmieniac ani slovom o svojom úmysle – do Štverníkov ku spomenutej vdove »Amerikánke«. A ostali tam veru aj cez nedeľu, ba vrátili sa iba v útorok domov. Za tri dni už sa vedelo v celom okrese, že sa svákо Ragan ženia a berú si »Amerikánku«. Slovo »Amerikánka«» stačilo, aby každému bola vopred daná odpoveď na myslenú síce, ale nevyrieknutú otázku, či nevesta má peniaze. Brezovan »sa do luftu nežení«. Peniaze musia byť s nevestou.

Nevesta svákova volala sa rodným menom Kača Grmálová a po nebohom mužovi Lustí-

ková. Vo Štverníkoch meškala u svojej sestry, ktorá tam bola vydatá za Janom Bukátom.

Sváko potom boli ešte dva razy u Kačky a »bola ruka v rukáve.« Hneď si aj stanovili termín, kedy zadržať svadbu, síce nehlučnú, skromnú, ale predsa len primeranú, na ktorú treba pozvať aj miestne honorácie brezovské, počínajúc pánom farárom. Svadba sa mala odbývať u Bukátov vo Štverníkoch.

Tak v nedeľu poobede, keď mala byť svadba, dohrnú sa sváčko na svojom šimlovi do Štverníkov. Ich rodina a deti mali prísť z Brezovej až len po odbavenom sobáši, teda nie vopred. Sváko priviezli so sebou v košine Ivana Gavoru, za starého svata akoby. Bol Ivan síce od nich mladší o niekoľko desiatok rokov, ale to neprekážalo; on sa veľmi dobre rozumel i tohoto druhu povinnostiam. Pred domom Bukátovým čakali už svadobníci so strany nevesty. Títo privítali »mladoženicha« a voviedli ho s vozom do dvora. Keď sváko odovzdávali koňa i voz do opatery Bukátovému pacholkovi, vedeli nájsť ešte príležitosť, aby Ivanovi nenápadne pripomenuli do ucha:

– A oné, Ivan! Tak mi to už len múdre zariad!

– Len sa spolahnite, sváčko!

V dome budúceho švagra svákovho boly porobené už všetky prípravy k hostine. Ale túto si nechávali až len po svadbe. Iba čo si stojačky čo-to zajedli a zapili. Medzi tým Ivan aj so starým svatom nevestiným utiahli sa do vedľaj-

šej izby a voľákosi nevychodili odtiaľ. Keď sa dlho nevracali, poodišiel za nimi Bukát sám, ale vrátil sa čoskoro a ubezpečoval, že »šak už hned budú hotoví.« Ale veru tí neboli hotoví s jednaním ešte ani za hodinu a tým sa značne predĺžila aj doba, kedy mal byť v kostole konaný sobáš.

– Nále, Jano! Ná, čo je to, čo tam robia? Už by sme mali dávno ísť! – reklamujú svadobníci, krom sváka.

– Hned to bude, počkajte, šak už je to jedno, ked ste tu! – utišuje Bukát nedočkavcov.

Ale veru nešli, lebo vyjednávači sa nevracali a čo ako reptali svadobníci. Už bolo slnko nízko nad Bielou horou, keď sa vytalúpil zo súsednej izby Ivan Gavora, celý upotený a ukonaný. Vystúpil z izby, lapil sa mocne pravou rukou za ľavú stranu prs, asi v tom mieste, kde Brezovania nosia šrajtofle peniazmi naplnené a zavolal:

– Teda už možeme ísť!

– Tak teda podme – odpovedia svadobníci. A išli do kostola.

Abys' vedel, milý čitateľu: Ivan v súsednej izbe vyjednával s nevestiným plnomocníkom a čiastočne aj s ňou »o gabu.« To značí, aby peniaze nedržala v príčinku, alebo v punčoche, lež dala z nich čím väčšiu čiasť, či v hotovosti, alebo vo vkladnej knižke, sváčkovi k dišpozícii už pred svadbou, lebo po sobáši by si to mohla rozmyslieť. Svákо túto zrejme najchúlostivejšiu strán-

ku ich nahováračiek a svadobnej dohody nechávali schválne na hodinu pred sobášom, kde nemožno robiť drahoty. A nevesta si tiež rozmyslí, aby sa jej nesmial celý svet, že zutekala ženichovi pred sobášom.

Ivanove vyjednávačky sa vydarily. Ináč to ani nemohlo byť. Keď sa lapil pravou rukou za »brezovský trezor,« bolo to pre sváka dobrým znamením, že už tam tríme vkladnú knižku, bez ktorej by svadba nebola možná.

Potom teda odišli najkratšou cestou do mesta ku sobášu, kde na nich pán farár a rodina netrpezlivo čakali. Napokon aj boli sváko tomu rád, že prišli, keď už bolo odzvonené na večer a pán farár sobášil ich pri svetle sviečok. Aspoň nebolo toľko zvedavcov v kostole a po ulici, koľko by ich bolo bývalo pri dennom svetle. Po sobáši pobrali sa novomanželia i so sprievodom do Štverníkov, kde bola svadobná hostina.

A tak sa náš sváčko Ragan oženili po druhý raz, takto už 69 ročný. Vzali si vkladnú knižku s vysokým vkladom Hypotečnej banky Českej, filiálky v Bratislave a ku tomu »Amerikánku« na prídavok. Žijú si a obchodujú ďalej. Žena sa tiež prispôsobila novým pomerom a smradu brezovských zolí. Keď sa dakedy ponosuje, že kože a zola smrdia, poznamenajú jej sváčko:

– Ná, Kačko! Ber plným nosom, aspon sa prv mine!

Kačka, sváčkova nová žena je ale hodne ambicizná. Videla kus sveta, má aj zodpovedavé

nároky. Chce, aby sa svákо pustili do politiky a dali sa vyvoliť aspoň len za senátora.

Sváčko by teda »neboli od toho« senátorstva, len keby mohli trocha lepšie žuvať. Veď už chudák nevládzu vlastnými zubami rozkúsať kvorku chlebovú, iba striedku. Musia im ju buďto strynká požúvať, alebo si ju rozmočia sám v káve, alebo v polievke. Svákо si vedia uctiť strynkiných tohoto druhu ambícií.

Svákovi sa teda podobný návrh páči. Možno, že do prichodiacich parlamentných volieb aj oni budú kandidovať.

A svákо si žijú spokojne ďalej.

KONEC.

Doslov:

Po napísaní predchodiacich dvoch dielov »Sváka Ragana z Brezovej« bolo treba napísať aj tretí. Tak si toho žiadali čitatelia, tak ku napísaniu núkala bohatosť materiálu »sváčkovského« na Brezovej. Keď sme prvým dielom začali životopis sváčka Ragana od ich detstva, je potrebné, aby aj ich starecký vek zapísaný bol pre večné veky. Stalo sa tak v diele treťom, bárs teda nie až po hrob, lebo sváčko ešte žijú a my im zaiste všetci želáme dlhého života a radosti z neho.

Čitatelia z predložených im troch dielov »Sváka Ragana z Brezovej« videli, že hoci boli a sú náš sváko figliar a viselec, predsa len rád mali svojho spolublížneho a úmyslne neškodili nikomu. Hovorievali často: »Z lásky prišiel človek na svet, z lásky sa narodél. Jako výbavu priniesél si nárok na lásku a teda z jeho podielu na láske nikdo mu nesmie nyšt vziat. A preto ludkovia dobrí, milujte sa vespolek«.

Strynká Raganéch zomreli. Sváko sa síce opäť oženili, ale táto ich druhá žena priniesla do domu novoty, náročitosť i márnivosť svetskú. So strynkou Raganéch v značnej časti ubudlo z originality brezovskej. Sváko ešte žijú, ale keď aj oni uznajú raz za vhodné, aby vále dali tomuto hrbatému svetu, bude ich smrť súčasne medzníkom

medzi vymierajúcou, starou brezovskou gardou a a »novotármi«, ktorí na jej miesto prichodia. S odchodom starých Brezovanov a Brezovaniek mizne nám garda typických »tatarvov,« ktorej podobná už sa viacej nezrodí na Brezovej. Škoda!

Úcta ku Brezovanom, obdiv od môjho detstva ich význačných vlastností, podnikavosti obchodnej, húževnatosti a nezdolnej energie – viedly ma k napísaniu troch dielov »Sváka Ragana z Brezovej.« Modernizmus, pokrok vo výrobe, racionalizácia – rýchlym tempom ubíjajú existenčne i našich Brezovanov a tým je konec aj ich svojrázností, lebo mládež-prispôsobuje sa vo všetkom požiadavkám týchto novších prúdov, často ráz aj na úkor väčšiny tých peknych vlastností, ktoré nová generácia zdedila od svojich predkov. Áno, vymierajú svákovia a strynky brezovské. Čo príde po nich? Neviem, je určité, že »novotári,« ktorí ubíjú príslovečný brezovský svojráz, ale tomu už nemožno vyhnúť. Tak si toho neúprosne vyžaduje doba a dnes na Brezovej niet nikoho, kto by svojráz tento zvlášť opatroval a zachovával pre budúce generácie.

Nuž, choďte Sváčko môj svetom! Hlásajte národu nášmu a každému, kto knižky tieto berie do ruky, že neni tomu ešte tak dávno, čo na Brezovej bývali »kabrnáci«, jakých nie 12, lež iba 5 išlo do tucta.

V Košiciach, dňa 29. júla 1931.

Pôvodca.

OBSAH:

Strana.

1.) Zo svákovskej a ku tejto patriacej korešpondencie; I., II., III., IV., V., VI., VII., VIII. . . . 7
2.) Svákо Ragan prichodía do učebníc stredných škôl . 24
3.) Novšie úkazy zo svákovskej korešpondencie . . 28
4.) Príhody strynkej Osuských; I., II., III., IV., V., VI. . 32
5.) Svákо Ragan ako »literárny kritik« . . . 44
6.) Kšeftárske praktiky sváčka Ragana; I., II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX., X., XI. 50
7.) Svákо, ako »úrad na slovo vzatý.« Komunálna činnosť svákova; I., II., III., IV., V., VI., VII., VIII. . 93
8.) Jako vychovávali svákо a strynká najmladšieho vnuka »Ščevána« 147
9.) Priateľské styky rodiny Raganéch s pánmi farármi; I., II., III., IV., V. 153
10.) Rozličné pesstvá a viselectvá svákove; I., II., III., IV., V. VI., VII., VIII., IX., X., XI, XII., XIII., XIV., XV. 167
11.) Svákо platia lekársky účet 203
12.) Prípad s kvargľami 206
13.) Senátor Kornel Stodola a jeho dôverný pomer ku svákovi Raganovi; I., II., III., IV., V. . . 209
14.) Pokračovanie na dopisniciach z Londýna . . 217
15.) Pokračovanie, ale vždy z Londýna . . . 220
16.) Pokračovanie, ale už z Paríža 226
17.) Nesnádze Brezovej s Košariskami; boj o okresné sídlo; I., II. 230
18.) Jako u Raganov dochovávajú prasiatka; I., II., III., IV., V. 241
19.) Úraz a smrť strynkej Raganéch 297
20.) Svákо Ragan sa znovu oženili 313
21.) Doslov 325